РУСКА ПИСЬМЕННІСТЬ.
VI, 2.

ТВОРИ
ПАНТЕЛЕЙМОНА КУЛЇША.

Том другий.

Видане товариства „Просьвіта“.

У ЛЬВОВІ, 1909.

З друкарні Наукового Товариства імени Шевченка
під зарядом К. Беднарекого.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-12 18:28 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Друковано 5000 примірників.

Ціна оправного примірника 1 К 10 с, в кращій оправі 1 К 50 с.

Digitized by Google

Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Generated on 2015-05-12 18:28 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

891.79
K962
I 1908
v. 2

А. ПОЕЗІЇ ЕПІЧНІ І ЛЇРИЧНІ.

б) ПІЗНІЙШІ ПОЕЗІЇ.

Slavic

Digitized by Google

Original from
UNIVERSITY OF ILLINOIS AT
URBANA-CHAMPAIGN

Generated on 2015-05-12 18:28 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

П. Кулїш в молодім віці.

Digitized by Google

Original from
UNIVERSITY OF ILLINOIS AT
URBANA-CHAMPAIGN

Generated on 2015-05-12 18:28 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

I. МАРУСЯ БОГУСЛАВКА.

ПОЕМА.

(1620. р.)

Присьвят І** Б***

Тобі... О, деж воно, те слово гарне, чисте,
Сріблó, сїм раз іскýшене в горнилї,
Щоб сьвіту возвістить про сьвято урочисте
Твоєї похвалй, мій духу сьвітлокрилий?!

Нї, не землї, не нам тебе благословляти,
Пречисту в помислах, у задумах величню!
Не знаєм, як тебе, яким імям назвати
На память між людьми, на шану віковічню.

Там, де »сьвят-сьвят« співають херувими,
Дадуть імя тобі, зорі новорожденній;
Як перло між перел, між душами сьвятими
Сияти-меш в своїй красї благословенній.

Сияй і проливай в серця людські відраду:
Нехай твою тропýу, спасенну стежку знають,
Нехай над сьвіт увесь возлюблять щиру правду,
Для неї родять ся, за неї умирають.

А я, коли твоя божественна природа
В мене вселила ся, і я твоїм диханьнєм
Повіну на серця, як райська прохолода,
Як гимна хор сьвятий, кадил благоуханьнє, —

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-12 18:28 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Се не менї хвала, твоя се буде слава,
Твоя се ісповідь, твоє сердечне слово,
Посланнице небес, Мадонно величава,
Натхненьнє праведне високого й сьвятого!

ЧАСТЬ ПЕРША.

ПРОЛЬОҐ.

Ой як у славному
Та стародавньому
Містї Богуславі,
Там стояла сьвята церква
До Божої слави.
Нї образами під шатами,
Анї парчами, блаватами,
Не була знакомита,
А благочестієм древнїм,
Не лукавнуючим, ревнїм
Лучше нїж золотом крита.

При тій церковцї попує
І свій довгий вік вікує
Славний на всю Корсунщи́ну,
Та й на цїлу Украïну,
Єзуїтський ненавидник,
Жидови́ й Ляхви противник,
Із Підгіря Ярославець,
А на прізвище Державець.

Він покинув там усю свою родину,
Заволік ся на козацьку Украïну.
Волів лучше тихо попувати,
Нїж з Ляхами бучно панувати,
Єзуїтству в ноги себе слати,
Вельзевулу душу продавати.

Generated on 2015-05-12 18:28 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Богуславці його полюбили,
Попувати в себе допустили.
Тілько тим він був не до вподоби,
Що не мав до козаків шаноби,
На обід до них не поспішав ся,
Горілок їх і медів цурав ся.
Тілько тим він був не до любови,
Що казав всю правду козакові.

Він у церкві їх картав словами,
Соромив ледачими дїлами.
І полковника й козацького гетьмана
Уважав за нехриста і бусурмана.
Бо вони Днїпром на Море випливали,
Та й купецьким суднам пільги не давали,
Християн замість невірних розбивали,
А награбивши здобичи, пропивали.
На підпитку славились-хвалились,
Що за віру християнську бились,
І пяне́ кобзарство підкупляли,
Щоб у кобзу про лицарство їх бряжчали.
А пропившись
І як кремях той оббившись,
Свою рідну Україну плїндрували,
Милосерного гріхами прогнївляли,
Божий меч, Татар, на села накликали,
Много християнських душ занапащали.

На попа за се козацтво нарікало,
І на часточку йому не подавало,
По чужих церквах акафисти наймало,
Роковщи́ною його не обмисляло.

Жив при бідности старенький піп тїмаха,
Мов козак пяниця-сїромаха.
Його хата сьяла тілько рушниками,
Та пахущими на божниках квітками,

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-12 18:28 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Та хорошою, як Божий рай, дочкою,
Що́ всїм брала очи красотою.

Байдуже́ було старому про богатство:
»Не від сього миру, каже, наше царство!«
І на те з старою не вважали,
Що попи їх із попа́дями минали,
Інде попасу веселого шукали,
Від убогої гостини утїкали.

Один тілько пан у Богуславі обібрав ся,
Товстогубим між народом звав ся.
Не любив також бенкетувати,
А що-небу́дь з Біблії читати.
До попа частенько став ходити,
І без чарки про спасенні речи говорити.
Хто казав, що він вподобав попадю старую,
Хто казав, що більш попівну молодую.
В молодощах він якось не оженив ся,
І в лїта, мовляли, панські вбив ся.
То лизав до молодої губки,
Буркотав, як голуб до голубки.

ПІСНЯ ПЕРША.

I.

»І не кажи менї,
І не турчи менї,
Не хочу слухать-знати,
Щоб за нелюбого
Та товстогубого
Дочку мою віддати.«

— »І не проси мене,
І не гризи мене,
Шкода про се казати,

Generated on 2015-05-12 18:28 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Щоб із злиденником
Та безземельником
Дочку менї звінчати.
І батько й дїд його,
І рід і плід його,
Се все було ледащо:
Бо козакуючи,
Статки гайнуючи,
Позводились нї-на-що.«

Так старенький із старою
День-у-день сварив ся,
А козак із їх дочкою
Тайкома любив ся.

Була гарна вбога панна,
Краля-королиця:
Як ясна́ зоря румяна,
Як снїг білолиця.

Народила мати доню,
Мов намалювала;
Надала їй щастє-долю,
Щоб біди не знала.

А біда не за горами:
Ходить проміж нами,
Очи з чорними бровами
Миготять сльозами.

Миготять, мов блискавиці
З-під густої тучи,
Як стоїть коло криниці
Свою долю ждучи.

»Не ходи вже, моя доле,
В-ранцї до криниці:
Продають мене за поле,
За статки́ й червінці.«

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-12 18:28 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

— »Нї, поки на небі зорі
Місяця стрічають,
Поки на безкраїм морі
З вітром филї грають,

Товстогубу не придбати
Чорних брів дївочих!
Завтра будемо єднати
Козаків охочих,

І полинемо з вітрами
На безкрає море,
І поробимось панами,
І забудем горе.

Побудуєм собі пишні
Хати на помостї,
І вчащати-муть величні
Дуки до нас в гостї.

Оксамити, златоглави
Будемо носити,
Килимами крити лави,
Меди-вина пити.

Бо мене старшим обрали
Над всїма старими,
Щоб на Море я човнами
Вилїтав, мов крильми.

А для мене, як заграє
Море із вітрами,
Менї духа підіймає
В-гору мов руками.

Грають вітри й примовляють,
Кобзарі великі:
Будуть грати-примовляти
Во віки і віки.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-12 18:28 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

О, се дивна кобза — море!
Дивні на нїй струни!
Як заграє, відчиняє
Предковічні труни.

І виходить з них рицарство,
Щó на морі билось,
Невмирущою во віки
Славою окрилось.

І я, Маню, буду славен
Поміж рицарями,
Поміж дуками, панами,
Поміж кобзарями!

Будуть Левка Кочубея
По Вкраїні знати,
І під струни золотії
Про його співати.

Будуть Левка Кочубея
Знати й за морями,
Споминати-вихваляти
Перед королями.

Бо Левко твій до султана
Знайде шлях-дорогу,
І всю шатами окриє
Україну вбогу.

Бо Левко твій бісурмена
Спліндрує-зруйнує,
І самого королеві
Вязнем подарує.«

II.

»Чи ти чуєш, пань-матусю,
Щó козак говорить?
О, як любо він говорить!
Мов у дзвони дзвонить.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-12 18:28 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Каже милий, що десь море
Є таке безкрає,
Що, мов житом чисте поле,
Золотом сияє.

Каже милий, що здобуде
Здобич там велику;
Златоглав носити буде,
Поки його й віку.

Каже милий, що ми будем
Жити-панувати,
І величні з нами люде
Знай бенкетувати.«

— »Чую, чую, люба доню,
Радуюсь від серця,
Що менї на старість доля
Молода всьміхнеть-ся.

Буду я у вас сидїти
Хоть коло порогу,
Та на вас обох гледїти,
Дякуючи Богу.

Буду хоть що-дня помости
Шарувати-мити,
Аби в панській висококости
Хоть но рік пожити.«

»Нї, з тобою, пань-матусю,
Сяду-обійму ся;
Що з коза́ченьком ззирну ся,
До тебе всьміхну ся.

Будеш павою, матусю,
В парчах походжати,
І в шовкй свою Марусю,
В бархати вбирати.«

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-12 18:28 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

III.

»І не турбуй мене,
І не дратуй мене
Ти мріями своїми!
Сї безземельники —
Чорти-пекельники,
Пропадемо ми з ними.

З Моря вертають ся,
Знов пропивають ся,
Знов ходять без сорочки.
Хай їх цурають ся,
З ними не знають ся
Отецькі чесні дочки.

Бо за пянюгами
Та волоцюгами
Орда сюди вганяє,
І не одно у нас,
Скажемо в добрий час,
Село огнем палає.

Я довідав ся, чого се
Козаки охочі
Пропивають у шинкарки
Нащадки жіночі,

І дзижчать, мов злющі оси,
І гудуть чмелями,
Не дають в ночі заснути
Криком та піснями.

Ох, моя голубко! лихо,
Та й велике сталось:
На Цоцорі безголовє
Над панами склалось.

Кликав пан гетьман коронний
У поход охочих, —

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-12 18:28 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Обізвалась купа сивих
Та підпарубочих;
А середні загукали,
Мов базар жіноцький:
»Нехай знає-памятає
Ясний пан Жовковський,
Як пани нам на Вільшанці
Реєстри писали,
Козаків старих до плуга,
До коси вертали!«
А тепер, як одібрали
Із Цецори вісті,
Зараз до себе з'єднали
Тисячу і двісті.«
— »Які-ж вісти, мій пан-отче?«
»Страшні, моя мила:
Розметала наше військо
Бусурманська сила.
Стято голову велику,
Ясну та розумну,
Щó всю Русь обороняла
І Ляхву безумну.
І відвезено в гостинець
До царя страшного,
І висить вона в воротях
На ланцюзі в нього«.
— »Ох, мій Боже!«
»Не лякай ся:
Се не все ще горе,
А ось лихо, що зібрались
Козаки на Море!
Будуть Море пліндрувати,
Пити та гуляти,

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-12 18:28 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

А нас кляті Азіяти
У полонь займати.

Будуть пити, в кобзи грати,
Себе прославляти,
А ми — той Стамбул проклятий
Бранцями сповняти!

Вирвавсь я із рук єхидних
Хижих Єзуітів,
Та й попавсь у хижі лапи
Наших людоїдів.

Як ті душі погубляють,
Так сї людське тїло,
Та ще й дякуй, мов за добре,
За спасенне дїло!

Подивись, он над воротьми
Значка-комишина:
Се заслужена попівська
Від них роківщина.

Повтикають комишини,
Ратица по дворах,
Тай шукають на горілку
Жита по коморах.

Човнове се в них зоветь-ся...
Хто не йде на Море,
Приймай мовчки від гультайства
І наругу й горе!

О ви праведники Божі!
Де-ж шукати правди?
Всюди кривда і тїснота,
Всюди повно зради.«

І оглянув піп зітхнувши
Божники з богами:

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-12 18:28 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Стоять мовчки чудотворцї
По-під рушниками.

»Знаєш щó, моя Ганнусю?
Тяжко нам тут жити,
Сим пяницям, мов болячцї,
Без путя годити.

Є Москва, народ заможний,
Кажуть, і правдивий.
Править нею цар побожний
І благочестивий.

Наші предки против Хана
Їй допомагали,
А козаки із Ляхами
Тяжко допікали.

Чув я, в Києві говівши,
Де-хто з України
Вибиратись туди хоче
При лихій годинї.

Бо докучили вже нашим
Хижі Єзуіти,
А до гурту їх пристали
Ще й вовки Унїти.

Хоть і топлять Запорожцї
В Днїпрі Унїятів,
Та се, аби їх комори
Й добра жакувати.

Хочуть наші займанщини
У царя просити,
Щоб козака й Жидовина
В села не впустити.

Позбуваймо всю скотину
І стару хатину,

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-12 18:28 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Та втїкаймо, поки цїлі,
У чужу країну.

Бо я бачу, не бувати
Правдї тут між нами,
Поки буде панувати
Жидова з Ляхами.

А козацтво, хоть з Ордою
Бєть-ся і воює,
Її оком позирає,
Її серцем чує.

Як почув я про Цоцору,
Сон менї приснив ся:
Що Днїпро під зимню пору
Широко розлив ся...

Ох! розлив ся не водою,
А кровю людською,
І козацтво наше плавле
По крові з Ордою.

О сьвятії чудотворцї!
Умолїте Бога,
Щоб ся кров не окропила
Нашого порога.«

IV.

Не вернувсь Левко з човнами,
На Лиман із Моря,
А вже люде дознавали
На Вкраїнї горя.

Вже кругом палають села;
Гонять скот, отари;
Людський плач і голосїньнє
Під самії хмари.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-12 18:28 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Кинувсь піп з дяком у церкву,
Слізно Бога просять,
А піддячі не співають,
У голос голосять.

Зачинивсь Господь на небі
З усїма сьвятими:
Мабуть люде прогнївили
Гріхами тяжкими.

І Петро з Ільлєю втихли:
Може сплять, не чують,
Як Татари Украïну
Плїндрують-руйнують.

Налетїла з Криму буря
На село щасливе:
Гумна палять, хати граблять,
Ясирять що́ жи́ве.

І по нашому говорять
Хвалючи Аллаха,
Що ясир сей їм дарує
Лицар-сїромаха.

»Не схотїв, мовляють, з панством
Вийти на Цоцору,
А метнув ся на купецтво
Против договору.

І Аллах, защитник правди,
Покарав невірних:
Віддав скот і ввесь добуток
В руки правовірних.

І Аллах, гонитель зради,
Подав з неба голос:
Попалив зрадливим села
І на нивах колос.

Generated on 2015-05-12 18:28 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

І Аллах, помститель кривди,
Простяг з неба руку,
І займає злюк в неволю,
У ясирну муку.

Через лютих людоморів
І благих карає:
На Цоцорі, мов на морі,
Хляби відкриває.

Позирнувши у безодню,
Сліпнуть панські очи,
І хоробрих обіймає
Страх дурний жіночий.

І Зулу́ш, кому на сьвітї
Рівного немає,
У калифа на ланцюзї
Голову чіпляє...«

V.

І чує се немов крізь сон старенька,
І трусять ся у неї руки й ноги.
Тремтить, як лист, Маруся молоденька;
Поблїдли щоки й губи у небоги.
»Аллах! велик єси в твоїй щедротї,«
Промовив бородатий Татарюга:
»Ходити-му тепер я ввесь у злотї:
Се падишаху Роксоляна друга,
Гаремне божество, відрада у турботї.

Попа́де! з радощів тобі признаюсь,
Що я — твій брат Івась. Мене вхопили
Сїчовики в ясир, і я збираюсь
Давно побачить сей куточок милий,
Сю старосьвітську низькорослу хату,
Де ти мене, маленького. учила,

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-12 18:28 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Як слухать матери, коритись тату,
Де мати няньчила мене, пестила,
І спатки на руках відносила в комнату.«
— »Івасю! братїку!... про що-ж лякаєш
Ти нас татарським словом і звичаєм?
Хиба-ж не бачиш лиха і не знаєш,
Що й так уже душі в собі не маєм?
О, як же се Господь із рук поганських
Тебе ослобонив? З жалю та з горя,
Матуся вмерла..«
»Нї, із християнських!
Бо не Орда була то із-над Моря,
А ваша кров лиха, у башликах татарських.«
— »Як? що́?... кажи бо! Я мов зо́-сну чую.«
»Кажу тобі, попаде: повбиралось
Татарами козацтво. Гната Шую
Я й знав: бо вже нераз менї траплялось
Сидїти в нього на конї, і в поле
З ним із села летїть по запорозьки.
»Гала! гала!« кричать, а я, на горе
Нещасній матері, прибіг і »коськи«
Прошусь до нього. Він мене й продав за Море.«
— »Як! що́ ти кажеш? він? Та він же в че́нцї
Збирав ся цїлий вік!«
»Воно не шкодить,
Як золото чуже дзвенить в кишенцї:
Такий то скорше й манастир знаходить.«
— »То ти отсе з неволї утїкаєш?«
»Нї, там то й воля. Там моя домівка...«
— »О, що́ ти кажеш! На-що нас лякаєш?«
»І дїтки гарні, і Туркиня жінка.«
— »То се ти з Турчином, з Ордою накладаєш?!«
»Не накладаю, нї! бо я між ними
Немов на сьвіт у-друге народив ся,

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-12 18:28 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

І думками про Божество сьвятими,
І правдою без хиби просьвітив ся.
Аллах — один; немає в нього роду,
Всесилен він, не требує підмоги;
Цурається-ся мерзеного народу,
Що́ оббиває у царів пороги
І вносить прах землї в небеснії чертоги.«

— »Коли ти думками сьвятими справдї
Там просьвітивсь, то дай же нам защиту
Від Татарви у нашій рідній хатї,
Щоб не спліндровано нас, не побито.«
»О, нї! нехай джаур горить-палає
Із ідольством своїм гидким, мізерним:
Нехай огонь зрадливих пожирає,
Що́ роблять кривди нам, людям спасенним'
І правовірникам серця возвеселяє!«

— »Мій братїку!...«
»Попаде! нас на віки
Роздїлено з тобою. Ся хатина
Менї сестра й рідня; а ви, калїки
Умом, чужі менї, немов скотина.«
— »То хоть хатину пощади сьвятую,
Де вмерла мати, по тобі журившись!«
»Нї, я по свойому її вшаную:
Мов дух, перед Аллахом засьвітившись,
Нехай перелетить в обитель неземную!

Там сльози матери, мов Божі зорі,
Засьяють у мене перед очима,
Як серцем потону в блаженства морі,
Серед утїх, достойних серафима.
А на землї — земне... Моя цариця!
Сїдай зо мною на коня бахмата,
Полинемо до Криму в-двох як птиця...

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-12 18:28 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Нехай горить стара, мізерна хата:
Ти мати-меш таке, про що тобі й не снить ся.«

У матери в очах позеленїло...
Дочка, Татарин, божники з богами,
Усе пішло кругом і зашуміло,
Мов гай густий під буйними вітрами.
Кудись вона біжить... Чи заверюха
Її на дикі крила підхопила?
І мчить крізь полом'є і дим; і духа
У грудях бідолашних захопило,
І серце й память мов у морі потопило.

ПІСНЯ ДРУГА.

I.

Смерте, бабо-сповитухо,
Лїкарю людськи́й останнїй
Ти одна нам гоїш духа
В нашій долї безталанній.

Утомившись закривати
В Богуславі людям очи,
Димом сховища сповняти
І душити крик жіночий,

Понагачувала трупу
Повні сїни, повні хати,
Та й пішла живого лупу
В Дикім полї доглядати.

І забула про єдину
Непридушену людину,
Мов у полї на роздолї
Про нескошену билину.

Не билина в чистім полї
З-під коси твоєї встала:

Generated on 2015-05-12 18:28 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Сирота стара в недолї
Память-розум утеряла.

Підвелась і по пустинї
Диким поглядом блукала...
Опинившись на могилї
Серед степу, промовляла:

»Де се я, і щó се з нами
Сталось-приключилось?
Нї сьвітлицї, нї комнати...
Се менї приснилось.

Се я сплю... О, як же серце
Тяжко замирає!
Степ, могила і кріваве
Сонечко сїдає.

У димах сїдає сонце,
Чи в кров поринає?
Вітер з поломем по полю,
Мов по морю, грає.

Нї села кругом, нї духа...
Скрізь галки лїтають,
І собаки, мов на зьвіря,
Скиглять-завивають.

Що-ж се за пожежа сталась
Серед Украïни?
Потонуло все, почезло...
Нїгде нї хатини!

Чи не вже б то се Татари
Людей позаймали,
Все спаливши до остатку,
У полонь погнали?

Нї, під »дзвоном королївським«
Сплю я на могилї...

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-12 18:28 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Чи то-ж люде б на трівогу
В дзвона не дзвонили?

Задзвоню, чи не прокинусь...«
Встала, задзвонила.
Затремтїло усе тїло,
Серденько занило.

І озвало ся до дзвона
Скигленьнє собаче,
Мов душа в пекельних муках
Під землею плаче.

»О, мовчи, страшенний дзвоне!
Збудиш хирне серце...
Як проснеть-ся, стрепенеть-ся,
Кровю розільлеть-ся.

Я забула, як заснула,
Чим була живучи...
Якась темрява 'бгорнула
Мозок мій болючий.

Нїби я когось любила,
Гарна, молоденька;
Нїби нас благословила
Радуючись ненька.

Нїби в рай мене дружина
Звала через церкву,
І приносила мій розум
Богові на жертву.

Чи дочка була се в мене,
Чи се я — Маруся?
По кому се я так плачу,
По кому журю ся?

А, згадала! Я з'єднала
Доню за султана,

Generated on 2015-05-12 18:28 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

За всесьвітнього, страшного
Царя чи гетьмана.

Таж він хлепче кров людськую,
Мов собака воду, —
І за потвар сю лихую
Віддать пишну вроду!

За нелюба-товстогуба
Утопить дитину,
Щó робила Божим раєм
Нам стару хатину!

Мов за змия людожера
Дочок оддавали,
Щó у Києві в печерах
Ченцї змалювали...

От чого я так журю ся,
Чого ревно плачу,
За дрібними слїзоньками
Сьвітонька не бачу.

От чого я так журю ся,
Аж у землю бю ся...
Полину до неї в пекло
Та хоть подивлю ся!

О, коли-б її побачить,
Глянути й умерти!
Викупила б усї муки
Та хвилина смерти...

Я знайду в Турецьку Віру
Кучман, шлях Татарський:
Як везли, вона все дерла
Подарунки царські.

Подарунки ті кріваві,
Щó Татарин клятий

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-12 18:28 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Засліпив голубці очи,
Щоб її піймати.

Він кармазин златоглавий,
Гаптуваньнєм шитий,
Розіслав у нас на лаві,
Щоб її зловити.

Загорілась тогдї церква,
Дзвони задзвонилѧ,
Китайки та блаватаси
Усю хату вкрили.

Дери, доню, блаватаси,
Парчі й оксамити,
Та по Кучманї розкидуй
Неньцї на приміти.

Буду в руки златоглави,
Китайки хапати,
І знаки твої кріваві
Слїзми обливати.

А пожар собі під ноги
Буду підгортати,
В золоті твої чертоги
Путь гіркий верстати.

Бачу, як вони зїяють
Гірлами дракона,
На Вкраїну позирають
Мов безодня чорна.

Не боюсь вас, кляті гірла,
Кровяна пучино!
Нам поможе Божа сила
Против них, дитино.

Вже вона менї на небі
Сьвітить сьвічку-зорю,

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-12 18:28 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

І веде мене ясненька
На страшну Цоцору.

Там, я чула, пан Жовковський
Згинув від шаблюки,
І досталось його тїло
Татарюзї в руки.

А велика головища
Котить ся по полю...
Я піймаю та й сховаю
Диво під полою.

За се диво буду пиво,
Меди-вина пити,
В златоглавах та у парчах
Павою ходити.

Бо повісить цар те диво
В себе на ланцюзї,
Щоб була вся Русь і Польща
У великій тузї.

Хто менї, рече, те диво
Знайде на Цоцорі,
Той у мене засияє,
Мов на небі зорі.

Буде першим чоловіком
По царі султанї,
І блищати-ме, як сонце,
В золотім жупанї.

Ой чого-ж се побілїла,
Цоцорська долина?
Бо вся Польща обомлїла,
І вся Украіна.

Побілїла ти, долино,
Панським білим трупом:

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-12 18:28 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Збогатила хижу силу
Жакуваньнем-лупом.

Побілїла трупом панським,
Поруч із козацьким,
І вквітчав ся труп не маком,
Порубом рицарським.

Я по мертвих не ридаю,
Голошу-співаю,
З сїроманцями вовками
Квилю-проквиляю.

Годї, вовки сїроманцї,
Труп рицарський рвати:
Я вам кину живе серце,
Бідолашна мати.

Ухопіте, розірвіте,
Нехай не голосить,
І в нїмих богів ратунку
Від Орди не просить.

Погоріли всї сьвітлицї
І церкви з богами...
Залягло під попелами
Поле облогами.

Сїймо, сїймо дрібні сльози
По степу-облозї:
Бо нема нам нї ратунку,
Нї надії в Бозї.«

Не мара в ночі блукає,
Щоб людей лякати:
За дочкою уганяє
Божевільна мати.

То ридає, то співає,
То з печали рветь-ся,

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-12 18:28 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

То на Бога нарікає,
В землю грудьми бєть-ся.

І не знаючи дороги,
До Днїстра простує...
Мов крилаті в неї ноги,
Пузирів не чує.

Старосьвітська кров козацька
В ветхих жилах врала,
В тїлї мученім юнацька
Сила воскресала.

Проявила бідна мати
Бідної Марусї
Дух потужний і завзятий
Ну́жденної Русї.

І мов давнього Варязтва
Невгавуща сила,
Мов скажений дух козацтва,
Бурею летїла.

Довгий, як бунчук гетьманський,
Волос розвівав ся;
Сам собою шлях Татарський
Їй під ноги слав ся...
. . . . . .

II.

О Днїстре, знаний проміж лицарями,
Порогу Руської землї крівавий!
Колись давно ми з Струсями-братами
По-за тобою здобували слави:
Волощину, мов щит, із рук турецьких
Ми довго рвали вкупі з Поляками,
За приводом Серпяг та Вишневецьких,
Блукали в полї вовчими слїдами,
Шуганьнем по сьвітах рівнялись із орлами.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-12 18:28 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Тепер ти Днїстре, став гнилим потоком
Гидоти всякої, щó назбиралась
У посварках Заходу із Востоком,
І лютостю обох їх провонялась.
О Музо, відверни від неї носа,
Нехай Ляхи гризуть ся з Русинами,
Втїкай із їх кубла голодна й боса,
Як бігла бідна мати манівцями
Обдерта по тернах, блїда, простоволоса.

Обдерта по тернах... Зима упала
На голову нещасній за годину.
Тепер її й Маруся б не пізнала,
Коли-б вернулась звідти на Вкраїну,
Де »чотирма кінцями сьвіта« править
Той цар, щó величають »тїньню Бога«, —
Той, щó й Москву й Ляха і Нїмця давить,
І Риму гордого втирає рога,
Дарма що королї там труть ся у порога.

О серце матери! ти б не злякалось
І Люцифера у його потузї:
Бо в тебе вже нїчого не зісталось,
Нїчого у твоїй смертельній тузї...
Дивуєть-ся Волошин, стрівши бабу,
Як Днїстр вона перебрила старенька,
І сьміючись говорить боркулабу:
»Води їй по колїна, бо пяненька,
Дарма що зморщилась і зсохлась як опенька.«

»Не сьмій ся«, каже той, перехрестившись:
»Се відьма з Лисої гори втїкає.
Мов Середа на Пятницю скривившись,
Дивись, як сльози кулаком втирає.
Не зупиняй, нехай її лукавий
Несе від нас на Буджаки татарські.
Там Кантемир, щó зветь-ся Меч Крівавий,
Прости нас Господи, пророк султанський,

Generated on 2015-05-12 18:28 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Сю відьму верне знов до чортової лави.«
Глузує боркулаб. Вертавсь до дому
Зі Львова саме, від попів побожних.
Подав на шату Юрові Сьвятому
Срібла від земляків, бояр вельможних;
То мисли вже благочестиві в нього
На язиці веселому вертїлись,
І гладить живота свого товстого,
Жартуючи з очей, що не дивились
На Божий сьвіт від слїз і в чорну землю врились.
Не дивлять ся на Божий сьвіт, а знають,
Як манівцями втрапить до Царграду,
Звідкіль їй зорі-оченята сьяють
Із обмурованого міцно са́ду.
Високий мур! вона про нього чула...
Хто не чував про нього на Вкраїні!
Страшні будинки клятого Стамбула
Ввижались матері й малій дитинї.
Кобзарська память їх і досї не забула.
Коли-б добігти їй туди живою,
Вона б з'уміла крізь той мур пробитись...
Вона б його пробила головою
Жовковського... аби їй подивитись,
Аби заглянути в ті очи-зорі
І, не спитавши нї про що, втонути
У несказанному блаженстві-морі,
І до Страшного Суду так заснути,
І про все горенько, про всю біду забути.
»Ось, ось вона! ось котить ся по полю
Розумна голова, що́ рятувала
Всю Польщу й Русь! Я під полою
Її сховаю, і як розбивала
Вона у чистім полї супостата,
Так розібю той мур страшенний нею...
О доню! утїкай сюди від ката;

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-12 18:28 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Сховай ся під наміткою моєю, —
Я в Київ проведу тебе по-під землею...
Сьвяті ченці там ходи покопали
Аж до самого Іерусалима,
Щоб люде від невір туди втїкали,
Ховались із добутками своїми.
Там на Великдень з-тиха дзвони дзвонять,
І гомонить народ, і щось співає.
Нема на сьвітї людям оборони, —
Сира земля їх від біди ховає,
І Суду Божого Страшного дожидає.
Як тато вернеть-ся з Москви, ми будем
В московській займаніцинї тихо жити,
І горюваньнєчко своє забудем...
О, як би тілько до тебе добігти!...
Вже недалечко. Ось білїють мури,
По мурах кров гаряча червонїє.
Сади кругом у воду потонули...
О, визирни ж із них, моя надіє!
Се ж із твоїх садів так любо вітер віє!...
Чого-ж ти, земле, так заколихалась?
Чого ти, небо, зразу почорнїло?
Імла перед очима розіслалась,
І серце, мов той камінь, занїміло...
Хитаєть-ся земля... іде кругом... не встою...
Де-ж мури із садами поховались?
Се я крізь землю йду... О доню, доню!«
І падає, і по землї послались
Тї коси білі, щó відьомськими здавались.

III.

»Аллах!« рече над нею Татарюга
Високий, огрядний і бородатий:
»Се милосердію твому наруга,
Щоб людям без війни так погибати.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-12 18:28 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Ахмете! подивись, яке обдерте
І закрівавлене стареньке тїло!
Мабуть же не з добра, а з страху смерти
Воно через степи й терни летїло.
То поховать його спасенне буде дїло.

Махай до юрту, бравий мій козаче,
Звели сюди приїхати гарбою:
Бо он, дивись, вже чорний ворон кряче
Над білою старою головою.
Нам сто-тринайцять раз повелїває
Сьвятий Коран на вбогих і нещасних
Дивитись так, як з неба позирає
Аллах на нас, казявок бідолашних,
І милосердія елей в серця вливає.«

Помчавсь Ахмет, і курявою вкрив ся.
Злїз із коня Татарин бородатий,
І ухом странниці до серця прихилив ся...
»Нї, ще злиденної своєї хати
Душа не кинула!« і здобуває
Бальзам з саков мисливських, і тростинку
В смажні уста нечулії вправляє,
І з-тиха влив лїкарства капелинку.
»Благословен Аллах від нинї і до віку!«

Сим словом искру жизни він витає.
Стара прокинулась, і острим зглядом
У вічи мов ножем йому штирхає.
Морщини, як гадюки, вють ся адом.
»Де, коршаку, ти дїв мою голубку?«
Промовила, і знов погасли очи.
Татарин, із саков доставши губку,
Холодною водою з дзбанка мочить,
І витерши їй вид, ознаки жизни сочить.

»О, знаю, знаю!« каже з-тиха. »Шкода.
Що я збудив тебе. Нехай би згасла

Generated on 2015-05-12 18:37 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Остання искорка. Про-що природа
Знов улила́ у твій каганчик масла?
Я бачу образ матери моєї...
Так на землї без памяти лежала,
Як вирвано дитину з рук у неї,
А наша хата поломєм палала,
І навкруги земля мов пекло гоготала.«

Скрипить гарба́ в степу. Ахмет вернув ся,
І милосердний батько сина посилає,
Щоб сїна де на добрий вюк здобув ся.
З ним лойтрака він гарно вистилає;
Кладуть стару на сїно, і тихенько
Везуть у балище, на водопійло.
Спускало ся вже сонечко низенько,
Промінньнєм степ червоним золотило
І мов дрімаючи на небеса глядїло.

Круг водопійла в балищі кочують
Татари з кіньми, з вівцями й волами.
Кругом їх юрта по горбах чатують
Їх сторожі з луками й сайдаками.
Земля чужа, та длань міцна Аллаха
Незримо скрізь простерта над хоробрим:
Не відає жіночого він страха;
З своїм мечем, кинджалом, луком добрим
Лякає ворога, мов степового птаха.[1]

Втїкай, Волошине важкий, пузатий,
Із займища свого на тихих водах,
Від степової на колесах хати:
Се попасаєть-ся Орда на переходах!
Ввесь тук твоїх долин і згіря злачні
Оддав Аллах під табуни Татарам...
А ви, купцї, джаури необачні,
Платїть за стражу добре яничарам,
Щоб не згубити вам лїчбй своїм товарам!

Generated on 2015-05-12 18:28 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Дурних невір за їх гріхи великі,
За ідольство їх і обман народу
Оддав синам своїм Аллах на віки
З восходу сонця до його заходу.
І повелів їх землю назирати
З її добутками і всім богатством,
Як назирає з хмар орел крилатий
Дрібне, дурне і полохливе птаство,
Щоб животворний тук з їх займанщи́ни ссати.

Так сина сей Самарянин навчає,
Бистро́го, як легка́ стріла, Ахмета,
І милосердє він і злість являє
В ім'я свого пророка Магомета.
Сусїд страшний для Польщи й України!
Бог та пророк; не хоче більше знати
Нїякої спасенної доктрини...
Сьвіт, правда, честь — отсе його доґмати:
Сьвіт у Ḳоранї, честь і правда у булатї.

»Мечем Крівавим я зовусь, мій сину,
В ім'я Того, хто милосерд без міри,
Хто заповідав нам мету єдину —
Всю землю покорити правій вірі.
Тяжкі гріхи впинили предків наших
Од наступу на землї християнські:
За брехнї наших гетьманів найстарших
Аллах вернув їх під царів поганських,
І мов об скелї, ми бємось об мури ляцькі.

Колись давно, мій сину, на Заходї,
Де небо нахилилось над землею,
І море-океан гуляє на свободї,
Облїгши сьвіт безоднею своєю, —
Ми два царства́ були завоювали,
Розкішне Біле Море мов руками
З Заходу і Восходу обіймали,

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-12 18:28 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Під гордий Рим ходили байдаками,
Із пишних базилик престоли срібні брали.

Тепер у тих царствáх сидять погане,
І королї їх лижуть папі ноги,
А правовірні наші мусулмане
І від козацтва дознають трівоги.
Та прийде час, що, мов на морі филї,
Ми встанемо страшні перед джауром.
Не оборонять ся поганцї нечестиві
Нї шаблею, нї порохом, нї муром...
На пожарищі в них ми станемо аулом.

Осман, висóкий учень мій в рицарстві,
В кого я душу влив поломяную,
Тепер сидить, як божество, на царстві,
І наготовив їм війну страшную.
Про се-ж то ми й рушаєм до Дунаю...
Я матїр повезу до роду в гостї,
А ти з Добруджі і з лїсного краю
Отаборишь войовників при мостї.
Се дїло я тобі з братами поручаю.

Вже наш ясир дійшов до Цареграда,
А всї добутки певно за Дунаєм...
Жде від Османа щедра нас награда,
Та й по базарах грошей назбираєм.
Прямуй, Ахмете, в юрт, щоб зараз мати
Відхаяла сю бідолашну жінку,
А я проїду провіз наші чати,
І буду в юртї за малу хвилинку.
Всїх мурз із їх кошів вечеряти позвати.

Сьогоднї по вечері буде рада
Про все, як нам дорогу сю верстати.
Кликни й по чабану до нас від стада...
Та щоб відхаяла сю бабу мати.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-12 18:28 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Нам сто-тринайцять раз повелїває
Сьвятий Коран на вбогих і нещасних
Дивитись так, як з неба позирає
Аллах на нас, казявок бідолашних:
Він милосердієм нам душу надихає.«

ПІСНЯ ТРЕТЯ.

I.

Над степами сонце сьяє,
Вітер подихає,
Подихає, мов у кобзї
Тихострунній грає.

Поначіплювано густо
Струни золотії
На степи, балки з річками,
На яри крутії.

Сьяє сонце, віє вітер,
Тирсу нахиляє,
До струни струна на кобзї
З-тиха промовляє.

Бачиш оком, чуєш ухом,
Серцем розумієш,
А сказати-заспівати
Голосно не вмієш.

Несказане, невимовне
Кобза промовляє,
І сьвятими почутьтями
Серце надихає.

І возносить його в-гору
Від земного лона,
Мов крилаті духи-конї
Бога Аполлона,

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-12 18:28 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Щоб споглянуло з-під неба
На се жизни море,
Де, мов филя яру филю,
Віра віру боре;

І широкої набралось
Правди та свободи,
Щó безумство витїсняє
З людської природи;

І поезії спасенним
Надихом сповнилось,
До всїх вір і всїх язиків
Рівно прихилилось;

І поезії й братерства
Праведним натхненьнєм
До всїх кротких духом кротким
І благоволеньнєм.

II.

Рушив табор, і в концертї
Скрип колїс гарбових
Злив ся з копотом і ржаньнєм
Коней табунових.

І мов стадо голубине
Замигтїло крильми,
Крутять в полї веремія
Делїбаші кіньми.

Кругом табору танцюють
Той танець татарський,
Щó нераз крутив-морочив
Голови рицарські.

На юнаків-делїбашів
Старцї позирають,

Generated on 2015-05-12 18:28 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Про свою юнацьку славу
Любо споминають.

І холодне в грудях серце
Гріє кров гаряча,
І завзятість оживає
У душі козача.

На юнаків-делїбашів
Дивлять ся дівчата,
І мов искрами стріляють
Зорі-оченята.

Познають своїх коханків,
Щó мов блискавиця
В степових пилах, у тучах
Зникне й загорить ся.

Про юнаків-делїбашів
Кобзарі співають,
Дзвонять в струни і хоробрих
Хвалять-прославляють.

Обгорнула юрт молодіж,
Мов густії тучі,
Щó вітрами гонить-крутить
Гуррикан летучий.

Серед юрту на колесах
Будки коливають;
Білі поли, мов лебідьде
Крила, надимають.

І кричять в будках колеса
Серед співу й дзвону,
Мов на давніх кочовищах
Степового Дону.

Се доспівувалась пісня,
Щó дїди бояни

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-12 18:28 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Древнїм Русичам, нам рідним,
Голосно співали.

Під перстами в них живії
Струни промовляли,
І хоробрим золотії
Славу рокотали.

І мов стадо лебедине,
Співи розлїтались,
Не в одній они людинї
Любо відзивались.

І козацьке на Вкраїнї
Серце залунало,
І луну із серця в серце
Аж до нас дослало.

І ясни́м, незлобним оком
Сьвіт ми обіймаєм,
Між Заходом і Востоком
Бучі споминаєм.

І вбачаємо в тих бучах
Спільню жизнь єдину,
Про Гординщину сумуєм
І про Украïну.

Лях, Москаль, Татарин, Турчин,
Се все наше братьтє:
Розлучило нас попівське
Нависне́ завзятьтє.

Як любо́ви й правди Бога
Без попа познаєм,
Всїх братів ми до одного
Щиро привітаєм.

Як туман попівський зникне
Від лиця науки,

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-12 18:37 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Милїонам по всїм сьвітї
Буде менше муки.

Кобзо! хоч тебе з татарських
Рук взяли ми в руки,
Ти дзвони-сияй над нами
В сяєві науки.

Може вже недовго ждати,
Що всесьвітня віра
Буде з хати виметати
Сьмітьтя суєвіри.

III.

Коло своєї на колесах хати
Крівавий їхав Меч з людьми близькими,
І поруч нього жінка. Два бахмати,
Гривасті ступаки ішли під ними.
Бунчук червоний віяв-розвівав ся
Над головою в нього, стяг понурий,
І голосом потужним заливав ся
Кобзар із-заду, дзвонючи у струни,
Та до пісень його гетьман не дослуха́в ся.

»Моя Заіро! ти моя єдина,
Так як душа у тїлї, серце в грудях.
Нехай парують ся, мов та скотина,
Гаремники: гидка гидота в людях!
Той, хто нам дав коран, сього не вводив
(Жінок у нас поганський вік намножив);
Нїколи він із рук не переходив
У другі руки на сьвятому ложі:
Бо проповідував закони чисті Божі.«

Так Кантемир мовляє до дружини,
Щó золотим волосьсєм і очима
Являла тип найкрасчий Украïни,

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-12 18:38 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Той кроткий тип, що́ серце херувима
Занїс до нас із Тигра та Евфрата, —
Не той, що́ у жалю ваги не знає,
Що́, мов козацька кров лиха, завзята,
В любві кипить, в ненависті палає,
І цїлий Божий сьвіт нї за що не вважає.

»Ти Божество моїм очам являєш,«
Рече Заіра, між людьми людина:
»Бо блискавками на войнї мета́єш,
А дома, мов до матери дитина,
До мене голову на лоно хилиш,
Палкому серцю іщеш прохолоди,
Всїм таборянам добродїйства чиниш,
І нагороджуєш усї походні шкоди
І всї крівавої войни труди й пригоди.«

— »О, де-ж би я знайшов спочинок любий
Після лїтаньня дикими полями,
Приятелїв і слуг безцїнних згуби
Та боротьби за жизнь із ворогами?
В саду в »сестри«, що́ мов стебло кадила,
Що́ мов лилїя вознеслась із праха,
І раєм нам земну юдоль зробила
По благостї до нас, людей Аллаха —
В твоїм саду, моя любов і сестро мила!

Пророче Божий! ти Мечем Крівавим
Звелїв твоїму́ слузї іменуватись,
Щоб на землї твоєї правди й слави
Войною та ясиром допевнятись;
І мов той гуррикан ширококрилий
Я мчусь, куди мій дух повелїває...
Дає менї твоє натхненьнє сили
Губи́ть лихе, що́ правду зневажає...
Не мій, Алла́хів меч невірних погубляє.«

Generated on 2015-05-12 18:37 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

І чистий снїг завивала схилив ся
Над чорною як ворон бородою;
І вид його ясний затуманив ся
Якоюсь погаданкою тяжкою.
»О нене!« з-тиха, мов мала дитина,
Промовив Кантемир: »про-щó ти́,
Сьвята, пречиста, ангельска людино,
Погибла від козацької голоти?
Невже-ж се за гріхи твогó палкого сина?

Нїхто не рятував тебе від смерти,
Як я з мечем крівавим на джаурів,
Мов Божа помста, ринув ся, щоб стерти
З лиця землї невірних гайдабурів...
Тепер знов образ твій менї явив ся
У тім обличчі як печаль гіркому...
Про-що?... Не вже-ж за тебе не помстив ся
Твій син плачущий на сїм кодлї злому,
На ворозї сьому, в завзятостї страшному?

А ти, про-щó-ж і ти з'явив ся, брате,
Менї в-ві снї вже воїном дорослим?
Ти кажеш, се у тебе друга мати?
Вона тобі сосудом богоносним
Зробилась, кажеш... Дивне в тебе слово!
Побачимось, речеш, і Бога в серцї
Я покажу тобі мого сьвятого...
Ним я живу, ним серце в мене бєть-ся...
О сне! ти показав менї мене самого...

Не вже ти жив, мій брате, искро сьвіту,
Щó з материнього серця засьвітилась,
І се було угодно Магомету,
Щоб жінка ся мов тїнь менї явилась,
Та тїнь сьвята, щó і в долинї смерти
Свого синка зітхаючи шукає?
О, не даваймо їй, Заіро, вмерти!

Generated on 2015-05-12 18:37 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Нехай роскаже нам про все, щó знає,
Яких близьких людей там на Вкраїнї має.«

— »Як посадила я у сонну воду
Сю справдї тїнь живої ще людини,
Вона пробовкнула щось про пригоду,
Про втрату бідолашньої дитини;
Та сон-вода все горе притушила,
Тепер старенька люба спочиває.
У довгім снї воскресне жизни сила,
Прокинеть-ся від сна аж над Дунаєм:
Тогдї про все житьтє у неї розпитаєм.«

»Той сон менї, Заіро, не доснив ся...
Я кинувсь братнє видмо обіймати,
Дивлюсь — чаýш до мене нахилив ся,
Від беґлербека посланéць крилатий:
»Хвала Аллахові! на Чорнім Морі,
Коло Килїї славної, джаурів
Побито, і Редшід-башá в Босфорі
До падишахових блискучих мурів
Ґалєрами пригнав з човнами гайдабурів.«

Заіро! спогадай тепер про Бушу,
Про договор сьвятий і ляцьку зраду...
Я на Цоцорі голову Зулушу
Відтяв моїм мечем за їх неправду.
А се Редшід повідтинав їм руки,
Щó Лехистан зрадливий боронили.
Тепер ми завдамо невірам муки,
Покрушимо одним походом сили,
Щó правовірну кров із року в рік точили.

Зовуть мене Османовим пророком...
Так, сам пророк на те мене поставив,
Щоб гидував перéлюбним пороком
І учня на сьвятий закон наставив.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-12 18:37 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

І дасть йому Аллах орлові крила,
Щоб зняв ся він над усїма царями,
Щоб ідольство борола наша віра,
Щоб Меч Крівавий мстивсь над ворогами,
І перед ним тремтїв Козак і Лях невіра!

Кобзарю! задзвони в гучнії струни,
Щоб і громи́ тебе не заглушали;
Нехай покинуть мовчязнії труни
Всї, що́ з Мечем Крівавим воювали,
І славою сьвятою засияють,
Мов над степами путеводні зорі,
І духа нам під хмари підіймають,
Як гурикан страшний тифона в морі,
І трепетом серця недовіркам сповняють!

Гей, підведїть до мене бойового!
Повчу я молодих орлят лїтаньня...
Не вдержу в грудях серця огняного,
Не вдержу в серцї поломя-паланьня!«
І на баскому скоком опинив ся,
Такий-же, як і кінь, палкий, завзятий.
Заржавши оґер над землею звив ся,
Огонь жерущий, аквилон крилатий —
І блискавкам його в степу не перегнати.

Заграли в труби, загули в тимпани,
Кобзар потужним голосом залив ся,
І струни нїби громом рокотали:
То пінявий Босфор у скелї бив ся.
Душа в старих мов крила розпускала,
За Кантемиром по полю носилась.
Велично навкруги Заіра позирала,
Її обличчє сяєвом окрилось,
І сльози капали, і серце веселилось.

Generated on 2015-05-12 18:37 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

IV.

Невмируща искра жизни
Жевріє помалу
В тїлї, щó тяжким досталось
Мукам на поталу.

По переказу, із давних
Аравійських давен
Лїками рід Кантемирів
Широко був славен.

З купелї саджали в купіль,
Як малу дитину,
Полумертву, невладущу,
Нетямнýю людину.

І помалу-поволеньки
Стала володати
І руками і ногами
Безталанна мати.

І вернувсь до неї розум,
Скрушений бідою,
І мов зо сну, розмовляла
Голосно з собою:

»Се вже я на тому сьвітї,
Та нї рай, нї пекло...
Мов у пеклї — темновато,
Мов у раї — тепло.

Тепло й тихо, тілько чути:
Щось у кобзу грає,
І до струн живих неначе
Голос промовляє.

Се мабуть тайник-печера,
Щó йде пiд землею,
Де сховались нашi предки
Та й живуть семєю.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-12 18:37 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Надо мною склеп неначе...
Звідки-ж вітер дише,
І стїною земляною
Мов рядном колише?

Коло мене щось мов ходить...
Чи тїнь, чи людина?
Може се моя Маруся,
Кругла сиротина?

Може вмерла, як і мати,
Від журби тяжкої,
І впросилась доглядати
Неньки неживої.

Бо не чути, як ступає
По землї се видмо,
І людське його обличче
Ледьві, ледьві видно.

Нї печали, нї зітханьня...
Бачу, се-ж бо й правда.
Бо немов я і журю ся,
Немов трохи й рада.«

— »Рада, нене, що вернулась
Божа искра в тїло.
Над тобою совершилось
Благодатнє дїло.«

Сї слова промовив з-тиха
Дуже дивний голос...
В бідолашньої людини
Зівяв білий волос.

»Чи се й ти вже під землею,
Синку мій, королю,
Що́ один дух був з моєю
Бідною дочкою!?«

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-12 18:37 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

— »Нї, паньматко,« відказав їй:
»Ще ти між живими,
Хоть тобі людьми чужими,
А може й страшними.

Відчепи, Заіро, полу,
Хай засьяє сонце,
І до нас мов Боже око
Зазирне в віконце.«

І розлив ся по намету
Сьвіт благословенний,
Щó ціну йому зложити
Тілько в ямі темній.

Килимами вся долівка
Вислана багато,
І блищить Ординська хата,
Мов царськá кімната.

Пишна зброя, кубки, таци,
Намиста сияють;
Сутозолоті жупани
З сонцем в жмурки грають.

Та не дивить ся небога,
Чим Орда пишалась,
Через що за Сян дорога
»Золотою« звалась.

І знялась на лікоть з ложа
На мягкій долівці,
І вліпила в Кантемира
Злякані зїниці.

»Як? Левко?« на-силу шепче:
»Обріс бородою?...
Обвив голову габою...
Знаєть-ся з Ордою?«

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-12 18:38 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

— »Ой Заіро! не гаразд ми,«
Каже той, »вчинили,
Що яркого сьвіту сонця
Повно напустили.«

»Не втїкай же бо, Левусю!
Дай хоть подивлю ся...
Може знаєш, де шукати...
Де моя Маруся?...«

І за полу Кантемира
Безталанна ловить,
І тремтить, і за дрібними
Слова не промовить.

— »Що́ тобі здалось, голубко?
З нами чиста сила!
Не лякай ся, сїра утко,
Гоголице біла!«

До старенької Заіра
З-тиха промовляє
Голосом лагідним, любим,
Мов сопілка грає.

»Се мій муж, мій рай цьвітущий,
Радощі й утїхи;
На войні він лев жерущий,
Дома — голуб тихий.«

»Як! Левко твій муж? чи справдї?«
І протерла очи:
Чи се в день їй увижалось,
Чи посеред ночи?

»Ти-ж до неї залицяв ся,
Орле мій, королю!
І покинув? і спізнав ся...
І живеш з Ордою?«

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-12 18:37 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

— »Паньматусю!...«
— »Ні, Заіро
Сон мій був пророчий...
Дивні речи, невимовні
Бачать мої очи.

Нене, говори порядно:
Хто ти і кого ти
Звеш Левком так недоладно,
Тремтючи з турботи?

Він кохавсь, як ти мовляла,
Десь там із дочкою,
І якась пригода сталась
З ними і з тобою?«

»Так ти не Левко, не видмо?...
Ні! його се голос:
Гоготить як грім, і шепче,
Як під вітром колос...

Він гремів про воюваньнє,
Шептав про коханьнє,
Про щасливе пануваньнє
І розкошуваньнє.

Серед филь морськи́х ревучих,
Галасу та крику,
Чуло голос той все військо,
Мов трубу велику.

І за те старшим обрали
Над всіми човнами,
Над старими старшинами,
Над отаманами.

як сокіл в чистім полі
Голуби ганяє,
Так він на турецькі в морі
Судна налїтає.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-12 18:37 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Налїтає, Турка боре,
Здобич здобуває,
І про наше люте горе,
Про біду не знає.«

Сумно Кантемир споглянув:
»Так, се він, Заіро!...
Тепер всю пригоду знаю
Вашу, бідна віро.

Ти Марусї Богуславки
Мабуть мати рідна?«
Затремтїла, се почувши,
Мов листочок, бідна.

»Не питай, звідкіль се знаю,
А скажи, де взяв ся
Сей козак, і де жив, поки
З вами запізнав ся?«

»Де його зродила мати,
В нас про се не знають,
А що батько був завзятий,
Добре памятають.

Був татарського він роду,
Кочубеєм звав ся...
Та невірного народу
Здавна відцурав ся.

І водив козацтво наше
Під Орду в улуси,
І в крові купавсь, мовляли,
По самії вуси.

І з'охотив ся під старість
Богу роботати,
У чернечій рясї душу
Від гріхів спасати.

UNIVERSITY OF ILLINOIS LIBRARY

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-12 18:37 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

А із Сїчи вислав сина
На свою господу,
І вподобав ся він дуже
Нашому народу.

Бо навчив його човнами
По Морю гуляти,
Вразькі судна плїндрувати,
Слави здобувати...«

— »Так, се він! бо Кочубеєм
Звав чауш гетьмана,
Що Редшід його човнами
Звеселив Османа.«

І Крівавий Меч обличчєм
В землю похилив ся,
І до килима припавши,
Тяжко зажурив ся.

— »Нене!« каже: »знаю певно,
Де твоя Маруся,
Та що плакать будеш ревно,
Виректи бою ся.

А побачити побачиш:
Ось тобі порука
Моя жінка, моя любка,
Тихая голубка.«

»Справдї я її побачу?«
— »Так як Бог на небі!
І живе вона не в пеклї,
Не в страшнім Еребі.«

Повалилась йому в ноги
Многоскорбна мати
І солодкими облившись,
Стала промовляти:

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-12 18:37 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

»Чоловіче, чи ти Турчин,
Чи ти хто, не знаю...
До твоїх ніг руки хирні
Ревно простягаю.

Дай обнявши поцїлую
Твої добрі ноги,
Щó приймають странню неміч
У свої пороги.«

— »Не менї, матусю, дякуй,
Богові сьвятому,
Щó привів тебе в нещастї
До мойого дому.«

»Щó за любе в тебе слово!
Якої-ж ти віри?
Хиба так як ми говорять
І Турки невіри?«

— »В мене мати, люба нене,
Була християнка,
Із Гусятина, з Підгіря,
Бранка-полонянка.

Над колискою моєю
Так як ви співала,
І по вашому про Бога
З хлопцем розмовляла.

А пророк наш побратав ся
Із вашим пророком,
Як огнем сьвятим займав ся
Над усїм Востоком.

Він Маріїного Сина
Мав за путеводню
Ясну зорю, як спускав ся
У гріхів безодню.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-12 18:37 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

А цурався тих душ мерзених,
Щó з його науки,
З його правди наробили
Всїм народам муки,

Передвічнього семєю
Й родом наділили,
І лукавством та брехнею
Небеса затьмили.

І моя Заіра — бранка,
І її на крила
Наша буря-негаданка
З-над Сули вхопила.

І як Бог сестру Адаму
Вилїпив із глини,
Менї з неї тато-мама
Пóдругу зробили.

Осьвітили її розум
Чистим словом правди —
У нещастї до відради,
В щастї до поради.

І твоя дочка, вповаю,
Зрозуміє Бога,
І високого достойна
Зробить ся порога.«

»Вона Бога розуміє,«
Прорекла старенька:
»Бо молитись було вміє
В мене ще й маленька.

Знає з-малку рушниками
Божники вкривати,
пахущими квітками
Всї боги квітчати...«

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-12 18:38 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

— »Всї боги? Мовчи, бабусю,
Про боги між нами:
Бо єдин Той, хто вкриває
Землю небесами.«

»Нї, добродїю, мовчати
Не в силах про віру,
Хоть-би й шию менї класти
Кату під сокиру.«

— »Так!« понуро усьміхнув ся
Кантемир: »сокира
Не страшна, хто не здобув ся
Більш як на кумира.

Слухай, бабо. Русь я знаю
Не десяток років...
Де спіткаю, всїх стинаю
Ваших лжепророків.

І тебе, попаде, стяв би
За безбожну душу,
Та впиняє мене мати...
Милувати мушу.

Моя мати так дитину
Як і ти втеряла,
І твоє вона обличчє
І твій погляд мала.

Не зневаж її, Заіро,
Не гордуй старою:
Бо безумство з неї здіймеш
Тілько з головою.

У них розум се безумство,
Так попи зробили,
Що царства ввели в безпутство
І передрочили.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-12 18:38 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Та не ся, ще гірша думка
Менї серце крушить,
Мов самумом африканським
Кров у тїлї сушить.

Чого брат менї приснив ся
З дивними річами,
Як до мене нахилив ся
Вістовець з листами?

О Заіро сестро! чую
Лихо невимовне:
Що та искра потухає,
Що та кров холоне...

Искра Божа, кров пречиста
З праведного серця...
І погасне, захолоне,
З Богом не зільлєть-ся.

Люба сестро і дружино!
Мусимо не кіньми
До Стамбула ми летїти,
Орловими крильми...«

ПІСНЯ ЧЕТВЕРТА.

I.

Стамбул... яке страшне, потужне слово!
Європо! ти була його злякалась,
І пустота житьтя твого лихого
В тревозї деспотів твоїх озвалась...
Два рази вже ти правду на Босфорі
Безумством християн твоїх гасила,
Аж ось на Білому й на Чорнім Морі
Ще раз нова запанувала сила,
І давню боротьбу з лукавством поновила.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-12 18:38 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Як згасло сьвітло, щó з гори Синаю
Від громового слова засьвітилось
І вістью кроткою, благою з раю
Між галилейських рибалок явилось,
Тогдї душа пророка Магомета
Серед пустинї правди возжадала,
Огонь єї диханієм поета
У темряві омани роздувала,
І чоловічество від згуби рятувала.

І сила правди, чистоти, свободи
Базар-Єрусалим опанувала,
І лжею отуманені народи
Культурою новою осияла.
Обман і лжа вказали їй дорогу
В четвертую столицю християнства,
Де всї храми Невидимому Богу
Сповнились темним ідольством поганства,
Заступою гріхів, покровом тунеядства.

Стамбул... перед сим іменем потужним
Народи Западу возтрепетали,
І правду борючи кагалом дружним,
Свої царства від пагуби спасали
У Римі новорожденим поганством...
Їх деспоти Магометан псували,
І грошї сиплючи між мусульманством,
Потужний дух розкошами всипляли,
Кругом султана честь і славу потребляли.

»Великолїпного« як мур підмили,
І похилився колóс, і яничари
Та спаги навкруги його могили,
Мов дикі низовцї, забунтовали.
І бореть-ся Ислам з єхидним Римом,
І шарпає його лихе козацтво,
І затуманює пожежі димом

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-12 18:38 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Жадне крови й руїни гайдамацтво.
Стамбуле! де-ж твоє прославлене рицарство?

У бебехи буйними головами
Твої вождї преславні повривались,
Танцями бранок, винами, медами,
Перелюбством паскудним повпивались.
А воінство, котре вони водили
В імя єдиного сьвятого Бога,
Сирітські смутки й почутьтя томили.
І стид і сором і тяжка трівога
Коло високого султанського порога.

Редшіде й Кантемире! на Востоцї
Ви зорями ясними заблищали,
Істочник жизни обріли в Пророцї,
Ісламу славою і честю стали.
Од вашого меча недавно на Цоцорі
Лїг трупом безголовим Лях олживий,
А на тім Руськім неспокійнім Морі
Втеряв свій пишний цьвіт Козак зрадливий,
І поломем взялись його поселки й ниви.

Як поле в них буяє бодяками,
Так забуяли серед Цариграда
Невольницькі базари козаками:
Очам одрада, воінам награда.
І мов грядки в садах цьвітуть маками,
Гареми мусульманські забринїли
Дївчатами вродливими й жінками;
А руські дїти весело обсїли
З пилавом мисочки, мов голубята білі.

»Султанськими дїтьми« вони зовуть ся...
Чи раб, чи пан був батько нечестивий,
На всїх їх рівно милости польлють ся.
Тут не орудують пани мостиві

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-12 18:38 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Людьми, як бидлом. Правда і відвага
Дорогу стелють кожному однако.
За правду й віру шана і повага
Жде і тебе, козаче-гайдамако,
Гультаю без ума, без совісти бурлако!

Проспись, пянице, й розумом мізерним
Урозумій, кому ти покланяв ся!
Яким обманщикам, сїпакам скверним
З душею й тїлом у полон віддав ся!
Не длятого ми Грека звоювали,
Щоб кров гарячу із людей точити,
А щоб єдиного Всевишнього познали
Батьків безумних необачні дїти,
І мертвим ідолам покинули служити.

Дивись, ледащо, як у нас сияє
Народ веселий у сьвятій свободї!
А в вас раює і достатки має
Хиба паливода, харцизник, злодїй.
Чи чуєш? Се слїпі старцї співають
Про ваших лицарів і в кобзи дзвонять.
У нас невірні вольности вживають
Більш нїж у вас ті, щó мерцїв хоронять
І в пекло до чортяк стадами душі гонять.

Споглянь: у нас батьки із матїрками,
Прибувши з Лехистану, з Украïни,
Розпитують собі між козаками,
Де їм шукать у полонї дитини.
І нї один із нас нї бранця не потаїть,
Нї бранки: бо в Коранї золотими
Словами нам прописано, щоб навіть
До ворогів були ми милостиві,
Не вимагаючи великої поживи.

Споглянь на сих Туркинь, щó по базарах
В покривала закутані стидливо,

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-12 18:38 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

При спагах, муфтіях і яничарах,
Розпитують землячку нещасливу:
Яке житьтє і горе на Вкраїні?
Чи довго ще вона держатись буде?
І чом не кинуть при лихій годині
Гірких тих займиц бідолашні люде,
Та не оселять ся в якій чужій країні?

Споглянь: он козакам лихим Туркиня
Червінці роздає в імя Пророка...
Не оскудіє милостива жменя
Прибутками з Заходу і з Востока.
На голову, хто нам шукає згуби,
Ми сиплем жар своїм запомаганьнєм;
А ви про милость трубите у труби,
Самі ж обманами та вимаганьнєм
Що-дня богатитесь, ненаситні стяжаньнєм...

II.

І се ти чуєш, бідолашня мати
Марусї Богуславки, по базарах,
По тих, де мусять матїрки шукати
Своїх дїток, мов ярок по отарах.
Тебе веде по городу Заіра,
Голубка тиха, щó у золотому
Сидить гнїздї в страшного Кантемира,
Мов у ковчезї Ноєвім сьвятому,
І не завидує на всїй землї нїкому.

Страшним імям його дїтей лякають
В багатій Польщі і на Русї вбогій;
Крівавого Меча на Вислї знають,
Ревуть про нього Днїпрові пороги...
І лев сей лютий, сей дракон крилатий,
Найкрасшим дїлом в пишнім Цариградї
Вважав собі джавурку провожати

Generated on 2015-05-12 18:38 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

В будинок, щó втонув у вертоградї,
В так названі тепер Царицині Палати.

У-в оксамит стареньку нарядили,
У золотом гаптовані патинки,
І до вподоби у всьому годили,
Як госпожі вельможній і великій.
Корилась мовчки мати нещаслива:
Байдуже їй про позолоту суту,
Жадала одного: щоб поки жива,
Побачити дочку хоть на мінуту,
А щó їй казано — приймала як отруту.

Попереду каваси виступали,
Цяцьковані, страшні, як уголь чорні...
Зуздрівши їх дорогу всї давали,
Вірмени, Греки і Жиди проворні;
А з-заду йшли під бунчуком червоним
Татари гуртом, степові орлята,
Щó загнїздились по-над Морем Чорним —
Орда легкá, на гроші небагата,
Багата волею, незнаньнєм потентата.

»Чи бачиш, нене, мури сї кріваві,
Щó перед нами неба досягають?
Вони за предків наробили слави,
Про них багацько кобзарі співають.«
Стара здрігнулась: бо крівця червона
Стїкала з муру, де гаки стирчали.
На них голодна кракала ворона,
А долї пси у шматьтє трупа рвали,
І страшно гризучись, гарчали і вищали.

»Се шибениця в нас, Мосток мертвецький...
На нїй, за гак залїзний зачепившись,
Висїв ваш Байда, Митрик Вишневецький,
На зрадницькім учинкові вловившись.
Служив султанові, та мов скажений

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-12 18:38 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Утїк від нього, і здобув ся ласки
У ворога його, в Москві мерзеній,
Мов качка на ставку гнилому ряски,
Та й став нас воювать сей шинда навіжений.

І на Мосток Мертвецький пхнули
Його з високих піднебесних мурів,
Щоб мук його страшенних не забули
Зрадливі ваші козаки-джавури.
Бо не хотїв признати за пророка
Посланника Аллаха, Магомета;
І не спасла його рука висока
Ісуса вашого із Назарета,
І полетїла в ад душа його жорстока.«

— »Нї, певно в рай!« промовила старенька,
Не боючись турецької потуги.
»Коли-б мене не зупиняла ненька,«
Рече той глухо, »я б не чув наруги...
О божевільна Русь! який би з тебе
Великий сьвіт постав серед народів,
Коли-б у темній темряві у тебе
Слїпорожденний піп не верховодив,
І розуму твойму єхидно не зашкодив!

Стара яго! в мою глибоку душу
Ти серцем матери чуйним прозріла,
Що слова я свого додержать мушу,
Хоч-би мов лютий ад у мене кров кипіла.«
— »Невіро!« знов рекла нещасна мати:
»Щоб знав єси, щó в нас Ісус наш значить,
А з ним Сьвяті й його пречиста Мати,
То дай менї дочку мою побачить,
Тогдї готова й я від тебе смерть прийняти.«

»О роде лютий, роде нещасливий!«
Промовив Кантемир, з гнїва поблїдши:

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-12 18:38 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

»Нехай тебе тиран немилостивий
У руки візьме, у залїзні кліщі!
Живи як пес у нього на прикові,
Вищи і скігли, потваре пекельна!
Не мавши волї в дїлї анї в слові,
Біснуй ся, мов закована гієна,
І мук твоїх нехай жахаєть-ся вселенна!...

Заіро, сонце любе, райське, тихе!
Пожаль ся над дурною попадею:
Вона зробила дїло в нас велике
З Марусею вродливою своєю.
Увесь парадний штат своїх гаремниць
Порозсилав Осман, куди схотїли;
Зоставив тілько трийцятьох служебниць,
Щоб їй у вічи мов ті пси гледїли
І виповняти все, що́ повелить, летїли.

Хасеки-Хуррем се нова в нас буде;
Нові звичаї пійдуть у сералї,
Нові засядуть у Дивані люде,
Нові порядки заведуть ся в краї.
Одна біда: ся друга Роксоляна
Хасеки-Хуррем назвою гордує;
Без ласки позирає на Османа,
Їсть нехотя і все сумує,
Та сумом тим ще більш високий ум чарує.

При нїй він, кажуть, мов дитина смирна;
До неї доторкнути ся не сьміє,
І мов убога, боязька людина
Перед царицею потужною нїміє.
Коли-б ти бачила, як звеселив ся,
Як став мене прилюдно обіймати,
Довідавшись — Редшід менї хвалив ся —
Що у мене Хасеки-Хуррем мати...
Вези її, вези в Царицині Палати!«

Generated on 2015-05-12 18:38 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

І мов за покликом гучним Османа,
Ґалєра золота під бунчуками
На-зустріч приплила і привітала
З гармат гетьмана із двома жінками.
»Одна яса́ гетьману та гетьманші,
А друга рідній матері Хасеки,
Великої й могущої султанші.«
Так донесли ґалєрні слуги Греки,
Хибкі потурнаки, в ісламі недопеки.

Босфорські води мов срібло кипіли
Під веслами ґалєри золотої,
І очи очаровані гледїли
На город Софії, колись сьвятої,
Тепер служебки грішної Пророка,
Покутниці за лжу на Аріянство,
На ту зьвізду туманного Востока,
Та за гоненьнє на Несторіянство,
Котрим спасти свій ум хотїло християнство.

»Заіро! на всьому широкім сьвітї
Нема й не буде другого Стамбула!
Мов золоті Аллах розвішав сїтї
Вподовж свого квітчастого аула.
Крізь золото сади благоуханні
По-над снїгами мурів зеленїють,
І мінарети, місяцем вінчанні,
На горах райських, благодатних мріють,
А води зеркалом прозірчастим лелїють.«

»Благословен Аллах!« рече Заіра:
»Вінець землї оддав він правовірним,
Хранителям правдивости і мира,
Служителям своїм нелицемірним.«
»Так, меч наш правду й мир обороняє;
Жезло́м желїзним пасемо народи,
І поки він у нас в руках сияє,

Generated on 2015-05-12 18:44 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Не хлинуть із небес потопні води
І за людські гріхи не знівечать природи.

Коли ж підіймуть ся джаури з праху
Та завдадуть Османлїсам зневагу
Мечем і правдою, тогдї Аллаху
Зістанеть-ся оддать їм перевагу.
І скаламутить ся Дунай широкий
Від нашого безчесного втїканьня,
І Порти пишної поріг високий
Страшенного дознає наруганьня...
Аллаху! не впиняй твого бича-караньня.

Нехай над сьвітом той господарює,
В кого душа міцна в міцному тїлї,
Хто правду серцем чистим, чесним чує,
Хто в слові вірен, непохибен в дїлї.
А ви, фальшиві мідяки-червінцї,
Пяницї, бабії та лежобоки,
Блудні з паршивої отари вівцї,
Занепаду Османлїсів пророки!
Да буде ваш удїл крівавий і жорстокий!

»Не говори так страшно про недолю,
Мій соколе, мій орле сизокрилий!
Не зуповняй даремною журбою
Душі твоєї вірної Заіри.
Дивись, які картини перед нами
Над водами небесно-голубими!
Як у водї висять доми з садами,
З піддашами, з террасами своїми,
А білі голуби, немов снїги, над ними!

Дивись, які мечети мармурові!
Які легкі кіоски та стрільницї!
Мов парчами окутало дубровы;
З них золоті летять під небо шпицї.

Generated on 2015-05-12 18:44 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Над ними хмари тихим раєм сьяють
На небі чистому, як дух Пророка:
То херувими з неба визирають,
Промінь'нє Божого благого ока,
Едемські сторожі спасенного Востока!«

III.

Тимчасом, як Заіра любовалась
Сьвященної природи малюваньнєм,
Душа, примучена недолею, озвалась
Новим страданьнєм на чуже страданьнє.
Не золотом ґалєра величалась,
Не довгими хвалилась бунчуками:
Вона цьвіла, пишалась і втїшалась
До поясниці голими гребцями,
Здобутими в бою рабами козаками.

Кругом срібло та золото блищало,
І сонцем рай із неба осьміхав ся,
А в хирнім тїлї серце замирало,
Що так язик із язика знущав ся.
Стара не знала й не хотїла знати,
Що́ козаки на Морі виробляли,
І чим би сталисъ ме́чети й палати,
Коли-б вони Стамбул опанували
І свій закон сьвятий невірам показали.

В тій церковці, в тому бабинці-раю,
В куточку тім небесного жилища,
Де чоловік її, по давньому звичаю,
Благословляв різню та пожарища,
Аби чужа була, не наша віра,
Аби не наш язик звав Бога правди —
В тій церковці запекла злість кипіла
В серцях завзятих темної громади,
Що́ адом дихала на пишні Царігради.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-12 18:38 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

До пояса нагі плечисті чуприндири,
Леви Порогів, лицарі Лимана,
Сиділи в ряд, без волі і без сили
Метнутись на грізного бусурмана.
Залізні кайдани їм повпивались
Мов зуби Цербера у голі ноги;
Гребли всі в лад, аж потом обливались,
Бо потурнак ходив між ними строгий,
І карбачем крутим їм додавав підмоги.

— »О чоловіче!« прорекла старенька:
»Невже ти в серці Господа не чуєш?
В нас і на скот помахують з-легенька,
А ти сих вязників мов кат катуєш!
Дивись, які страшні криваві смуги
На плечах, мов вужі, понабрякали!
Такої безсердечної наруги
Ще людські очи з роду не видали.
Вони ж на весла й так що сил поналягали.«

»Вельможна пані!« каже той по ляцьки:
»Шкода тобі над ними вболівати:
Бо падло се, сї трупи гайдамацькі,
Однаково собаки будуть рвати.
Менї ще й ксьондз казав, щоб козакові
У присяганьнї віри не діймати,
А як сидїти-ме вже на прикові,
То жалощів до злющого не мати:
Бо, каже, на розбій його роджає й мати.«

— »Яка-ж тогдї се буде в тебе віра,
Щоб, як на падло, на людей дивитись
І переваживши нїмого зьвіра,
Своїм запеклим варварством хвалитись?
Нї піп нї ксьондз нас на таку науку,
На зьвірство нас таке не наставляє,
Щоб чоловіку завдавати муку,

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-12 18:38 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Коли своє він дїло виповняє.
За се тебе Господь судом своїм скарає.«

»Аллах тепер судьдя мій, мосцї панї!
Покинув я ваш присуд християнський.
Тепер моя наука вже в Коранї:
Я Турчин і слуга райза султанський.«
І смуги знов по спинах простягли ся
Нові рубцї кріваві набрякали.
Котили ся горохом і лили ся
Гіркі по щоках, та не утирали:
Робити веслами бідахи пильнували.

Поглянула з плачем на Кантемира
Старенька попадя і промовляє:
»А ти-ж менї казав, що ваша віра
Вам милосердіє повелїває!«
»Повелїває, нене, навіть і до злюки,
Та не до зрадника, котрий здіймає
На нас хижацькі, розбишацькі руки:
Таких наш суд без милости карає,
І віддає новим потурнакам на муки.

Сей з тих Ляхів, щó острах на Цецорі
Віддав менї у руки як отару,
А козаки — з тих, щó на Чорнім Морі
Редшід загнав під шаблю яничару...
Немилостивий кат! бо тяжко мстить ся,
Що козаки панів Ляхів не люблять.
Нехай катує: дух наш веселить ся,
Як вороги один одного гублять
І про свою вражду між мусульманством трублять.

Попи й ксьондзи, се дві нечисті силй,
Щó підняли ся душі всїм спасати,
І миром вашим так заколотили,
Що будете во віки рабувати...

Generated on 2015-05-12 18:38 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Ти кривиш ся, тобі се гірко чути;
То знай же, що й менї гірка ся чаша.
Така гірка, мов випив я отрути.
Однакова з тобою доля наша:
Той Кочубей — мій брат єдиний. Ти вжахнулась?

І є чого тобі жахатись, нене.
Я був у нього в тій страшній хурдидзї,
І син моєї матери від мене
Так одвернувсь, мов я був син тигри́цї.
Аллах нам дав обом свій образ чистий,
Вложив обом у груди щире серце;
І насьміявсь із Бога дух нечистий,
Що́ духом тьми, отцем олжи зоветь-ся:
Душі моєї цьвіт у тьму кромішню пнеть-ся.

Він хоче вмерти в тій поганій вірі,
Що́ ідольством назвав Пророк великий,
Що́ нею дурнїв дурять лицеміри,
Сповняючи їх кровю море й ріки.
Він хоче голодом себе убити,
Мов той орел, що́ крильми не владає;
Не хоче голови під нас хилити,
І смерти, як верблюд води, жадає,
Хоть-би й на тих гаках страшних ребром висїти.

Сьогоднї в-ранцї на Мосток Мертвецький
Козацького зіпхнули осавула,
І він повис, як Митрик Вишневецький,
І до чортяк душа його шугнула.
Левко ж на смерть страшенну сю дивив ся,
Мов на яку мальовану картину,
За душу »праведну«, мовляв, хрестив ся,
І прославляв щасливу ту годину,
Як ляже й сам в таку-ж кріваву домовину.«

— »О ду́шо білної дочки моєї!«
Простерши руки попадя сказала:

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-12 18:38 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

»Не знаючи ще доленьки своєї,
Достойне серце ти собі ізбрала.
О, не на те, Марусенько, уздріти
Тебе бажаю, щоб ті златоглави,
Одежу пишну на тобі хвалити,
Дївоцької огиду чести й слави,
І встряти у твої розкоши та забави!

Нї, серце рідне, духу мій небесний,
Моя молитво рання і вечірня,
Мій образе сьвятий, мій вінку чесний,
Моя надїє райськая надзірня!
Навчу тебе багатством гордувати,
Як прахом тим, щó топчемо ногами,
В убожестві та в муках умирати,
Гнушаючись Господнїми врагами,
Як непрощенними пекельними гріхами.«

Мов та струна тонка тремтить на лїрі
Від голосу сумного Азраіла,
Так затремтїло серце у Заіри,
Душа таємним горем заболїла...
»Попáде!« каже Кантемир: »не знаю,
Чи злобою кипіть, чи плакать мушу:
Бо на Заірі сльози помічаю...
Росою Божою кипучу душу
Сї сльози холодять, і я твій жаль прощаю.

Попи, се все попи таке в вас коять,
Що рідний брат не хоче знати брата,
Що люде людям смерти в Бога молять,
І дивлять ся на нього, як на ката...
Отсе блищять Царицині Палати.
Дивись, у воду мармуром ступають,
Мов дорогі пишно-барвисті шати
Від пороху земного обмивають,
І пахощі кругом і щастє розливають.

Generated on 2015-05-12 18:38 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

А он — твій брат на зустріч нам виходить.
В великій ласці він тепер в султана:
Увесь у золоті, як бачиш, ходить;
Нема в нас більшого над нього пана.
Твоєї се дочки будинок власний,
І зветь-ся він Царицині Палати...
Іди; а я — туди, де брат нещасний
На сьвіт широкий дивить ся крізь крати,
Мов пугач степовий, рарогів брат крилатий.«

На мармур і порфир стара ступає,
В переддвірку царських палат Марусї;
І до землї чалмою припадає
Той брат Івась, щó з рук у паньматусї
Сестра маленького на ручки брала,
Саджала в купіль з маку й материнки,
Обмивши гарно у кімнатї клала
На пухові білесенькі перинки,
І пісеньок, поки засне, йому співала.

»Геть, Каіне, Антихристе, від мене!«
Промовила і очи одвернула.
»Амінь! щезай, чудовище пекельне!«
І мов голубка мимо поленула.
Летить, а перед нею пишні двері
Немов рука незрима відчиняє...
Її Маруся, мов едемська пері,
Летить назустріч, вся мов рай сияє,
І до колїн своїй матусї припадає.

ПІСНЯ ПЯТА.

I.

Тихий ангел вибирає
Душу голубину,
Крильми з-тиха осїняє
Мовчязну людину.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-12 18:38 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

І всї вірн тій людині
Приступні здають ся:
Теплі сльози милосердя
В неї з серця ллються ся.

Нї словами не сказати,
Нї в псалтир заграти,
Як дитину обіймала
Бідолашня мати.

Тілько ангел тихий знає
Ту сьвяту хвилину,
Що́ небесний виростає
Цьвіт з земного крину.

Знає і несе до Бога
Серця цьвіт живого,
І вита́є цьвітом жизни
Трийчи Трисьвятого:

»Весели ся ж, Боже правди,
Праведним созданьнєм,
Як лилії чистим цьвітом
І благоуханьнєм!

Як гармонїя поету
Серце звеселяє,
Від твого сьвятого сьвіту
Дух його сияє:

Так імя Твоє велике
Між людьми сьвятить ся,
Що любов пречиста в серцї
Без конця таїть ся.

І хвалити-муть во віки
Всї земні язики
Ізтекаючі від Тебе
Благодатні ріки.«

Generated on 2015-05-12 18:38 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Не струна к струні на кобзі
З-тиха промовляла,
Не псалтир сьвята се слово
Псальмою співала:

Сьвітлий ангел легкокрилий,
Чистий дух любови,
В серці тихому Заіри
Слово се промовив.

Не спускала любка ока
У царських палатах
З матери, щó нила-млїла
В оксамитних шатах.

Як зустрілось око з оком,
Рученьки з руками
І уста смажні з пухкими,
Сьвіжими устами,

І в один дух, в одно серце
Дві душі злило ся,
І все горе на часинку
Забуттьєм взяло ся, —

За колону заступила
Любка Кантемира,
Золотоволоса фея,
Знахорка Заіра.

Повна ласки й благостині,
Невидима стала,
Божих сьвятощів хвилини
Конця дожидала.

II.

Привела Матуся матїр
У царські палати...

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-12 18:38 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Затрусилась, заридала
Озирнувшись мати.

»Так отсе ті, серце доню,
Хати на помостї,
Щó вчащати-муть на бенкет
Сановитї гостї?

Де-ж той стіл під образами,
Щó з гістьми сидїти,
За солодкими речами
Меди-вина пити?

Де-ж твоє коханьнє любе?
Покажи невіру!
Я готова простягнути
Шию під сокиру.«

— »Тут коханого не маю,«
Прорекла Маруся:
»В самотинї пробуваю,
Богові молю ся.«

»Богові? О доню, доню!
Як йому молитись,
Коли мусиш на турецьке
Ідольство дивитись?«

— »Нї, матусю, нї, голубко!
Ось ходїм в кімнату...
Я собі зробила нашу
Християнську хату:

Там з Ливанської кедрини
Божники з богами:
Як у нас на Українї
По-під рушниками.

Я пахущими квітками
Їх що-дня вбираю,

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-12 18:38 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

І вбираючи сльозами
Мию-обливаю.

Згадую матусю й тата...
Де-ж татусь наш, мамо?
Де він дів ся, опинив ся?
Що́ його спіткало?«

»Не питай: бою ся, доню,
Думати і знати...
І язик німіє в мене,
Щоб кого спитати.

Я мабуть на Божих крилах
За Дністро летїла,
Ні тернини, ні байраків
Темних не гледїла.

Божі крила, доню мила,
Мчали як листочок,
Щоб умерти, як почую
Знов твій голосочок.«

— »Ні, мамуню, будем жити,
Господа хвалити,
Та у землю християнську
Визволу просити.

І в Турещинї, матусю,
Є спасенні люде:
Поживем тут і побачим,
Що́ то далїй буде.

До мене сьвященник сербський
Рано й вечір ходить...«
»Чи йому-ж се в бусурмана,
Доню, не зашкодить?«

— »Ні, сам цар повелїває...«
»Як! оттой невіра?«

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-12 18:38 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

— »О, матусю! в нього наша
У повазї віра.

Він, коли ти хочеш знати,
З-малку в злій напасти
Крив ся хлопцем між Ордою,
Вівцї мусїв пасти.

Кантемир його спровадив
У якісь Нагаї...
Там знайшов він нашу мову,
Віру і звичаї.

Так по нашому й молив ся
(Сам се каже) Богу,
І носив свитину нашу
Латану та вбогу.«

»Так з тобою і говорить,
Кажеш, як людина?...
О, бодай його побила
Лихая година!«

— »Не кажи єього... Ось слухай:
Де Левко?«
»Не знаю!«
— »Кажуть, що на Морі вбито.
Я про все питаю.«

»Ох!... про ту лиху годину
Я нїже не знаю!
І тепер вже про дитину
Тілько рідну дбаю.«

— »О, спаси його, Пречиста!...
Коли ж розлучила
Нас сира земля, чи море,
Чи ворожа сила,

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-12 18:38 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

За його лицарську душу
Я що-дня молю ся,
І гіркими перед Богом
Як береза лью ся.

Слухай, нене, ясна зоре,
Щастє, доле, втїхо!
Чи з сього добро нам буде,
Чи велике лихо?...«

»Що-ж таке?«
— »Шепну на ухо:
Цар — людина справдї...«
»Як, щоб ти з царем у-купі
Потонула в адї?«

— »Не потонем: бо він хоче
Потай охреститись,
І моїм богам зо мною
День-у-день молитись.«

»Да воскресне Бог!« гукнула
Хрест кладучи мати.
»Лучче б я в Днїстрі втонула,
Нїж сього діждати!

Се ж диявольска спокуса...
Доню! слава Богу,
Що він иншу нам з тобою
Показав дорогу...

Ось яку. Ходїмо, доню,
В образну кімнату...
Хоть і там боюсь побачить
Пагубу багату.

Пагуба — чертог багатий.
Знаймо се. Ходїмо

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-12 18:38 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

І богів нас рятувати
З пекла умоліmo.«

III.

Увіходять у кімнату,
В християнську хату.
Там приґашено окрасу,
Мов той жар багату.

Нїби в київських печерах
Темновато в хатї.
Против лямпи сьяє образ
У блискучій шатї.

То була Пречиста Дїва;
На руках дитина:
До конця в високих співах
Люба нам картина, —

До конця, бо ми вповаєм
На любов сьвятую,
Що чудовним робить раєм
Нашу жизнь земну́ю.

По-за нею з божниками
Всї боги й богинї,
Під квітками й рушниками,
Ледьві, ледьві мріли.

Темнота печерня розум
Хмарою вкривала,
І про щось недовідоме
Серцю промовляла.

Арома́т квіток травчатих
З миррою зливав ся,
І куточок сей в палатах
Церквою здавав ся.

Generated on 2015-05-12 18:38 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

І мов їм обом небесні
Сьвятощі засьяли,
Доня й мати безсловесні
На колїна впали.

Образ чистоти земної
Мовчки їм говорить,
Що він справдї чудотворі
Речи в серцї творить.

— »О Пречиста Дїво-Нене!«
Прорекла Маруся:
»Се зробила ти, що в мене
У гостях матуся.

Принеси ж іще одного
Гостя дорогого,
Панотця мого благого,
Чесного, сьвятого!

І коли Левку судила
Всемогуща воля,
Щоб спочила дивна сила
В глибокостях моря,

І його козакуваньнє,
Дивне всїм лицарство,
Не лякало плїндруваньнєм
Темряве поганство;

Коли ти менї судила
В сих чертогах жити,
І тому́, кому вселенна
Корить ся, годити:

Дай менї з твоєї ласки
Сьвіт йому відкрити,
Тихий мир у християнських
Землях отворити!

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-12 18:38 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Нехай віру перестане
Побивати віра,
І в омані не сконає
Дивний сей невіра!«

Як струна́ к струні на кобзї
З-тиха промовляє,
Так молитву чисту доні
Мати доповняє:

»О Небесная Царице!
Ти ще й не родилась,
Як зьвізда твоя на грішних
Із небес дивилась;

І хоч материнські муки
Ще в зачатьті знала,
Та до нас пречисті руки
З неба простягала.

І зьвізда твоя на землю
Сяєвом спустилась,
І на всю людську вселенну
Сонцем засьвітилась.

Ти сияла та й страдала,
І тепер сияєш:
Милосердєм благодатним
З неба позираєш.

Подиви ся ж оком чистим
В материну душу:
Щó терпіла я, терпіти
На-ново не мушу!

Не житьтє, молю, не втїху,
Смерть пошли нам тиху:
Дай замовкнути на віки
В труднім серцї лиху!«

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-12 18:38 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

IV.

На се слово хтось захлипав,
Здержуючи голос...
Стуманїли богомолки,
У-в обох звяв волос.

І чогось тепер яснїйше
Лямпа засьвітила...
Позирнули по кімнатї —
Коло них Заіра.

На колїнах, склавши руки,
В землю похилилась,
І сльозина за сльозою
Перлами котилась.

Як побачила старенька
Сльози ревні, тихі,
Невимовної дознала
Радости й утїхи.

Обняла її як мати,
Стала цїлувати,
І до лоня, мов дитину
Рідну, пригортати.

»О моя-ж ти добра! се ти
Матері Пречистій
Вкуші з нами присьвятила
Дар шаноби чистий?«

— »Так, голубонько моя ти!
Мене вчила мати
І на вколїшках стояти,
І богів благати.

Я люблю вас, Християне:
Мов траву росою,

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-12 18:38 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Ви нам скроплюєте рани
Щирою любовю.

І Небесную Царицю,
І Сьвятих шаную:
Бо від них відраду в серці
Невимовну чую.«

»Доню!« прорекла старенька:
»Щира ся людина
Так мене, мов друга ненька,
На-ново зродила.

Я лежала, доню мила,
Мертвою марою,
І Заіра воскресила
Мене сон-травою.«

— »Дай,« рече тогдї Заіра,
»Чесно привітати
Ту, кому над цїлим миром
Даю царювати.«

До чола вона й до серця
Руку прикладає
І вклонившись в саму землю,
Оддалїк витає:

»О щаслива із щасливих,
Пишна квітко вроди!
Да обійме твоя сила
Всї царства й народи!

Чиста сила милосердя,
Царственности перла,
Некрушимого во віки
Праведного берла!«

— »Я нещасна із нещасних!«
Прорекла Маруся:

Generated on 2015-05-12 18:38 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Царюваньня й благ дочасних
Боязно бою ся.

Сестро! дай себе обняти
І розцїлувати,
Що воскресла в тебе в хатї
Серце моє, мати!«

Та Заіра мов злякалась,
Мовчки відступила,
І покривалом широким
Вид собі закрила.

Бо завіса против неї
На шнурах розкрилась,
І кімната сьвітом денним
З-разу осьвітилась.

З-під завіси хтось у пишних
Шатах появив ся,
Сумовитий і величний
На жінок дивив ся.

Перед ним вона тремтюща
Низько поклонилась,
І мов тїнь легка, мовчуща,
Із божни́цї скрилась.

V.

— »Мамо, цар!« рече Маруся,
І тихеньким словом
Стрепенулась пань-матуся
Як нежданим громом.

Обізветь-ся з-тиха гласом
Кротко-сумовитим
Той, кого стара вважала
Зьвірем ядовитим:

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-12 18:44 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

»Не для вас я цар. Прийшов я
Гостю привітати,
І тобі, кохана, слово
Радісне сказати.

Патриярх сьогоднї служить
Всїм своїм собором
В сербській церкві, і співати
Будуть гарним хором.

Вас обох туди ґалєра
Повезе молитись,
І на службу християнську,
На народ дивитись.«

»Царю!« прорекла старенька:
»Ті ґалєрні муки
Гірко бачить, мов сама я
Впала кату в руки.«

— »Та ґалєра, пані-матко,
Зветь-ся Триюмфова:
Наготовлена к триюмфу
Славного героя.

Не годилось би царицї
На таке дивитись,
Ідучи до церкви Богу
Руському молитись.«

»А кому-ж воно годить ся?«
— »Бідному народу,
Щó терпить від гайдамацтва
Несчисленну шкоду,

Та тому, хто настигає
Хижаків у полї,
Розбиває, потопляє
Їх чайки на Морі.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-12 18:44 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Се йому хвала в народі,
Що козак проклятий
На ґалері, мов у пеклі,
Мусить погибати.

Про сю славу наші кобзи
Дзвонять по базарах,
Мов громи грімлять на небі
У блискучих хмарах.

Бо ще й досі в нас у Кафі
Головешки тліють,
А в Синопі й Трапезонті
Попели білїють.

І крівцею над Босфором
Червонїють мури,
Щó річками розливали
Хижі гайдабури.«

»Ми мстимось за кривди, царю,
За ясир, пожари,
Що Вкраїну розоряють
Турки та Татари.«

— »Ваш закон велить не мститись,
Бо на небі мститель;
Коли ж неба вам не треба,
То й прав розоритель.

Наш закон велить нам правди
Під мечем шукати:
Поки правди не докажем,
Поти воювати.

Ви мститесь, а ми караєм
Волею сьвятою,
Щó дає нам царювати
Сили правотою.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-12 18:44 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

А над нами і над вами
Той самий Создатель,
Всіх народів цар верховний
І законодатель.

Коли Він за вас не мстить ся,
То не вам би мститись:
Перед присудом небесним
Лучше б вам смиритись.

Греки, Серби і Болгаре
І Жиди й Вірмене,
І Альбанці й Молдаване
Хилять ся під мене.

А ви щó? ви з Сагайдашним
І на Християнство
Так по вовчому рветé ся,
Як на Мусульманство.

І нема між вами правди,
Анї щастя-долї,
Опріч пянства та гультайства
Та дурної волї.

Ви мститесь, говориш, нене,
І по вік так буде?...
О запеклі, безсердечні
І безумні люде!

Не по вік вам плїндрувати
Кафи та Синопи,
Трапезонтом прославляти
Козака в Європі.

Мов той вітер по-під небом
Чорні хмари гонить,
Так про вашу марну славу
Темна кобза дзвонить.

Generated on 2015-05-12 18:44 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Поти дикими полями
Будете скитатись,
Поки козаки хижацтвом
Будуть величатись.

Вже бунчук царський у мене
Має за ворітьми:
Двину з усїми башами,
Як орел із дїтьми.

Рушимо в козацьку землю
Під покровом Божим,
І кінець паскудним вашим
Подвигам положим!«

Слухає старенька мати,
І язик нїміє;
Кров палка у ветхих жилах
Гусне, холодїє.

Затрусились руки й ноги...
»Не лякайсь, матусю!«
Каже цар, »і не турбуй ся
За свою Марусю.

Я не горе їй готую,
Вічну славу й шану,
Що вона любов сьвятую
Принесла Осману:

Що вона йому небесним
Сьвітом засьвітила,
Його духа, мов на чисті,
Крила, підхопила.

Тим і хоче він здобути
Вашу Україну,
Що таку вродила дивну,
Неземну людину«.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-12 18:44 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Із ясних очей в царицї
Искрами сипнуло,
І лице палким румянцем
Як огнем спахнуло.

Мов кинджал, вона в Османа
Погляд затопила,
До потужного султана
Так заговорила:

»І се, царю милостивий,
Зветь-ся в вас любовю,
Щоб мої степи та ниви
Позливати кровю?

Щоб мій рідний край коханий
Скрізь повоювати,
Попалити вбогі хати
І церкви й палати?«

— »Нї, сього не бійсь від мене,
Днїпрова царице,
Зоре осяйна, червона,
Сонце білолице!

Вирушу я так потужно,
Що безумством буде
Против мене воювати...
Схаменуть ся люде.

І поникнуть головою
Всї передо мною.
Я на Камянець, на Київ
Наступлю ногою.

На Днїпрі-Славутї й Росї
Помурую башти,
Щоб з Москви вам анї з Польщи
Не було напасти.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-12 18:44 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Обгородимо Вкраїну,
Зробим Божим раєм,
Віру вірою зоставим
І звичай звичаєм.

І сей рай тобі гостинцем
Буде від султана,
Рідного по Бозї брата
І слуги, Османа.

Я тобі й ту оборону,
Башти, подарую,
Мов на голову корону
Пишну, дорогую.

І блищати-меш ти з родом
Над своїм народом,
Як веселка між восходом
Сонця і заходом.

І не буде вже козацтво
Бурею лїтати,
Та моє впокійне царство
Дерти-руйнувати.

А засяде по левадах,
По садах співочих,
Беручи поживу з стада
Та з волів робочих.

Не сумуй, моя лилїє,
Про війну ворожу;
Уповай на слово щире
Та на милость Божу.

А тепер ідїть, молїтесь
Богу предків ваших,
Да прихилить до нас душі
Ненавидцїв наших!«

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-12 18:44 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

І з-легенька до Марусї
Турчин уклонив ся;
Приложив до серця руку,
З-тиха віддалив ся.

VI.

Мати мов нїма стояла,
Вельми дивувалась:
Не таким вона султана
Бачити лякалась.

»І тебе він не займає
І не обіймає?«
— »Нї, матусю! коло мене
Навіть не сїдає.

Він царює, верховодить
За моїм порогом:
Тут — постоїть, поговорить,
І відійде з Богом.

Їдьмо, мамо, помолїмось
За сю тиху душу,
Щó й подумати про кривду
Від її не мушу.«

»О, молїмо ся, дитино,
Ще за двох до Бога!...
Коли-ж серце се покине
Мука та трівога?«

І схилившись на Марусю,
Мати заридала...
Про Левка нї пів словечка
Донї не сказала.

Generated on 2015-05-12 18:44 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

ПІСНЯ ШЕСТА.

I.

— — — — — — — — — —

II.

»Чого ти, пань-матусю, так зітхнула,
Мов радощі згадала молодії,
Або в той край душею позирнула,
Де зникли в нас надії дорогії?
Чого очиці так позападали,
І голосочок твій перемінив ся?
Чи підданки досадне що́ сказали,
Чи може сон страшний тобі приснив ся?
Із чим від мене ти, матусенько, таїш ся?«

— »Моя ти зоре в тумані густому!
Моя ти квітко пишна на морозї,
Гірка сльозино в кубку золотому,
Тиха надіє в праведному Бозї!
Так, я лїта згадала молодії,
І в край сумний душею позирнула,
Де тлїють кісточки його сьвятії...
До нього б я і в пекло полинула...
О, лучше б я про се не знала і не чула!«

»Про що-ж ти чула, серденятко рідне,
Мій дорогий розколений кришталю,
Моє ти щастє несказанно бідне,
Гірка потїхо і солодкий жалю?
Про що́ дозналась? Вже-ж ми в домовинї,
І нї печали нам нї воздиханьня!
Там, у земно́му раї, на Вкраїнї,
Про нас нї чутки анї споминаньня!
Не плач, матусенько, моя ти ро́со рання!«

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-12 18:44 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

— »Про татуся я, доню, перечула.«
»О мамо!«
— »Так, нема його на сьвітї...
Нема вже сонця; хмара обгорнула
Ввесь сьвіт. Пора й менї туди летїти.«
»Умер?«
— »Згорів із церквою сьвятою.
Сьогоднї Товстогуба я зустріла...
Піймавсь і він Татарам у неволю...«
І не скінчила речи, обомлїла,
І очи заплили холодною сльозою.

То не роса з очей, гірка отрута,
Мов та смола з проклятого анчару,
Щó нею жаль слїпий і помста люта
Намазують кинджала яничару.
Вже не тече сльоза, нї! капле тихо,
Як мертва кров, холодна, почорнїла.
Не дознає вiд неї пільги лихо:
Бо серце сукроватою 'бкипіло,
І в болїстях своїх зотлїло й занїміло.

Обнявшись лїто плакало з зимою,
Мішали ся гарячі з ледяними...
Якою-ж ти здавала ся сумною,
Царська палато, із гостьмй своїми!
О, не на те великі будівничі
Твої цяцьки із мармуру тесали,
Щоб у тобі вiд серця щирі речі
Не винами, сльозами запивали,
І »память вічную« замість пісень співали!

— »Сьогоднї я була на тім базарі,
Де кобзарі по нашому співають...
І бачила... як двох вели у парі...
О, не питай, куди!... Вони й не знають,

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-12 18:44 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Хто дивить ся на них! На голім тїлї
Пошарпані жупани. Бородаті
Обидва, мов ченцї, і білі, білі,
Як віск: бо, видно, все сидїли в хатї
З віконечком малим, в темницї тій проклятій...«

»Матусю? хто-ж се був?«
— »Ох, Товстогубий!...«
»Мій Боже! то се він і був?«
— »Як чуєш...
А другий... другий був... козак твій любий...
Що-ж ти мовчиш? чом дивом не дивуєш?...
О Боже! хилить ся! Рятуйте! пробі!«
На крик страшний збігають ся Туркенї,
Грекинї, Ляхівки, і, як особі
Великій, служать бідолашній ненї,
Сераля пишного невольницї мизерні.

III.

Нездужає Хасеки Хуррем, і султана
Два різанцї безвусі сповіщають.
Серальскі лїкарі із Лехистана
Книжки лїкарські суплячись гортають.
Іде султан, покинувши в Дивані
Башів та визирів широкомовних,
І до Марусиної почивальні
Шле наперед рабинь своїх безмовних,
А сам стоїть сумний, хмурний, як у туманї.

Його не хоче бачити Маруся,
І лїкарів до себе не пускає.
Над нею молитви сьвяті матуся,
Немов би вже над мертвою, читає...
Сьвященник сербський править одходну́ю...
Вона лежить, як цьвіт лилії пишний,
Косою скошений. Печаль нїмую

Generated on 2015-05-12 18:44 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Сьвіт у-в очах виявлює огнистий
Та вираз на лиці понуро-урочистий.

Велить Осман покликать Кантемира,
І зачинившись радить ся з ним довго...
На другий день ґалєрою Заіра
Пливе з Скутар до Рогу Золотого.
До мармурів причалює барвистих...
Іде пере́ддвірком... Її стрічає
Новий баша́ у шатах позлотистих,
І на її питаньнє обявляє,
Що вже Абаз-баша́ десь инде пробуває.

Донесено про нього падишаху,
Що він очам царициним нелюбий,
І зараз фирманом його, тїмаху,
Відставлено від осяйної служби.
»Як з неба й грім гремить і сонце сьяє,
Так гнїв і милость в оці у царицї.
До неї вся вселенна притекає,
Мов караван в пустинї до криницї...
Щасливить поглядом і поглядом карає.«

Перед царициним блискучим ліжком
Навколїшки Заіра припадає,
Недужній щось на ухо шепче нишком...
Румянець на лиці в царицї грає.
Обнявши лїкарку, в уста цїлує,
Зове матусю, плаче і сьмієть-ся.
»Він жив,«, рече, »і серце моє чує,
Що жизнь його як нитка не порветь-ся...
О мамо-зіронько! як любо серце бєть-ся!«

— »Так, жив, і я не з тим явилась,
Щоб тілько вас про се оповістити...
Нї, в нас тепер страшна труса зробилась...
Ви мусите велике щось вчинити...

Generated on 2015-05-12 18:44 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Велике і страшне, коли з неволї
Своїх братів вам любо рятувати;
Коли вам любо, щоб у чистім полї
Вони могли мов соколи лїтати,
По Морю Чорному човнами знов гуляти.«

»Заіро!« прорекла тогдї Маруся:
»Нема нїчого так менї страшного,
Щоб я сама і дорога матуся...
Кажи, Заіро, просто... Я готова
Ступити зараз на Мосток Мертвецький,
І на гаку залїзному висїти,
І мучитись, як Байда Вишневецький,
І пси голодні тїлом накормити,
І в морі потопать і на огнї горіти!«

Заіра по покою позирнула,
Послухала з мінуту під дверима,
Від серця сумовитого зітхнула,
І стелю й стїни обвела очима.
»Чи піп у вас сьогоднї був?« спитала.
»Був!«
»Слухайте ж: при нїм нї слова!
Щоб і крилом і вітром не торкала
Сїєї речи перед ним розмова:
Попівський бо язик — всїм злам земним основа.«

— »Заіро! не клепли на Бога правди!«
Марусина про се озвалась мати:
»Стидайсь таке казати, щоб нам зради
Найперш усього у попа шукати.«
»О, не гнївúсь на мене, пань-матусю!
Я не своє промовила вам слово;
Мій муж звелїв остерегти Марусю,
Царицю нашу, від попа лихого:
Бо він, рече, продасть і Господа самого.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-12 18:44 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Попи, рече, запродали пророка,
Того, щó возсияв із Назарета
Ще перше, нїж ясну́ зьвізду Востока
Аллах явив народу, Магомета;
І навіть козаки не довіряють
Нї язику попівському, нї оку:
Нїколи ж бо попа не допускають
В коші до себе, мов джуму жорстоку,
І молитви свої, рече, самі собі читають.«

— »Заіро! годі вже про чоловіка...
Кажи про дїло! Не йому се знати:
Бо він — невіра, розумом калїка...«
»Калїка сей вас буде рятувати,
І розуму в рятунку стілько явить,
Що возвеличить ваш народ нїкчемний,
І серед вас імя своє прославить —
Не тим, чим мотлох славить ся корчемний,
Безощадний палїй, кровоточитель темний.«

— »Не розуміємо тебе, Заіро.«
»Мій муж із Кочубеєм рідне братьтє.
Ваш Кочубей Левко — брат Кантемира.
Одно у них обличчє і завзятьтє,
Одна на сьвіт їх мати породила.«
Маруся дивить ся на матїр...
— »Доню!«
Промовила старенька: »се Заіра
Говорить щиру правду. Ми з тобою
Не знали, що Левків отець та був невіра...

Його малим ухоплено в Нагаях,
І за Порогами у Християнстві
Згодовано і в рицарських звичаях.«
— »То мій Левко родивсь у Мусульманстві?...
О, хто б нї був його отець і мати,
За кожну искру жизни дорогої

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-12 18:44 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

І за одно слівце його віддати
Готова я мої царські палати
І жизни сотню літ щасливої земної!«

»Коли готова, то й віддай, царице,
Як оддала б і я за Кантемира.
На небесах твій дух возвеселить ся,«
Рече поважним голосом Заіра.
»Готова, о, готова, сестро!... Боже!
Ти чуєш з неба... О Пречиста Мати!
Нехай твоя сьвята рука поможе
Менї Левка з неволї рятувати!«
І знявшись, почала солодкими ридати.

»Моя царице!« каже їй Заіра:
»Година дорога. Я сповістити
Про все негайно мушу Кантемира,
Щоб дїло починав своє робити.
Учора він просив, благав султана
Подарувати жизнь йому Левкову,
Та не вблагав завзятого Османа:
Звелїв собі на блюдї козакову
Прислати голову у баню Мармурову.

Та не блїднїй, не сцїплюй рук, царице!
Він пійде в баню ще аж завтра в-ранцї,
А в-вечері, як Геспер загорить ся,
На волї вже з Левком всї будуть бранцї.
Їх сорок душ самого отаманьня
Сидить у Чорній Баштї над водою,
Ждучи свого страшенного караньня.
Попливемо туди у-двох з тобою,
І будеш ти сама Левковою судьбою.«

»Як се, Заіро? Я не розумію!«
»Ось як! Історія се вже давняшня,
Та росказати добре не з'умію...

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-12 18:44 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Розмова мужа із царем вчорашня
Йому відкрила на Османа очи:
Що він у нього не гетьман великий,
А парубок малий, підпарубочий,
І ганьбою було б йому на віки
Для нього розливать крови людської ріки.

Не хоче більш Османові служити,
А ввійде в мир і лад із козаками,
І вкупі будуть Москаля душити,
Ляха й Волоха бити й плїндрувати...«
— »Як?!« прорекла на се старенька мати:
»Сього во вік не може бути й статись,
Щоб нам на Християн із вами встати,
І вкупі у людській крові купатись!...
То чим же нам тогдї, яким народом зватись?...«

»А станеть-ся,« відказує Заіра:
»Бо не дадуть Ляхи самим вам знятись,
І без Орди страшної Кантемира
Від ворогів своїх оборонятись.«
— »Марусю! вибирай, моя дитино:
Чи в Києві царицею назватись
І рідну ущасливити країну,
Чи від вінця царськóго відказатись
І християнськую прийняти тут кончину?«

»Я вибрала, матусю, ясна зоре!
Не знаю, щó з того братерства буде:
Чи людям щастє, чи велике горе,
Чи славити-муть, чи клясти-муть люде
Мого Левка і з ним невіру брата.
Я знаю тілько те, що жизнь і волю
Йому даю, оборону від ката,
І він помстить ся за свою неволю;
Про те ж не думаю, щó станеть-ся зо мною!«

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-12 18:44 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

»О серце пресьвяте!« рече Заіра:
»На диво Бог явив тебе народу...
Не для одного, бачу, Кантемира
Він дав таку в печалях осолоду.
О сестро рідна! нї, ти не цариця:
Ти, сестро, висша всїх цариць великих!
Імя твоє на небесах сьвятить ся,
І ангельскі тебе прославлять лики...
Покинь сей грішний мир, сумний, крівавий, дикий!«

І сльози добрі, перла многоцїнні,
Живущою, сцїлющою водою
Лились, природи дар сьвятий, безцїнний,
І обіймала ся сестра з сестрою...
»Покину, о, покину, як терновий
Вінок, і там на небі панотцеві
Скажу: »Ти був премудр і сьвят у слові...
Бери мене на ручки і Отцеві
Небесному хвались: оєь мій вінець лавровий!«

А ти, матусю, ти мов голубиця,
Мов дух сьвятий на небо вознесеш ся,
І засияєш і возвеселиш ся,
І сьміхом херувимським возсьміеш ся:
Бо породила душу чесну, чисту,
Щó не схотїла грішно царювати...
Побачу там я і Христа й Пречисту,
І припаду їй до подолу шати:
Ти, ти мене любить навчила і страдати!«

»О раю! де ти? щó ти? як ти сьяеш?«
Промовила статáрена Русúнка.
»Коли ти так цьвітами процьвітаеш,
Як на землї любовю вірна жінка, —
Во істину ти диво невимовне,
Ти — добрости Господньої пучина,
І як стебло кадила благовонне,

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-12 18:44 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

До тебе лине ся съвята людина...
Се чисту дань дає Аллаху Україна.«

ПІСНЯ СЕМА.

I.

Дивна чутка по Стамбулу,
Дивна вість лїтає:
Падишах своїй царицї
Берло довіряє!

Берло, жизни знак і смерти,
Власти над військами,
Над ґалєрами, скарбами,
Землями й морями.

І не море на Босфорі
Вре та в беріг плеще:
Від гарему до гарему
Чáдра чадрі шепче...

І не вітер по дубровах,
Чинари гойдає:
До чалми́ чалму́ розмова
Тиха нахиляє.

»Мабуть вже кончина съвіту,
Що султан великий,
Догоджає без завіту
Норовам Русúнки.

Повелїла — і знак смерти,
Жизни ба й потуги
У руках блищить у неї
Туркам для наруги.

На колїна — о Пророку! —
Став перед блїдою,

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-12 18:44 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

І назвав — о стид Востоку! —
Дівою сьвятою...

І своє послїднє берло —
О сини й унуки! —
Мов жіноче веретено,
Їй подав у руки...«

II.

Віє вітер, повіває,
Синє море грає;
Золотом його з заходу
Сонце заливає.

Та нї золота на морі,
Нї на небі сонця
Не вбачає бідний бранець
Із свого віконця.

У горі над головою
Мов каганчик сьяє,
Мутним сьвітом кострубаті
Мури обливає.

Бо не дармо Чорною та башта зветь-ся:
Чорно, темно, сумно, гірко там живеть-ся.

О, яке-ж воно й житьтє у домовинї!
Серце ниє у неволї на чужинї;
Думка вороном лїтає по Вкраїнї,
Краче-плаче, покланяєть-ся родинї,
Та нема рятунку при лихій годинї.

Сорок їх сидить у баштї без одного,
Щó коня в степу сїдлали вороного,
Не питаючись, не боючись нїкого:

Тих, щó бурею на Море вилїтали,
На Лиман мов стадо лебедїв спадали,

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-12 18:45 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Кого стріли, жакували-пліндрували,
Супротивного у полі трупом клали,
В Чорне Море каменем нїмим метали:
Не одну ґалєру на пожар пускали,
Попелами беріг не один вкривали;
На невольницькі базари налїтали,
Козаків братів з неволї визволяли;
По Вкраїнї рідній славою сияли,
Мов квітки в городї пишно процьвітали.

І понуро мовчять молодцї низовцї чуприндúри...
Без одного сидить їх у баштї десятків чотири.

Вже від нужі облазили в хирних обірванців гири,
І в кулак, як мовляв той кобзар, з голоднечі трубили.

У віконечко їм милосердна рука подавала
Трохи хлїба сьвятого, а часом кришеник і сала.

А про борщ вязники, вже який в нїм і смак, забували,
Сировцем та потапцями душу гіркую питали.

Повпивались кайдани у ноги бідáхам і в руки...
Дознають на прикóві короткім страшенної муки.

На соломі гнилій, мов той пес волоцюга, лягають,
Полягавши, сльозами один одногó обливають,
Украіну простору та вольну, свій рай, споминають:

»Ой ти краю, наш раю! ти сьяєш степами, полями,
Повбиравши степи та поля мов стрічками, річками.

Ой ти Днїпре Славуто, наш давнїй ти шляху ко-
[зацький!
Ізжили на тобі ми свій вік молодецький-юнацький.

Наші предки в твоїх водах чистих сьвятих охре-
[стились,
А дїди у твоїх покаянних печерах молились,
А батьки на тобі за козацькії вольности бились.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-12 18:45 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Ой ти Росе, пораднице наша! ти втїхо Росаво,
Честе наша й поваго, велика козацькая славо!

Ти Сулó наша, Сýлице! полем далеко гуляєш,
Із Ромна та в Черкаси з тугенького лука стріляєш,
Ненавидників наших лихих, хоч не бєш, то лякаєш.

І ти Ворскло, бабусенько люба, старенька, тихенька,
Як щаслива дитина ясненька, як рай веселенька!

І ти Доне, наш брате, товаришу вірний в недолї,
Пристановище певне старої козацької волї!

Воздиханьня та сльози гіркі ми до вас посилаєм,
Як батьків, матїрок, як сестриць-жалібниць вас ви-
[таєм:
Ми що дня, що години й хвилини про вас памя-
[таєм.

А ти Мати козацька, ти Батьку козацький великий!
Процьвітайте між лю́дьми хвалою во віки і віки,
Щоб хилились до вас помошни́цї Днїпрові, всї ріки,
Посилаючи борошно вам із бочками горілки.

Нам не їсти вже хлїба у вас, горілок тих не пити,
Споминаючи вас, тілько плакати гірко, тужити.«

Так мовляли старі козаки, сїчові козарлюги;
Молоді ж підіймали гуртом плач невольницький
[другий:

»Ой чого нам було в козаки сї охочі ходити!
Чи не лучче б нам хлїб сьвятий в полї на волї
[робити?

Чи не лучче б нам волики, йдучи шляхо́м, пога-
[няти,
Поганяючи, співами степ або гай звеселяти?

Сидимо, гинемо тут, нї будня, нї сьвята не знаєм,
І про Бога, про образ його пресьвятий забуваєм.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-12 18:45 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Хоть би дав нам Господь у-ві снї сьвяту церкву
[уздріти,
І в диму тім кадильному сьвічку йому засьвітити,
І забути заснувши сей смород страшенний, сю
[нужу,
В головах ковтяхи, у ногах повсяденну калюжу.
Нї, не снить ся нам церква сьвята, образи з ко-
[рогвами,
І на сонечку дим золотий та пахущий клубками,
І співаньнє спасенне церковне з попівським чи-
[таньнєм,
І причастє велике, сумне і страшне з упованьнєм.
Снить ся нам і в ночі ланцюгів та кайдан бряз-
[котаньнє,
Мов пекельний той плач і страшенне зубів скре-
[готаньнє.
Снять ся нам на залїзних гаках безконечнії муки,
Та погибельний крик і жаданьнє з душею розлуки.
Завтра ти, наш гетьмане хоробрий, наш соколе,
[кажеш,
Від меча беззаконного тут перед нами поляжеш.
А ми будем що-дня по одинцю над морем висїти,
А зірвем ся з гака, пси нас будуть терзати та їсти.
О, тяжким ми гріхом, миле братьтє, в чомусь про-
[винили!
Чи не тим, що в кабак охотнїйш, нїж до церкви
[ходили?
Чи не тим, що попу на молебінь шагом скуповали,
А в шинку й таляра, мов шага, на медах пропивали?
Чи не тим, що неділї сьвятої в походах не чтили,
І по пятницях бубни, цимбали по ринках водили?

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-12 18:45 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Може тим, що отця, матїр, сестер, братів зневажали
Против церкви шапок через пинду дурну не здій-
[мали,
І сьвятого хреста на себе поклонившись не клали?

Може й тим, що сусїд хлїба-соли й худоби зба-
[вляли,
Старих жен і сивеньких дїдів в груди стремям
[штовхали,
Немовляток дїтей серед улиці кіньми топтали,
І з піском чисту кров неповинну мов з жарту
[мішали?

Або й тим либонь, братьтє кохане, коли провинили,
Що дївчат молодих та вродливих до себе манили,

Заманивши в ясир та в гареми Ордї продавали,
Їх дївоцькою кровю слїпих кобзарів наповали;

По базарах, під кобзи, під бубни й баси танцювали,
Не горілку, ту кров неповинну лили́-проливали,
В горілчаних калюжах, в грязї гопака вибивали,
Дорогі златоглави, саєти із жарту каляли...

За те Бог милосерний тепер нас в неволї карає,
Від гріхів нашу душу великих, тяжких очищає,
Тихий рай безпечальний за муки страшні відчи-
[няє.«
Обізветь-ся на се тихим гласом Левко: »Ой па-
[нове!
Ви — козацтво хоробре й палке та, шкода́, без-
[голове.
Вас попи та дяки на підпитку малого навчають,
А великого вчити й на путь наставлять забува-
[ють.
Мене Бог сподобив без попа і дяка просьвітитись,
І звичаїв козацьких без пляшки та чарки навчи-
[тись.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-12 18:45 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Непитущого ви за гетьмана собі обібрали,
Через пянство ж своє у неволю погибельну впали.

То я ваших гріхів на свій пай не беру й не
[приймаю:
Через ваше безбожництво славу лицарську теряю.

Коли-б ви горілок у човнах від мене не таїли,
По домівках тепер би в добрі та в шанобі сидїли.

Не так гірко менї з молодими лїтами прощатись,
Як в Петра Сагайдашного пентюхом з вами на-
[зватись.

Вже нїхто з вас не вернеть-ся в Сїч і на славну
[Вкраїну,
І не скаже: »За те Кочубей у неволї загинув,

Що не кидав пяниць із чайок у безодню морську́ю:
Через зраду гультайську втеряв корогов золотую.«

І не кожен по стратї в обитель Господню полине:
Відопхне беззаконника Бог, в преісподню закине.

То нехай він і в пеклї з'ясує, що в слові і дїлї
Був я честен, статечен, і плями не маю на тїлї:

Бо не знавсь із жіноцтвом дурним, полюбивши ж
[Марусю
Шанував її матїр так, як би й рідненьку матусю, —

Шанував так, як Сїч: бо я роду і між вами не
[маю;
Кантемира ж невіру за брата собі не вважаю,

І не хочу з фурдиґи й кайданів один слобонитись:
З вами славен я був, з вами буду і смертю дїли-
[тись.

Шанував я Марусину матїр, панове, сьвятую,
То й не зводив з ума, не туманив дочку молодую.

Generated on 2015-05-12 18:45 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Я нї разу, панове, й за рученьку з нею не взяв ся:
Мов зорею ясною на небі, з землї любував ся.

До криниці, панове, ходив я що ранку сьвіточком,
І втїкав потай миру з розмови вишневим садочком.

Перечувши ж тепер, що вона вже велика цариця,
Моє серце страшенно болить, а душа веселить ся:

Бо течуть із царициних рук милосердія ріки,
І Господь її душу за се не оставить во віки.

Я й на небі її не бажаю за рученьки брати,
І в уста благодатні, сцїлющі, сьвяті цїлувати.

Оддалїк там на неї любовю я буду дивитись,
І коханьнєм її перед Господом жизни хвалитись.«

III.

По сїй мові замки цудові у дверей забряжчали,
І засови у кунах залїзні важкі завищали.

І дві поли широких дубових дверей розчинились,
На порозї два ангели з неба в сияньнї з'явились.

Бо сияло у дверях, мов рай, по Босфору садами,
Пречудовними баштами, золотом, шклом, мармурами.

Червонїло на заходї сонце. Маруся й Заіра,
Ся голубка в любови тиха́, ся душа сьвітлокрила,

На козацьку біду та на нужду страшенну дивились,
І вжахнувшись, одна до 'днієї плечем притулились.

»Ой ви, бідні невольники! як се ви й жи́ві зостались,
Що в таку превелику біду та в неволю попались?

Я прийшла вам диханьнє здорове та й очи віддати,

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-12 18:44 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Божий сьвіт в благовонній красі й чистоті пока-
[зати.«

Так промовила, ронючи сльози мов жемчуг, Ма-
[руся.
»О, тепер я,« рече, »нї царів, нї катів не бою ся!«

— »Хто-ж єси ти, чудовна людино? звідкіль ти
[взялá ся,
Щó нам сонцем і сьвітом і раєм небесним зда-
[лá ся?«

»Я Маруся,«, рече, »Богуславка, коли ви чували,
Щó Татари в ясир, у полон, у неволю забрали.«

Затрусились невольники бідні з журби та з печали,
І від туги тяжкої лицем до землї припадали.

— »О, бодáй же, Марусю, ти щастя та долї не
[мала,
Що ти нам царюваньнє своє осяйне показала!«

»Нї, не лайте мене, земляки, не кленїть, не коріте,
А за душу мою милосердного Бога молїте.

Дарував менї цар цїле царство, та я не схотїла,
У темницю до вас непорочними крильми летїла.

Се у мене в руцї царське берло, дивітесь, сияє:
Всїх людей під моє повелїньнє воно нахиляє.

Бо поїхав далеко на влови султан із башами,
І до ранку владичиця я над землею й морями.

Триюмфову ґалєру тобі, мій Левко, я дарую,
Киндяки, златоглави і утвар і снасть дорогую.

І невольників тих порозковуєш сам ти на Морі,
І зьвірюку Ляха зоставляю на всїй твоїй волї.

У ґалєру червінцїв я безлїч із скарбу набрала,
Поставами без міри кармáзину й сýкон наклала.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-12 18:45 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

І габою турецькою добре звелїла прикрити,
Щоб не вельми Стамбульцям завидливі очи дражнити.

Випливай, мій лебедику, з вітром попутним тихеньким...
Уклонись там від мене всїм людям поклоном низеньким.«

І волшебним жезлóм, царським берлом, царица махнула,
І кайдани залїзні з Левка, мов солому, струснула.

Від кайдан Кочубей, мов приснилось йому, слобонив ся,
На Марусин він лик, мов на образ чудовий, дивив ся.

»Духу мій!« прорекла вона, зблїдши і сцїпивши руки:
»Наступила хвилина гіркої земнóї розлуки...

Знай, нїколи тебе, о, нїколи я так не любила,
Як у нуждї страшенній, в багнї і в кайданах уздріла.

Приступи, щоб у нас по Вкраїнї та слава постала,
Що велика царица в уста козака цїлувала.«

Приступив та й упав на колїна, і серце замерло...
Покотилось із рук у Марусї Османове берло.

»З твоїх уст я ню смерть,« прорекла вона: »добре се знаю,
І кончину мою поцїлунком солодким витаю.«

І закрилась полою своєї царської порфири,
І побігла, покинувши берло в руках у Заіри.

— »О, спасибі ж тобі, похвалó Украïни велика,
Що ти нас слобонила з сього бесурменського лиха!«

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-12 18:45 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Козаки, стрепенувшись як мурі ведмеді, казали,
І хрести величезні на себе ридаючи клали.

»Хоть потурчилась ти ради лакомства й панства,
[небого,
Молитов по Вкраїні й пісень про тебе буде много.

Спасемо від гріхів ми гуртом твою душу убогу,
А до Турчина знайдемо луччу, тверезу дорогу.«

Обізветь-ся Левко Кочубей, і гуде його голос,
Мов той дзвін великодний, і звяв у комишників
[волос:

»О слїпе ви бурлацтво! не вам її душу спасати:
Її жде на-небі пречиста Ісусова Мати.

Ось ґалєра блищить золота перед нами: рушаймо,
І Марусину славу із роду та в рід передаймо.«

IV.

Дивна чутка по Стамбулу,
Дивна вість лїтає:
Кантемир ґалєру в Море
Сам випровожає!

Триюмфову провожає,
Пинду правовірних...
І на нїй із вітром грає
Корогов невірних!

І не филя на Босфорі
Мармури змиває:
Чадра чадру зустрічає,
За руки хапає.

І не вітер крутить филю,
В кучері звиває:
До чалми чалма белькоче,
З-тиха промовляє:

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-12 18:45 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

»Кінець сьвіту наступає:
Серце бо жіноче
Всїм Стамбулом повертає,
Як само захоче.

У руках в джавурів клятих
Шабельки блискають;
На наругу нам з гармати
Пливучи гримають.

І несе їх вітер буйний
Мов стрілу по Морю,
І співають гайдабури
Про козацьку волю.

Нї, не нам, не Туркам править
Сьвітом сим широким:
Переважила Русйнка
Нас умóм глибоким!

Як народить ся між ними
Цар її удачі,
Наш Восток нераз гіркими
На морі заплаче.

Як народить ся ж цариця
З розумом Марусї,
Не одна тогдї приснить ся
Нам біда й на сусї.«

ПІСНЯ ВОСЬМА.

I.

Горить лампада ярко, аж палає,
Неугасима жертва, дар любови,
Щó й Турчинові душу просьвіщає,
Дає високі мисли й козакові —
Се чисте серце так горить-сняє

Generated on 2015-05-12 18:45 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

У мороці глибокім ізувірства,
Що з Бога правди людям виробляє
Чудовище ненависти та зьвірства,
Ума й науки бич, корону суєвірства.

Пости́ла ці́лий день старенька мати,
Крижем перед Пречистою лежала,
Щоб непорочну трисьвяту вблагати,
Немов якого Турка яничара,
Послать її дочці́ тиху́ кончину.
»А на мене, стару,« рече, »всї муки,
Що́ мали впасти на мою дитину,
Перенеси — аж до душі розлуки...
Нехай за доччину вину страшенно гину!

Нехай до Бога я, мов дим од жертви
Крівавої, здіймусь і преблагого
Умилосерджу, щоб сї кости мертві
Воскресли для блаженства неземного,
І вкупі з ним, во віки незабутим,
І бідною Марусею моєю
В Твоїм чертозї сьвятопресловутім
Жили й цьвіли щасливою семєю...
О Боже, не карай нас помстою Твоєю!

Се може нас біда за те постигла,
Що я дочку в коханьнї покривала,
Її любов мов немовля пестила
І рідним сином бесурменця звала.
Чи може я Тобі не догодила,
Що і в неділю денцицю робила,
Не кожну пятїнку посто́м пости́ла,
Не кожне сьвято приносами чти́ла...
Ой чи не тим же я дочку мою згубила!«

І впавши ниць, хрестом стара лежала,
Стогнала з-тиха, мов уже кінчилась,

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-12 18:45 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

І як листок осінньої трепетала:
Бо їй Пречиста в омряці з'явилась.
Мережаний божник зробивсь престолом,
Божни́ця темна зорями окрилась,
І янголи, злетівшись там собором,
Співали, нїби архирейський крилас;
А серед них якась людина засьвітилась.

О Боже! се ж сияв небесним сьвітом
Той, хто явив їй образ Твій пречистий.
Як сонце праведне барвистим лїтом,
Блищить на нїм одежа снїгом чистим.
Возносить він молитву мов кадило
І воздїяніє руку́ своєю творить...
Ущухло все кругом і занїміло:
Бо Пресьвята, мов з-тиха грім, говорить:
Тим як листок тремтить запостуване тїло.

II.

»Матусю зіронько!« рече Маруся,
До матери припавши головою:
»Чого ви тремтите? Я не бою ся
Тепер і пекла й Сатани самого.«
— »О доню!« і встає мов з мертвих мати:
»Я бачила сьвяте, предивне диво...
Не маю слова, щоб оповідати...
Боюсь промовити що-небудь криво
Про те, що́ прорекла Цариця милостива.«

»Яка цариця?«
— »Пресьвята, пречиста
І поки сьвіту, преблагословенна.
Тепер уже в квітках тропа терниста,
Тепер блищить мов рай темниця темна.
Я бачила й його в вінці сьвятому,
Кому нема в мене іменуваньня,

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-12 18:45 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Отця твойого у житьті земному...
Сподобивсь він на небі царствуваньня.
О доню! вже нема печали й воздиханьня.«

»І не повинно бути!« Чий се голос?
Чи з-під землї чи з неба ?...
Стуманїли
Обідві, і заворушив ся волос
В обох на голові і занїміли.

І незримою рукою
Занавісь одкрилась,
Мов зорею огняною
Хата осьвітилась.

Сонечко мов жар горіло,
Жевріло над морем,
Як надія в серцї тихім
Над бездонним горем.

Осьвітило теплим сьвітом
Божники з богами,
Щó стояли під квітками
Та під рушниками.

А Пречиста в ту хвилину
Як жива стояла,
І дитину мов картину
На руках держала, —

Вірної любови й жизни
Символ благодатнїй...
Його й простий розуміє
Серцем розум хатнїй.

І в тім сьвітї теплім, тихім,
Щó мов з неба лив ся,
Вістник мира і утїхи
Ангелом явив ся.

Generated on 2015-05-12 18:45 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Став і до Марусї руки
Простирав, мов крила,
І мовчав: сама за нього
Постать говорила.

І немов-би їй молив ся,
І немов журив ся:
Бо до неї якось любо
З-тиха похилив ся...

Се був той, хто дав їй берло
Власти над військами,
Над ґалєрами, скарбами,
Землями й морями, —

Берло, жизни знак і смерти,
Ключ, щó відмикає
Всї вязниці і на волю
Вязнїв випускає.

І взяла той ключ Маруся
І поцїлувала,
І з плачем цареві в ноги
Мовчязна упала.

Мовчязна: бо повна дяки
За можбу велику
У неволї повертати
Волю чоловіку...

»Встань, сьвята, небесна дїво!«
Проречe він тихо:
»Встань, сердець великих диво,
Чистих душ утїхо!

Я у тебе сей знак власти
І можби зоставлю,
І себе мов той преславний
Аль-Рашúд прославлю.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-12 18:45 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Положи його, кохана,
У ногах в богині,
Щó твій розум осияла
На чужій чужині.

І нехай дива він творить,
Тюрми відчиняє,
Про мій дух тобі говорить
І напоминає.«

— »О грозо і каро миру!«
Прорекла Маруся:
»Я тобі сказати щиру
Правду не бою ся.

Смерть мою я, царю, знала,
Знала, щó робила —
Я його поцїлувала:
Бо й люблю й любила.

І люблю й любити буду
Над усяку душу;
Поки серце бєть-ся в грудях,
Перестать не мушу.«

Осьміхнув ся цар: »Кохана!
Ти мене не знаєш,
І *козацького* султана
Лютостю сповняєш.

Тілько помисли від мене
У серцях закриті,
А все добре і мерзене
Знаю скрізь на сьвітї.

Щирого й єхиду знаю,
Друга й супостата,
І на всяку кривду маю
І судью і ката.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-12 18:45 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Се ж не кривду ти вчинила...
О Ти наш великий!
Дай нам правдою Твоєю
Дихати во віки!

Ти його тогдї любила,
Як мене й не взріла...
За його любов ти царства
Взяти не схотїла.

Чи менї-ж тебе карати,
Ясноока зоре,
Дїво, повна благодати,
Правди й чести море!

Дай менї на тебе серцем
Праведним дивитись,
Образом твоїм небесним
Тілько веселитись!«

Ще цареві не діймає
Українка віри,
Думку думкою впиняє,
Каже до невіри:

— »Я в ґалеру триюмфову
Золота поклала,
І йому мов ту полову
Все подарувала.«

»Коли-б ти в моєму домі
Всї скарби забрала
І на спомин козакові
Їх подарувала;

Коли-б царство все забрала
З землями, морями,
І Стамбул попаювала
Проміж козаками,

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-12 18:45 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

А зо мною стала жити
У мужичій хатї:
Не схотїв би я й гледїти
На царські палати.

Моя зоре, моя доле!
Відай щиру правду:
Ми держали з Кантемиром
Таємничу раду,

І звелїв я в таємничій
Радї Кантемиру,
Щоб він так, як ти б хотїла,
Обманив Заіру.

Заслужив козак твій смерти,
Та його скарати
Се було б — найкрасше в сьвітї
Серце розтерзати.

Нї, Осман твоїм великим
Саном не жартує:
Половину власти й сили
Він тобі дарує.

Ти чинила, щó хотїла,
Як верховна сила,
І менї дарами тими
Духа веселила.«

— »Знай же й ти, великий царю,
Щиру й повну правду...
Не приймай сього за зраду
Нї в тяжку досаду:

Коли-б хто менї корони
І царськії трони
І всї берла і всї перла
І всї милліони,

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-12 18:45 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Милліони милліонів
Дав із рук у руки:
Не взяла б я під умову
З любимим розлуки.

У гіркій, мизерній долі
З ним волїла б жити,
Ніж на пишному престолі
Над царми сидїти.«

— »Ой мій царю ти правдивий!«
Проречe тут мати:
»Нехай сьвітить Божа правда
На твої палати!

І нехай тебе наставить,
Як у сьвітї жити:
Що любови нї купити
Анї заслужити.

Бо за гроші — всї розкоші,
За труди — награда,
А любов... із нею й жити
І вмирать одрада.

Ся велика Божа тайна
Цїлим сьвітом править,
І турецького султана
Рівно з нами славить.

Зрозумій сю тайну, царю,
Серця глибинею,
Розлучи ся, не лицяй ся
З донею моєю.

Нехай любить непорочна,
Кого серце каже,
З ким її рука Господня
Без примусу вяже.«

Generated on 2015-05-12 18:45 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

»Щира правда! Ти сердечна
І розумна мати:
Мова в тебе чоловічна,
Повна благодати.

Знай же: волею моєю
Править инша воля,
І з дочкою в нас твоєю
Нероздільна доля.

В людські душі ще за предків
Два духи вселились,
І владиками сердець їх
Тайними вчинились:

Дух любови і дух злоби,
Правди і неправди,
Дух прихильности благої
І дух ниций зради.

Один хоче по всіх землях
Сьвітло засьвітити,
Всї народи нїби семї
Рідними зробити.

Другий хоче мраком ночи
Божий сьвіт окрити,
Посліпити людям очи,
Душі показити.

І бере дух злоби дикий
Гору над любовю,
І ввесь Божий сьвіт великий
Заливає кровю.

І воює і руйнує
Всюди духа правди,
І нема людському серцю
Між людьми одради.

Generated on 2015-05-12 18:45 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Я одну одраду маю,
Що меча стискаю,
Сьвіт широкий озираю
І за лжу караю.

Сим мечем я покарати
Хочу в Римі папу,
Що криваву простягати
Звик по сьвіту лапу.

І найперш усього вдарю
В передмурє Церкви,
Баламутниці народів,
За живих і мертвих, —

В передмурє, де руками
Русь Ляхові служить,
З єзуїтами-ксьондзами
Накладає-дружить.

Ми чотири вже столиці
Взяли в християнства,
В ницого сього ублюдка
Древнього поганства,

Щó своїм кощунством в Римі
Вірі в Бога шкодить,
І гарем в Єрусалимі
Для прочан заводить,

Гроб замученого Бога
Кровю обливає,
Чистоту його чертога
Торгом оскверняє.

А я пяту завоюю,
Як Ляха зруйную,
І тобі, царице вольна,
Київ подарую.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-12 18:45 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Слухай же, моя надіє,
Правди чисте око!
Зазирни Османа в душу
Розумом глибоко.

Зваж обох нас духом щирим,
Серцем дивом дивним:
Від кого добра постане
Більше нещасливим,

Тим, що́ в тьмі сидять і в тїні
Смертній погибають,
Нї впокою на Вкраїні
Нї путя не мають.

Я в твоїх руках престольну
Цїху зоставляю,
Як мою царицю вольну
Чтить повеліваю.

Вже одна в нас Роксоляна
Розумом сьвітила,
Мого предка Солимана
Над усе любила.

Полюби мене за душу,
Що́ жадає правди:
В тебе я шукати мушу
Щирої поради.

Я з усїх до тебе земель
Буду посилати
На поклон посли з їх почтом
У твої палати.

Розпитайте в них обідві,
Де які звичаї,
Де такі видали злиднї,
Як у вашім краї?

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-12 18:45 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Де таке видали пянство,
Дике грубіянство,
Все губительне козацтво,
Люте гайдамацтво?

Ти людей між ними знайдеш,
Що́ сьвіт облїтали,
Навкруги землї дорогу
По морю верстали.

Може й иньше станеш мислить
Про свою країну,
І не рай побачиш дома,
А страшну руїну.

Може так, як я, побачиш,
Хто ваш край плїндрує
І татарськими руками
Рік у рік руйнує.

Бо піснями хижу здобич
Славить-вихваляє,
По старих нові нещастя
В селах засїває.

Ще ти по́ сьвіту, серденько,
Оком не ширяла,
У віконечко маленьке
З хати визирала.

За віконечком же сьвіту
Крильми не злїтати,
Мислями не перемірять,
В книгах не списати.

Ще не вповнї сад розвив ся
У твоїй оградї,
І не все благоухає
В пишнім вертоградї.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-12 18:45 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Пасучи щасливі очи,
Будем літа ждати,
Як на сонечку закаплють
З нарду аромати.

А тимчасом, о царице,
Глянь на Україну,
Спогадай свою останню
В тій землі годину.

Побіч серця золотого,
З розумом високим,
Ти не вдіяла б нїчого
В тім багнї глибокім,

Де одно одного топить,
Одно 'дного давить,
Собі славу з того робить,
Чим себе безславить.

Тут живеш ти в упокої,
Панї свого дому,
Не підвладня в тім нїкому
І менї самому.

А щоб жити й не тужити
По тій Українї,
Ти собі знаходиш пільгу
В щедрій милостинї. —

Панї матко! я й до тебе
Річ мою 'бертаю:
Вас обох до дїл спасенних
Добрих призиваю.

Серце чисте, милостиве
Дар найкрасший Бога,
Найпевнїйша, найпростїйша
До небес дорога.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-12 18:45 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Ти з письма сьвятого знаєш,
Що сини Адама
Прийдуть од восток і запад
В рай до Авраама;

І возляжуть опочити
На сьвятому лонї,
У якому б нї родились
Темному законї.

Серце чисте, без лукавства —
Дар найкрасший Бога,
До небесного нам царства
Всїм одна дорога.«

Тут Осман мій до Марусї
З-тиха похилив ся,
Приложивши к серцю руку
Тихо віддалив ся.

IV.

»Мамо зіронько! Пречиста
Нас обороняє,
Люте серце азіятське
Кротостю сповняє.«

Так промовила небога,
І обідві впали,
І мов дїти до нїмого
Лику промовляли:

»Чудотворная сьвятине,
Божа благостине,
Нам прибіжище в невірній
Сторонї єдине!

Сохрани нас, заслони нас,
Благодатня Мати!

Generated on 2015-05-12 18:45 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Дай нам чудеса, мов крилас,
Дивні воспівати!

О Пречиста! Ти все можеш:
Можеш скелї-гори
Розкопати і дорогу
Проложити в морі;

Камяне, несите кровю
Серце обернути,
І небесною любовю
До людей натхнути.

Ти вже чудо сотворила
Між чудес велике:
Несподївано зробила
Кротким серце дике.

Сотвори ж, да спасемо ся
З-між сього поганства,
В рідний перенесемо ся
Край до християнства!

Дай крилї нам, Божа Мати,
Крилї голубині,
Як витали, знов витати
В рідній Україні!

Й нехай лик чудоявленний
В край наш завитає
І народ благословенний
Навкруги збирає!

Нехай людські очищає
Душі там од скверни
І від Роси одвертає
Нарід сей мерзений!

І нехай усї трудящі,
Всї обремененні

Generated on 2015-05-12 18:51 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Веселять ся, мов гулящі,
О Твоїм спасеньні!

І забувши всї трівоги
В молитвах зільлють ся,
І в божественні чертоги
Духом вознесуть ся!

Ти, сьвята, всепіта Мати,
Повна благодати,
Дай нам рідний край вбачати,
Бога прославляти!«

ДРУГА ПОЛОВИНА.

ПІСНЯ ДЕВЯТА.

Дума перва.

О Києве, оманна просторік сьвятине,
Безодне мідяків дурних мозольних!
В тобі остáннїй глузд народу гине
По капищах безумно-богомольних.
По капищах твоїх многопрестольних
Теряють розум, в купі з мідяками,
Ті, щó в своїх роботах потогонних
Бідують-бють ся по рілях з волами,
І хлїбом дїлять ся з попами-туманами.

О Києве! ти ідеали віри
Старої нам в дїлах нових являєш:
Що пó-ночи снували суєвіри,
Ти по-видну утоком затикаєш —
Основину, щó древні ізувіри
Тобі мов дику мрію завіщали, —
Ту щó попи й ченцї понапрядали,
Мережиш зрадами безпутного козацтва
І безощадностю лихого гайдамацтва.

Generated on 2015-05-12 18:51 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Щó по́-пяну тобі в шинках співалось,
Ти по-тверезу книжним складом пишеш;
І щоб лихе знов тлїло та займалось,
На попелї руїнним духом дишеш.
Нам з Музою тепер одно зісталось:
Твоїм слїпим письменством гордувати.
Твою наслїдню мрію зневажати,
І зло, щó ти хотїв би вихваляти,
Таким, яким воно бувало, змалювати.

Співай же, Музо, про ту лжу велику,
Щó вагонить над Сходом і Заходом,
Збиває письмаків із пантелику
І туманом лягає між народом.
Нехай з сьвятїйшим тим, мовляв, синодом
Та з папою безгрішним верховодять,
І свій кукіль всївають год за годом!
Твої посїви всї колись посходять:
Письмацькі куколї пшеницї не зашкодять.

Дума друга.

Не чорна хмара суне-наступає
На темно-сиву непроглядну хмару:
Чабан добутків папських прибуває
У патрияршу Київську отару.
Отари стережуть бровки кудлаті,
Гавкущі, злющі, хоть і не голодні:
Ченцї, жерцї ротаті та пузаті,
Умом сухі, мов ті степи безводні,
Блукаючі огнї болотньої безоднї.

Сї пастирі кладуть за вівцї душі,
Та не свої чернечі, а козацькі:
Бо починаючи від договору в Буші,
Благословляють купи гайдамацькі,
Підучують за православну віру

Generated on 2015-05-12 18:51 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Стояти кріпко, спріч плїндрувати
Ксьондза́-уніта і Ляха-невіру,
А Жиду пільги й спуску не давати:
Бо він од Господа і від людей проклятий.

Релїґія любви тут обернулась
В релїґію ненависти гидкої,
І в темнім богомільстві злість прошнулась
Варязької старовини страшної,
Як ми Болгарію в крові топили,
На кільлє полонян своїх стромляли,
А з наших черепів ковші робили
І на костях крівавих пирували
Герої, що́ себе тиранством прославляли.

Чабан добутків панських Оборницький,
Гладенький, чисто голений, блискучий,
Ізвивистий отаман єзуїтський,
Під язиком ховає яд гадючий,
І крадеть-ся до сонної отари
У загородь, у Лавру чудотворну,
Де наші предки сотні лїт куняли
Під гук ірмосів, кондаків, трезвону,
Знайшовши в них собі від пекла оборону.

Тихенько крадеть-ся отаман єзуїтський,
Мов чобітком проміж яєць ступає;
Дарма що з ним вельможний пан Броль-
[ницький
Як півень в-гору носа задирає,
Як хижий раріг зиркає очима,
Сапянцями скрипить, в підкови креше,
Пишаєть-ся широкими плечима,
Перснями бороду-лопату чеше,
І про свій древнїй рід за кожним словом бреше.

Generated on 2015-05-12 18:51 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

І риба не мала сей пан Брольницький:
За ним шляхетний почет виступає.
Він каштелян і райця королівський,
Послом ченцям себе тут обявляє.
Ведуть посла в трапезу, і медами
Ще з Туровських пивниць гостей шанують:
Бо хоть Потія вигнали киями,
А королеві все таки голдують,
І хочуть знати, що́ від речника почують.

»Се мабуть Рутському, так як Потію,
Дає король чуже добро й надбаньнє...
Та є в нас чим його турнути в шию
І низове купити отаманьнє.
Сьвяті отці печерські та Успеньнє,
Наш древній образ, темний, чудотворний,
Не презрять нашого до них моленьня,
Коли-б ізнов прийшов на нас день чорний...
Втїкати-меш од нас, вужако ти проворний!«

Так пошептом ченці ксьондза́ витають,
Що́ справді мов той вуж між ними веть-ся...
До нього повні кубки вихиляють.
Він мов сріблом дзвінить, сьмієть-ся...
»Се мій речни́к,« промовив пан Брольницький:
»Бо я посельских справ не розумію.
Я каштелян і райця королівський,
Та раяти в обозї тілько вмію,
А в справах потайних туманом туманію.

Хоть мій отець на По́лоцькім владицтві
Давно менї нагрів був місце тепле,
Та нї, нехай в церковному дїдицтві
Кунцевич в дзвони дзвонить, в било клепле;
А я мечем волю собі дзвонити,
Як славні працурі мої дзвонили,

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-12 18:51 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Що́ замок наш, Брольник Великий,
Від Батия над морем боронили,
І флот його з гармат розбили й потопили.«

— »Отсе-ж то й горе, що місця в вас гріють
На всї владицтва та й архимандритства,
І всобицї між Русью й Русью сїють
По хижому наказу єзуїтства.«
Так відказав послові Плетенецький,
Колись юркий маршалок повітовий,
Тепер сьвятий архимандрит печерський,
До бою за своє добро готовий,
Як се показує й покій його столовий.

Скрізь по стїнах трапезної сьвітлицї,
Під склепом старосьвітської будівлї,
Пищалї семипядні, гаківницї,
Луки, сагайдаки, шаблї висїли.
Бо й Тур архимандрит ходив війною
З козацтвом гроповим в Литву шукати
Печерського надбаньня, і сьвятою
Підмогою Пречиста Божа Мати
Дала йому добро своє в Ляхів одняти.

А Плетенецький Єлисей потужно
Успенія сьвятого »хлїб дуˆовний«
Хранив і боронив. Стояли дружно
Ченцї та козаки за чин церковний,
За ту »благочестиву, древню« віру,
Котра нїчого більш не вимагає,
Як плїндрувати всякого невіру
І кожного, хто лишнї грошї має
Та з єзуїтами й Ляхами накладає.

Поглядує на нього Оборницький
З-за кубка срібного, мов лис хвостатий;
Не знає, що́ казати, пан Брольницький,

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-12 18:51 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Посел, на розум дуже небагатий.
»Вельможний пане мій архимандрите!«
Озвавсь речни́к: »не час про те гадати,
Як нам »хлїби духовні« подїлити,
По правдї »сто́лицї« пороздавати
І надбане в мирян добро попаювати.

Не час і не пора: бо з-за Дунаю
Погрожує, мов божий суд, руїна
І нашому і Днїпровому краю...
Зальлеть-ся поломем вся Україна,
Почезнуть села й городи з церквами;
В монастирях медів не будуть пити,
І там, де ми бесїдуємо з вами,
По пустках сови тілько будуть жити,
Проміж нїмих могил свої пісні квилити.«

— »Сіль на язик тобі! печина в зуби!«
Гукне старий чернець, рудий і сивий,
Обтерши чорною полою губи.
»Що́ се нам Лях провадить нечестивий?«
І мов дрімучий бір заколихались
Чернечі голови під намітками,
У пеклї тканими. Ченцї шептались
Один з одним, немов дуби з дубами,
Або розпатлані в ночи відьми з відьмами.

Ворожий дух між Русью і Ляхами,
Лукавий дар гнилої Візантії,
Владикував над ницими умами,
І в душах покріпляв інстинкти злії.
За кубками солодкими сидїли,
А к серцю кров недобра приливала,
І мов вовки із-за пеньків гледїли;
Гостей така-ж ненависть розбирала,
А шляхта молода аж шабельки стискала.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-12 18:51 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Один речник. як місяць по-над хмари,
У-гору над темнотою здіймав ся.
Дістав з кишені срібні окуляри,
Надів, блиснув і мовчки осьміхав ся.
Йому Брольницький подає цидулу,
Інструкцію рекому королівську.
Читає він, почавши з артикулу
Про ту спасенно-мудру власть попівську,
Що́ вміє козака гнуздати маціпуру:

»Від оних давніх літ, як прилучилась
З Литвою Русь до польскої Корони,
Печерська Лавра славою покрилась...
Течуть людей до неї милліони,
Щоб там мощам подвижницьким молитись,
Дарами чтити всечесне́ Успеньнє,
Сьвятими молитвами просьвітитись,
Прийняти від гріхів душі спасеньнє.
А тїла із тяжких недугів ізцїленьнє.

Вважаючи на жизнь... благочестиву
Печерських иноків, ми простирали
З престолу нашу руку милостиву
І їм хлїби духовні надавали.
Якож і в дальших часах обіцяєм
У нашій ласці братію держати,
І на Успеніє старим звичаєм
Церковні добра щедро надавати, —
А чесна братія нас мусить послухати.

— — — — — — — — — —«

Ченцї осклабились і зуби скалять,
Мов перед лубкою ведмідь куллатий...
Велику милость королівську хвалять,
Готові їй усяк допомагати.
Питають: що́-ж чинити з козаками,
Як прийдуть у печери сповідатись?

Generated on 2015-05-12 18:51 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Якими посилати їх шляхами,
Щоб здобичі та слави набирались,
І вповні мов бжола у манастир вертались?

Киплять меди по кубках джереластих,
Премудрі надписи ченці читають...
Із-за борід, мов кущ лози мітластих,
Раз-по-раз кубків служки доливають.
За короля і за його наданьнє
»Хлїбів духовних« инокам смиренним
Іде гучне по-за столом витаньнє,
І розлягаєть-ся під склепом темним,
Як гомін мертвих душ у тартарі підземнім.

Немов козацьке сонце серед ночи,
Що́ сьвітить низовцям у гайдамацтві,
Блищали хижі єзуїтські очи
У темнім з роду в рід чернечім братстві.
»Панове! я скажу вам щиру правду,«
До грецьких ницаків рече латинський:
»У таємничу королївську раду
Зібрались біскупи і нунцій римський, —
Бо пише патріярх до них єрусалимський,

Що християнству вже кінець приходить.
Уся земля по-над трьома морями,
Котрою цар турецький верховодить,
Здвигнулась нїби води під вітрами.
Ввесь мусульманський сьвіт заколихав ся,
Як океан колишеть-ся ревучий:
Народ невірний на войну підняв ся,
Гогоче, мов та бездна бездну звучи,
Рикає, наче лев ногами землю рвучи.«

— »Во істину,« рекли ченці, »се дїло
Не людське, сатанинське, люте, дике!...
І грецьке християнство допустило

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-12 18:51 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Таке насильство віри превелике?«
»Се буде не над Греками творитись:
Вони вже й так у Турка під ногами.
Солома силї мусить покоритись...
А розпічнеть-ся ся біда над вами,
Над чудотворними печерськими мощами.«

— »Не діжде плід Агари навісної,«
Загомонїли бороди-лопати,
»Коснутись віри нашої сьвятої!
Заступить нас чудовна Божа Мати.
Вона й од хижого Менґлї Ґирея
Серед мощей нетлїнних притаїлась,
І знов на вопль юроди Досиѳея
У шатї новокованій явилась,
І Лавра знов її дивами збагатилась.«

»Так, так!« рече понуро Оборницький
Серед ченцїв, мов у густому гаї,
І запиває жаль свій єзуїтський
На схизматицьку віру і звичаї.
»Но чуда іще, бачте, рід лукавий,
Прелюбодїйний рід, гласить Писаньнє:
Тим нас Господь задля своєї слави
Підводить часто і під іспитаньнє...
Тут ось яке зайшло тепер між нас питаньнє:

Чи мислите сидїти все за муром,
Покіль Осман з потугами надійде,
Розправить ся по свійськи із джавуром,
І потоптом по Українї пійде?
Чи нашим робом, против Азіята
Прийнявши меч і щит сьвятої віри,
Ще за Днїстром стрічати супостата,
Хрестом йому загородити двері,
І в-нївець обернуть усї його химери?

Generated on 2015-05-12 18:51 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Бо знайте, що на вас Осман прямує,
Не в Польщу йде, а в вашу Україну:
А як Подільский Камянець зруйнує,
Тогдї йому нїгде не буде впину.
Тим скликать мусите ви все козацтво,
Нехай воно здобичню путь покине,
Нехай покине хиже гайдамацтво,
І до Днїстра всїма полками двине:
Бо зникне так як дим, як искра в полї згине.«

— »Не наше дїло козаків скликати:
Роï козацькі широко лїтають.
Як в таборі їх та в коші збирати,
Про се громадські тілько мужі знають.
Нас призвано на те, щоб молитвами
Пречисту та Сьвятих угонобляти,
Щоб не давать нечистому гріхами,
Мов повідьдю, всї душі заливати,
І в морі огнянім на віки потопляти.«

Так скинувшись по слову, чесна братьтя
Понурилась у мед благочестиво.
Цураючись латинського завзятьтя,
На єзуїта инші позирали з-крива.
»Гаразд говориш, ксьондзе пане брате,
А в серцї в тебе препогана думка!«
Чернецтво з-тиха мимрить волохате,
І вихиляє все до каплї з кубка.
»Нї, не знайти тобі між нами недоумка!

Ти — поломє, ми — дим: нас не підпалиш;
Не підойти з тобою нам під пару.
Ти на землї себе між людьми славиш,
Ми линемо на небеса, за хмару.«
Озветь-ся знов голяк до бородатих:
»Панове! час настав страшний, великий:

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-12 18:52 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

На нас ідуть потужно Азіяти,
Щó доповняють кровю море й ріки,
І хилять мов траву під себе всї язики.«

— »Се не лякає нас. Нераз ми вже стояли,
Як смоква та Іонина в пустинї.
До кореня нас бурі сокрушали,
Живими нас ховали в домовинї;
Но ризою Успеніє своєю
Манастирище наше прикривало,
Хранило нас чудовно під землею,
Мов Лазаря із гробу викликало,
І паки туком стал і медом насищало.«

»Коли не страшно вам, мої панове,
Як одинока смоквина в пустинї,
Як воїнство во істину Христове,
Стояти серед бурі на Вкраїнї:
То спогадайте князя Константина,
Щó память по собі сьвяту зоставив,
Щó побивав Татар і Москвитина,
Міцну гряницю від Москви поставив,
І тридцять три бої побідами прославив.

Сей Константин, хоробрий князь Острозький,
Із руськими охочими полками,
Во істину був предок запорозький,
Хоть і не звав їх з-проста козаками.
Ще й сотнї лїт нема, як ви витали
Його триюмфом за похід татарський,
Як у Великій церкві воздвигали
Йому преславний памятник лицарський:
З усїх вождів се був найбільший вождь козацький.

Приливим ся-ж, панове, оком пильним,
Як на війнї він з Русью обертав ся,
І щó робило дух його всесильним,

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-12 18:51 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

І через що він дивом сьвіту став ся.
Memoria всїх saeculorum princeps
Dignissimus, ходив він у походи
Так, як з незазнаних времен привикли
Чинити в християнстві всї народи,
І як чинити-муть во всї грядущі роди.

Брав із собою образи чудовні
І мощі і ченців старих, побожних,
І ризи й антиминси напрестольні,
Як лїки против помислів трівожних.
І два коші, славянський і латинський,
Усяк по своїому Всевишнього благали:
»Te Deum« хор гримів у полї римський,
»Тебе ми Бога хвалим« ви співали,
А спільні вороги суміли й трепетали...«

— »Оттим-то й ба!« озвав ся тут старенький
Чернець, строїтель »царственної« Лаври.
Вже впоравсь коло кубка, був пяненький,
Не добачав гаразд і в окуляри.
»Te Deum ваше нас переспівало:
Було мабуть аж геть воно ротате,
Що всю Острожчину мов поковтало,
Усї »хлїби духовні«, всї палати,
А нам зоставило самі мужичі хати.

Колись з Острога, з Дубного, з Заслава
До Лаври панські їздили ридвани,
І се була їй і користь і слава,
Що йшли возів за ними каравани.
Колись ченцям червінцями платили
За панахиди та сороковусти,
Що над мощами шляхтичам служили.
Тепер панів чорт-ма; печери пусті;
Одна мужва соне налопавшись капусти.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-12 18:51 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

А козаки ховають ся з грошима,
Акафистів не вельми то бажають;
Їм не сверблять гріхи їх за ушима,
Своє й чуже байдужно пропивають.
Про церкву рідко хто з них спогадає
Після музик, танців та погулянки:
Та й сей до нас на прощу прибуває,
Однісши гріш останній до шинкарки.
Не з розкоши козак і шляхту обдирає.

Се все Te Deum ваше наробило,
Пекельне слово мов огонь жерущe...
Із Руси щедрої воно нам породило
Перевертнів запеклих кодло злюще.
Воно й під князя Василя наклало
Чужих яєць, мов під дурну сїдуху,
В його синів і дочок надихало
Латинського ненавидного духу,
Труїло бідну Русь, як необачну муху.

З Заслава й Острога зробило двери,
Щоб ними провести до нас латинство,
Гидкі, безбожні, ідольскі химери,
І підгорнути Русь під єзуїтство.
Один ще тілько хлїб зоставсь духовний,
Ви хочете й його в ченців одняти,
Щоб в унії діявольскій церковній
Одступникам »стольці« пороздавати,
І серед Лаври в нас Te Deum заспівати!«

Погладив голі щоки Оборницький.
Се був умовлений знак. Догадав ся
Гербований попихач єзуїтський
І кубком стукнувши, за шаблю взяв ся.
Рече: »Вельможний пане Плетенецький!
Се королеві ганьба і всїй шляхтї,

Generated on 2015-05-12 18:51 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Що так перед послом язик чернецький
Розляпавсь у твоїй чесній палатї,
Мов перед хлопами у простій хлопській хатї.«

І вдаривши себе в панцерні груди:
»Клянусь моїми предками, мій пане,
Котрим нїхто не завдавав огуди,
Се привітаньнє в вас гостей погане!
Коли-б його не ряса закривала,
Сього ченця старого і пяного,
Його б шляхетська шабля так скарала,
Що і до суду б не забув страшного...
Чи в вас в манастирі таких буянів много?«

— »Чудні у тебе, пане брате, річи,«
Озвавсь до нього з-проста Плетенецький:
Спитай, чи много козаків у Сїчи!
Козацький звичай там, а тут чернецький.
Коли-б ми не були такі буяни,
Давно б у Лаврі в дзвони в нас дзвонили
Короткохвості римські обізяни,
А голяки б такі як ти служили,
І православний мир Антихристом дурили.«

»Бунт! зрада! ґвалт!« гука тут Оборницький,
Покинувши ходу тиху кошечу
І всї свої звичаї єзуїтські:
Чернець розбудоражив кров чернечу.
Антихристом!... »О роде суєвірний!
Невіжества Содоме окаянний!
Клевет паскудних мотлоху невірний!
Слїпого безувірства слуго пяний!
Да снидуть на тебе всї бурі й гурикани!«

Дума третя.

І справдї навкруги мов буря зашуміла,
Мов вихор-гуррикан в манастирі підняв ся...

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-12 18:51 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Якийсь непевний гук многоголосий зчав ся...
Злякалась братія, і мов потверезїла.
Та се був гуррикан веселости сьвятої:
Витали новину велику, благодатну,
Що з запорозької фортеці низової
Принесено ченцям мов жертву ароматну:
Сьвяте Успеніє знов чудо сотворило,
Козацьку старшину з неволї слобонило.

Іде пять козаків, чуприндирів усатих,
Блищять оддалеки в турецьких златоглавах,
В кармазинах рясних, при перначах-булавах,
У хутряних шликах, препишних, пребагатих.
Покидали шлики на землю і булави,
До ніг ігумену смиренно припадають,
І для великої манастиреві слави
Чубами сивими долівку замітають.
Стоять навколїшках, ченцям цїлують руки
І оповідують свої пригоди й муки.

»Пяних нас мов пяна хуртовина носила,
Та й занесла була в те пекло бесурменське,
У те владичество безбожницьке турецьке,
Котрим орудує сама пекельна сила.
Сидїли, братіє сьвята, ми на прикові,
У смороді, в багнї, в тїсноті многолюдно,
І довелось таке там знати козакові,
Що в божому дому і вимовити трудно.
Що-дня по одному нас на гаки водили,
На Байдині гаки, і страшно там губили.

І гинучи ми так щоденно сповідались
В своїх переступах чесному отаманьню,
І нуждї, голоду, тяжкому безталанью
Спасенного кінця від Бога сподївались.
Нас пятеро було полковників старинних,

Generated on 2015-05-12 18:51 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Таких щó про дива великі памятали,
Які бувало нам ченцї на богомільлї
З книжок своїх сьвятих читали й толкували.
І щó молодші там про себе нї казали,
Ми знай Успеніє на поміч призивали.

І се... о Господи! чудовна в тебе сила!...
Отверзлись двері в нас дубові у хурдизї...
Явилась Пресьвята у сьвітозарній ризї,
І сяєвом своїм нам очи посліпила.
Попадали ми ниць, і чули чудотворний
Небесний глас її, мов ангельске співаньне;
І смород і багно і мрак вертепний чорний —
Почезло все мов сон; і чесне отаманьне
З приковів і кайдан мов з сьмітьтя отрусилось,
І наче на степу, на морі опинилось.

Не скажем до ладу, як чудо совершилось:
Бо ми всї пятеро без памяти лежали,
Козацьких голосів і лиць не впізнавали,
Усе запомином і нетямом окрилось.
Аж чуєм, вітерець над нами подихає...
Поглянемо — кругом на морі филя грає...
Над морем сонце, мов броварна піч палає,
І хмари золотить, немов пожар лунає;
А той страшний Стамбул над синьою водою
Увесь почервонїв, немов облив ся кровю.

Перехрестились ми, і зараз обіцяли
Два тижнї на сьвяте Успеньнє роботати.
Про се ми під свої здобичні пишні шати
Полатані свитки тепер понадївали.«
І тут-же почали »оброчники« скидати
Кармазини рясні, саєти, златоглави,
І все мов прах земний ногами попирати, и
Ченцям на шану й честь, Успенію для слав

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-12 18:51 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

І обернувшись так із дуків у голоту,
Просили одвести їх зараз на роботу.

Тим часом як ченці із служками своїми
Кругом полковників мов гай густий стояли,
Їх гості з-за стола тихенько повставали
І зникли як мара з трапези по-за ними.
Побачив єзуіт, що тут і без науки
Незгірша у ченців давно ведеть-ся муштра,
Що добре кудлаї забрали Русь у руки,
І сам собі шептав: »Нї, папо, frustra!
Тут схизма глибоко в козацтво вкоренилась...
Його розбоями в велику славу вбилась.

Нї, нї! тут, Риме, ти з роботою спізнив ся...
Даремно тратити розумні з ними речі.
Хоть-би й порозбивав макітри сї чернечі,
Нїчого путнього від них би не добив ся.
Тут ангел тьми врата́ міцні спорудив аду:
Сих врат намісннку Христа не одолїти.
На радість Сатанї, а папі на досаду,
Впотужнились на вік дияволові дїти.
Єдиний пастир душ, едино стадо вірних
Противні розуму ченців сих безувірних.

Нї, Риме, нї! шкода про се вже й говорити...
Коли-б ти хоть на рік воскреснув, Торквемадо,
Грозо еретиків, спасенних душ одрадо,
Та по-під Лаврою почав костри палити,
То б може тим огнем сї душі просьвітились:
Ся тьма кромішня, се геєнство православне,
Намісннку Христа смиренно поклонились,
Покинули своє верзяканьнє безславне
Про чудеса мощей печерських, про Успеньнє
І вибрали б собі Лойолу на хваленьнє.«

Generated on 2015-05-12 18:51 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

ПІСНЯ ДЕСЯТА.

Дума перва.

Далеко від трапезної палати,
В яру, проміж мохнатими дубами,
Де голосу людського не чувати,
Де тихими сьвятими молитвами,
Мов чистими незримими крилами,
Душа в чертоги горні возлїтає, —
Схилившись під важенними лїтами
Анахорет мовчущий пробуває
І грішну плоть свою постами умерщвляє.

Лїта вже перейшли за трудну пору,
Котру псальмист призначив нашим силам.
»Труд і болїзнь« взяли над ними гору...
Ровесники давно вже по могилах,
І вже розмотано по мотовилах
Ту пряжу, щó вони понапрядали;
Шумує кров їх по нових барилах;
Нові там зверхники запанували,
Де між дрібнотою вони колись буяли.

Сто двадцять лїт живе чернець мовчущий,
І звуть його Мовчальником спасенним;
Та він в своїй молитві невгавущий:
На поученьнє прибіжанам темним
Знай мимрить голосом глухим, підземним:
»О Господи, о Господи, помилуй!«
І покріпляє річ зітханьнєм ревним.
Давно старий зійшов би вже в могилу,
Та сї слова дають йому живущу силу.

Мов чарівник могущий чорну хмару
На одмаш рукавами розмаває,
Так сей чернець сьвятий од Бога кару
Заслужену ченцями відхиляє.

Generated on 2015-05-12 18:51 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Тим всяк його боїть ся й поважає,
І навіть сам вельможний Плетенецький
Перед Мовчальником главу схиляє,
І вислуховує обичаєм чернецьким,
Як пянством той його та сном корить мертвецьким.

З великого коліна він походив,
Щó панувало по Десні й Супою,
І рід його панами верховодив,
Стягав їх під свій славний стяг до бою;
А він давно смирився перед судьбою,
Презрів багатство й суєту мирську,
Душею в Бозї возжадав покою,
І проміняв пиху і власть земную
На жизнь мовчальника і тишину сьвятую.

Судьба ж була така, що він в походї
Танця татарського перелякав ся
І стидячись ганьби собі в народї,
Під рясою в манастирі сховав ся.
Тут за чернецтво дуже цупко взяв ся,
Дарма що був молодиком безвусим.
Нїхто з його молитви не сьміяв ся:
Бо серед братії, з своїм навусєм русим,
В стояньні був рівен монахам довговусим.

Вистоював Аѳонські лїтурґії,
Єрусалимські всéночні без краю,
І виповняв усї пости сьвятії
По древньому чернечому звичаю;
Найбільше ж тим дослужував ся раю,
Що знай шептав: »О Господи, помилуй!«
Сим одганяв мечтаньня всї лихії,
Сим побіждав дияволову силу,
І чудотворною зробив свою могилу.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-12 18:51 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

В могилї бо сто лїт уже спасав ся,
У ямі, щó сам викопав руками,
Без заступа в сїй працї подвизав ся,
Копав самими тілько пазурами,
І сили додавав собі словами:
»О Господи, помилуй!« і дорив ся
До тих печер, щó йдуть по-під морями
В Єрусалим, і чуда сподобив ся:
Бо по ночи з його могили сьвіт сьвітив ся.

Князь Лико він колись у мирі звав ся:
Доводивсь правнуком Семену Лику,
Щó у Великій церкві спати вклав ся,
Мечем собі здобувши честь велику.
Сього легкодуха і недоріку
Господь превисше прадїда поставив,
Сподобивши його такого віку,
Яким немногих праведних прославив,
І від усїх гріхів за живота ізбавив.

Сьвятий подвижник сей не появляв ся
На божий сьвіт уже давно з могили.
Шептали иноки, що вже скончав ся,
Та приступить к його мощам не сьміли,
А тілько молячись кругом ходили
І обоняли запах благовонний,
Бо янголи невидимо кадили
Там, де почив отшельник богомольний,
За грішну братію молитвенник безмовний.

Дума друга.

Де трупізотлїв про всїх людей розумних
І млява жизнь в палку переродилась,
Там про ченцїв, о Господї безумних,
Вона небесним сьвітом засьвітилась.
Перед природою незнаною смирилась

Generated on 2015-05-12 18:51 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Душа чернеча, в богомільстві сонна,
І в темряві бездонній утопилась,
Як думка князя тьми, в омані чорна,
У вірі безвірна, в законі беззаконна.

Сю душу мертвенну ґальванїзує
Великий гук і стук в сьвяті ворота.
Про себе так завзято не ясує
Козацька чернь і цехова голота.
Се мабуть завитав сам воєвода,
Або-ж гетьман козацький Сагайдачний,
Котрого знає і сїльска простота
І міський мотлох дикий, необачний,
Щó дивить ся на сьвіт, як на гаман ясачний.

Він, він! його за ворітьми се голос,
Гетьманське знане й инокам гуканьнє.
Хоть побілїв на козакові волос,
Та знявсь він високо над отаманьнє.
Орлине чути з-далеку клектаньнє...
Кричить-клектить, орлят на бенкет звучи,
На людожерне в полї пируваньнє,
І кидаєть-ся на долину з кручі,
Мов той Зевесів грім із дощової тучі.

Чернече серце затремтїло в грудях,
Як вовче на призив орлиний в полї:
Красна й біда ченцеві й смерть на людях,
Він рад пригодї так як хлїбу-солї.
Чи козаки опинять ся в неволї,
Чи полягають під мечами трупом,
Чи збагатять ся здобиччю на морі,
Чи повкривають ся злиденним струпом, —
Чернець поживить ся своїм з усїх їх лупом.

Сьвяті ворота відчиняють на-стїж...
Готові ниць перед великим паном

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-12 18:51 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

І воїном кантуроносці впасти,
Тих козаків руїнників гетьманом,
Щó насьміявшись над страшним султаном,
На царство православницьке московське
З Ляхами налетїли гурриканом,
Прославили різнею панство польске
І шарпаниною козацтво запорозьке.

»Увесь у золотї повинен бути
І моря і землї страх, Сагайдачний...
Не вгаймо, братіє, нїже мінути!
Сей час во істину про нас ясачний!
Син Конаша, козако-необачний,
Все те на церкву божу накладає,
Чого у нього значний і незначний
На сутих бенкетах не потребляє...
Достатку він свого нїколи й сам не знає.

Козацтво просте й значне сего ради
Його як батька серцем возлюбили,
І зїльно руйнували веси й гради,
Идїже на вразї під ним ходили.«
Так пузани між себе говорили,
Обтерши шіну медову на вусах.
Держались на ногах з усеї сили,
І веселились у чернечих душах,
Що Конашевича до себе залучили.

Врата отверзлись... О предивне диво!
Не зрять вони того перед собою,
Хто грав конем так бучно-горделиво,
З гетьманською златою булавою.
Над біловласою його брадою
Пернатий пишний шлик не красував ся;
А за собою він не мав конвою
Гетьманського, щó почтом панським звав ся
І кіньми гордими й рондами величав ся.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-12 18:51 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Перед ними босий старець...
Костур сучковатий;
Ветхе ризьзє обтріпалось,
І на латах лати.

За плечима у прояви
Латана торбина;
Під торбиною дугою
Гнеть-ся в дїда спина.

Де гетьманська дїлась постать,
Де орлине око,
Щó з Синопу аж до Мóскви
Зиркало широко,

В християн собі і в Турків
Здобичі шукало,
Про козацький хлїб насушний
Всюди пантрувало?

Тілько зик зоставсь потужний,
Щó скликáв дружини,
Мов дзвінкий щит харалужний,
До боїв-руїни.

Із-під рямя зиком-криком
Босий дїд гукає,
І чернече мляве серце
Покликом лякає:

»Відчиняйте та впускайте
Грішника страшного,
Щó до пекла вже негайно
Пійде огняного!

Відчиняйте: бо ворота
Костуром підважу,
Потрощу затулу вашу,
Мов ту браму вражу!

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-12 18:52 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Упустїте, відомкнїте
Церкву ту Велику,
Щó спасати-ме нас грішних
До віку і віку!

Відомкнїте та впустїте,
Щоб я не набрав ся
Знов гріха та ще у глибше
Пекло не попав ся.

Нехай грішник на чудовне
Позирне Успеньнє,
На прибіжище гріховне,
Від чортяк спасеньнє.

Та й оддасть Успеньню клятий
Здобич тяжко грішну:
З образів московських шати,
Срібну утвар пишну,

І червінцї, щó складали
Люде православні
По церквах, як набігали
Ми кріваво славні, —

Набігали, та й не знали,
Що в гріхи впадали:
Бо Русь Русью руйнували,
Москву в пень рубали!«

І до церкви санувитий
Дїдуган простує,
І чернечий дух неситий
Здобич добру чує.

Брязкотять ключі церковні,
Дїд у двері преть-ся,
І чернече хиже серце
З радощів сьміеть-ся.

Generated on 2015-05-12 18:52 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

»Чудотворне ти Успеньне!«
Промовляє сивий:
»Сотвори нам во спасеньне
Благодатне диво!

Щоб я в-купі не судив ся
З клятими Ляхами,
Що в Московщинї глумив ся
З ними над церквами.

Щоб мене несите серце,
Очи завидющі
І на луп у чужоземця
Руки загрібущі

Не втопили у глибокім
Пеклї як Іуду!
О, рятуй! тобі оброки
Вічно винен буду!«

– »Не сумнись!« озветь-ся голос
З-за іконостаса...
І в гетьмана вяне волос,
Мов у свинопаса.

І лежить він, і Успеньне
Диво показало;
Під його тихе моленьне
Приносу не стало.

Так богинином дому
Був угоден принос,
І Успенію сьвятому
Реве славу крилос.

Дума третя.

Ревуть баси кондак, неначе з бочки,
І трусить ся в старого гайдабури
На голім тїлї ризьзе без сорочки,

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-12 19:02 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Як дикі струни на пяній бандурі.
Пяний він без горілки, по натурі,
Палкий, завзятий, люто-вихрюватий,
Мов під сьома печатьми демон бурі,
Ненависти дракон огнекрилатий,
Жадібний день-у-день палити й руйнувати.

Сам бог пекельний, він боїть ся Бога,
Лютїйшого й потужного над нього.
В душі й надія в нього і трівога...
Жадає раю тихого, сьвятого,
Боїть ся пекла, печища страшного,
Де жизни черв нїколи не вмирає,
Де огнь сїрчаний вічно не вгасає,
Де Всеблагий во віки не прощає,
І Сатана людей о Господї терзає.

»Так, не сумнись!« рече архимандрита
Чудовного Успеньня Плетенецький.
»Тепер нам воля Вишнього відкрита:
За то, що ти пустошив край турецький,
Що плїндрував народ невірний шведський,
До тебе глас Успеньня промовляє:
Не снидеш в пекло, де тїла мертвецькі
І грішні душі Сатана терзає,
Як суд Всевишнього благий опредїляє.

Теци ще й ко молчальнику сьвятому,
Одкрий йому гріхи твої смиренно,
І приобщи ся сьвіту неземно́му
В обителї його благословенной.
Во благости своєй неізреченной,
Успеніє тебе землї дарами,
Сріблом і златом угобзить презїльно,
І паки возликуєш купно з нами,
Всечудотворнього Успенія рабами.«

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-12 18:52 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

І грішник босоногий притекає
До сховища мовчальника сьвятого,
І ниць повергнувшись над ним віщає,
Благаючи тепер уже нїмого:
»Угодниче Творця землї благого,
Ти, щó своє замучив мовчки тїло
Для вічного блаженства неземного!
Тепер воно як сонце просьвітлїло,
І вірним чудеса премногі сотворило.

До тебе притекаю з упованьнєм:
Рятуй мене від проклятьтя страшного,
Що я своїм безумним воюваньнєм
Од патріярха заслужив сьвятого.
Набравшись в Сїчі духу огняного,
Москву рубав я в пень, мов Лях невірний:
Нераз попа в огонь метав живого,
Паливши церкву, наче безувірний
Татарин, Турчина поганця раб покірний.

Накинь на мене яку хоч покуту:
Бо патріярха, з Мóскви повернувши,
Рече до мене в привітну мінуту,
На мене якось дивно позирнувши:
»Петро гетьмане! Християнські душі
На тебе вопіють за кров безвинну,
Щó проливав єси, на все забувши:
На православну землю Украïну
І на московську Русь, по праотцях родину.

Се на тобі, рече, печать я виджу
Того владики, щó смиренним духом
Однаково страшусь і ненавиджу...
Ісполнь, рече, земля про тебе слухом,
Но внемлю славі сїй смущенним ухом,
Занé...« Тут слово праведне порвалось.
Мене мов пó голові хто обухом

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-12 18:52 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Заїхав. Все кругом заколихалось,
І сам не тямлю, що́ тогді зо мною сталось...

Рятуй!« — І глас із глибині печери,
Небесний глас, таінственно понурий,
Воззвав, і мов би прочинились двері
У тихий рай для серця гайдабури:

»О гетьмане наш преславний,
Воіне великий!
Да восхвалить православний
Мир тебе во віки!

Ти гріхи з себе московські
Здіймеш, мов рукою,
Як потуги запорозькі
Поведеш до бою

З Агарянами лихими,
З демоном Османом,
Що́ задумав над сьвятими
Землями буть паном,

І на Днїстер наступає
Лютим фараоном,
Православний мир лякає
Демонським законом.

Проливав єси річками
В Москві кров безвинну,
Розливай тепер морями
Па́соку невірну.

Як Днїстро зачервонїє
Рівен з берегами,
З раю на тебе повіє
Дух сьвятий крилами.

Як на морі піна кровю
Зашумить-заграє,

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-12 18:52 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Узриш, як тебе рукою
Божий Син витає.

Як заплачуть над Босфором
Старці, жени й дїти,
Бог Отець з небесним хором
Славу буде піти.

І вся Тройця цїлих три днї
Буде ликувати,
Як зільлєш в Стамбулї слїзми
І хати й палати.«

Тут, мов по манію волхва, заграли
Під ворітьми сьвятими жоломійки,
Козацькі конї голосно заржали,
Заголосили сурмові сопілки.
Перед гетьманом козаки з'явились,
Гетьманські шати у руках сьвітились.

На старцеві блавати вже сияють;
Турецька шаль аж тричи стан обходить;
Штани широкі жаром червонїють,
Немов козак в крові по пояс бродить.
Підкова срібна об підкову бєть-ся,
По шапцї пірє стрáвусове вєть-ся.

На плечах лук з сагайдаком; при боцї
Дамаський меч молодиком сияє,
Червона стьонжка в габовій сорочцї
З-під бороди, з-під снїгу визирає.
Драконом кінь під ним гривастий вєть-ся,
Крилатим дїдуган тепер здаєть-ся.

Шугнув з вертепу хитрощів чернечих,
За ним шугнули козаки орлани,
Мов демони з диявольскої печи,
З печери мороку, олжи, омани.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-12 18:52 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Баби й дїди з дїтворою, ховайтесь,
Під кіньскі копитá не попадайтесь!

ПІСНЯ ОДИНАДЦЯТА.

Дума перва.

Шумить-гуде наш град первопрестольний,
Сьвята руїна Руси і Москви,
Принада Польщі, старець богомольний
Заможної Волинї і Литви,
Гіркий пяниця, гайдамака вольний,
Чудовишна мара без голови,
Завзятьтя дикого нечиста сила,
Щó пишний край руїною зробила.

Шумить-гуде, мов Днїпрові пороги...
Вигукують чубаті козаки,
Буяючи мов тури круторогі,
Варязькі княженецькії бики.
Танцюють по майданах босоногі,
Закладують останнї кажанки,
І похваляють ся пожакувати
Крамні комори і шинки й палати.

»Нї, не жакуймо нї міщан заможних,
Нї підступних Вірмен і Жидови,
Нї господарства по панах вельможних,
Щó набирають ся ума в Ляхви.
Зоставмо се про гайдамак безбожних,
Щó плодять ся між темної мужви:
Нас кличе Конашевич воювати,
Татар і Турків разом плїндрувати.«

Так осавули по шинках гукають,
Щó Сагайдачний скрізь порозсилав,
Пяниць дурне завзятьтє зупиняють,
Мов гребля на весні широкий став.

Generated on 2015-05-12 18:52 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

»Шкода!« пяниці згорда промовляють:
»Він торбу золота ченцям оддав.
Нехай же каптурі з ним козакують,
А козаки без грошей не воюють.

Тепер Бородавка вже гетьманує:
Бо вивіз в Борщагівку сто бочок
Горілки доброї, і всіх частує,
Хто про сей бенкет має корячок.
І зброю, кажуть, про таких готує,
Що́ пропили́сь в шинках до сорочок.
Його грошима наділив Брольницький,
Посел і старший райця королівський.

Сей не патякає про гайдамацтво
Та про безбожних, темних мужиків,
А затяга голоту у козацтво,
Щоб добре перебрати всіх панків:
Бо позаво́дили, мов та Ляхва, пахарство,
Понаставляли всюди вітряків,
Нас, козаків, руїнниками лають,
В свої »осади« й »волі« не приймають.«

Тогдї рекли їм осавули: »Необачні!
Забули, хто водив вас на Сино́п,
І чим здавався вам лицар Сагайдачний,
Як ша́рпали ви Кафу й Трапезонт.
До нього й значний купився і незначний:
Вели́кий, пишний, сла́вний хоровод!
З ним і в Москві ви здобичі набра́ли,
На осяйну його зьвізду вповали.«

— »Отсе-ж на ту зьвізду вповає й шляхта,«
Відказували гучно козаки:
»Зробила з нього не судьдю, а ката,
Щоб їй ми зоставляли »кадуки«.
У козака стоїть невкрита хата,

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-12 18:52 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

А в панства по шляхáх нові шинки,
І бідолаха тре в них голу спину,
Не дбаючи про жінку й про дитину.

Були зібрались наші на Вільшанці
Подякувати гарно всім Ляхам,
Що й сала в козака чорт-ма в ковганці,
А панський скот ганяють по шляхам
У Венґри, в Шльонське Жидова-поганці,
І живлять ся з панами пополам
Од Нїмців грішми, винами ситними,
Коріньнєм і товарами крамними.

Хотїлось, не вдалось. По ляцьки грав ся
З козацтвом ваш вельможний пан гетьман:
Він пюти прав од панства допевняв ся,
Поки набив дукатами гаман.
Тогдї з Ляхвою під Москву загнав ся,
Мов з яничарами татарський хан,
І чим на лупах дóбре поживив ся,
Тим од гріхів у Лаврі відкупив ся.

Тепер сьвятий, нехай же йде до неба,
Ми будемо й без нього воювать.
Нам грішного, як ми, гетьмана треба,
Щоб з ним і в пеклї разом бідувать.«
»І вам Бородавка, той недотепа,
Щó вміє тілько Жида обідрать,
Тепер любійший став, нїж Сагайдачний?
О роде темний! роде необачний!«

Так осавули козакам казали,
І словом докоряли їм гірким:
»Давно б уже Ляхи́ вас осїдлали,
Коли-б не Конаша премудрий син.
Нераз його й до короля ви слали,
Щоб лагодив те розумом своїм,

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-12 18:52 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Чого накоїте було міщанам,
Осадчим, дїдичам і всяким станам.

Гаман червінцїв... О брехня мерзенна!
Нїхто сього на сьвітї не видав,
Щоб Конашевич, ся душа спасенна,
З козацтвом здобичі не прогуляв.
Тепер же чернь і старшина письменна
Вбачає добре, що про вас він дбав,
Як патріярсї у всьому піддав ся,
Латинцїв і унїтів не зляка́в ся.

Стольцї церковні й титули владичні
Оддав без короля ченцям своїм,
І благочестіє на віки вічні
Від Потіїв та Рутських охранив.«
— »Байдуже нам про се. Ми грішні,
Нам нїчого робити з ним, сьвятим!«
Козацтво на підпитку гомоніло,
Про Конаша вже й слухать не хотїло.

»Коли такі ви, що душі спасеньнє
І вам і дїткам вашим і жінкам
Байдужня річ у вас, і прославленьнє
Сьвятої віри не потрібне вам,
І патріярхове благословеньнє
Пригідне на щось тілько гетьманам:
Так вас Петро і ми всї покидаєм,
І до царя на службу від'їзджаєм.

Вже і Косинського добром московським
Цар обсилав, а в грамотах своїх
Титулувавсь Черкаським, Запорозьким
І благодїтелем церков сьвятих.
Та покума́лись ми з козацтвом польским
За-для Димитріїв тих підставних.
Тепер звелїв сьвятий нам патріярха
Шукати на Москві собі монарха.«

Generated on 2015-05-12 18:52 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

— »Шукайте! Ми ж благочестиву віру
З'уміємо й без вас оборонять,
І не попустим Турку безувіру
Манастирі козацькі руйнувать.
А для науки людям і приміру
У Білій Церкві хочем Жида драть.
Там Остророгів Жид, рандар багатий,
Почав сьвятого Спаса зневажати.

Повиколуповав із лоба очи
Для глуму безувірного й сьміху,
І до долівки гвіздєм серед ночи
Прибив його в орандї у льоху.
Та нагодивсь на се підпарубочий,
І батющї відкрив ся на духу́,
Що в Спаса сам на грудях бачив рану,
Пробиті руцї й нозї для догану.«

Дума друга.

Тут земля загоготїла,
Наче суд настав останнїй...
Чутка дивна пролетїла
По руїнї православнїй.

Не було такого дива
І за пращурів великих:
Козакам Пречиста Дїва
Помогла на Турків диких,

Що́ не знають Бога в Тройцї
З Богоматїрю й сьвятими,
І в безвірному пророцї
Чтять олжу серцями злими.

Золоту ґалєру, повну
Оксамиту й златоглаву,
Наші привезли до дому
Богородицї на славу.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-12 18:52 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Безлїч їм Пречиста злата
В бесурмен лихих набрала,
Осліпивши супостата,
Талярів наладувала.

»Поки сонця, поки сьвіту,
Буде людям за що пити...
Не вклоняти-мемось жиду,
Дуків будемо лупити.«

І безрóзумна темнота
До Днїпра прожогом рине;
Заморочена голота
Прославляє диво дивне.

І ввесь Київ іздригнув ся,
Всї міщане й підзамчáне;
Тілько ти сичем надув ся,
Конашевичу гетьмане!

Спогадав єси про Байду,
Незабутнього во віки,
Про тяжку його досаду
І про жаль його великий.

Не один він з козаками
Показав тобі дорогу
Придонецькими шляхами
Ік московському порогу.

Спогадав ти й про Остапа,
Запорозького гетьмана,
Як його скарбова лапа
У московську Русь погнала.

І самого Наливая,
Щó царем зовуть пяниці,
Спогадав, як доля злая
Мчала всїх у ті гряниці.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-12 18:52 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

»Там, речеш ти, центро жизні
Староруської зробилось,
А в моїй дурній отчизні
Гайдамацтво загніздилось.
І гніздити-меть-ся, поки
Пожари та шарпанина,
Голод, мір, крови потоки
І повсюдная руїна
На́вчять нас в Москву втїкати
Від братів своїх коханих,
Рідним батьком величати,
Кого дерли гірш поганих...«

Сиди́ть один. Вся старшина майнула
Назустріч молодому Кочубею:
Його промінньнем слава обгорнула
І зорявою ризою своєю.
»Се цар новий сердець низькопоклонних.
Тепер нїщо Петро в них Сагайдачний.
Однїс ченцям дві тисячі червоних,
Козак в своїй щедротї необачний!
Левко сто тисячей червоних має,
І всїх Киян до себе привертає.

А милліони, щó козацтво здавна
За приводом Петра напліндрувало,
В Синопі й Трапезонтї здобич славна
І в Кафі — се ниши тепер пропало!
Щó Кафа! Забавка нїкчемна, марна,
Козацтво з жарту руки в Кафі гріло;
Велике огнище там про гетьмана,
Не про козацькі череси горіло.
Тепер Петро не пє, не бенкетує,
Він душу на Господень суд готує.

Тепер козацтво вже його не любить:
Бо не частує зграї горілками.

Generated on 2015-05-12 18:52 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Тепер Бородавка їм в труби трубить,
Що »сьвіт увесь тремтить пред козаками«,
І байдуже́ їм, що для патріярхи
Зробив я те, чого вони не сьміли:
Нові постали в Руси ієрархи,
І на стольцях апостольских посїли,
І Русь Москві простерла братні руки,
Щоб не було між ними вже розлуки.

Мізерне сьмітьтє! темні гайдамаки!
Поки вас мав чим добре трактувати,
Ви лашились до мене, як собаки:
Тепер хвостом до иншого махати!
Махайте; я пійду Москві служити.
Гріхи свої мечем покутовати,
Цареві благовірному годити,
І високо наш руський стяг держати.
Знайду й без вас дорогу до Османа:
Султан царськóго знати-ме гетьмана.«

Дума третя.

Знов земля загоготїла,
Мов Днїпро прорвав Пороги,
Наче буря налетїла
На гетьманський кіш убогий, —

На будинок, щó був красен
Не углами, — пирогами,
Де козацтво ситих брашен
Наїдалось за столами.

Наїдалось-напивалось
До схочу, аж до знемоги,
І танцями вгоноблялось,
І піснями про Пороги

І про Кафу, про пучину
Християнських слїз і крови,

Generated on 2015-05-12 18:52 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Щó зробили там руїну,
Вічну славу козакові;
І про те, як Море врало
Мов ревучими левами,
І безогнї розверзало
Під козацькими човнами;
І як Юр сьвятий по хмарах
Грав конем над ними білим,
Слїпив очи яничарам,
Додавав козацтву сили;
Як »оброки« й обітницї
Козаки на себе клали,
І в Небесної Цариці
У Печерськім роботали.

Не буря, гомін, співи голоснії
Кругом коша будинка розлягались:
То Кочубею похвали новії
Безкраїм морем гучно филювались.
Іде триюмфом лицар між лицарством;
За ним везуть ґалєру золотую,
Везуть, танцюють. Навкруги з кобзарством
Ченцї співають гуртом трисьвятую.
Волів дванацять пар, всї під стрічками,
Їх роги вквітчані як май квіткáми.

»Стій!« крикне Кочубей. — »Чого стояти?«
Рекли ченцї: »Гей, друзї, до Успеньня!
Ґалєри жде Пречиста Божа Мати,
Як дару за козацьке визволеньня.«
»Нї, се від мене буде дар герою,
Щó вчив мене мов сокола лїтати
Через пороги по Днїпру й по морю,
І на турецькі ринки набігати.«
— »О сьвятотатство! Вас освободила
Пречиста, преблагословенна Дїва,

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-12 18:52 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

А ви в духовній вашій тьмі готові
Дари її щедрот і благодати
Приносити у принос козакові
І смертного над вічну прекладати!«
»Пречиста, непорочна Дїва... Правда.
Такої чистоти й не знають люде...
І се, в її імя сьвяте, награда
Тому між нами велетневі буде,
Що вміє силу демонську крутити,
І Турчина в його крові топити...

Нї, дяка, не награда!« Загукали
Ченцї, терзаючи з досади ряси:
»Такого ще кощунства не чували
Не тілько козаки, та й свинопаси,
Щоб непорочною когось назвáти,
Якусь мізерну, бренную людину,
Що во грісїх родила грішна мати!«
»Шкода теряти дорогу годину;
До меду ложки вам у нас не буде!«
Відрізав їм Левко. »Гей! стіймо, добрі люде!«

Дума четверта.

Розчинились у гетьмана
Рундукові двері
Против тої золотої
Дивної ґалери.

На рундук мов голуб вийшов
Сивий, волохатий;
Се не голуб волохатий,
Велетень крилатий.

Перед ним Левко лицарське
Приклонив колїно:
Так хороброму юнацьке
Серце повелїло.

Generated on 2015-05-12 18:52 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

»Батьку! привітай малого
Чуру низового,
Щó було тобі сїдлає
»Лева« вороного.

Привітай, крилатий орле,
Козака понуру,
Щó було тобі на Морі,
Грає у бандуру.

Під твоїм палким натхненьнем
Я співати вчив ся,
За твоїм благословеньнем
З бесурменом бив ся.

Речи несказанно дивні
Стали ся зо мною:
Бо під батьківськими крильми
Я з'учивсь до бою.

І твоя зьвізда щаслива
Козакам сьвітила,
Бо не людська, Божа сила
Їх човни водила.

Духом сили пресьвятої
Й та душа горіла,
Щó з турецької неволї
Нас ослобонила.

Се вона тобі ґалеру
З чужини прислала,
Щоб рука твоя невіру
Тяжко покарала.

Ми ж, стратенцї бесурменські,
Обреклись оброком
Нищити краї турецькі
Під орловим оком.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-12 18:52 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Тридцять нас братів спрягло ся
Превеликим горем,
В побратимстві покляло ся
Перед Чорним морем —

Поти плавати й лїтати
По морю й по полю,
Покіль нас орел крилатий
Водить за собою.

По десятку ми до себе
Невмирак з'єднали,
Щоб гетьмана опріч тебе
На войнї не знали.

Маєш нас таких три сотнї,
Як одну людину,
Щó клялись і в преісподню
Лїзти до загину.

Заточи гармату, тату,
На скалу крутую:
Вергай Азіяту-кату
Нас у пельку злую.

Ми перервемо диха́ньнє
Демону Осману,
Над усяке дивуваньнє
Лютому тирану.«

І рарогом одинокий
Старець стрепенув ся,
Очи грають, стан високий
Стрімко розігнув ся.

Навкруг нього поуз хату
Старшина постала,
Корогов над ним хрещату
І бунчук держала.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-12 18:52 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Озирнув ся, усьміхнув ся,
Мовив: »Добре, сину!
Ти до мене пригорнув ся
У саму годину.

Гей, коня! Рушати війську!
Порохи й гармати
На дорогу Борщагівську
Зараз виряжати!«

— »Не турбуйсь, гетьмане батьку,«
Старшина озвалась:
»Вже Бородавчина зграя
У степи загналась.

В Білій Церкві в Остророга
Корчму сплїндрувала,
Вбила рандара старого,
Дочок зґвалтувала.

Вбила й пса його й якогось
Нїмця землеміра,
І всїх трьох перед порогом
Рядом почепила.

Та ще й надпись положила:
Жид, Лях і собака —
Все дияволова жила,
Віра все однака.«

»Кочубею синку! горе!
О гірка година!
Бач, яке гультайство плодить
Мáти Украïна?

Козаки! ми бачим, як ви
Всї попропивались:
Ледьві де в кого халяви
Та штани зостались.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-12 18:52 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Гайда, воле, в Дике Поле,
Воле зьвірювата!
Покіль знайдеш по-над Морем,
По заслузї ката.

Вже ваш карб і Жида сушить,
Стоя на пристїнку:
Позапродували й душі
Чорту за горілку.

Геть від мене! Я не хочу
Більш гетьманувати...
З трьома сотнями охочих
Буду воювати.

І коли Господь поможе
Довше в сьвітї жити,
Против Турка буду може
Ще й царю служити.

Буду в нього мов на чатї
Від Ляха стояти,
Татарву в степах жахати,
Дону пильнувати...

Геть від мене!« — Зарыдали
Голі чуприндири,
І чубами землю вслали
Гири-макотири.

»Батьку! не карай нас грізно
Під таку годину:
Не засмучуй нашу рідну
Матїр Украіну.

Ми Бородавку-поганця
У степах піймаєм,
Шаблею твоєю ланця
Хижого скараєм.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-12 18:52 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Аби ти обмислив штаньми
Ну́жденну голоту,
Воювати-меш із нами
У свою охоту.

Будем бити бесурмена,
Сербина й Вірмена,
І свого Дейнеку-Вовка,
Левенця й Семена.

Чи ти з крулем не помиришь,
Чи з великим паном,
Хоть з Литовським, хоть і з Польським
Сподарем гетьманом:

Поруйнуєм їх, зрівняєм
Із землею рівно,
Щоб усїм аж до страшного
Суду було дивно.

Чи на вітровому морі,
Чи на суходолї,
Накладати головами
Раді твоїй волї.

І картай нас, і карай нас:
Ти — наш батько рідний,
Ти судьдя у нас єдиний,
В судї непохибний.«

— »Так і бути,« промовляє
Сагайдачний з-тиха:
»Більш копи не буде з вами
У походї лиха.

Чури, гов! порозпрягайте
Волики квітчасті.
Більш не будете рогатих
По долинах пасти.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-12 18:52 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Мій Левко таку не з жарту
Жертву нам приносить:
Всіх Киян, міщан і шляхту
На трапезу просить.

Просить їсти хлїба-соли
З трицятьма братами,
Щó спасенний шлюб на Морі
Побратимський брали,

І в тім шлюбі перед Морем
Руським поклялú ся,
Що на смерть великим горем
Бойову спрягли ся.

Будемо ж бенкетувати,
В кобзи вигравати,
І піснями по-над хмари
Духа піднимати.

Ой нехай же кобзи грають,
Нехай дзвонить слава,
Нехай чýють нас і знають
І Москва й Варшава!«

Уклонивсь Левко з братáми
За хороше слово,
І зітхнувши до гетьманських
Так гостей промовив:

»Бенкетуйте, любі гості;
Я з братами мушу
Пожуритись, помолитись
За велику душу,

Щó з неволї престрашної
Нас повизволяла
І на Турчинї помститись
Нам завітувала.

Generated on 2015-05-12 18:52 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

За сей бенкет вона злюцї
Жизню заплатила,
І на віки мене в тузї,
У жалю втопила.«

ПІСНЯ ДВАНАЦЯТА.

Дума перва.

На віки, так, на віки утопила
Вона тебе, козаченьку, в жалю, —
Не смертю, нї! а тим, що поновила
На чужинї любов і жизнь свою.
За матїрю Всепітую молила
Вселити їх у рідному раю,
А за царем скрізь по сьвітах лїта́ла
І мислями квітки ума́ зривала.

Не знай про се... Сумуй, молись богам,
Лежи крижем розпявшись серед церкви,
І надихай в серця своїм брата́м
Невидані заупокойні жертви.
Задай таку роботу козакам,
Щоб кидались у домовинах мертві.
Молись, лютуй і помстою кипи,
Туреччину в людській крові топи.

Не знай... Коли ж дознаєш ся, козаче,
То бурний дух твій поломем ригне,
Гарма́тою твоє палке-гаряче
Розірветь-ся, всю землю струсоне,
І Сатана у Тартарі заплаче,
Як про твою кончину спомяне:
Бо мусить з три десятки років ждати,
Щоб виявивсь такий козак завзятий.

Generated on 2015-05-12 18:52 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Дума друга.

Над Босфором ніч солодким
Ароматом дише:
По садах не віє вітром,
Листєм не колише.

І не дише й не колише
Листєчка з-легенька:
Бо заслухалась темненька
Співів соловейка.

Зазирає в тихі води
Божими очами
Небо, сповнене огнями,
Дивними дивами.

На небесні дивні твори
Очи задивились;
Думки в глибоченнім морі
Тихих зір втопились.

Пахощі солодкі й співи
Серце д серцю клонять, —
Не словами, цїлуваньнєм
Любощі говорять:

А дївочі чисті очи,
Тихі, одинокі,
Задивились серед ночи
На дива́ високі.

Обізветь-ся з свого ложа
До дочки матуся:
»Що́ ти робиш, серце доню?«
— »Богові молю ся.«

»Як! без образа й поклона,
Без хреста съвятого?«

Generated on 2015-05-12 18:52 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

— »Я з балкона, як з амбона,
Бачу, мамо, Бога.

І в храму моїм сердéчнім
Перед ним хилю ся,
Безначальним, безконечним,«
Прорекла Маруся.

»Доню серце! ти говориш,
Мов не християнка:
Ти і Бога собі творишн,
Наче, тьфу! поганка.«

— »Не творю: передо мною
Всемогущий сьяє,
Серце й розум пресьвятою
Думкою сповняє.

Тілько беріг океану
Зорявого бáчу, —
І щаслива і мов тану,
У восторзі плачу.

І молилась би й не вмію...«
»Чудотворний лику!
Одверни від неї мрію
Бесурменську, дику!«

— »О, не вмію!... Коли-б гуслї
З моря й гір зробити,
І на них не струни, думи
Серця почепити,

І зефировими крильми
В них зарокотати:
Може й я б тогдї з'уміла
Глас до Бога зняти...

Молючись тепер нїмую...«
»З нами хрéсна сила!«

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-12 18:52 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

— »Тілько тихим серцем чую
Херувимські крила,

Щó на мене нїби з раю
Пахощами віють...
В-гору руки простираю,
А уста нїміють.«

»Бачу, доню! се все роблять
Із царем розмови,
На тій башнї безголовій,
Щó хиба орлові

Із-за хмар туди спускатись,
Та сові з півночи
Звідти хижо витрiщати
Невсипущі очи.

Я казала: Не диви ся,
Доню, в мідні труби:
Доню, не диви ся, бій ся
Розумові згуби!

То не зорі, людські душі
По-під небом сьяють,
І котру Господь потушить,
На землї згасáють.

Зорі ті не нам лїчитп,
Як і засьвітúти,
То шкода таке й учитись,
Господа гнївити.

Бо й за те (сама се знаєш)
Всеблагий накаже,
Як хто пучкою на місяць
Чи на зорю вкаже.

Се все цар невіра робить,
Він тебе від Бога

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-12 18:52 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Одвертає, від закону
Нашого сьвятого.«

— »Нї, матусю! він до Бога
Душу навертає,
Просторонь його чертога
Розуму являє.

Я сліпа була, не знала,
Що́ й за храм великий,
Без кінця і без начала
Миріяд владики.

І глуха не чула хору
Сфер небесних, вічних,
Горньої музики твору,
Мислей передвічних.

Бог тепер менї відкрив ся:
Бо розпалась луда
На очах, і він з'явив ся
В невимовних чудах.

Бачу, мамо, чом те серце
Лютости не знає,
Що́ в нас звали Азіятом, —
Любить і прощає.

Розумію, мамо, й диво
Над дива чудовне,
Що́ в гнїву менї явило
Всепрощеньнє повне.

Що́ кохаючи, коханьнє
Давнє зрозуміло
І ревнуючи, прощаньнє
Козаку простило.«

»Доню, доню! що́ ти кажеш?
Чи твої се речи?«

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 16:30 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

— »О, мої! се вже не марні
Видумки чернечі.

Се той сьвіт, що́ на Синаї
Людям засьвітив ся,
В Галилейськім тихім краї
Рибалкам одкрив ся,

Від пророка до пророка
Вічно переходить:
Ним одна душа висока
Другу душу водить...

Ним і я воджу ся, мамо, —
Духом жизни чистим;
Тихий сьвіт од сьвіту править
Серцем норовистим.

Я під ноги козакові
Деспота послала,
Ворогу його любови
Знак подарувала;

В деспотї тепер вбачаю
Знак зьвізди Востока,
І душею в нїм витаю
Божого пророка...«

Устає з постелї мати,
Нїби з домовини,
І страшна мов дух проклятий,
Суне до дитини.

»Дочко! се ж менї не́ снить ся?
Се я справдї чую
Від тебе хулу на Бога?
О, в годину злую

Я гадюку породила
І благословила,

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 16:30 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

І хрещеньнєм первородний
Гріх із тебе змила!«

— »Мамо! зоре ясна!...« »Нї, вже
Годї нам яснїти!
Погасаймо, дочко, гиньмо
В темряві кромішнїй!«

Проклинає дочку мати
В грішній домовинї...
О, як гірко помирати
На чужій чужинї!

»Та не діждеш парубочий
Чесний вік скаляти,
Рутвяний вінок дївоцький
Турчину віддати!

»Нї, сього́ не буде, до́ню!
Непорочна згаснеш:
Об каміньнє головою
Розібєш ся й заснеш.

Падай!« І ножака блиснув
Против зір, і очи
Від ножа́ лютїйші сьвітять
В сутемряві ночи.

»Се я, доню, на безвірї
Про случай купила,
Коли-б розум твій згубила
Демонова сила.

Чуло серце... Падай, до́ню!
Я тобі казала,
Щоб ти демонському кодлу
Віри не діймала:

Щоб ти злого кателицтва,
Ариян проклятих,

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 16:30 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Лютерського єретицтва
І Кальвін завзятих

Не пускала в ті покої,
Де сьвятії лики
Сьвітом істини сьвятої
Гонять морок дикий.«

І гадюками-очима
Доню скаменила:
Материньої злоби сила —
Найлютїща сила.

І не важить ся рукою
Рідну кров пролити:
Об каміньнє головою
Доню хоче вбйти.

Та ножака, мов зміяка,
Серця сам шукає,
І кінцем холодним в груди
Мов жалом торкає.

»Падай! не хрестись! Пречиста
Чула злющі речи:
Віра про ввесь сьвіт єдина —
Видумки чернечі!...«

Ще хвилинка, і страшенне б
Дїло совершилось:
Та дївчат і баб на лемент
Із півсотнї збіглось.

Ухопили, мов скували
Кістянії руки:
Тілько патли дибки стали,
Мов живі гадюки;

А Медузи злющі очи
В підлобї склепились,

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 16:30 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

В судрогах пекельні щоки
І уста скривились.

Обомлїла й занїміла,
Нерухома стала...
Як над мертвою, над нею
Сирота ридала.

Дума третя.

Знов тихо-тихенько на пишнім Босфорі...
Співають щось дивне в садах солові,
Щось дивне говорять жахтїючи зорі
І сльози сирітські, Марусю, твої.

Говорять сирітські про жизнь безконечну:
Не вбити живущу, ані задушить
Вселенського твору частину предвічну,
Щó сьяє й палає, горить і кипить.

Говорять про образ царя і пророка.
Такого, як славні Давид, Соломон,
Щó в темнім лукавстві слїпого Востока
Зробили сьвітилом сердечним Сіон.

»Ґирлиґою пас ти з нагаєм там вівцї,
Пасеш нинї берлом народи землї:
Татари й Славяне і Кельти і Нїмцї,
Се все в тебе слуги, піддані твої.

В темнотї лукаві, в слїпотї кріваві,
Гризуть ся завзято, мов пси за маслак:
Од них народив ся, в їх віру хрестив ся
Народів бич лютий, сїпака козак...«

І порвались думи-суми
Про свій край коханий,
Де козак людей юртує,
Темний, хижий, пяний.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 16:30 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Инші думи, инші співи
В серці заспівали, —
Ті, що́ серце їй щасливе
Потай чарували.

Як вона в царській сьвітлиці,
Названій всесьвітній,
Слухала, як слїд царицї,
Гимни ті завітні,

Що́ з Давида славних часів,
З часів Соломона
Пронеслись по всїй вселенній
З віщого Сіона.

І се в серденьку озвалась,
Мов струна тихенька,
Що гарнїйш усїх співала
Бранка молоденька:

»Чую, чую любий голос:
Ой се-ж він біжить по горах,
Він се скаче по узгірях!
Милий мій, мов олень в полї,
Мов сугак на вольній волї...«

Справдї-ж бо хтось під балконом,
Під величнїм тим амбоном,
Тупотїв мов олень в полї,
Мов сугак на вольній во́лї.
Се був він, і в серцї в нього
Те-ж саме тогдї співалось,
І подав їй голос словом,
Що́ колись їй сподобалось,
І в тім слові, в любій мові
Невимовне виявлялось:

»Що́ се, що́ серед пустинї
Стовпом димовим зняло ся,

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 16:30 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Миррою кругом вінуло,
Пахощами розлило ся?«

Пісень до неї пісня обізвалась
З холодного каміньня, де б валялась
Вона, цьвіт жизни, трупом бездиханним,
Коли-б своїм царським чолом, вінчанним
Наукою, не дбав він повседенно
Про неї... Знав бо добре, як злиденно
В Землї Крівавій Бога розуміють,
Як люде там коснїють, туманїють...

І носив у серцї мовчки
День-у-день трівогу,
І молив ся духом добрим
Просьвіщеньня Богу,
Щоб хранив йому велику
Душу на підмогу.

Ендеру-аґа́, придворний
Комендант, зробив ся
За дбайливість трехбунчужним,
Високо підбив ся
В-гору місяцем, мов сонце
Золотом облив ся.

Як почув од нього в тайнї,
Що Хасеки жива,
Наробив Осман риданьнєм
У сералї дива,
І була тогдї година
Про всїх слуг щаслива.

Як летить до струмя олень,
Як сугак на волю,
Полетїв Осман мов крильми
До її покою,

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 16:30 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

І припав аж до каміньня
Білою чалмою.

Ніколи ще чалма́ Калифа не схилялась
У ноги женщинї, ніколи голова́
Царя, що́ всїй землї закон його слова,
І перед зьвіздами небес не принижалась.
Так, він тебе в свидїтелї зове,
О сьвіте любої зьвізди Альдебарана!
Що тілько милою і дише і живе
Після сьвятих словес пророчого Корана.
І радощі й печаль з одної чаші пє:
Съмієть-ся серцем він, очима сльози льє.

І мов ангельская сила
По-над ним сяйнула,
І чутку приро́ду дивно,
Як струну здвигнула.

Гляне — чиста райська пері
Перед ним сияє,
Мов од лютої Химери
Небо охраняє.

Простягла з небес на землю
Чисті руки-крила,
І мовчала: бо за неї
Постать говорила.

Німува́ли. Око в око
Зорями дивилось:
Тихо, тихо і високо
В грудях серце билось.

І рече Маруся: »Царю!
Я одна під небом
Між двома противностями —
Раєм і Еребом.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 16:30 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Ти мій рай, Едем пресьвітлий,
Праведная сило!
Сяєво твоє спасенне
Инший сьвіт затьмило.

Царю! я твоя на віки,
Нехай знають люде!
І твій Бог, творець великий,
Моїм Богом буде.

І коли-б уся вселенна
З зорями-сьвітами
Опинилась як підніжок
В мене під ногами, —

За твоє одно диханьнє
Я віддам вселенну,
І на вічне бідуваньнє
Низійду в геєнну.

Нарізно не знаю раю,
Господа не маю;
До колїн твоїх рабою
Низько припадаю.«

Не схилившсь Осман до неї;
Тихою рукою
Дав їй знак, як цар всесьвітнїй
З висоти престолу.

»Ти раба,« рече, »й Османа
Висше всїх возносиш
Земнородних: бо не рабство,
Рай йому підносиш.

Я вступлю в моє владицтво
Мудрим Соломоном:
Не позволю пері жити
З матїрю-драконом,

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 16:30 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Вже її несуть носилки
До попа в гостину:
Молитвами нехай лїчить
Біса, не людину.

Охраняти сьвітло жизни
Більше ока мушу:
Бо ножака погубив би
Твою й мою душу.«

Прихилившсь він по сїй мóві,
Мов дуб до берези,
І в розмові і в любові
Пламенно тверезий.

Не сьвітїте, ясні зорі!
Солов'ї, нїмуйте!
Душ блаженно-чисті хори
В небесах ликуйте!

ПІСНЯ ТРИНАЦЯТА.

Дума перва.

Премудрість в нýжденній, убогій долї
Проміж людьми рідка: се диво з див;
Ще ж рідша боротьба своєї волї
Проміж земних, мовляв, богів-царів.
Ся боротьба в душі в царя Османа
Робила з нього і раба і пана.
На царстві був бо тим, чим був серед Орди:
Знав і покору і тяжкі труди.

Потомок Магомета, щó питав ся
Всю жизнь фінїками та молоком,
Він розкошам на тронї не віддав ся,
Не туманив ума свого вином:
Його рука за всяку працю бралась,

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 16:30 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Душа в великих задумах кохалась.
Не забавлявсь він царственним жезлом,
Алкав наук ненаситним умом.

Щасливий, хто, як наш Петро Великий,
І вмерши над тим царством царював,
Де варварства старого мотлох дикий
На нього мов на ворога вставав:
Хто, як безсмертна наша Катерина,
Царської мудрости жива картина.
Своїм талантом надихáв людей
Про нужду і біду грядущих дней.

Не мав Осман создательної сили,
Як той, хто в царство дух новий вдихав
І древню славу, як мерця з могили,
В серцях свого народу воскрешав.
Йому душа народня не корилась,
Дарма що низько перед ним хилилась.
Серед гаремників стояв один,
Як дерево серед нїмих руїн.

Вони мов гади у клубок звили ся,
Позлазивши в сераль із трьох кутків;
Труїти й гризти царство завзяли ся,
Мов серце повне втаєних гріхів.
До Сербина, жерця слїпих Славян,
Під християнським іменем поган,
Приліз мулла́, придворний піп серальский,
Так званий в сьвітї духовни́к султанський.

Піп жив на одшибі, немов авулом,
Мав темний, бо густий як гай садок.
Обведений кругом високим муром;
Пробравсь туди умовившись пророк
Страшного всїм »язичникам« Аллаха,
Небесного й земного падишáха,

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 16:30 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Щó правовірним нас в ярмо віддав,
Як Магомет в Мединy ще втїкав.

Та мусїв на той час мулла забути,
Як тяжко він »поганцїв« проклинав:
Призначеної тайкома минути
Нетерпеливим серцем дожидав.
І як побачив попадю стареньку,
Невірної Хассеки рідну неньку,
В розмові тихій із своїм попом
Оддав їй честь рукою і чолом.

Рече: »Пань-матко! ти ножа купила
Про збезувірену свою дочку;
Тебе Всевишнього натхнула сила...
Безвірство їх і нам не до смаку.
І нашу й вашу віру в-двох руйнують,
І з вами й нами рівно ворогують.
Умом і серцем в один дух злились,
Нечистому служити завзялись.«

Стара за білі патли ухопилась,
Щó з-під очіпка вибились мов снїг;
На жмут волосся вирваний дивилась:
З плачем у неї лив ся злющий сьміх.
— »О, дайте під сї назурі султана,
Крівавого, безсердого тирана!
Я в серце десятьма йому ввопюсь,
Сама до тху отрутою візьмусь.«

Мулла з попом на неї позирали,
І серце радощами в них росло,
Що з божевільної її печали
Таке страшенне виростало зло.
»Ся не злякаєть-ся,« шептали з-тиха,
»Найгіршого з-між лих нелюдських лиха:
Хоч на хрестї скажену розпинай,
Хоч на гаку залїзному чепдяй.«

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 16:30 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

»Ножа купила,« знов він до старої:
»Та се знарядьдє у твоїй руці
Пошкодило всім Русинкам з тобою,
А волі не дало твоїй дочці.«
— »Їй воля тілько смерть,« рече завзята:
»Смерть, тілько смерть спасе її від ката,
Щó очи золотом їй заслїпив,
Обіцянками серце підкупив.

Всезнаньнє обіцяв диявол Еві,
Як замутив їй розум у раю,
Звиваючись на тім запретнім древі:
Всезнаньнєм сей вловив дочку мою.«
»Так, нене,« піп собі промовив з-тиха:
Всезнаньнє се почин і корінь лиха,
Щó всю вселенну древле обняло,
Гріх і проклін і смерть нам принесло.«

»Бог дав нам сьвіт,« озвавсь тогді сповідник
Султанський, »а нечистий дух дав тьму:
Отсе-ж і шепче з пекла проповідник
Про Божий сьвіт мізерному уму;
А наш мізерний ум, немов та риба,
Хапає вудку за кришеник хлїба,
За ту принаду... Так Сатанаіл
Вловляє грішні душі в Бога Сил!

Вловив лукавий і мого Османа.
Тепер йому байдуже про всїх мул,
Про всїх імамів Мекки й Туркестана.
Нас повернув у мотлох, у-в огу́л.
Боговідступні лютри та латинці
Отсе його і гості й побратимці,
Щó забувають Бога для наук,
Сьміють ся й з раю й з безконечних мук.

Іде війною против Лехистана,
А в нього на умі зовсім не те;

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 16:30 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Його туманить думка окаянна —
Зневажити і в нас і в вас сьвяте:
»З кайданів мушу розум розкувати
І кожній вірі право рівне дати.
Нема-ж бо й Бога, тілько розум єсть:
У розумі і слава наша й честь!«

Рятуймо ж, нене, предківщину любу,
Як Турчин, Сербин, так само й козак!
Одна дорога нам через сю згубу,
Один про всїх спасенний, славний шлях!
Нехай іде народи воювати,
З неволї їх, мовляє, визволяти,
А ми зробімо, щоб він там поліг,
Щоб зникнув, як з землї весною снїг!«

— »Зробімо!« миркнула: »та як зробити?«
»Ось слухай, нене: ми вже знаєм як.
Від Цариграду шлях до вас не битий,
Тай не короткий, кажуть люде, шлях;
На довгій ниві й на віку буває
Всього з людиною. Нехай вповає
Наш єретик на долю, що йому
Всьміхаєть-ся, прегордому уму.

Ми ж із попом-письменником смиренно,
Як повелїв закон і нам і вам,
Сю зміркували річ, і повсякденно
Мольби возносим к тайним висотам,
Щоб сьвіт був сьвітом, тьма зісталась тьмою,
І щоб такою клятою війною
Безбожник нас під нозї не подав
Тому, хто й древле против сьвіту встав.

Мольби мольбами, нене... ти се знаєш
І на собі, що лоба натовкла
Поклонами доземними, та й чаєш
Від рук людськи́х рятунку і добра.

Generated on 2015-05-13 16:30 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Мольби мольбами, а рука рукою.
З'орудуєм против обох війною,
Прóтив обох обернемо той міч,
Щó хоче з дня зробити темну ніч.«
. . . . . .

ЕПІЛОҐ.

— — — — — — — — — —

Се правда, я Татар незгірш малюю,
Орду, щó на Вкраїну набігала.
Я серцем чуйно ті печалї чую.
Котрі вона піснями виливала:
Виразно пожарі живописую
І той ясир, щó дича в селах брала,
І королївський дзвін в нїмому краю,
І серце вигнане мечем із раю.

Та не книжки про те менї казали,
І не з писéнь про ті я знаю муки:
Ви на мене Ордою налїтали,
Ордою дикою, під бунчуком науки...
Моє добро брехнею руйнували,
Менї вязали дуросьвітством руки,
І по живому в язикú дзвонили,
Моє імя і славу хоронили.

Татари! де ви дїлись, позникали?
В яких улусах темних поховались?
Забуто все, щó ви в нас виробляли,
Одні мої пісні про вас остались.
Скажіте, як вас люде величали,
Якими титлами ви в нас пишались,
Щоб знав про вас убогий антикварій,
Додаючи до мене коментарій.

Generated on 2015-05-13 16:30 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

ПОДСПВ.

I.

Так Муза хуторна, в розлуцї з рідним краєм,
Із думок, мов з перел, намистечко низала:
Тиняючись одна по-над чужим Дунаєм,
Забутими себе піснями розважа́ла.
Втїшала ся вона своїм сердечним раєм,
Коханим споминкам вінки густі звивала.
І звивши запашний, пускала по Дунаю:
Пливи, віночку мій, пливи́ з чужого краю!

II.

Прямуй до Руського прославленого Моря,
Де славні подвиги неславою нам стали,
Де завдавали ми тяжкого людям горя,
І Греків і Болгар як Турків плїндрували.
Скажи всїм ягодам свого й чужого поля,
Що ми пересуди давнїшнї занедбали,
Що дивимось на съвіт, як нам велить природа
І серця правота і розуму свобода.

III.

Народи славлять ся великими мужами
Війни й полїтики, науки і іскуства,
А ми пишаємось дївчатами й жінка́ми,
Вінцями красоти, скарбівницями чувства.
Розкішно живучи раями-хуторами,
Столичнього вони не знають душогубства,
Мов зорі в чистотї круг жизни совершають,
Піснями вічними серця нам просьвіщають.

IV.

Нї пинда багачів, нї дика злість голоти,
Нї баламутного попівства темна сила,
Нї без путя війна, наслїдниця тїсноти,
Нї школа — духа в них живого не вгасила.
Дознавши мук гірких, недолї і турботи,

Generated on 2015-05-13 16:31 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Душа їх небеса в самій собі зробила:
Мов райське божество на нас вони взирають,
І серцем матернім провини всї прощають.

V.

Поезія й любов з колиски до могили
Серед безпутиці на путь їх наставляли,
Їх душі привітні від лютости хранили,
І нам їх чистими без плями завіщали.
Гуляв-буяв козак, — вони його любили,
Мов жертву ідольску квітками зукрашали,
Сльозами від грязи обмивши і від крови,
Вікам новим несли благую вість любови.

VI.

І се вже почали помалу вимирати
Слїпі проводирі слїпого гайдамацтва:
Перестають війну хижацьку прославляти,
Хвалитись дикостю і зрадою козацтва.
І гасить мов пожар культура дух завзятий,
Наслїдьдє темного і злого Азіятства;
Пророчиці любви нову нам жизнь віщують,
До инших подвигів і слави нас готують.

VII.

Настане час колись, ясний, благословенний,
Що наші зіроньки все небо осияють,
І жизни ідеал, свободи дар спасенний,
Умом поезії і серцем привітають.
І зникне мов туман на віки морок темний,
Що блазнї славою та честю величають,
І приобщаючись релїґії науки
До всїх народів ми простягнем братнї руки.

Generated on 2015-05-13 16:31 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

II. ХУТОРНІ НЕДОГАРКИ.

НЕДОГАРОК ПЕРВИЙ.

Уляна Клюшниця.

ПОЕМА.

(1685—1870.)

ПІСНЯ ПЕРВА.

I.

Нехай Гомер, Шекспір і всї співцї великі
Співають про царів, героїв, героїнь,
Живописують нам високі, чесні лики,
Немов самих богів безсмертних і богинь;
Нехай виявлюють і вчинки люті, дикі
Серед гучних кошів і мовчязних сьвятинь:
А я — про клюшницю співати-му про Вляну
Як щиро й праведно вона служила пану.

II.

Не все на висотах престола й пануваньня
Та в храминах сьвятих вітає правий дух:
Знаходимо й в низькій юдолї рабування,
Куди ще не досяг спасенний сьвіт наук,
Людей великого достойних шанування,
Хоч їм не байбарак а вбогенький кожух
Од вітру й холоду хребтину прикриває
А инколи й чобіт про непогідь немає.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 16:31 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

III.

Уляна мала все, чого душа бажала
В своєї панеї і в пана дукача:
Мальована єї від шуплаття трещала,
Основина й уток що-осенї в ткача;
У борщ затовчений кришеник сала клала;
Було зобгає книш, не треба й калача;
Коржі та пампушки — до чистої сметани,
А що́ вареники, то геть і марципани!

IV.

Бо щире золото була, без лїґатури,
Уляна, клюшниця стара, в своїх панів.
Не то що дробина: індики, гуси, кури
І утята були під доглядом єї:
Була вона собі, з блаженної натури,
Охоча до свиней, телят, волів, корів,
Кобил і лошаків; на вівцях добре зналась,
У всякому добрі ще з-малечку кохалась.

V.

Бо й пан-отець єї був чоловік трудящий,
Також клюшникував аж двадцять вісїм год;
Був норовом швидкий, меткий, непосидящий.
За се судив його той хуторний народ,
Що за козацтва був собі гультай гуляющий,
Робив немало й нам і Москалеві шкод,
А за панів нових, що́ по Ляхах постали,
Сї злиднї в запечках сидїли й волї ждали.

VI.

І справдї ж бо жили печкурниками хами,
На хлїбі панському безштаньками росли,
Не дозирались, як там ходять за плугами:
Про те у них батьки й старі дїди були.
Буяли по степах аж поти пастухами,
Поки лївчата їм кортїти почали.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 16:31 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Тогдї вже очкурню підтягували в штанях
І мились у ставках а то і в панських банях.

VII.

Отсе ж його й ведуть, мов бугая, до пана:
»Дозвольте, паночку, Євменка одружить,
Щоб споминка про нас на сьвітї не пропала,
Як будуть по дїдах горілку люде пить.
Та бачимо ж і те, що вже пора припала,
Бо хлопець менше їсть і невпокійно спить,
Регочеть-ся крізь сон, верзе щось про запаску
І згадує дївок, то Вівдю то Параску.«

VIII.

— »Котору-ж,« скаже пан, »ти дївчину вподо-
Євменко щулить ся, як від коня лошак. [бав?«
»Та ще дївоцини він, пане, й не второпав,«
Озветь-ся дїд старий: »бо виріс мов козак,
Щó тілько Татарву в степу, мовляли, дзьобав.«
— »Нї, дїду,« скаже пан: »не зовсїм він простак
І в тебе розуму не буде позичати,
Як до червчатої підлїзти схоче плахти.

IX.

Скажи, Євмене, сам: котора чорнобрива
Принадила тебе?« — Євмен стоїть, мовчить.
»Про нього, паночку, однаково вродлива
Усяка дївчина, аби борщу зварить
Та хлїба ізпекти з'уміла, — і щаслива
З ним буде певно. Щó про 'тсе і говорить?
Євменко наш не звик із-малку до горілки,
Не буде сикатись із батогом до жінки.«

X.

Так мати лобаса до пана засокоче.
А пан їй: »Ну, про се нам розмовлять шкода.
Нехай признаєть-ся, котору сватать хоче.
Бо через те у вас буває скрізь біда

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 16:31 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

По семях, що гуртом ви псуєте жіноче
Життє, немов лиха, безощадна Орда,
Щó села в нас колись до-щенту руйновала,
Дівок та молодиць в ясир собі хапала.

XI.

Ти, дїду, мудру ту царицю ще зазнаєш,
Щó слобонила нас від хижої Орди:
Чому-ж з семянами своїми не втїкаєш
Од звичаїв старих, від певної біди?...
Мовчиш?... бо звичаї за заповіди маєш.
Отсе-ж, Євмене, ти їх робом не ходи.
Признайсь: котору б сам засватав чорнобриву,
Щоб долю принесла вона тобі щасливу?«

XII.

»Котору звелите,« Євмен тогдї відкаже:
»Чи Настю в Каневця чи Гапку в Бугайця,
Чи Вівдю Жижчину, щó гарно хату маже,
Чи Катрю Хижчину: ту надять за вдівця,
Або Хоменківну: про неї всяке скаже,
Що дївка похватна; одна вона в отця,
Так може він мене до неї прийме в прийми,
Менї ж однаково і дома й між чужими.«

XIII.

Всьміхнеть-ся пан тогдї, здвигне собі плечима,
Та й скаже лобасу: »Щó хочеш, те й чини.
У тебе хутір наш увесь перед очима,
Та жінки, знай, не бий, не будь такий дурний!
Бо *я* тебе навчу, коли не навчить сина
Отець із матїрю, нї внука дїд старий,
Щó вже позабував про молоде буяннє,
Про жінчин плач гіркий і в бурянї хованнє.«

XIV.

Так звикли печкурі за панщини женитись,
Що воля їм тепер чинити щó-хотя:

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 16:31 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Чи до смерти, мовляв, за векселї судитись,
Чи на степи й Амур здійматись без путя,
Або один з одним за батьківщину битись
І на лихе навчать своє й чуже дитя.
А все таки пани зістались винуваті,
Що не було добра від хати та й до хати.

XV.

Уляна ж бо й сама спізналась без кохання
Із судженим своїм: бо старости прийшли
Із лобасом якимсь і послї частування
Розмову про майно та статок розчали.
Соромились вони обоє женихання;
Мовчущих молодих до церкви повели,
»Ісаіє ликуй« дяки там заспівали,
І хусткою на вік їм рученьки звязали.

XVI.

Рабом був лобас той, покіль не оженив ся,
За приводом старих усячину робив;
Тепер же мов царем над жінкою вчинив ся,
Став гримати що-дня, а инколи то й бив,
А далїй — по шинках і в будні волочив ся,
Там сльози жінчині а не горілку пив:
Бо часто в обляги і в-досьвіта вертав ся,
До жінки з товкачем та з карбачем совав ся.

XVII.

Вмирали дїти в них. Стара Уляна стала.
А як була в дівках, трояндою цьвіла,
Мов добрий парубок оклунки підіймала,
А то й води коли б не кволившись внесла.
І сила і краса, мов з рожі цьвіт, опала,
Через лихе життє сухоту здобула,
І мовчки вже її бідахи батько-мати
На Божу почали дорогу споряджати.

Generated on 2015-05-13 16:31 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

XVIII.

А лобас хвалить ся в шинку, що хутко буде
Весїльлє знов справлять, і візьме у мачках,
І пити-муть на всї останнї злиднї люде:
Щó в жінки в скринї є, все пійде по шинках.
»От хто козак у нас! на другий день забуде,
Що впився на жінчиних з журби похоронах!«
Про лобаса шинкар з шинкаркою казали,
Козацький хист його і звичай вихваляли.

XIX.

А той з великої пихи й пяної слави
Завів ся лаятись та й битись з чумаком,
Щó мажами ійшов з Прилуки до Полтави,
І в бійцї голову пробив йому колком.
Ізбіг ся був народ кабашний для забави,
Аж, лихо! вбив на смерть. Постали всї кругом,
Та й нумо радитись, щó з лобасом робити;
А лобас — був такий! одбіг в шинку і свити.

XX.

Нема його вже рік, нема його й два роки...
Уляна журить ся, та не по втїкачу.
Повнїє на виду, рожеві стали щоки,
Основу й потканнє знов оддала ткачу.
З пяницею нема за двадцятки мороки,
Не знає вже тепер нї звяги нї плачу.
Та, горе! вік єї заїв козак-гуляка,
В шинку паливода, а дома гайдамака.

XXI.

»Покинь свій, дочко, сум,« старенький батько каже:
»Се я, не хто, твою головоньку втопив:
Попутало таки й мене єхидство враже,
Що я маєтки більш нїж правду возлюбив.
Про мене, певна річ, нїхто нїгде не скаже,
Щоб я в панів яку копійчину втаїв.

Generated on 2015-05-13 16:36 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Я клюшникую так, щоб з боку знали люде:
Над мене клюшника і не було й не буде.

XXII.

Ще з-малечку мене отець Лука наставив
На сповіді сьвятій, щоб я того не брав,
Чого не заслужив, щоб словом просто правив,
В поту лиця мого насушний чесно їв.
А сват — нехай мене Господь простить! — лука-
Як панські бугаї по ярмарках водив, [вив,
З купця гостинці брав на вівцях і коровах,
Нажився і в броварі в Жидка на панських дровах.

XXIII.

Я, знаючи таке, польстився на ту худобу,
Щó сват крав у панів. »Не на моїй душі,«
Мовляв собі, »той гріх...« Отсе ж мою утробу,
Дитя моє, віддав за гарні лемеші
Та за плуги волів, і вже тепер до гробу
Нещасну жизнь мою пропащою пиши:
Бо перед Господом не можу оправдитись,
Як прийдеть-ся за все, щó я чинив, судитись.

XXIV.

Прийшло воно з гріхом, пійшло з великим смут-
Сват із журби й умер, що сина не навчив [ком.
Орудовать гаразд неправедним добутком:
Бо каяттє своє у горілках топив.
Скарав Господь його калїченим розсудком,
Пяницею синка не хто, як сам, зробив:
Бо на підпитку знай достатками хвалив ся,
Радїючи, що син з музиками водив ся.

XXV.

І нам же не пійшло воно, дитино, в руку,
Ще й наше погатив пяниця в ті шинки.
Приймали й ми за те у-трох велику муку,
Що злодїй пхав чуже у власні капшуки.

Generated on 2015-05-13 16:31 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Отсе-ж візьми з сього на ввесь твій вік науку,
Та й не встрявай в чужі погибельні гріхи;
Ми ж з матїрю про те знай мусимо молитись,
Щоб за чуже добро від суду слобонитись.«

XXVI.

Говорить те старий, аж двері рип! сїнешнї,
І в хату пан до них негадано ввійшов.
Стрівожились були, не знать чого, сердешнї,
А він ласкаво їм: »Я ось-чого прийшов.
Уляно! пан-отець твій родом не тутешнїй,
Тим нас із панею нїчим не обійшов;
А робить клюшницьке по щирій правдї дїло,
І в вічи дивить ся менї і людям сьміло.

XXVII.

Дїток у нас двойко, Богданко та Ганнуся,
Худобу ж дав нам Бог, як бачиш, не малу,
Гаї, луги, степи. То я отсе й бою ся —
Не дай сього Господь! — як молодим помру
І зросту обойкох на сьвітї не діжду ся,
Щоб не прийшов кінець всьому тому добру,
Коровам, бугаям, яловнику, отарі,
Щó ми в-двох з панею трудившись наживали.

XXVIII.

А ти, Харло, старий, убивсь у сивий волос,
Конем давненько вже не граєш по степах.
Не той тепер зичний у тебе, друже, голос,
Щó на гуляк пяних було наводить страх.
Тебе вже й на гумнї не дочуває сторож,
Як будиш покликом недбаху по ночах.
Уляно! може б ти за клюшництво взяла ся,
Бо вдачею як-раз у пан-отця вдала ся.

XXIX.

Додай підмоги нам. За приводом старого
Ту з'учиш ся всього порядку і ладу.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 16:31 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Бо нїкого менї шукати, і нїкого
Під пару нам обом не бачу й не знайду.«
»Далеко, паноньку, дочцї моїй до того,«
Озвавсь Харло: »дарма що в нашому роду
Була одна така, що вiйсько споряджала,
І зброю й порохи і конї вистачала.«

XXX.

Уляна слухає, і серце в неї бєть-ся...
За батькову вину дала вона обіт
Служити всяк панам. »Татусю!« обізветь-ся:
»Благаю вас, сього про мене не кажіт.
Нехай лукавий з нас у пеклї не сьмієть-ся,
Служити-мемо в-двох, поки снаги і лїт.
Я, тату, пращурку мою тим переважу,
Що в-нївець оберну лиху покусу вражу.

XXXI.

Колись отець Лука маленьким нам дївчаткам
Про Іова, раба Господнього, казав:
Як супротивник-враг завидував достаткам,
Щó з дїтьми правдою та працею придбав,
Завидував волам, верблюдям, всяким статкам, —
Бо дука праведний добутку безлїч мав...
Отсе-ж і вас підвів, татусю, він під кражу,
Я ж підступ сатани як Іов переважу.«

XXXII.

Дививсь на неї пан: чудне вона щось каже!
Тогдї старий Харло, так мов отцю Луцї,
Признав ся панові про те єхидство враже
І Богу дякував, що дав його дочцї
Спасенний помисел покутовати в кражі,
Щó плямою лягла і на його руцї.
Почувши річ таку, пан вельми дивував ся,
Мужичим каяттєм мов скарбом утїшав ся.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 16:31 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

XXXIII.

Був чоловік той пан не те щоб заваляющий,
Як звикли бути в нас полупанки й панки.
Робив усячину, з натури був трудящий,
Не леґа, як найбільш бували крепаки.
У нього з мужиків підданих той був красчий,
Хто дїло переймав із панської руки.
Бо не одним пером гарненько вмів черкати,
Умів комору сам і хату змайструвати.

XXXIV.

У конях же, волах, в гуртовині й отарі
Знав силу і лїчив чудовно всякий скот;
З панщанами не знав нї бійки анї свари,
До працї ж надив тим свій хуторний народ,
Що похваляв-казав: »От хто менї до пари!«
Таких звав на обід дванадцять раз у год,
Обідавши з ними братав ся, обіймав ся,
Від леґ же та пяниць прилюдно одвертав ся.

XXXV.

Про нього де-хто плїв, що він чужої віри:
Бо за-молоду десь нїмецини набравсь.
Приїдеш — він сидить, зарившись у папери,
Книжками стіл, мов тік снопами, по'бкладав.
Од иншого ж панка втїкав на задні двері,
По застумах-гаях один собі блукав,
І все чогось немов шукав-не-дошукав ся...
»Чудний собі якийсь,« казали з боку, »вдав ся.

XXXVI.

З великих гордощів скучає проміж нами,
Пє тілько добрий мед, за карти не проси;
Дружить і знаєть-ся з одними мужиками,
Ми ж боїмось його мов шершня чи оси.
Закидає тебе химерними словами,
Що слухавши усї повішають носи.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 16:31 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

На щó вже піп у нас розумний, всяке скаже,
А пише проповідь, то перш йому покаже.«

XXXVII.

Один же був панок пронира на всї руки,
Той пошептом панкам-приятелям казав:
»Я, браттє, й не такі про нього знаю штуки.
Як цар до себе всїх тямущих викликав,
Про волю міркувать, він, з висчої науки,
Цареві сьміливо таке пропонував,
Щоб волю перш панам на всяке слово дано:
А то не зробимо сього ми дїла гарно.

XXXVIII.

Бо ми в-огулї всї, рече, єсьмо мужицтво:
Нас тілько й вивчено, як з оглядом ходить,
Як правом прикривать своє з убогих здирство,
Як про отечество та віру говорить;
Замість науки нам преподано єхидство,
Щоб яму ворогам законно вміли рить.
Таке і в мужиках, рече, добро посїєм,
Бо правди їм відкрить всїєї не посьмієм.

XXXIX.

Є там у мене кум, одвірник мінїстерський,
Недавно гостював у нашій сторонї:
Так він про тих кравцїв, щó на манїр нїмецький
Нас хочуть перешить, росказував менї.
Увесь той леґіон, мов цех який кравецький,
Засїв тепер між нас, як миши на гумнї,
І хоче в нас нові звичаї водворити,
Щоб з мужиків панів, з панів мужву зробити.«

XL.

Так проповідував наш хуторний пронира:
Бо знав і те, щó чув, і те, чого не чув.
Очитана в книжках усяких макотира,
На добре й на лихе проворний тяжко був;

Generated on 2015-05-13 16:31 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Читав і Біблію і Байрона й Шекспіра.
Процентом живучи, копійчину здобув,
І в церкву ставника своїми грішми справив,
Імя Шпака у нас по хуторах прославив.

XLI.

Бо звавсь по предках Шпак. Був правнук гайда-
Щó крав колись дівчат і Туркам продавав; [маки,
Шпаки з-давен у нас були собі сіпаки,
Ще з тих давен, як Хміль заможних жакував,
Утечищем робив жакам-Шпакам байраки,
Дівками й хлопцями з Ордою торгував.
Тепер їх прийнято в потомственне дворянство
За давні пожарі, розбої, кражу, пянство.

XLII.

Потомок хижаків, очитаний пронира
Сусїда за його звичаї не любив.
Ото-ж була чужа, нїмецька в нього віра,
Що з мужиками пан за панї-брата жив,
І де потрібен плуг чи свердел чи сокира,
Руками панськими як майстерок робив.
Почувши ж, що прийняв за клюшницю Уляну,
Задумав підкрутить і їй самій і пану.

XLIII.

Уляну він любив собачою любовю:
Блукаючи нераз в сусїдстві про зайцї,
До неї запалав зопсованою кровю,
Щó унаслїдував од гайдамак Шпаків.
Та вигнала його Уляна кочергою,
Як підлестити ся до неї він хотїв;
З болючим синяком довгенько щось носив ся,
На жінку пянюгй страшенно мовчки злив ся.

XLIV.

Гай, гай! та се-ж бо ми, байдé собі, забули
Згадати, як він звавсь, той пан, щó був чудний.

Generated on 2015-05-13 16:31 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Коли-б саму стару лїтопись розгорнули,
Знайшли б його імя у повістї страшній
Про те, як ми колись аж під Царград махнули,
Позаду ведучи Варягів рій гучний,
І грецькому царю, рекому Мономаху,
На Морі завдали одважним боєм жаху.

XLV.

Вишатою (таке імя тепер почуєш
Не густо в нас) той пан по предках прозивавсь.
Пра-пра-пра-правнук був того, що й посумуєш
Читаючи, як він в неволеньку піймавсь
І за свою стару варяго-руську буєсть
З клейнодом дорогим, з очима попрощавсь:
Цар Мономах на Русь-Варягів був сердитий,
І повелїв огнем Вишату осліпити.

XLVI.

Отсе-ж в історії пройшли мовчком Вишати.
Не чути їх було за древнїх тих князьків,
Щó доглядав усяк своєї тілько хати,
На Батия ійти брат з братом не хотїв.
Їх значний рід не був нї вбогий нї багатий
І не прославив ся нїчим в Литви й Ляхів,
З Хмельницьким у сльозах земляцьких не топив
І сяєвом єго крівавим не сьвітив ся. [ся,

XLVII.

За-те ж тепер його промінням осияє
Предивна клюшниця, якої не було
І в того, хто було по морю путь верстає,
Щó грізно Сциллою й Харибдою ревло,
Промінням тим, щó мов сьвітило не згасає,
Яке б розумників дурних нї жерло зло;
Дасть славу і тому, кого письменні злюки
Не люблять, як ляти залїзної гадюки.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 16:31 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

XLVIII.

Нї, годї, Музо! ти в чудовних водах Лети
Купаєш ся що-дня: тобі не личить їх
Мерзенних споминать. Нехай твої поети
Про инший спів хранять свій невмирущий стих;
Таї свої сьвяті, божественні секрети
Безмовно, і побєш всїх недругів твоїх.
Забвення прокляттєм побєш пекельні душі,
Що́ на твій вищий спів позатикали уші.

XLIX.

Так гасподи глухі Давиду псальмоспівцю
Чинили, що́ їх путь і раду проклинав,
Що́ правду сїяв так, як жито та пшеницю,
А їх з лиця землї Господь як прах зметав.
Так Дант на стежцї стрів рись, лева і вовчицю,
Як з пекла дух його до раю прямував.
Так чисту силу знай нечиста сила боре,
Щоб спотикала ся об страх, спокусу, горе.

XL.

Вознось ся, духу мій, над потвар ницу й злющу,
Що́ з Ариманом наш бідашний рід псує;
В тревозї уповай на правду невмирущу,
Вона, одна вона, безсмертє нам дає.
На дивну жизнь твою, таїнственно грядущу,
Нехай орда лиха бїснуєть-ся, плює:
Сплямовану свою одежу поскидаєш,
І чистий як роса в потомствї засияєш.

ПІСНЯ ДРУГА.

I.

Тепер же, браттє, й те нам треба спомянути,
Як чесний рід Вишат із иншим родом сплївсь
В родину осяйну, — щоб вїн був незабутий
У дзвонї струн моїх: бо ще не перевівсь
Народ наш, древня Русь, і досї не збагнутий,

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 16:31 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Народ наш віщий, щó за те із Греком бивсь,
Кому Христа з них двох дїлами п р а в о славить
І православний стяг над всї стяги поставить.

II.

Трудна ся споминка, як Дантова про пущу,
Щó в нїй smarrita вже, мовляв, була стезя,
Котра веде у жизнь спасенну, невмирущу.
Її, сьвяту й праву, скривити нам не льзя,
В яку б нї втюрили нас полїтишню гущу
Варяги й Русь-Литва та темні їх княззя...
Чи нам по тій стезї покривленій тужити,
Чи нам жартуючи про неї говорити?

III.

Як рівчаки нам сьміх проводить на обличчі
Про сльози, щó колись текти-муть по щоках,
Так часом сьміємось, мов гультаї у Сїчі,
А в серцї сум, що річ іде об козаках.
Прославлено їх нам в кобзарськім просторіччї,
Ми співи хвалимо, та й чуєм тайний страх:
Коли-б ся потвар зла як-небудь не вернулась,
Щоб знов од неї вся земля не струсонулась!

IV.

Нї, міцно сьвіт стоїть на нравственній основі,
Її не зрушити нї папі нї Ляху,
Нї Нїмцю й Британу, нї злющї козакові,
Нї тим, щó плач зняли в книжках по козаку.
Так скиглять хижаки-вовки в густій дуброві
Під непогідь лиху і ніч ясну́, тиху́.
Нам треба злигоднї за радощі приймати,
Щасливої з-за хмар години визирати.

V.

Зачнїмо ж, братіє, старе оповіданнє
Старими словеси, щó виробив козак
За давнїх тих давен, як не було ще й звання
Козацького, як свій варяго-руський шлях

Generated on 2015-05-13 16:31 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Верстав по Морю він в Царград про гостюваннє
І в Греках розгнїтив до себе дикий страх.
Нехай він сам себе, жорстокого, змалює,
Нехай наш рід його у його слові чує.

VI.

У славнім городї козацькім Конотопі
Козацтво вславилось давно, ще за Татар,
Не тілько в Азії, ба навіть і в Європі,
Тим, що втопив ся там якийсь татарський цар
В безодних багнищах, як муха у-в окропі,
Тим часом як по всїх кутках палав пожар
І люта Татарва кругом ясировала,
У лика молодиць, дїтей, дївчат вязала.

VII.

Утїкачі Жиди втїшались Фараоном,
Щó в морі Чермному без талану купавсь,
А Конотіпцї ще і надто тим загоном,
Щó в багнища, так мов у вовківню, загнавсь.
Прославили вони себе бандурним дзвоном
По лугових кошах і степових шинках,
Жінок же та дїтей як мертвих поминали,
Та й сорочки й штани з журби попропивали.

VIII.

Козацтво вславилось піснями, не боями,
А про того його й забули кобзарі,
Хто в замочку сидїв окривпись фортецями
З потужниками, як чернець в манастирі.
Він рятував жінок з маленькими дїтками
Тогдї, як гинули з комонником царі.
Се був гетьман їх, пан осадчий Конотопський,
По річці Соснї звавсь Сосновий чи Сосновський.

IX.

Топилась Татарва у багнах невилазних,
Щó фортецями в нас против Орди були.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 16:31 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Тулилась наша Русь віками в безобразних
Дубових замочках, щó мохом поросли.
Байдуже їй було до споминок виразних,
Щó з роду в рід сьвяті перекази несли;
Старих лїтописів, забутих, не читала,
Себе не Русью вже, а Козаками звала.

X.

Козацтво ж се був хміль пяний, щó в-гору вив ся
Щó в пустоші-гаю всю памолодь давив.
Козак з Татарином за хижу здобич бив ся;
Пропивши, щó здобув, своїх семян душив,
Або з міщанами за тарануху гриз ся,
Або за гріш панам у чварах їх служив;
По Руси ковтуном кудлатим розростав ся,
Розбоєм на водї й на суші величав ся.

XI.

Як припяли ж пани козацтво за розбóї
І дома і в чужих примирених землях,
Тогдї з гірких пяниць постали в нас герої
І навели на всїх панів безумний страх.
І захитали ся всї жизняні устої,
Бо у козацтва *пан* був ipso facto *Лях*.
»Ляхву невірну« бить всї гультаї збирались,
На православну Русь нїже не озирались.

XII.

Серед крівавих куп »Хміль на тичину звив ся«,
Так високо, як ще нїхто не зопинавсь:
Бо рідним братом він Татарину зробив ся,
І звоювать Ляхву до кореня піднявсь, —
Ляхву ба й Русь: бо він на шляхту розізлив ся,
Панів усяких вір за чуба разом тряс.
І полились крови́ червоні ріки в море —
На радощі лихим а праведним на горе.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 16:31 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

XIII.

Тогдї й наш Конотіп, погибельна калюжа,
Щó замок навкруги дубовий обняла,
Великого, мовляв, того витала мужа,
Мов пугача дїтва голодна із кубла.
Зробилась і рясна його голота й дужа,
По селах лущити всю шляхту почала.
Ревнули кабаки хижацькими піснями,
Втїшались кобзарі димами-пожарами.

XIV.

У замочку тому жив з дїтками своїми
Та з жінкою новий Сосновий з предків пан,
Як-раз такий »чудний«, як той, щó золотими
Я струнами його правдиво прославляв.
Коли-б він був ченцем, то може б між сьвятими
Та преподобними його хто змалював;
У грішному ж миру якось не припадає
Писати, що над кимсь вінець небесний сьяє.

XV.

А се буває ще частїщ нїж там, де люде,
Окривши сь ризами мов золоті боги,
Все знають, щó було до нас, і все, щó буде,
Як ми на Стиксові перейдем береги,
І як від нас добро скоріш наш друг забуде,
Нїж слово докірне й сердите — вороги.
У памяти моїй той замок ветхий панський
Сияє мов Аѳон в державі Агарянській.

XVI.

Як по Вкраїнї Хміль пяний повив ся густо,
Усяк тогдї за свій здоровий розум бравсь.
По панських хуторах і селах стало пусто:
Хто в Польщу втїк а хто в манастирі ховавсь,
Не в тім, щó в нас Ляхи саджали мов капусту,
А в староруськім, щó Благочестивим звавсь.

Generated on 2015-05-13 16:36 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

В такі манастирі хижацтво не вступалось:
Бо на Москву й воно, як Лядство, озиралось.

XVII.

Займаючи Ляхи державу Мономаха,
Хотїли школами в Ляхву нас обернуть,
Та їм давно Москаль і наш чернець-тїмаха
Загородили в Русь латино-польску путь.
Отсе-ж і Хміль, старий гультай і опияка,
Не важив ся туди загребою сягнуть,
Де пахло золотом його »рясній голотї«,
Як гавкунам хортам лапками на охотї.

XVIII.

Один з усїх панів, державець конотіпський,
Сосновський той »чудний« нїкуди не втїкав.
Його не заслїпив той задум єзуїтський,
Щоб з пана Русина повсюдно Лях постав.
Благочестивий свій обихід старосьвітський
Він сьвято й бережно по-предківській держав.
Унитів не любив, перевертнів цурав ся,
Від римсько-польскої науки одвертав ся.

XIX.

Як почали панів бунтовники лузати,
Сосновський сей своїм прибічникам казав:
»Чого й куди менї з мого гнїзда втїкати?
Ще пра-пра-пращур мій в сїм краї панував.
Ще як від Батия втїкало кожне з хати,
Він у гнїздї своїм серед болота спав
Безпечно у-ночі, а в-день потужно бив ся,
Аж покіль окупом Татарин вдовольнив ся.

XX.

За Гедимина ж, за Ольгерда і Ягайла
Пани Сосновські тут сидїли на межі,
Мов те грушше старе, колюче, щó саджала
Природа їх сама, або мов ті вужі

Generated on 2015-05-13 16:36 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Крилаті, щó руна колись достерегала
Страшенна сила їх. Були вони гужі,
Тягучі та міцні, щó в тязї не порветь-ся,
Скоріще віз важкий на швірні обірветь-ся.

XXI.

Отсе-ж і вивезли такі пани Сосновські
Возяку руського з литовського багна.
Нехай бунтують ся Хмельницькі та Виговські,
Нам сила їх лиха, байдуже, не страшна.
Перемогали ми їх задуми бісовські,
Щó надихав Ляхам із Риму Сатана.
Не обійшов і той нас римський вовк, Могила,
Щó Польща шкурою овечою прикрила.

XXII.

Тепер дорога нам ясна́, куди провадить
Завіту скинію сьвященну пращурів.
Нїчого нам Козак з Татарином не вралить,
Аби восточний цар їй двері відчинив.
Він Русью знов наш край спустошений осадить,
І загнуздає враз Ляхів і Козаків.
А пельку мусим їм, як Батию, заткнути,
Щоб нам гидкий сей час, як давнї, перебути.

XXIII.

Чинила наша Русь таке й за Наливая,
За Жмайла, Скидана, Тараса, Павлюка,
Охрищених Татар, щó сила їх лихая
Нетрудженим добром живила Козака.
Настане час колись, що й до Бакчисарая
Нас поведе царська спасительна рука.
Тогдї ми будемо з козацтва насьміхатись,
Що вічно думало з Татарами брататись.

XXIV.

І мов архангельска потуга заслоняла
Сосновських од лихих затяжцїв Хмельничан.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 16:36 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Та й старшина таки затяжницька казала:
Що »се не ляцького звичаю руський пан.
Аж покіль споминка в старих людей сягала,
Носив усе один про сьвято він жупан,
А в будні мов ратай або млинар вбирав ся,
Руками панськими за все по-людській брав ся.

XXV.

А вискочимо в степ, нїхто на верховинну
Могилу сторожку за ним не поспішить.
В татарському танцї і в герцї знає силу;
Такому б вояку нас на Ляхву водить
І слобоняти всю козацьку Україну!
Та вже старий, — шкода про се і говорить.
У пасїках, млинах, отарах закохав ся,
Козакувати більш тепер би не підняв ся.

XXVI.

Та й лучче, — бо в його усе про нас готове:
І мед по пасїках, і статок на лугу,
І конї в чамбулї, і колесо млинове:
Воно окупить геть підтоптану снагу,
А то ще поменшить нам цло нове військове.
Нехай старий сидить та гнеть-ся у дугу.
Синок ще не доріс, а війську на-що дочки?
Обійдеть-ся козак в жупанї й без сорочки«.

XXVII.

Отож і заревли гарматами чужими
Затяжцї козаки, мов стадо бугаїв.
Зостали ся двори, крами, церкви пустими:
Хто з клунками втїкав, хто нагонця летїв.
У ратушних судах між райцями пяними,
Як самодержець війт, пяний козак сидїв.
Віками надбане почезло з пожарами,
І сльози скрізь лились крівавими річками.

Generated on 2015-05-13 16:36 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

XXVIII.

Минає рік і два, і три вже і чотири.
Витоптував Ляхів і з ними Русь козак.
Лягав і сам од них. Пяниці чуприндирі
Розбоем та огнем хвалились по шинках.
Ясирували скрізь татарські дикі гирі,
Не знали й лїку вже в хлопятах та дївках.
Не вельми дорого братерство в них купили
Сїпаки козаки: бо їм людьми платили.

XXIX.

Та й нїчим стало вже платити за те братство,
Щó Хміль мовляв-хвалився: »нїхто не розірве.«
Кістками полягло по Руси християнство
Та й чесне рицарство, щó здобиччю живе.
Тепер братів своїх ненавидне поганство
Рабами панськиаи зрадливими вже зве,
І виявляючи свою лиху натуру
Торгуєть-ся з Ляхом за їх братерську шкуру.

XXX.

А шкура дорога так само й козакові,
Як тим, кого козак нераз лупив живцем.
Прийшлось покинути всї втечища Днїпрові
І пробирати ся в Московщину тихцем,
І поклонити ся, мовляли, постолові,
І звати Кацапа, кожушника, отцем;
Хто ж лаптю не хотїв сапянця підклонити,
Той оддавай Ордї і жінку й дрібні дїти!

XXXI.

У сей мерзений час, щó славним огласили
Без чести, без путя й поваги письмаки,
Сосновського в дому затишнім обступили
Шляхетські палїї, жидівські різники.
»Вельможний Пане!« так гуртом загомонїли:
»Ясує тобі чернь і значні козаки —

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 16:36 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Прийшла й твоя черга давать Ордї данину,
Щоб вирвати з лабет шляхетських Україну.«

XXXII.

— »Я все оддав, щó мав, на військо запорозьке.
Прибічники, і ті покинули мене.
За adminicula ж мої ще й право русько-польске
Під королївський меч сю чесну шию гне.
Вбачаєте й самі: роблю я дїло хлопське,
А панї з дїтками на ниві жито жне.«
»Посел — щó той осел, несе щó навалили:
Дїток твоїх Ордї віддать нам присудили.«

XXXIII.

— »То й віддасте?«... »А вже-ж!« -- »О нї, сього не [буде!
Агов! сюди!« А син і дочки вже кругом,
За ними й мати... О, давно торочать люде,
Що й замкові лани заляжуть облогом...
І чула їх душа, що вже не перебуде
Нової халепи їх стародавнїй дом.
Списи старі, мечі, мушкети похапали,
Дружиною плече з плечем густою стали.

XXXIV.

Як Авелева кров до Бога вопіяла,
Так пролилась вона, пречиста, і тепер.
Лїтопись коротко про се нам прописала,
Як брата лютий брат мов лев рикучий жер.
Та й не дожер: бо се! сьвітлиця затріщала,
І сволок різників до їх жертов припер.
Ізбіг ся Конотіп: аж четверо лежало
В крові, а четверо з-під сволока кричало.

XXXV.

Почезли різники, людожері кріваві.
Їх несказанний страх, мов ангел смерти, гнав.
Прибиті сволоком сїчовики стогнали,
І кожен манівцем у Київ почвалав.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 16:36 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Спасаючись в ченцях, мовчальниками стали,
І вже про них нїхто нїчого не чував.
Розбігли ся слїдом за ними й Конотіщї,
Від козаків-вовків наляканії вівцї.

XXXVI.

Жахаючись, кругом по нетрах сновидали,
І поголоска йшла непевна проміж них,
Що пана, паню й двох панянок повкидали
В колодїзь низовцї, вернувшись... та й затих
Сей слух. Аж в осени, як в церкві воздвигали
Животворящого Креста, знявсь гук і крик:
»Воздвигла ся вода в колодязї замковім,
І винесла тїла у сяєві чудовім!...«

XXXVII.

Так лїтописець наш, єдиний небрехливий,
З козацьких кронїчок, щó чув, те прописав.
»Як упокоїли ж,« рече, »їх со сьвятими,
Колодїзь замковий водою знов опав.«
А про Сосновського-сирітку із живими
Двома сестричками нїхто не спогадав,
І лиш переказом домовим до поета
Воно дійшло: не все пожерла сонна Лета!

XXXVIII.

Переказом дійшло... О, лучче б він страшної
Козацької не знав старовини, як ті,
Щó закопали ся байдужно в перегної
Письменщини і вік вікують в темнотї,
Мов гробаки гидкі на днї труни нїмої...
Нї, демоном страшним у дикій наготї
Явилось перед ним чудовище без серця,
І з правди, з совісти, ба й з розуму сьмієть-ся.

XXXIX.

Судила доля так, судьба недовідома,
Щоб із Сосновських тих новий завів ся рід,

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 16:36 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Щоб з древнїх тих Вишат прославленого дома
Нових уже Вишат дрібненький вийшов плід, —
Із жита рослого, зернистого — солома,
А в нїй не про людей, а про курей послїд,
І щоб тим дивом всї розумні дивували,
Куди всї родові прикмети позникали!

XL.

Та нї, не личить нам із Музою сумною
Ловити поперід сака в водї мутній,
Щó замутила ся непомщеною кровю —
В бувальщинї (мовляв козакоман) *сьвятій.*
Нехай фарбуєть-ся собі передо мною
Принадна старина в картинї осяйній,
З єї поважними і чистими дїлами,
Які ми знаємо за черню й за панами.

XLI.

Про мене старина була найпринаднїща
У древнїх тих домах, де пахне Русью нам,
Де з бабиного й пра-прабабиного днища
Давав ся добрий лад пра-пра-пра-правнучкам.
Боянова струна, в своїм безсмертї вїща,
Як слово Господа менї дзвенїла там.
І слава й сьвятощі в тім дзвонї відкликались,
З новою славою народньою зливались.

XLII.

В Вишатинім дому, як і в дому Сосновських,
Жив добрий лад з давен давнезних, хоч кругом
Рикав пяницький рик паливод запорозьких,
Як филя на морі, хитаючи сей дом.
Він, серед завірюх литовських, старопольских
І смут Гетьманщини, ійшов собі та йшов
Мов корабель міцний по лоню океана,
Щó не боїть ся бур, хуртовин, гуррикана.

Generated on 2015-05-13 16:36 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

XLIII.

Новий негибнучий ковчег нового Ноя
З крівавих вод різні і беззаконства нїс
Завіт грядущого, широкого устоя
Старої Русчини, щó гибла від гульвіс,
Котрих великого, преславного героя
Пестить з Іудою на лонї зради біс,
І став він на горі, превисче всїх високій,
Щоб ширити добро по всїй землї широкій.

XLIV.

Та може з усього, чим він колись пишав ся,
Правдивости квіток сьвятих не зацьвіло
У нього над слугу, щó ви́соко підняв ся
Із темряви, де лжа і всяке инше зло
Кишять у тій грязї, в котрій наш люд купав ся
Тогдї, як занедбав леміш і чересло,
Як покував із них списи »Ляхів« колоти
Та кинджали — жінкам їх черева пороти.

XLV.

Сьвітило між сьвітил, правої віри слово,
Дало Харлу й його Уляні ту снагу,
Що не послухали науки духа злого,
Не піддались йому, ісконному врагу
Сьвятої правоти. Від кореня старого
Пійшов їх чесний рід в низенькому кругу,
І може ще тогдї, як жив слїпець Вишата,
Рівнялась правдою із ним їх проста хата.

XLVI.

Щó Бог кому послав на сьвітї, вдовольнялись.
Чи то кори́сть яка до купи їх звела,
Чи разом від Орди колись оборонялись,
А тілько доля їх до того привела,
Що пан із мужиком на-віки побратались:
Один без одного — леміш без чересла.

Generated on 2015-05-13 16:36 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Уляна за градїль і пану й батьку стала,
Чепігу ж плугова сьвята рука держала.

XLVII.

Се піп отець Лука таке промовив слово,
Як раз кінець стола з тими людьми сидів,
Щó пан чудний припас, як мудрий ткач основу
І підтканнє з своїх дотепних мужиків.
Готовивсь виткати якусь тканину нóву,
Та говорить про те нїкому не любив.
Один отець Лука старенький догадав ся,
Що пан Вишата з ним за дїло віри брав ся.

XLVIII.

»Бо віра не в тому,« бувало наставляє:
»Щоб совершати нам аби сьвятий обряд.
Нехай усяке так про Бóже царство дбає,
Щоб там не був малим, найменшим з Божих чад.
Великим бо Господь того там поставляє,
Хто на собі самім людей навчати рад.
Отсé ж то й є воно, щó зветь-ся дїло віри:
Без нього ми єсьмо пред Богом лицеміри.

XLIX.

Щасливий той,« рече, »чиї узріли очи
Леміш і чересло у плузї і градїль
Споруджені, як нам гласять слова пророчі,
А церква, пресьвята, необуянна сіль,
Стовп облачний у день, огнь Божий серед ночи,
Основа кріпости, земного царства киль,
Чепігу плугову премудростю вправляє
У царство Божіє, і вспять не позирає!«

L.

Так проповідував отець Лука селянам,
Очима скинувши туди, де троє їх,
Пан, клюшник, клюшниця, байдужні на румяна,
Щó добрий мед, пяне чоло, на чесний лик

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 16:36 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Незгірш наводив, як і оковита пяна...
Усяке, як змогло, так зрозуміло стих,
Щó наш Маѳусаіл з пророчими словами
Перемішав, як знав, натхнений їх дїлами.

LI.

»Щасливий!« знов рече він, ідучи до дому,
Ведомий під руки, немов архиєрей,
Харлом та Вляною: бо не дали нїкому
Все слухати, щó плїв столїтник ієрей
Мислїте пишучи аж до самого дому,
І відсилали геть зазирливих людей,
Аж покіль довели до тихої ложниці
І підложили ключ під дужку від дзвініці.

LII.

Пізненько у ночі почули люде — дзвонять.
Старесенькі вдяглись, до церкви побрели.
»Се мабуть мертвого у-досьвіта хоронять,«
Сказали молоді, та й знов собі хропли.
Дїдів ізо три, щó вже дїла не робили,
До церкви помацьки то сяк то так дійшли.
Отець Лука з дяком у-двох вечерню правлять
І Бога тверезо єдиним серцем славлять.

LIII.

Бо й дяк такий-же був: анї вина й єлея
Нї меду у пости великі не вкушав,
А в церкві так співав, що ба й архиєрея
У півческій його нїже б не скепкував.
І Аарон таким не був коло Мойсея
Проречистим колись, як дивний жезл метав.
Якимом звав ся дяк. Слїпим на сьвіт родив ся,
Та в слові паче всїх видющих умудрив ся.

LIV.

У церкві меншував, а дома мов учитель
Такі мовляв попу наставні словеса,

Generated on 2015-05-13 16:36 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Що дива дивного бував столїтник зритель.
Здавалось, бачить він отверзті небеса,
І все, щó од вікiв творець і вседержитель
Зсилав у грішний мір про смертні ушеса,
Слїпий гласить йому мов Господом натхнений,
І їх обох проймав якийся страх сьвященний.

LV.

Отсе ж мов патріярх столїтник ніп виходить;
Двох преподобників печерських спогадав,
А потім голову перед старими клонить,
Вклонивсь низесенько і так до них віщав:
»Простїте, братіє! нехай се вам не вшкодить,
Що в пана чесного я на меду гуляв.
Простїте! аки Ной пред вами провиних ся:
Пяним чолом і аз по грішницькій упих ся.«

LVI.

Вертали ся тогдї старесенькі до дому.
Їх память предківським переказом цьвіла,
Як дому Божому, прибіжищу сьвятому,
Служивши, прадїди вхиляли ся від зла,
Що їх піддавано під власть попу чужому
І руська віра їх впослїджена була,
А римські костели й жидівські синагоги
Росли під небеса, мов осяйні чертоги.

LVII.

»Благословен Господь во вік!« мовляли з-тиха:
»Прикрила нас царськá широкая пола.
Не знаємо тепер того гіркого лиха,
Яке ся сторона колись перенесла,
І маємо попом сьвятого чоловіка:
За нього не одна душа у рай ввійшла.
Молїмось за його та й за дяка Якима:
Сей бачить Божий сьвіт і темними очима.«

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 16:36 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

ПІСНЯ ТРЕЙТЯ.

I.

Щасливий над попа-столїтника Вишата,
Щасливший нїж сам пан — у клюшництві Харло;
А найщасливша з них Уляна, щó й багата
І дужа стала знов. Усе кругом цьвіло,
Як і сама вона. Стояла гарна хата
У панському дворі. За хатою росло
Три дуби, Три Брати, як їх з давен прозвали;
Вони гільлєм своїм всю хату окривали.

II.

Препишний був намет, і любу прохолоду
У лїтню спеку круг оселї розливав.
Бувало, сонце ще низенько, ще природу
Вітрець ураняшнїй жартуючи проймав,
А Трох Братів помник од сходу до заходу
По мурогу двора росисту тїнь метав.
Похитував трома старими головами,
Казав би — вдовольнявсь садовими піснями.

III.

А по саду пісні дївочі й соловїні
Дзвенїли, мов срібла дзвінкого бурчаки.
По криші в лад з ними, буркочучи, ходили
Білесенькі як снїг осїннїй голубки.
Нїхто не гомонїв, мов у якій сьвятинї:
Розхóдились бо вже і мужики й жінки
З дїтворою, як слїд, по нивах, по городах,
По хуторних бакшах і всїх таких угодах.

IV.

Пани, мов по меду бжола, там походжали
З дїтками, щó гули як молоді бжілки,
Природи красоту найкрасче закрашали,
Давали добрий лад розумні вожаки.
Дїтвора вчила ся порядкувать, як жали,

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 16:36 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Чи хто косив, орав, чи в млин возив мішки:
Привчались на те все як на сьвяте дивитись,
Бо всїм нам повелїв Господь з людьми трудитись.

V.

Уляно! спогадай про любі молодощі:
Чи так вони колись в семї твоїй цьвіли?
З твоєї вродоньки зістались тілько мощі...
Хустки і рушники готові вже були,
Щоб вирядить тебе »туди, де б вічні нощі,«
Як піп отець Лука казав, »текли й текли...
Воскресла ти,« рече, ти в-друге народилась,
Ти рай за живота узріти сподобилась.

VI.

І справдї-ж бо нема тобі тут воздихання
Анї печали: бо що-дня тобі привіт
І слово приязне від панеї і пана,
Від паненяток же, від ангельских їх лїт,
Опріч любови ти нїчого не дознала.
Там бурна тьма була, тут любий, тихий сьвіт.
Во імя Господа глаголю: так тут буде
Тобі й до живота, да узрять Бога люде!«

VII.

Но темний Аарон видющого Мойсея
Главою мудрою, тямущою хитнув.
Шануючи свого благого ієрея,
Маленьку, хоч круту, карлючечку загнув:
»До нас дійшли слова від сина Ієссея,«
Тихесенько йому, мов нехотя, шепнув:
»Шкода нам на князї, рече він, уповати
І на сини людські надії покладати.«

VIII.

Були вони в панів на 'тченаші недїльнім,
Із кубків золотих пяне чоло пили.
Сияло сонечко тим сяєвом весїннїм,

Generated on 2015-05-13 16:36 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Щó стеле молодий барвінок по землї,
І співом соловїв торжественно-весїльнїм
Нагадує пташкам подумать об кублї.
Аж нїби щось хмурне по небу пролетїло:
Якимове словце старенького вразило.

IX.

»Якиме!« каже піп, вернувшись до господи:
»Молю тебе, признайсь, про щó ти натякнув?«
— »Про те,« рече, »що в нас давнезної природи
Нїхто з живих людей до ґрунту не збагнув.
Не дай нам, Господи, великої пригоди,
А я душею щось нечуте ще почув.«
»Щó-ж, брате? не таї!« — »Отой панич Богданко
Накоїть лиха в нас, що буде всїм нам шпарко.«

X.

»З чого-ж ти взяв таке? Молїмось лучче Богу,
Щоб ангела свого хранителя послав
І показав йому спасительну дорогу.«
— »Я в голосї,« рече Яким, »щось помічав
Таке в малого, що і з панського чертогу
Примів би зараз, мов із пекла, утїкав.«
»Якиме,« каже піп: »гледи, чи не лукавий
Спокушує тебе.« — »О Боже, Боже правий!«

XI.

Квилить Яким йому: »На днї важкого кубка
Здалось нераз менї... Мій отче! чи казать?«
»Кажи!« — »мов у пянім чолї звилась гадюка.«
»О Душе истини! ти, Божа благодать!«
Рече наш патріярх: »не допусти, щоб злюка
Диявол рай псував.« І повелїв мовчать
Про се Якимові, не бовкнути нїкому,
Нї пану й клюшнику анї йому самому.

XII.

І мов отруєний від потайного слова,
Став сумовать-хворіть благий столїтник піп,

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 16:36 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

»Старенький, скоро вмре!« була про нього мова:
»Як на току снопа ослаблює наш ціп,
Аж поки в узлику розвяжеть-ся солома
І розпорошить ся з-під перевесла сніп,
Так наш отець Лука зробивсь уже слабенький,
Зігнув ся, мов бере по застумах опеньки.«

XIII.

Вишатина ж сімя цьвіла мов сад розкішний.
Про пана панея була, щó вертоград
Сестри біблійної, той рай утіх затишний,
Благословенних літ спожитку довгий ряд.
У тихий вертоград, квітками серця пишний,
Нї холод не вривавсь анї шкодливий гряд.
Живила спеку в нім науки прохолода,
А холод — серця жар та розуму свобода.

XIV.

Спізнали ся вони на річечці Сосновці,
Щó й досї водами своїми миє слїд,
Котрий оставили про всї віки Виговці,
Слїд гіршої з усїх предательских побід,
Як знюхали ся знов з Ордою Запорожці,
Щó не додержали царю креста й двох лїт,
Щó з Хмелем присягли, креста поцїлували,
І робом Хмелевим присягу поламали.

XV.

Як на гробовищі цьвітуть, буває, рози,
Так на бойовищі серця їх процьвіли,
На тій землї страшній, де смертоносні грози
Не ливень, кров людську річками розлили.
Не сковують річок гарячих і морози,
Щоб вічно в споминках-переказах текли,
Бувальщину гірку потомкам подавали
І жити рід людський в лагідности навчали.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 16:36 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

XVI.

Наука туго йде. На предківських могилах
Заводить ся сто раз із братом битись брат.
В'оружує обох на брань нечиста сила,
Щó точить з-підтишка затуплений булат.
Ще річка слїз гірких крівавих і не змила,
А вже з'явивсь новий Іуда-супостат.
І нї в однім роду людському не буває
Так часто, як у нас, що брата брат з'їдає.

XVII.

О струни голосні, ви, струни золотії!
Чого ви тужите по рідній сторонї?
Почезли, полягли предателї Россії,
Щó торували путь шляхетній саранї.
Почезли й кобзарі, вождї слїпих слїпії,
Щó в думах плакали по лютій старинї.
Вернїмось в »тихий сьвіт«, в наш вік благосло-
[венний,
Щó вже й позабував про мотлох той мерзений.

XVIII.

Спізнали ся вони, і споминка до-віку
Про час той неземний зісталась їм сьвята.
До-віку ж бо дана від Бога чоловіку
Душі безсмертної і серця красота.
Блаженним радощам вони не знали лїку,
Як подвигам благим не знає правота:
Що дня й години дно в одного зазирали,
І образ Господа, творця свого, вбачали.

XIX.

Була їм споминка сьвята і в Конотопі
Про той колодїзь, щó воздвигла ся вода,
Як у Хмельниччину, в крівавому потопі,
Розлютовала ся комишницька орда
І розлила ся скрізь по західній Європі

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 16:58 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Весела новина, що губить нас біда.
З Сосновки-хуторця з дітьми вони ходили
Що року в Конотіп і воду там сьвятили.

XX.

Того самого дня, як піп з дяком вернулись
До-дому мовчязні й сумні з Отченашу,
Вишатам якось так в Сосновку заманулось,
Як томленим женцям у полі куліш у;
Та в серці у-в обох сумне щось повернулось
(По давнїх споминках домових се пишу),
Мов дяк, слїпий Яким, натхнений віщим слухом
Сповнив їх тихий дух своїм тревожним духом.

XXI.

»Давно хотїв я знать,« промовив пан Вишата
До панї, як свою вони верстали путь:
»Чого менї кортить і рупить ветха хата,
Щó Муром Скарбовим з переказу зовуть.
Досталась нам вона занедбана від брата
Твого, душе моя... Пора нам довбонуть
Склеповище старе, чи там не знайдем скарбу —
Шпарґалу про твій рід, про прадїда, прабабу.«

XXII.

Приїхали, пійшли з дїтворою молитись
Над тим колодїзем, щó чотирьох жертов
Козащини воздвиг. Їй не вдалось напитись
Гарячої крови, то він холодну кров
Обмив у джерелї підземнім, і сьвітитись
В віках завітував як чести корогов,
Щоб люде каялись, молились Богу правди,
Щоб честю й славою не величали зради.

XXIII.

В Сосновцї цегляна земля застугонїла.
По вікна вже вросла руїна мовчязна
У землю, щó колись крівцею обкипіла

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 16:36 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Козацькою, мовляв: бо та рука міцна,
Щó нас од козаків-сїпак оборонила,
Не нахиляла ся, »висока,« до багна;
Байдуже їй було про те слїпе кобзарство,
Щó звало по шинках »сьвятим« своє козацтво.

XXIV.

Козацькою, се так, а панською — ще й [надто.
Отсе ж та панська кров під ломом загула,
І цьвіт старих панів, наш хуторний Вишата,
Чув з-під землї мов крик... Душа його була
На радощі ясні і сни хмурні багата:
По предках споминки тяжкі вона несла.
Аж се! поржавлені завіси зарипіли...
В низькім склепу сьвічки згасали, не горіли.

XXV.

Очистивсь дух важкий. Ввіходять. Повно лому —
Залїза й дерева. Розбито скринь із пять,
І видно, вже давно. В прискринку боковому
Поламані стрілки, списовищá стирчять.
З-під них щось кругле... Ба, се звієць. Мовчязному
Вишатї знаходка ся — Божа благодать.
Пергамент! Нї, стара на полотнї картина:
Змальована якась чубата образина.

XXVI.

Як винесли на сьвіт і вимили відерцем
Води, прорізалось між давнї мишаки
Обголене кругом, під чубом-оселедцем,
Обличчє молоде. Голились козаки
По сїчовому так, як чернь охочим серцем
Горнулась купами у Хмелеві полки,
Вважали фортелем болотяні калюжі,
Не знала óчисту з турищї і від нужі.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 16:36 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

XXVII.

Обличчє молоде було, та нечумазне;
Гидке щось віяло від полотна кругом.
І кожне чуло, як те серце безобразне
Зьвіряче виросло, що на Низу Содом
З Гоморрою сидїв, а на виду виразне
Безпутство дихало, не впиняне стидом.
На малювництві знавсь хуторянин Вишата,
І зараз постеріг — живопись пребагата.

XXVIII.

»Мабуть колись якийсь художник бідолашний
Попавсь між козаки з татарським полоном,«
Подумав він собі, »і забавляв рубашних
Козацьких ватажків напятим полотном;
Аж поки навязавсь гульвіса необашний,
Щó надивсь буть живим і вмерши козаком,
І той його гидку безстижу душу, злюцу
На ганьбу змалював, як постать невмирущу.

XXIX.

Дивились боязько на малюваньнє темне
І пані й обойко притулених дїток.
Було щось дивне в нїм, було в нїм щось непевне,
В тім образї, щó хтось закинув у куток,
У сховище нїме, у сьмітище підземне.
Злодюги, щó знайшли в скринях, те все в мішок
Забрали похапки, та й кинули скарбницю,
Зачинену на-вік розбійницьку темницю.

XXX.

Тепер паливода знов Божий сьвіт побачив,
І дикий сум якийсь круг себе розпростер,
Мов — Боже борони! — вернув ся вік козачий,
Як лютий меч з огнем до-щенту села жер.
Вишата придивлявсь: він слїд кругом побачив
На полотнї письма якогось. Ще протер

Generated on 2015-05-13 16:36 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Картину і читав... читаючи хитав ся
І якось боязько на семю озирав ся.

XXXI.

На полотні, кругом гидкої образини,
Він розібрав гидкі, неймóвірні слова,
Що аж мороз пійшов у нього із-за спини
І туманом густим окрилась голова:
Сосновський, князь турецької Вкраїни...
А далїй вигнило ще слові три чи два.
Так от який колись на сьвітї був Сосновський,
Незнаний ще герой і зрадник запорозький!

XXXII.

»Нездорово в старе склеповище ввіхóдить,«
Сказав узявшись за чоло: »Чогось менї
У голові шумить. Нам дух підземний шкодить.
Пхе! як там смородно! мов у гнилій трунї.«
І річ від полотна мальованого зводить
На те, щó дїялось у рідній сторонї:
Як люде із людьми боролись, будовали,
Як люде із людьми боролись, руйновали.

XXXIII.

»До дому!... О коли-б те все забути дома,
Щó душу пройняло тим смородом гнилим,
Котрим козащина, наслїдниця Содома,
Нас душить, як душив колись пожарний дим!«
Так думав їдучи... Якась недовідома
Печаль гнела його всїм тягарем своїм.
Мовчав, а ті слова у серцї озивались,
Щó від Руїнних лїт в землї переховались.

XXXIV.

Слова страшні йому, як віще проклинаньне
Предсмертне в час гіркий, як стихне огняна́
Безумна злість, і той, хто думав воздаяньне
Воздати ворогу, прозрить, мов Сатана,

Generated on 2015-05-13 16:36 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Що сотворив, сліпий, съвятинї поруганьне
І з-разу сягонув аж до геєнни дна.
У тих страшних словах бувальщина відкрилась,
А бу́дущина мов пожежа засьвітилась.

XXXV.

Колись давно, як ще і розп пахли инше
І по ночах гарнїш співали солові,
І очи дорогі сияли виразнїше,
І якось розкішнїш густі сади цьвіли,
Бувало, він одним живе на сьвітї й дише,
Щоб з серця в серце влить всї помисли свої.
Тепер він визнати свою боїть ся думу
Щоб не надать душі души своєї суму.

XXXVI.

Бувало, і воно частїйше поновлялось —
Йому на помисел спадало щось чудне.
Він думав: »Що́ між нас у давнину з'являлось,
Той появ у наш вік мов филею жене.
З віками давнє зло й добро перемінялось,
Та сїяне колись тепер потомство жне.«
Про се по застумах у розуму питав ся,
І все чогось немов шукав-не-дошукав ся.

XXXVII.

Шукав же справдї він по актах, мемуарах,
По давнїх записях, хто той Сосновський був,
Що́ в тій Руїнї, в тих розбоях і пожарах
Собі в двох гетьманів приятельства здобув,
В Вихренка й Юрася. В занедбаних шпарґалах
Начитував колись, що він »обох відбув«.
Вихренком прозвано Петра там Дорошенка,
А Юрасем — Юрка, по батьку Хмельниченка.

XXXVIII.

Петра Вихренка звів Сосновський той із Турком,
І Камянець із ним невірі піддавав;

Generated on 2015-05-13 16:36 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Вїзджав під бунчуком у-двох тим самим бурком,
Щó Магомет свій слїд іконами заслав.
Під галасом зичним »Аллах! Аллах!« та гуком
Мерцїв із-під склепів церковних виганяв
В потилицю аж геть далеко від мечету,
А на мечет собор вподобавсь Магомету.

XXXIX.

Як же Петро гетьман, потерзавши край рідний
За те, що на-двоє негоже розідравсь,
За калачі Москві, до булави незгідний,
Та за товченики у Чигринї піддавсь,
Тогдї Сосновський сей, козакоман лагідний,
В нову парафію зрадницьку приписавсь,
Із Юрасем, як дух лихий з нечистим, злив ся,
На всяку гидь йому в підмогу знадобив ся.

XL.

Обідрана була тогдї вже Україна,
І голу Турчину продав її Юрась.
З предателя Москви, Богданового сина,
Зробивсь турецький раб і український князь.
За православницькі дїла християнина
Нова Хмельнищина по-Хмелевській взялась:
Жидів та Жидівок живцем вона лупила,
Їх шкурами гарач султанові платила.

XLI.

Тогдї з'явивсь якийсь Сосновський у Стамбулї,
І чубом прах зметав з тих Золотих Воріт,
Щó з Киева колись до Турка-мацапури
На ратищі занїс Михайло Семилїт.
»Обманюють,« рече, »грошима гайдабури
Тебе, царя царів на ввесь широкий сьвіт.
Зроби,« рече, »мене царем над Козаками:
Я й духа витрушу у них із талярами.«

Generated on 2015-05-13 16:36 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

XLII.

Не знадив ся ж султан сквернити власну мову:
Махнув, і стало ся. Властителї-раби
Втворили нового царка, і се! шовкову
Петельку подали йому: »Іди, роби,
Як знаєш сам. А скоро вкривдиш слову,
То знай, що той-же суд готуєть-ся й тобі.«
Вернувсь до князя князь, і сам же Хмельниченку
Поміг, як слїд, надіть султанову петельку.

XLIII.

Тут слїд його пропав у подраних шпарґалах.
Шукав його »чудний«, шукав-не-дошукавсь.
Сумний тепер ходив по тих веселих залах,
Де з гарними людьми-підданими братавсь.
Йому: се він самий, мов гадина шептала,
А злюка з полотна до нього усьміхавсь.
І поголоска йшла про сум Вишати всюди:
»Нездужає наш пан!« журились добрі люде.

XLIV.

»Нездужає й наш піп, молитвенник наш вірний!«
Журились бороди біленькі, щó давно
Покинули плуги, воли, рала, сокири;
Оддалеки хиба чували, як гумно
Зимою в молотьбу гуло та стугонїло:
Все байдуже тепер столїтникам було.
Вони знай пó-ночі ходили до Якима,
Щоб слухати його жаденними ушима.

XLV.

Яким, наш дяк слїпий, учив дїтей у школї
(Часловця й Псалтира я сам у нього вчився).
Держав і нищуна і школярів доволї.
Нищун проказував, а щоб не помилився,
Сидїв сам на столї, мов на якім престолї.
Усе знав у книжках, дарма що не дивився.

Generated on 2015-05-13 16:36 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

В-ночі без каганця була дякова хата,
Та в нїй черпала сьвіт громада бородата.

XLVI.

Любив і пан чудний з Якимом розмовляти,
У школу зазирав частенько, і дивився
На зрячого слїпця; нас по головцї гладив,
Співаньнєм же його від серця веселився.
Тепер Якима ще до себе й більше надив:
На 'тченаші при нїм близесенько мостився,
І до річей його так пильно прислухав ся,
Мов щó почути ще нечуте сподївав ся.

XLVII.

Було у нього раз на 'тченаші їх двоє,
Піп із дяком слїпим, благий отець Лука;
І розгоріли ся пяним чолом обоє,
І віща річ лилась в Якима мов ріка.
А панї весело дивилась, як всї троє
Бесїдою впились, що й дїточкам рука
І бачити таке і гарне слово чути,
І вчитись, як з людьми по панськи й людськи бути.

XLVIII.

Уляна клюшниця мов пава походжала
По панському дому, і всїм давала лад,
Дївчатам і жінкам, а між дїтьми сїдала
Весела й приязна. Вони як виноград
Чеплялись у плахтй червчаті, щó наткала
За клюшництва свого, і кожен був їй рад,
Де б жвава клюшниця ногою нї ступила,
Чи словонько дзвінке мов золото вронила.

XLIX.

»Благословенний глас!« промовив дяк речистий:
»Мов слово матери моєї се в єї...
Який принадний тон! і в тонї модуль чистий!
Коли менї Господь велить зійти з землї,

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 16:36 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

У той спасенний час про мене урочистий
Нехай би сї уста, в моїм останнїм снї
На відходї моїм, слова сьвяті читали
І душу від землї до Бога проводжали!«

L.

Се слухаючи, піп сумненько похилив ся,
І кубочка свого поставив на столї,
Та мимо... Задзвенїв і дзвонючи котив ся,
Мов бубон голосний, котив ся по землї.
Панич Богданко скік! із дзиглика схопив ся.
»Як всї попадають, то всї нехай мої!«
Гукнув жартуючи, гукнувши реготав ся.
Яким за голову похнюпившись узяв ся.

LI.

»Благословенний глас« мелькнуло пану слово
Дякове і якось уларило його.
»О, рано,« думає, »у хлопчика малого
Ідея завелась добра м о г о й т в о г о...«
І нїби аж сюди із Муру Скарбового
Повіяв дух важкий Сосновського того...
»Пора нам знати честь,« мовляли гостї з-тиха,
І вийшли мовчязні, мов здобули ся лиха.

LII.

Уляна ж, мов той дух, щó люде молитвами
Щоденно звуть: »прийди, прийди всели ся в ни,«
Дух истини благий, натхнений небесами
На очищеньнє душ од гиду сатани,
Стояла мов сестра між любими панами
І їх маленькими невідами-дїтьми,
Пяне чоло за їх здоровє випивала,
Словами як той мед солодкими мовляла:

LIII.

»Нема в мене дїток, і слава Тобі, Боже!
Тепер я ваша вся від ніг до голови,

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 16:36 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

І все, щó в мене є у серденьку хороше,
Я все вам принесу, аби благословив
Мене Господь на те, а вам нехай поможе
Пожити на землї в здоровї та в добрі,
І дїточок обох до розуму доводить,
Діждати правнучат і всїх на путь наводить!«

LIV.

Не склала і цїни своїй Уляна долї.
До впаду поралась із батьком у дворі;
Як Господу, вона корилась панській волї,
Працюючи що-дня з зорі та й до зорі.
Снаги було аж геть у неї так доволї,
Що задню пасли, ба, у працю й косарі.
Прилюдно й панї й пан Уляну вихваляли,
На самотї ж її сьвятою величали.

LV.

А горе панові все білыш та білыш вїдалось
У серце, ба й на ум прихóдило страшне...
»Щó,« думав він, »між нас у давнину з'являлось,
Той появ у наш вік мов филею жене.
З віками давнє зло й добро перемінялось,
Та сїяне колись т е п е р потомство жне.«
У себе в одного про се він знай питав ся,
А панї нї-чичирк! нї в чім не признавав ся.

LVI.

»Щó-ж, як і тут воно, те слово знов справдилось,
Що дерево лихе лихі й плоди дає?
Хиба я знаю, як від предків народилось,
Ыісля яких тяжких гріхів, дитя моє?
І щó менї, йому і всїм кругом судилось?
І щó з чого між нас нехибно постає?...«
Так дума думу в нїм страшенну поганяла,
І маревом лихим сьвіт Божий закривала.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 16:58 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

ПІСНЯ ЧЕТВЕРТА.

I.

Три дуби — Три Брати... Як був я ще маленький,
І ще нога моя не знала чобітків,
І я втїкав часом на холод потай неньки,
Щоб наловити десь веселих дріжаків:
Росказує було дїдусь менї старенький,
Приблуда давнїй наш, про лицарів-братів,
Щó в-трох колись були ввесь сьвіт опанували,
І різно живучи, один 'дного не знали.

II.

Дїдусь у нас було в пригрубнику зимує.
Я ж поти босоніж гасаю по снїгу,
Поки мене старий постереже, почує,
Що я вже в пучечки собі хуху, хуху!
»Козаче мій!« гукне: »мороз, бач, не жартує;
Гледи, щоб не було плачу з твого сьміху.
Ходи в пригрубничок до мене, відогрій ся,
З козацьким ворогом бороти ся повчи ся.«

III.

Не знав приблуда наш нї печи анї хати,
На Саксаганї десь в катрязї народивсь.
Із-малку тремтючи, багатьтя звик шукати,
Шукаючи тепла до Сїчи приблудивсь.
Як зруйнувала ж Сїч »Цариця, наша Мати«,
Гайдар сей з Калнишем та з Глобою тулившись,
Аж поки їх обох в кайдани закували,
Що старшину на бунт листами підмовляли.

IV.

Тогдї блукав ізнов, щó вовк той сїроманець,
По давнїх кошищах та по кочовищах,
Ховавсь по комишах мов польский *виволанець*,
По нетрах, болотах, байрачищах-кущах.
На старість обібрав пригрубник наш за шанець,

Generated on 2015-05-13 16:58 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Вбезпечивсь і забув свій утїкацький жах.
Настане лїто — він десь по сьвітах скитав ся,
Зимою ж мов чернець в пригрубнику спасав ся.

V.

Химерний скитник наш, пригрубницький мов-
Зо мною із одним ласкаво розмовляв. [чальник,
Він — сивий дїдуган, я — карапуз-безштанник,
Та за товариша м е н е старий обрав.
Журби його й жалю я був ісповідальник,
Що-дня менї пісень про »славну Сїч« співав,
Про невмирак-рубак, щó звались к о з а р л ю г и,
Про цьвіт страшенної козацької потуги.

VI.

Бідаха! сьвіт увесь йому на Саксаганї,
В катрягах та густих очеретах містивсь.
Ширяв-буяв-кричав, як пугач у туманї,
На панство й на царів від серця щиро зливсь.
Найглибше ж доняла його та »щедра панї«,
Щó під її козак мов колос похилившись,
Мов колос під серпом женця »на ниві тучній«,
Щó веселить ся ним ратай »благополучний«.

VII.

Отсей же то дїдусь, химерник бідолашний,
Втворити гайдаря з безштанника бажав:
Про ворогів-братів, як ворог наш давняшнїй,
Химеру Сїчову менї переказав.
Мов славний той козак, щó звав ся Сагайдашний,
На брата брату брат ударить помагав,
Та під мечем його обидва полягали,
І потім три брати трома дубами стали.

VIII.

І будуть коренем під братнїй корінь ритись,
Аж покіль дуб міцний поникне до землї,

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 16:58 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Щоб на його гільлєм важенним похилитись
Вітьтєм густим рясне його вітьтє глушить.
»Ще не судило ся сього їм допевнитись,
Ще в рясноті,« рече, »найстарший дуб стоїть,
А придивись: уже він трохи похитнув ся,
На нього другий дуб важким гільлєм нагнув ся.

IX.

Три дуби, три брати, знов лицарями стануть,
І будуть бити ся, як бились аж колись,
За волю, славу, честь, і люде перестануть
Потузї голдувать за лакомство-користь.
Так, любий хлоню, так! ізнов у нас постануть
Ті козарлюги, щó, мовляв, перевелись.
Не зникнуть козаки, не вмре козацька мати,
Аж докіль будемо давняшнїх прав шукати!«

X.

Дививсь я, приглядавсь на панському подвірї,
Который з ворогів запеклих похитнувсь.
Я й потім згадував про вигадку-повірє,
Як наш прублуда вже на свій капут здобувсь.
В розлогім та ряснім зеленопишнім гільлї
Із трох братів дубів не 'дин ще не нагнувсь,
І певно Три Брати собі стояти будуть,
Як згине й споминка про гайдаря приблуду.

XI.

Не дармо сумовав самітник пан Вишата,
Що сїяне колись т е п е р потомство жне.
Від сїву не втекла і клюшниччина хата
З трома дубами, щó так надили мене.
Щó за Косїнського розпочато брехати,
За нас добріхує письмацтво навісне.
Гайдар в пригрубнику мутив-манив дитину,
Професор з каѳедри возводить у доктрину.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 16:58 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

XII.

Не знала ж клюшниця Уляна, що над нею
Розпущено туман з лихих козацьких лїт.
Душа єї цьвіла між панською семєю,
Мов благовісної лилії чистий цьвіт.
Була бо доброю, плодющою землею,
А сїятелем був благословенний піп.
За ним »враг человіч« не зміг плевел всївати,
Пшеницю праведну сторичную псувати.

XIII.

»Уляно, я старий, на иншу ниву мушу
До вічного ійти, благого Ратая;
Ти ж горем мовчязним свою спасала душу
Від зла, щó повна ним, як гадами, земля.
Трусив тебе лихий, мов злодїяка грушу,
Та в чисте серденько не вкралась та змія,
Щó людям правий дух отрутою сповняє
І помисли благі до злого нахиляє.«

XIV.

Так піп отець Лука віддалеки захóдив,
Свою турботу їй відкрити боючись.
Уляну спокволя на острах той наводив,
Щó не дав йому спокою і в-ночи.
Яким же натяки на панича обходив,
По стежцї розуму мовчущого йдучи.
І в-двох зійшовши ся, про се вони мовчали,
На Господа свою турботу возлагали.

XV.

Обидва ж бо були тієї Церкви чада,
Щó гуку й галасу цуралась искони.
Усяка скорб єї, трівога і досада
Віками цїлими терпілась в тишинї,
Аж покіль мов роса небесная одрада
Спадала на серця по рідній сторонї.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 16:58 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Тогдї вона уста спасенні отверзала
І з-тиха Божий дар про спомин виявляла.

XVI.

Байдуже Іовам, Ісайям, Іоаннам
Про те, щó змислили про неї письмаки,
Спочили по своїм сьвятим, всечесним храмам.
Нехай бунтують ся зрадливі козаки
Та продають ясир то ханам то султанам,
А їм за те вірші віршують простаки.
Почезнуть письмаки з дурними письменами,
Як зникли козаки з пяними кобзарями.

XVII.

Спочили, і від них сияє невечернїй
Тисячолїтнїй сьвіт на древню нашу Русь,
Що, потатаривши, паливода мизерний
Про славних витязїв єї, князїв, забувсь,
Паливода-душман, щó сїв на шиї в черни
І до невір лихих мов до братів горнувсь.
Вони ж, сияючи, нам очи просьвітили,
Наш Київ до Москви на-віки притулили.

XVIII.

А все таки те зло, щó нас колись мутило,
Ввійшло у добру кров од предків-козаків,
І в тихих хуторах найкрасчих засмутило
Троїх людей, зернó 'д зерна старих панів,
Що древнї сьвятощі в душі сьвятій хранило,
Як нам хранити їх давнезний рід велїв.
Про сум свій всї вони таїли ся, мовчали:
Були бо рицарі житейської печали.

XIX.

О тихі хутори, поезії рятунок,
Щó зникла до кінця по темрявих книжках!
Ви, де я пю що-дня Кастальский чистий трунок,
Не той, щó по гидких пили колись шинках!

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 16:58 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Злодюг і паліїв нескараних притулок,
Вони поїли чернь брехнею ˙б козаках.
Глас чести й совісти в нетягах заглушали
І кобзарям новим оману завіщали.

XX.

Колись давно мелькнув менї момент єдиний,
Великий дар, того з омани рятувать,
Хто, знай сумуючи про долю України,
Піднявсь і осяйне й високе зневажать.
Та туманом своїм непроглядним окрили
Писаки вже й тогдї захмарену печать,
І все воно взялось потопними дощами,
Погибними сповнивсь край рідний калюжáми.

XXI.

Кобзарю мій! розмай густий туман книжковий
І жди мене, куди не ввійдуть письмаки.
Там з себе й я зложý, як ти, вінок терновий,
І будем розмовлять не так про козаків,
Як ти співав пючи напиток нездоровий,
Наслїдьдє куплених розбоями шинків.
Чи хутко ж я тебе побачу, рідний брате?
Коли ми плюнемо у-двох на кодло кляте?

XXII.

Ви, тихі хутори, щó нас обох натхнули
Спасенним повабом до правди й красоти!
Тепер по давньому ви в темряві втонули:
Бо вас, мов гайдарів, окрив туман густий.
Забули ви, куди вас козаки ввіпхнули,
Забули про союз прапращурів сьвятий.
Ви славите в піснях козацьку Україну,
Щó довела була усїх нас до загину.

XXIII.

Згадайте ж про дїла такі сьвяті й великі,
Що споминка про них зісталась і тогдї,

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 16:58 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Як мир позабував превознесенні лики
Героїв і богинь і пишні городи,
Котрі прославились, мовляли, про всї віки,
Господь же їх пиху і славу погубив, —
Дїла правдивости й любови незабвенні,
Щó ними процьвіли серця благословенні.

XXIV.

Щаслива та земля, де сіль ще не збуяла,
Щó нею солить ся у злигоднях тяжких.
Такою сільлю в нас на хуторах Уляна
З'явилась між сусїд на правоту слїпих.
Такою сільлю був про Вляниного пана
Єї отець і піп, і дяк, вожак старих,
Щó другий вік уже розпочинали жити
І вчились потемки творця свого хвалити.

XXV.

О тихі хутори, великі у малому,
Великі тим, щó є найлучче, красче в нас,
Байдужне пишному і гордому Содому, —
Те, щó хиба в-ві снї вбачав і сам Тарас,
У благодатнїм снї, пречистому-сьвятому,
Як земляків своїх, мов цар той вівцї, пас,
А пасучи носив у серцї правім Бога
І вказував, яка веде куди дорога.

XXVI.

Ви, любі втечища коханьня і натхненьня
Від каменюк-людей без серця й без ума!
Ще не дізнали ви принуки просьвіщеньня,
Ще вас не поняла академичня тьма:
Подайте ж гасло нам нового воскресеньня,
Справдїть обіцянку сьвященного письма,
Що истину колись ми серцем зрозумієм,
Неволю розумом перемогти здолїєм.

XXVII.

. . . . . .

Generated on 2015-05-13 16:58 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

НЕДОГАРОК ДРУГИЙ.

Сторчак і Сторчачиха.

ПОЕМА.

(1625.)

ПІСНЯ ПЕРВА.

I.

Колись давно, як Хміль кругом нас не обвив ся
І в пеклї геть було простірно, бо козак
В розбійницьку тогдї потугу ще не вбив ся
І грошей не носив крівавих у кабак, —
Жив уз Днїпро Тарас, на прізвище Сторчак.
Доматором він жив, мовляли, гречкосїєм.
Хоч шляхтичем родивсь, та був собі простак.
Розумний чи дурний, сказати вам не вмієм,
А тілько що його дражнили грамотїєм.

II.

Письменними ж тогдї були не всї й попи,
А часом грамоти не шупив і владика.
Лїчити вміли більш полукіпки й снопи,
Та прислухали ся, де в бубон бє музика.
Як попадеть-ся ж хто було в татарські лика,
Тогдї всяк нагонець летїти умудрявсь
(Хиба вже був старий, невдаха чи калїка),
За хижим чамбулом з товаришами гнавсь,
І вязником ще більш нїж здобиччю пишавсь,

III.

Сей грамотїй не вмів читати нї писати,
А тілько, як було до церкви забреде,
То дяк не важив ся аби-як белькотати,
Мовляв собі: »зоно й таке дурним збриде«.
Нї, наш Сторчак його як-раз там попаде,
Де зайде на ввесь мір широке частуваньне,

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 16:58 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

І всю йому дурну дурницю прогуде,
Що він так жуючи й глитаючи писаньнє
Робив з премудрого глаголу белькотаньнє.

IV.

Дяк не любив його, та не любив і піп.
»Коли не піп,« рече, »так не вбирайсь і в ризи,
Знай плуг та борону, чи серп та косу й цїп;
Не сунь у беседу кощунної мармизи,
Мов ті сїчовики, статарені харцизи,
Щó словом докірним нїкого не мине...
Седять у беседї дїди поважні, лисі,
А він гуде своє кощунство навісне,
Що нїби в церкві й дяк читать гаразд не втне!«

V.

Ще хлопцем Сторчака завезено до Сїчи.
До брата брат колись у гостї завітав
І подививши ся небожу пильно в вічи,
За кухлем річ таку поважно промовляв:
»Не личить, щоб небіж мій дома пробував.
Доматорів у нас доволї, гречкосїїв,
А вік тепер такий, мій братїку, настав,
Що вже не город Львів, не Вильна і не Київ,
А тілько Сїч з його добро зробить з'уміє.

VI.

Згадай, яким я втїк задрипою од вас,
Від рала та серпа за Днїпрові пороги,
Як в Аксака Юрка, підстарости, прокравсь
А в Жида задовжився, нетяжище убогий.
Тепер мене веди хоч у царські чертоги:
Блавати на менї, кармазин та сапян!
Храни нам, Боже, Сїч на многі лїта й многі,
Та помагай лупить безбожних бісурман,
То брязкотїти-ме наш черес і гаман!«

Generated on 2015-05-13 16:58 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

VII.

Та й висипав на стіл червінці з талярами...
»Іди, Тараску, йди! а ми тут будем ждать,
Що й ти по-дядьківській засьяєш з козаками...«
Казали в-двох старі. »Господня благодать
Нехай тебе хранить, як будеш воювать
І Морем на чайках здобичню путь верстати.«
Пійшов, — нема його, про нього не чувать.
Умер старий ждучи, умерла й бідна мати.
Крапива, бодяки та хміль круг пустки-хати.

VIII.

Аж ось вертаєть-ся і низовців клене.
»Коли-б вас так Господь непроглядним туманом
Окрив, як ви, тумн, туманили мене
Тим золотом-сріблом та виставним жупаном!
Голодна й гола Сїч із коповим гетьманом!
По селах нетямних молодїж нетямну,
Щó рибу по весні рибалка кукольваном,
Отруює-мутить, пускаючи ману
І підсипаючи в горілку дурману.«

IX.

Се чувши низовці, щó в кабаці гуляли
З жінками зайвими та з удівцем дяком:
»Розстриго сїчовий!« на нього загукали:
»Правдиво ми тебе прозвали Сторчаком.
Гляди ж, не ляпоти безкостим язиком,
І матїр нашу Сїч не важ ся зневажати:
Бо ми за ляпотню дуросьвітню й колком
Не зарекаємось тебе оперезати,
Що будеш і крізь сон ойойкати, стогнати!«

X.

— »Я й є Сторчак,« рече гулякам утїкач:
»Сим тілько прізвищем ви не скривили правди.
Я — кістка в горлї вам, не бублик, не калач,

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 16:58 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Щó в перепечайок ви любите хапати.
А хто б мене колом хотїв оперезати,
Нехай зо мною перш вискакує на грець,
Щоб знала і сама козацька ваша мати:
Хто з нас хвалько, а хто будько і молодець,
Хто кийовик-гультай, хто шабельник-боєць!«

XI.

Не зважились на грець кабашники-гуляки:
»Лежать у закладї,« мовляли, »всї шаблї.
Ось в кости граємо на кинджали й кульбаки,
А як окупимось, тогдї ми всї твої:
З которим хоч, рубайсь; не бійсь, ми не драглї.«
— »Ви не драглї в шинку,« Сторчак їм дорікає:
»Вас, пухлих опияк, лякають і киї;
Хто ж добру при боку шаблюку-сваху має,
Той вас десятками, ба й сотнями ганяє.«

XII.

»Бач, панське кодло! бач? Воно й через сто лїт
Воняє шляхтою, дарма що на Вкраїнї
Всї по-простy живуть,« озвались костирі.
»Чорт-ма вже й памятки шпарґальної у скринї,
А пиндить ся, мов той індик у господинї...
Шаблюка при боку! Хиба-ж її киями
Не бив Цар Наливай по Русї й по Волинї?
Чекай лиш, ось ми знов налинемо орлами,
Не впинять нас пани блискучими шаблями!«

XIII.

Рикав так Наливай аж двадцять девять лїт
Із мідяка-вола, щó змислило козацтво
На пагубу панам, щоб знов ратайства цьвіт
Побити й потоптать, забувши християнство.
Після Солониці не важилось хижацтво
Заможних лущити, хиба що гайдарі

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 16:58 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Вдавались по шинках в костирство, в карти.
Поправились тогдї у нас господарі, [в пянство.
А по містах шевцї, балики, кушнїрі.

XIV.

Під сей то памятний на славній Украïнї
Ремесницький, крамний та господарний час,
По первій сїчовій незабутній руїнї,
Щó кровю й поломєм перехрестила нас,
Вернувсь на батьківський курінь Сторчак Тарас.
Дізнав ся він, по чім здобичного ківш лиха:
Бо, морем плавлючи, в неволю був піймавсь.
Тепер в тому одна йому була й утїха,
Що не чужа, своя над головою стріха.

XV.

Убогим вязником вернув ся наш Сторчак.
Рушниця тілько, меч закривлений турецький
Та добрий кінь, сїдло і дорогий чапрак
Казали всїм, що він свій звичай молодецький
Явив по-рицарській в неволї бісурменській
І сам собі добром турецьким заплатив
За службу Турчину, щó по державі грецькій
Мечети із церков соборних поробив
А Грека до землї під себе нахилив.

XVI.

Вернувсь, і дорогий наряд з коня розпродав,
І пустку батьківську по-людській зчепурив.
Плужок, воли і все ратайство позаводив,
У сїнцях сховище коневі приробив.
Як хату мазали, дївчину полюбив,
На мову не швидку, кукібницю в роботї,
Принаду й козаків і батькових синів.
Сиріткою зросла по наймах у роботї,
Та пишно процьвіла, мов квітка у городї.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 16:58 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

XVII.

В повазї був у нас тогдї хороший рід:
Не нївечило бо поваги ще козацтво.
Якого роду був чий батько-мати, дїд,
На се дивило ся простацтво як і панство.
»Хороший, чесний рід« — слова сї християнство
Блюло, як дороге наслїдьдє по батьках.
Отсе ж пустошило край руський Азіятство,
І широко лягав по нїм татарський шлях,
А рід не забувавсь і в темних землянках.

XVIII.

Ще й досї чуємо се слово меж народом,
Пережило воно паливод козаків,
Як руська правота не зникла з переходом
Народу з-під князїв та під Литву й Ляхів
А потім під Орду чи під єї братів,
Щó побратали ся на згубу християнства
І рились під своїх добролїїв, царів,
Потужників Татар, клеврети мусульманства,
Хрещені лицарі безбожного поганства.

XIX.

Отсе ж і сирота, щó полюбив Сторчак,
Була хорошого, мовляли люде, роду.
Чий батько панував, чий був собі простак,
Про се тогдї було байдуже в нас народу.
Вважали бо тяжку, погибельну пригоду
За білохмарий гряд, щó в полї побивав
У наливі жита, господарям на шкоду.
В кого на ниві хлїб землею бравсь-лягав,
В кого на сонечку веселому вставав.

XX.

Устала з пагуби гординської й Орина,
Струсївна родом, з тих трох витязїв Струсїв,
Щó памятала їх давняшня Україна

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 16:58 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

По рокотаньню струн боянів-кобзарів.
Перевернув ся рід сей руський на Ляхів,
Чужою славою і вірою пишав ся;
Оринин же отець, як давнї предки, чтив
Сьвяті гробовища, та за Ордою вгнав ся
І спати на степу по вічні роки вклав ся.

XXI.

Отсе-ж вони й жили як пара голубів,
»Серцями чистії, а мудрі яко змії«.
Не приставав Сторчак до хижих козаків,
Жив тихо, як жили міщане й гречкосії.
Церковний же обряд і співи пресьвятії,
Без грамоти, умом тверезим розумів.
Раз-по-раз бо ходив із жінкою у Київ,
Там у мовчальників та схимників говів,
І їх наукою свій розум просьвітив.

XXII.

Не дав їм Бог дітей, вони ж не сумовали:
Вбачали бо, куди простують гайдарі,
В які вони синів отецьких повтягали
Ватаги розбишак, щó славлять кобзарі.
Походи на Москву, різня та пожарі
За Митрика-царя козацтво стурбовали,
І дичу на народ нам рідний підняли.
Сю справу іноки печерські добре знали,
Ксьондзівські задуми прочанам виявляли.

XXIII.

За-те ж як Чорний Шлях ригне було Орду,
Турецького коня Кияне добре знали:
Він первий ясував »гнів Божий« та біду.
Гуляв конем Сторчак — і маяки палали,
Міщане ратаям підмогу висилали.
Аж ось! гуде в степу і королівський дзвін:
Жінок, дітвору, скот боржій тогдї ховали

Generated on 2015-05-13 16:58 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

По-за окріпу, щоб не захопив загін.
Дивись: турецький кінь уже дме на-вздогін.

XXIV.

Горнулись до його і шляхта і простота,
Ходили з ним у степ на чату й козаки,
У сажу вмазана броварницька голота,
На хапаних в людей шкапах комінники,
Як в лика попадуть бувало їх жінки;
А ті, що́ Москаля з Ляхвою руйновали
Та йшли комінником в приповідні полки,
На здобич без ліку Тараса підмовляли
І сотником його обрати обіцяли.

XXV.

»Сотникувати в вас велика дуже честь,«
Рече Сторчак: »бо ви справдешні християне.
І правота в тому і добрий розум єсть,
Що боєм ідете на царство православне:
Туди-ж бо з вами йде й Орда-Магометане.
Воно й гаразд: ксьондзи сералї заведуть
Незгірш од Мусульман, і скрізь тогдї постане
Єдине стадо жен, котрих вони пасуть
І чоловікам їх підмоги додають.«

XXVI.

—»Нехай доматор сей за войського в нас править,«
Казали козаки: »не вспть-ся й не заспить.
У нашого попа і не говіє навіть,
Що той аж надто вже у кабацї частить.
А шляху стереже — мов огнище горить.
Зовсїм би чоловік, та подружив з ченцями,
І в них курзу-верзу навчив ся говорить.
А то ще знюхав ся в неволї з Москалями:
Козацькі чоботи рівняє з постолами.

XXVII.

Нехай ченцї собі дружать із Москалем,
Нам треба й у Москві насушний заробляти.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 16:58 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Чернець ішаками живе, козак — мечем:
Про се ж бо козака й викохує Сїч-мати.
Поки горить огонь, ми будем воювать;
Покіль тече вода, — про здобич міркувать.
Хто любить строїтись, ми любим руйновати,
Козацьких ворогів з лиця землї зметати,
А слави сушею і морем здобувать.«

XXVIII.

»Москва не ворог вам,« Сторчак бувало каже:
»Се певне втечище від Литвина й Ляхви.
Колись і нам і вам лиха година вкаже
З жінками й дїтками дорогу до Москви.
Туди вже й з-над Сули втїкали гуртом ви,
Та на Солониці спіткнули ся, упали;
Тепер буяєте звірем без голови«...
Кажи їм щó-хотя! про все позабували,
Як з Митриком пани на здобич їх позвали.

XXIX.

Пійшли — і простягли руїнні пожарі
В-подовж і в ширину двоюродного царства,
І гумна і двори й церкви й манастирі
Пускали на пожар герої християнства.
Задля костирства, карт, блудництва, опияцтва
Обшарювали скрізь запасливий куток.
Незгірш ясирників, мовляв, того поганства,
Вязали до сїдла дїтей, жінок, дївок,
Плачуще й трепетне мясиво про Восток.

XXX.

»О Господи!« рекли Сторчак і Сторчачиха,
Як з полоном на Низ вертались козаки
І забуяла скрізь рознуздана потїха,
Перевертаючи в Гоморру кабаки:
»Невже за сї страшні, диявольскі гріхи
Ти не зошлеш на них меча, огня, чи мору,

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 16:58 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Щоб схаменули ся комишники лихі?«
А ті через людей: »Нехай не дмуть ся в-гору,
Скажіть обом; нехай пильнують лучче двору!«

XXXI.

Сторчак свого житла й без того пильнував:
Бо козакам було байдé про жінку й дїти,
Котрих він з ясиру татарського вертав.
Знав, що як візьмуть зло та схочуть відомстити,
То й сьвіт в огні й крові готові потопити.
Та з дїда й прадїда він був небоязький:
Нї, рід його привик серед лихих сидїти
Пяниць та злодїяк, щó йшли у козаки
І з-крива на селян дивились, як вовки.

XXXII.

З-давен постав у нас переказ меж ратайства,
Що кодло се з зерна невірного взялось,
З якогось наплоду між Русью Азіятства,
Щó в нашу чисту кров отрутою впилось,
Та й розплодило ся в народї й розрослось,
Як иногдї кукіль засяде у пшеницї;
І довго ратаям морочитись прийшлось,
І довго мучились дївчата й молодицї,
Покіль Русь довела пшеницю до сторицї.

XXXIII.

Мов у глухім гаю, між дикого зьвірря,
Сторчак наш пробував на рідній Украïнї.
Його предківщина, корчована земля,
Лежала облогом у Хвастовській пустинї.
Тулився із жінкою в приземистій хатинї,
І тілько за двором оден ланок орав.
Не мавши грошенят про чорний день у скринї,
За хлїб голоту він до послуги наймав
І з нею валом двір і тином окріпляв.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 16:58 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

XXXIV.

»Про уші закопавсь,« мовляли опияки:
»Та не сховаєть-ся злоріка сей від нас.
І значним козакам і чернї давсь у знаки:
Убавимо його пихи під слушний час!«
Прочувши се, сьміявсь байдужно наш Тарас.
У-двох з Ориною орав і жав у полї,
З мушкетом на плечі коня зорями пас
І не лякавсь нї-же пяної своєволї:
»Бо жизнь,« мовляв, »не в їх дурній а в Божій [волї.«

XXXV.

Впиняло й те нетяг, що вольні ратаї
І люде замкові за Сторчака стояли,
Та й підстаростії і дїдичі пани
І сам Острозький князь його до себе звали
В дворяне, в сотники і в инші принципали:
Бо добра про його далеко слава йшла.
Та київські ченцї тихцем його навчали,
Щоб служби дворської цурав ся яко зла:
»Вона бо ляцький дух по Русї розвела.

XXXVI.

Там женять ся й пани і слуги з Ляхівками,
А ті впосліджують смиренну нашу Русь
Своєю шляхтою службовою, ксьондзами,
І не один так дом в Ляхву перевернувсь.
Сам князь Василь про се в наусьсї ще забувсь
Та й став на рушнику з Тарновського дочкою;
Від неї первенця-латинника здобувсь,
А з ним привів свій рід широкою тропою
Туди, де властвує папіж із Сатаною.«

XXXVII.

Навчавши так, дали ченцї йому письмо,
В котрім стояло все, чим панство провинило.
»Ми Церквою,« рекли, »єдиною єсьмо,

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 16:58 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Воно ж унїєю на *ся* нас роздїлило
І колоту по всїх владицтвах наробило.«
Нераз із тим письмом ходив він до дяка.
»Ти,« каже, »дяче, в нас у темряві сьвітило:
Читай і зароби від мене шостака,
Та не минай, гляди, нї слова нї значка.

XXXVIII.

Не белькочи менї так, як ти звик у церкві,
Хапавшись до мяких книшів та пирогів.
Не харамаркай так, як у псалтир над мертвим:
Читай виразно, щоб тебе я зрозумів
І за письменництво твоє не соромив.
Бо київські ченцї, як буду в них говіти,
Усяку помилку, яку б ти не зробив,
Покажуть, так тогдї сьміяти-муть ся й дїти,
Що ти перевертав *живіте* на *мислїте*.

XXXIX.

Ти, дяче, може чув, що є гора Аѳон:
У гору ту сьвяту вселилась наша віра
І переховує наш предківський закон
Від папи, від Ляха й від Турка безувіра,
Аж покіль встане знов давняшня наша сила.
Отсе ж з Аѳону хтось письмо до нас подав,
Щоб не творив нїхто з панів собі кумира,
Щоб на князї й сини людськії не вповав,
У вірі предківській щоб твердо всяк стояв.

XL.

Читай! ось і шостак!« — Читав, а той по слову,
Мов курка зернята на клунищі, збирав.
Спотичливу, хибку, непевну річ дякову
В ееканьнї його ловив і переймав.
На шостака, мов кіт на сало, позирав
Еекаючи дяк, і скоро здибав з хати
Тараса, у кабак негайно почвалав,

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 16:58 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Почав з кабашними пяницями гуляти,
Вчорашній хміль тяжкий похмільлєм поновляти.

XLI.

. . . . . .

НЕДОГАРОК ТРЕЙТЇЙ.

Адам і Ева.

ПОЄМА.

(1862—1890.)

ПІСНЯ ПЕРВА.

I.

Сидів я хуторцем серед мого земляцтва.
Наслїднїй хутор був ще від старих панів, —
Не від того про нас уславленого панства,
Щó розплодило ся з крівавих палїїв,
А від статечного та чесного землянства,
Щó з його »сьміх собі диявол учинив«:
Бо йшло у козаки »для позбутьтя побоїв,
Напоїв і кормів« од вольности героїв.

II.

Не сам я хуторцем, з дружиною сидів,
Щó Євою прозвав задля краси й величчя.
Дїток в нас не було: цар Ирод повелїв
Наслїдника її поваги і обличчя
Звести ще до родин, — почув бо від волхвів,
Що сьвітлом темрява засьяє у язиччя
Від нарожденного з найкрасчої з-між жен,
І буде жизни путь про кожного рівéн.

III.

Сидїли ж ми самі, немов ще в часи райські,
Тогдї, як вся земля співала та ревла,

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 16:58 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Як не прохóдив ще по нїй леміш ратайський
З підмогою свого друзяки чересла.
Дивились бо на мир так званний християнський
Як на помийницю диявольского зла,
Котру козацтво нам у спадок завіщало,
Як з Татарвою Русь і Польщу руйновало.

IV.

Дивились з захисту, через свою межу,
Що скрізь Балабани, Грапи, Орли, Єврахи
Та Крутояренки, сїпаки, на чужу
Худобу надять ся, мов давнї гайдамаки, —
Завидують не то сусїдському коржу,
Щó з салом учить нас, мовляв, біда вминати,
Ба навіть і тому, що волики його
Обнюхують кругом добродїя свого.

V.

Воли ж у нас були, сказати — на продиво:
Розкошні мов тури, щó славлять у піснях.
За плугом ідучи, роли не зробиш криво.
Гей, гей! соб, соб!... Щó воїн в тих шиках,
Так віл у мене йде, мов по струнї, на диво
Тому, хто не бував по инших сторонах.
Працює й дякує за догляд приязний,
Як праведний москаль цареві на войнї.

VI.

До сих-же то волів, розумних мов людина,
Наймати наймита-підпасача — шкода!
Шукай його, де хоч, — в його руках скотина
Смутна що-дня. Скажи йому про се — біда!
Мовчи, щоб не дрочить харцизницького сина,
Щó анї сорома, мовляв, анї стида, —
Біда ще гірша: бо наш народ попсувало
Козацтво ще тогдї, як Польщу руйновало.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 16:58 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

VII.

Отсе ж без наймита і наймички, самі
Адам із Євою на хуторі працюють —
Кругом їх Божий рай: бо й між гусьми й курми,
І між телятами і всяким статком чують,
Ба й між понурими к самій землї свиньми,
Мов сьвіт у темряві, чи днюють, чи ночують,
Сьвіт жизни, ту сьвяту природи таємницю,
Щó все животворить: і нас і зьвіра й птицю.

VIII.

Адам із Євою від хлопаків сусїд
Ровами окопавсь, мов у якому шанцї;
А по окопові поріс колючий глід,
Щоб не вкрадали ся по ягоди поганцї,
По ягоди, гриби, по яблука... І слїд
Хижацький зник давно на Липовій Полянцї,
Де лика дерли їх батьки на постоли,
Випасуючи скрізь по застумах воли.

IX.

Не вдержав же б сїпак нї вал нї глід колючий,
Та їм були страшні кудласті гавкуни,
В-день тихі, а в-ночі мов сови невсипущі,
До варти з'учені собаки-британи.
Мов коршак сторожкі, мов Цербер невгавущі,
Почують, полетять і обірвуть штани.
Вони ж то наш і сад і двір обороняли,
З зорі та й до зорі мов на вовки брехали.

X.

Не до смаку було се Єврахам, Орлам,
Злодюгам з-роду ще, від Хмеля від Богдана,
Щó »крав, мовляв, той крам та в Київ продавав«
На окуп, на гарач у хана та в султана
Злодїям-хижакам, таким, яким був сам,
Щоб не дало йому козацтво прочухана;

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 16:58 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Отсе ж моїх собак Орли та Єврахи
Вважали за страшні против сїпак гріхи.

XI.

Забравши між своїх повірників цілковий,
Івану Воїну нераз вони гуртом
Наймали у попа молебень празниковий,
З лихою думкою — щоб він мене з кийком
Або хоч із мечем, застукавши в діброві,
Чи то на баштані, побив чи й поколов.
Про се вони чуби аж на долівці слали
І »местника свого нехибного« благали.

XII.

А то знаходимо було ще й закрутки:
Дві закрутки на нас а вісїм на худобу,
Щоб виздихало все, корови і бики,
А ми щоб згинули, не закричавши й пробу;
Щоб жито й ярину поїли червяки,
Щоб не лишило ся з городини і бобу...
Я закрутки, на глум дурній дурноті, рвав
І тим своїх сусїд ще гірше дратував.

XIII.

»На біса він отим окопом окопав ся!«
Базїкали вони, попивши сь на сьвятках.
Таж нї один із нас у кражі не піймав ся,
А злюка сей на нас таки наводить страх.
Болай він там з усїм добром своїм запав ся,
Як у Хмельницину ненавидний той Лях!
Колись нам тут була усюди вольна воля:
Нїхто не городив поперед нами поля!

XIV.

. . . . . .

Generated on 2015-05-13 16:58 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

НЕДОГАРОК ПЯТИЙ.

Нагай.

Підспів під Вольфґанґа Ґете.

I.

Кабінет астронома в Петербурзі. На стїнї портрет Шевченка в лаврах.

Нагай *(сам).*

Я потерялъ и то, чѣмъ сердце было полно,
И то, чѣмъ умъ, какъ подвигомъ, гордился.
Я осудилъ *ее* и *ихъ* безмолвно,
Но гордымъ духомъ горько возмутился.
Теперь, какъ Фавстъ, сижу я на престолѣ
Учености безцѣльной и ничтожной;
Какъ путникъ безъ дороги въ снѣжномъ полѣ,
Блуждаю и томлюсь душой тревожной.
Гдѣ путь мой? гдѣ пріютъ?
Я жилъ любовью
И нѣжной дружбой и благоволеньемъ
Ко всѣмъ, въ комъ чувства съ молодою кровью
Играли молодымъ самозабвеньемъ;
Теперь моя любовь, какъ сонъ чудесный,
Въ презрѣнье горькое преобразилась.
Вокругъ себя я вижу торгъ безчестный,
Мнѣ правда въ наготѣ своей открылась.
Такъ неожиданно нарядъ павлиный
Ворона-хищница съ себя спустила,
И голосъ нѣжный, тихій, голубиный
На злое карканье перемѣнила.
Я демократъ-бѣднякъ, и милліону
Царица женской прелести клянется
Въ любви до гроба, въ вѣрности закону,
Во всемъ, что честностью у нихъ зовется.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 16:58 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Презрѣнье, ненависть — души отрава,
Подрывъ ума, высокихъ думъ кладбище...
Тамъ, гдѣ цвѣла, какъ садъ Эдемскій, слава,
Я вижу мертвой жизни пепелище...
Га! *слава!* слово звонкое, пустое!
Тобою мы завѣшиваемъ уши
Богинямъ красоты, и молодое
Вино льемъ въ старые мѣхи, ихъ души...
Благоволенье, дружба... Какъ уныло
Звучатъ слова прекрасныя, святыя!
Моей души завѣтное кадило
Сердца напрасно возбуждало злыя.
Призваніе священное Поэта,
Боготворимаго тупой толпою,
Хотѣлъ я оградить отъ бредней свѣта,
Который лучше называть бы тьмою, —
Отъ фальши тѣхъ писаній простодушныхъ,
Что сберегли намъ темныя преданья
Старинныхъ грамотѣевъ криводушныхъ,
Для нашего въ безпутствѣ оправданья.
Но, въ изступленіи, его природу,
Родное чадо мрака и сіянья,
Безумцы кажутъ своему Народу,
Какъ образецъ слѣпого подражанья...
Изъ непроглядныхъ предковскихъ потемковъ
Они летятъ на свѣтъ, какъ нетопыри,
Все дикое изъ полудикой лиры.
И проповѣдуютъ, во славу Украины,
Основу новую литературы —
Самоуправную расправу грубой силы,
Наперекоръ преданіямъ культуры.
И представляютъ жизни идеаломъ
Событія Руины Русскопольской,
Національной доблести началомъ,
Подъ апогеемъ Сѣчи Запорожской.

Generated on 2015-05-13 16:58 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

И восторгаются, въ бреду лиризма,
Рѣзнею Уманской да вѣроломствомъ,
Послѣднимъ проявленьемъ героизма,
Который посрамилъ насъ предъ потомствомъ.
Великій трудъ! обширныя познанья!
Владычество надъ темными умами?
Пустыя вы, ничтожныя мечтанья...
Стыжусь, что я въ душѣ гордился вами...
(Стукає щось у двері.)
Кто это? Ужъ не ты ли, мой единый
Пріютъ сердечный?... Нѣтъ, средь Украины
Ты подвизаешся въ моемъ хозяйствѣ.
Наслѣдство мрачное по предкахъ дикихъ,
Нагаяхъ, въ этомъ полусонномъ Царствѣ,
Обороняешь отъ плутовъ великихъ.
Тамъ всѣ плуты: одинъ отъ гнусной лѣни,
Другой отъ жадности къ добру чужому,
А тотъ отъ лицемѣрства... И ни тѣни
Ни въ комъ изъ нихъ нѣтъ зла къ поступку
Они плутуютъ какъ-то благодушно: [злому.
Другъ друга грабятъ, по міру пускаютъ;
Терзаютъ честныхъ труженниковъ дружно
А негодяевъ, какъ родныхъ, ласкаютъ...
(Знов стукає щось у двері.)
Тотъ не стучалъ бы... Нѣтъ, онъ погрузился
Теперь по шею въ тину формализма
Въ родномъ аулѣ нашемъ на Сулѣ.
Боюсь, чтобъ и его умъ не покрылся
Туманомъ варварскаго прозаизма
Въ туманной, сонной, пяной сторонѣ.

Входять двоє Громадських Мужів.

Первий.

Професоре Сподарю! не здивуйте,
Що ми до Вас ізнов приходим.

Generated on 2015-05-13 17:04 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Ми громадянами в Вас гостювали,
Тепер прийшли Громадськими мужами.

Нагай.

Вы въ самомъ дѣлѣ мужи, и сѣдины
Вамъ не дозволятъ низойти до грязи.

Другий.

Отсе ж в імя Громади й України
Вертаємось в їх силї і повазї.

Нагай.

Садитесь, господа. Я терпѣливо
Васъ выслушаю въ нервномъ раздраженьи;
Вы говорите такъ краснорѣчиво,
Что съ Вами слѣдуетъ имѣть терпѣнье.

Первий.

Ми вибачаємо Вам гордуваньнє
Повагою Народньої Громади:
Ще не погасло в Вас гнїва паланьнє,
І не потух огонь жалю й досади.

Другий.

Жалю і в Вас і в нас тепер доволї:
Бо через наш недóрозум громадський
Ми попустили попуск своєволї,
Буяньню й необачности юнацькій.

Первий.

Жалкуємо від серця: Україна
Через гуканьнє молоде втеряла
Свого преславного в науцї сина,
Котрому в себе рівного не має.

Другий.

Ляхом і Москалем тебе взивали...
За се ти не гнївись, наш любий Батьку:
Не кидай нас, що ми так бушували
При нашому мизерному нащадку.
Дїтей прихильних в України мало,
В убогої й слїпої недоріки:

Generated on 2015-05-13 16:58 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Козацтво значне все попристaвало
У прийми, щоб чужі сповнять засіки...

Нагай.

Ляхомъ я былъ отъ самой колыбели,
А Москалемъ отъ юныхъ лѣтъ остался.
Обиды въ этомъ нѣтъ, какъ ни хотѣли,
Чтобъ я попрекомъ пылкимъ возмущался.
Чѣмъ былъ я, тѣмъ и есть и буду, --
Питомцемъ Польки, сыномъ благодарнымъ.
Ея уроковъ чести не забуду,
Не сдѣлаюсь подпольникомъ коварнымъ.
Воспитанъ я въ Москвѣ: тамъ видѣлъ
Все, что низпровергалъ Полякъ надменный,
Все, что Козакъ инстинктомъ ненавидѣлъ,
Надъ чѣмъ смѣялся въ гордости мизерной.
Тамъ видѣлъ разумъ я, въ законѣ стойкій,
Въ преданьяхъ старины великій, крѣпкій, —
Нашъ задній умъ, простой, не слишкомъ бойкій.
Но какъ на скользкомъ льду подкова, цѣпкій, —
Нашъ задній умъ, покорный властелину,
Въ которомъ волю зритъ всего народа,
Могущества великую пружину,
Двѣнадцатаго въ двухъ столѣтьяхъ года.

Первий.

Тебе ми, Батьку, на Москві ще знали,
Як ти в отця без матери зістав ся,
Та перед нашими про се мовчали,
Щоб хто досадним словом не озвав ся.

Нагай.

Чужда мнѣ, други, дѣтская досада:
Я мужъ.

Первий.

Бо родом ми не з-над Сули́,
А коли хочеш знати, з Царяграда.
Туди ще наші пращури втекли

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 16:58 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Від присуду Петрової дубини;
Хилили під невіру Турка спини,
Та й повмирали, дивлячись на Русь,
На нашу Древню Русь, оддалеки.
Які б там нї були в кого батьки,
А ми, Сподарю, Таволга й Самусь,
Ми виросли на правдї мусульманській,
Не на Мазепинській брехнї козацькій
Чи єзуїтській, щó й царя Петра
Під манастир, мовляли, підвела.
На Руси ж аж тогдї вже проявились,
Як наші з Турком на Дунаї бились;
І з-малку учено нас на Москві,
З царської ласки до батьків хоробрих.
Отсе ж, Сподарю, в нашій голові,
Опріч про тебе думок чистих, добрих,
Не завелось нїчого, як в Сулян,
Що ти, мовляли, Лях, Москаль і пан.

Нагай.

И панъ... Благодарю сердечно Бога,
Что онъ меня не создалъ мужикомъ.
И счастья вижу въ томъ не очень много,
Что мой отецъ былъ истымъ козакомъ.
Одинъ Полякъ, за вѣрность Государю,
Которому свободно присягнулъ,
Представленъ былъ предательскою тварью,
Въ Харибдѣ бюрократіи тонулъ...
Везли его въ Сибирь, и надъ Сулою
Онъ умеръ въ нищетѣ; и сиротою,
Отвергнутой Поляками, была
Заброшена въ пустыню Наливая
Единственная дочь его... Цвѣла
Она весенней, пышной красотою;
И полюбилась Полька молодая
Нагаю, поселенскому герою.

Generated on 2015-05-13 16:58 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Въ Военныхъ Поселеніяхъ Нагай
Служилъ. Въ отставкѣ пилъ съ аракомъ чай,
И былъ вооруженъ всегда кинжаломъ.
Турецкій бытъ его былъ идеаломъ,
Но бредилъ онъ Козацкою войной,
И Сѣчью Матерью и Батькомъ Лугомъ,
И вѣчно недоволенъ былъ женой;
Онъ видѣлъ Польку въ ней и Католичку,
Ко мнѣ ее, какъ къ сыну, ревновалъ,
Въ моихъ глазахъ не разъ ее бивалъ;
Придирки у него вошли въ привычку.
Однажды былъ онъ пуншемъ вдохновленъ
И золъ, какъ съ Прозерпиною Плутонъ...
Вдругъ молніей сверкнула сталь кинжала,
И мать передо мной въ крови лежала.

Другий.

О Турчине! так от яке добро
Ти Козакові передав у спадок
За нашу дань, за золото й сріблó,
Богданової каверзи нащадок!

Нагай.

Очнулся я в кибиткѣ. Мнѣ отецъ
Молчать про все сурово наказалъ.
Стращалъ меня, грозилъ и наконецъ
Кинжалъ кровавый нагло показалъ.
Но я угрозъ его не испугался:
Я всей душой убійцу презиралъ,
И никогда къ нему не показался:
Чужой онъ мнѣ и ненавистенъ сталъ.
Москва мое сиротство пріютила.
Нашелъ я тамъ друзей, нашелъ родныхъ,
Но повѣстью о томъ, что такъ томило
Мнѣ душу, не просилъ участья ихъ.
Я молча погружался въ глубь науки,
Искалъ отрады въ критикѣ свободной,

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 16:58 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Не ужасаясь многолѣтней скуки
При сортировкѣ пряжи разнородной,
Съ которой мудрецы готовятъ сѣти
Для юношей, неопытныхъ въ мышленьѣ,
Чтобъ до конца такъ думали, какъ дѣти,
Въ Казако-азіатскомъ ослѣпленьѣ.
Но правъ Поэтъ, что баснямъ чернь послушна,
Легко пустымъ надеждамъ предается,
Для истины тупа и равнодушна,
И къ невозможнымъ благамъ жизни рвется.

Другий.

Професоре, наш Батьку! не гнїви ся,
Що в нас по-наськи в грудях серце бѣть-ся,
Що в прадїдів їх правнуки вдали ся,
Що наша чернь кудись безумно рветь-ся.
І рвала ся і рветь-ся й буде рватись
Старезна Русь до рівноваги жизни.
Шкода за се із неї насьміхатись
І вергати на неї укоризни.
Молодїж наша носить ідеали
І простолюднї-хатнї упованьня,
Що́ предки їй в піснях переказали
Серед свого крівавого буяньня.

Нагай.

Но я, сынъ славной Рѣчи Посполитой
И царственной Москвы питомецъ гордой,
Въ своихъ воззрѣньяхъ на мятежъ несытой
Стоять обязанъ на основѣ твердой.
Мятежъ я мѣряю однимъ прогрессомъ
Въ богатствѣ края, въ правахъ и свободѣ,
А не мечтательнымъ противовѣсомъ
Безправія безправію въ народѣ.
Насъ мятежи да низкія измѣны
Отбросили назадъ, въ столѣтья мрака,
И мы судьбы народной перемѣны

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 16:58 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Должны ждать вовсе не отъ гайдамака:
Кто бъ ни былъ онъ, Поэтъ, родной сынъ Музы,
Или кровавый Тамерланъ Хмельницкій,
Исчадье Евмениды и Медузы,
Воспитанникъ Козако-Езуитскій.

Ввіходять, не постукавши, гуртом четверо козацьких чур.

Первий.

Громадські Мужі! ми на вас надію
Непевну в нашій справі покладали;
Громада кинула всю різноцію
І нас, козацьких чур, слідом послала.
І праведно послала; ви сфалышили
Против наказу нашого ясного:
Щоб образ нам Тарасів слобонили
Від перекинчика, Ляха лихого.
Ви ж, узурпуючи речницьким правом,
Самі собою змислили благати
Того, хто хоче бути в нас гетьманом,
Щоб вольну чернь під ноги підобгати.

Один з громадських мужів.

Цить, блазню! буде вже гуканьня
Безрóзумного галасу.

Другий козацький чура.

Ви цитьте,
Громадські самоправники!

Третій.

Чинїте,
Щó чернь велить козацька!

Другий громадський муж.

Пануваньнє
Черницьких демаґоґів на Вкраїні
Минуло вже й не вернѐть-ся до-віку!

Generated on 2015-05-13 16:58 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Четвертий козацький чура.

Нї, саме настає, панове, нині!
Ми воскресили матїр-недоріку,
Устала з мертвих на співаньнє сина,
На плач його, на поклик віковічний,
До рятуваньня правди Україні,
І панській кривді суд настане вічний.
(Тупотить ногами.)

Трейтїй.

Отсе ж і судимо вже кривомову
Змоскаленого Поляка, злоріку,
Щó під людську не підклонив ся мову,
Зробив із язика свого калїку.
У нас козацтво вольне закликає
До двох сусїд на панщину-крепацтво,
Хмельницину щасливу зневажає
І проклинає славне гайдамацтво.

Четвертий *(тупотун).*

Берім від нього кошову сьвятиню,
Спасенний стяг Богданової Руси,
Завітову надїй народних скриню,
Тарасів лик, понуро-довговусий!
(Здіймають і виносять Шевченків портрет.)

Первий громадський муж.

О злиднї розуму! як довго з вами
Вовтузились ми! Шкода часу й працї.

Другий.

Ми тілько сивий волос ганьбували
Серед їх диких сїчових орацій.

Первий.

Професоре Споларю! вибачайте,
Що перед вами високо несли ся.
Прощайте, лихом нас не поминайте,
Бо справдї в предків правнуки вдали ся.
(Виходить, Нагай сидить загадавшись.)

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 16:58 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Ввіходить побратим Пригара.

Нагай.

Ты ль это? или только призрак милый,
Въ моемъ бреду о жизни, вижу я?
Тебя искалъ я, звалъ мой духъ унылый
Въ безжизненной пустынѣ бытія...

Пригара.

Моя душа коханний поклик чула...
Менї ти снив ся, і тяжкий твій сум
Мене з далекого козацького авула
Прикликав. Щó-ж твій велетенський ум
Стревожило?... я не кажу — смутило.

Нагай.

Изчезло все, что было сердцу мило!

Пригара.

Як?! і безсмертна безконечная любов?
Те дивне, пишне сяєво природи,
Щó просьвіщає й чорну гайдамацьку кров,
І в спеку надає нам прохолоди?

Нагай.

Не говори мнѣ языкомъ Боговъ,
Питомецъ-баловень игривой Музы.
Потерянъ рай блаженно-тихихъ сновъ,
Передо мною — адскій ликъ Медузы.
Окаменѣлъ я сердцемъ. Красота,
Обманъ очей, душѣ моей противна...
Стыжусь подумать, какъ моя мечта
О счастьѣ съ куклою была наивна!
Но я болѣю и другимъ стыдомъ...
Взгляни сюда! *(Показує на порожнє місце на стїнї.)*
Ничтожество разсудка,
Мечтаній дикихъ пагубный Содомъ,
Начитанности легковѣрной шутка —
Здѣсь разыграли оргію свою,
И, трезвый посреди ватаги шумной,

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 16:58 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Теперь я воду хладной Леты пью,
Ищу забвенья кутерьмы безумной.

Пригара.

Так і того вхопила ся орда,
Хто нас один перед культурним сьвітом
Явив людьми?... Та се ще не біда!
Здрочились, мов бики на ниві лїтом;
Та прийде нехотя, мій друже, до ясел
І віл і кінь і безумний осел...
Я стрів їх ідучи, я чув гуканьнє
Про давню волю і преславну Сїч.
Мене не здивувало їх буяньнє:
Так мусить бути, се наслїдня річ.
Скрізь по сьвітах народи квітувались
За пращурів, крівавих розбишак,
Покіль інстинкти дикі вгамувались
І гору в жизнї взяв культурний смак.
Не довго ссати-муть з Тараса дикость
І ганьбувати-муть його великость:
Брехня в огнї ума перегорить,
І тілько правда буде вічно жить,
Бо тьма почезне всюди перед сьвітом.
Нераз кажу: так у ратайстві лїтом
Буяє часом скот, а до ясел
Приходе навіть і дурний осел.
Шкода, мій брате, і про те журитись,
Що без ума живе в нас красота.
Не хутко зможе сьвіт переродитись,
Не скоро в нас Господня правота
Вселить ся і очистить нас од скверни.
Покиньмо, брате, город сей мизерний,
Полиньмо на Вкраїну, де любов
І гайдамацьку просьвіщала кров.

Нагай.

Мой другъ! въ твоей душѣ разумно честной

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 16:58 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Явились, вижу, новыя мечты,
Мечты любви, поэзіи прелестной...
Скажи, откуда ихъ набрался ты?

Пригара.

Сам, друже, ти мене направив
Туди, де жизнь огнем сьвятим горить...
Там гимном я Творця мого прославив,
Що в мене серце вялим сном не спить.

Нагай.

Возможно ли?... Сестра?!

Пригара.

У тім авулї,
Як звеш ти хутір свій, знайшов я рай.
Серед грядок пшенички та цибулї
Там пишно процьвітає вічний май.
Земля там любо з небом понялась,
Природа низча з висчою злилась;
В людинї смирній сьяє Божество,
В нїжному тїлї — духа торжество!

Нагай.

Я долго жилъ и странствовалъ далеко
Отъ колыбели сумрачной моей,
Храня въ скитальческой душѣ глубоко
Печальный образъ матери моей, —
Печальный образъ Польши и Россіи
Въ ихъ тяжкой многовѣковой борьбѣ...
Не подклоняли обѣ гордой выи
Завистливой, измѣнчивой Судьбѣ,
И намъ, потомкамъ позднимъ, завѣщали
Свой непокорный горделивый духъ.
Тѣмъ, что уста мнѣ милые шептали,
Донынѣ полонъ мой сыновній слухъ.
Храню я въ сердцѣ образы живые,
Но разумомъ принадлежу Москвѣ,
И тонутъ всѣ мои мечты былыя

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 16:58 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Въ ея великомъ, полномъ торжествѣ...
Сестра!... о, если бъ ты была рожденье
Несчастной Польки! я бы заглушилъ
Негодованье, горькое презрѣнье,
Которое Татаринъ мнѣ внушилъ,
И былъ бы я твоимъ на дѣлѣ братомъ,
И жизнь тебѣ одной бы посвятилъ,
И съ этимъ дикимъ Польши супостатомъ
Возможный ладъ житейскій сохранилъ...
Козакъ Нагай и именемъ и дѣломъ...
О незабвенная вовѣки! сколько зла
Душой возвышенной и нѣжнымъ тѣломъ
Ты отъ него въ Ордѣ перенесла!...
Но умеръ онъ... Конецъ тому изгнанью,
Которому подвергъ меня кинжалъ.
Съ восторгомъ твоему повѣствованью
Я внемлю. Вижу ясно, ты пожалъ
Любви цвѣтами обвитые лавры
Тамъ, гдѣ мои тоскуютъ молча Лары...
Что жъ? ѣдемъ; кончилась игра
Въ прогресъ, любовь, благоволенье, дружбу;
Я честно сослужилъ Культурѣ службу
И отдохнуть въ пустынѣ мнѣ пора.

Пригара.

І ще тобі скажу, мій любий друже:
Твої Суляне не такі осли,
Як за твого там побуту були;
Против ума брикають ся не дуже,
Пють мірою, і бють своїх жінок
Хиба тогдї, як дїло гріх робити, —
Косити, сїять, жати, молотити.
От і молотять жінку та дїток,
Щоб дома без роботи не сидїти.

Нагай.

Спасибо, другъ и братъ!... Ты разогналъ

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 16:58 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Унынiемъ навѣянныя думы,
Ты не впервые дѣломъ доказалъ,
Что я для жизни не годжусь, — угрюмый,
Сурово строгiй истины пророкъ, —
Для жизни, гдѣ народный нашъ порокъ
Измѣны слову, долгу, чести, праву,
Вливаетъ въ сердце мнѣ тоску, отраву
Моей энергiи, моихъ трудовъ,
И въ жилахъ леденитъ живую кровь.
Ты сдѣлалъ дѣло важное, мой другъ,
Когда въ среду фанатиковъ Поляковъ
Съ Богинею Ѳемидою самъ-другъ
Притянулъ, и гнѣздо ксензовства, Краковъ,
Растормошилъ, и сыну возвратилъ
Наслѣдство послѣ матери несчастной.
Теперь я воленъ въ жизни. Ты купилъ
Мою свободу у Судьбы всевластной.
Душевно радуюсь, что отчiй домъ
И все, чѣмъ обладалъ отецъ мой нѣжный,
Твоей заботою, твоимъ трудомъ
Передано сестрѣ моей. Небрежный
Въ дѣлахъ практическихъ, я бъ не съумѣлъ
Все такъ устроить дома, какъ хотѣлъ...
Итакъ мы ѣдемъ: я — искать могилы,
Мнѣ дорогой, въ наслѣдственной глуши,
А ты — смотрѣть на образъ сердцу милый
И раздувать мечтами жаръ души.

Пригара.

Благословеннiї мечти, мiй брате,
Так само, як поезiї мечти,
Щó учать нас до-вiку обожати
Харит, богинь безсмертних красоти!
Я не такий щасливий і багатий
У господарствi розуму, як ти.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 16:58 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Не розумом, так серцем буду жити,
За серце дружнє Господа хвалити.

Нагай.

Ты въ самомъ дѣлѣ жизнью вдохновленъ,
Дай Богъ, чтобъ это не былъ только сонъ.

Пригара.

Не сон, хиба безсонниця, мій брате,
Бо далебі знайшов я щось таке,
Що й фарбами його не змалювати:
Нїжне, наївне, тихе і палке.

Нагай.

Боюсь, не вышелъ бы его портретъ,
Убійцы матери моей...

Пригара.

Поет
Не так, як астроном, собі міркує:
Він придивляєть-ся до инших сфер,
І серцем в другім серці Бога чує,
Хочби отець його був Люцифер.
Ми всї взяли початок у розбої:
Дїди і прадїди мої Донцї
Були такі здобишники герої,
Як і твої по батьку Низовцї.
В нас на Дону, се правда, честі більше,
Анїж у вашої, мовляв, Орди;
Та й ми їмо одно 'дного незгірше,
І я в тім бачу тілько пів біди.
Біда в щоденній каламутній прозї,
Що цьвітемо мов квітка на морозї,
Що жизнь у нас ключем живим не бє,
Бриньить пустоцьвітом, як гич гниє.
Москва до себе тягне вас як сонце,
Її »велике, повне торжество«;
Нам Украіна сьвітить ся в віконце,
Як поетичне жизни божество,

Generated on 2015-05-13 16:58 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

І я свій Дон Великий забуваю,
Я раю над Сулою в вас шукаю.
(Обнявшись виходять.)

II.

Степова могила над Сулою.

З-за могили чути: **дівочий голос.**

Та бодай тая степовая
Могила запала,
Що я вчора жито жала,
Вечероньку утеряла.

Ой втеряла її вчора,
Втеряю й тепера...
Чогось моя женишина
Стала сумна-невесела.

Парубочий голос *покриває дівочого.*

Ой у полі могила
З вітром говорила:
Повій, вітре, ти на мене,
Щоб я не чорніла.

Щоб я не чорніла,
Щоб я й не марніла,
Щоб на мені трава росла
Та ще й зеленіла.

Парубочого голоса покриває **чоловічий:**

Ой послухайте
І повидайте,
Що на Вкраїні постало:
Під могилою,
Під Сорокою
Множество Ляхів пропало.

Перебийніс просить немного —
Сімсот козаків з собою,

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 16:58 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Рубає мечем
Голови з плечей
А решту топить водою.

Ой пийте ж, Ляхи,
Ой пийте ж, пани,
Води калюжі болотянії,
А щó пивали
По тій Вкраїні
Пива та меди ситнії!

Гей, Глива! гей, Половий! Паняй, хлоню, передних! Гей соб! гей цабе! гей, гей, гей!

Увіходить Нагай.

Нагай.

Пустыня, глушь... Путивль и славный Кіевъ
Сюда свою сторожу высылали.
Здѣсь Русичи »незнаемое поле«
»Червленными щитами« прегражда́ли.
Здѣсь о полуночи телѣги кочевыя
Свирѣпыхъ Половцевъ »какъ лебеди кричали«,
А мы, что волки сѣрые степные,
Съ Сулы — стрѣлы на Донъ ихъ прогоняли.
»Зегзицею« сюда летала Ярославна
За »милымъ ладою« съ Путивльского »забрала«,
»Бобровымъ рукавомъ«, омоченнымъ въ Каялѣ,
На »жесткомъ тѣлѣ« раны обтирала...
Прошли вѣка, и вновь пустыня, глушь нѣмая,
Умолкли звуки плача Ярославны,
Повсюду мертвый сонъ; забвенья тьма густая
Покрыла славные воителей курганы.
Распахиваетъ плугъ ихъ; западаютъ
Ихъ черные верхи до уровня съ землею...
Дѣвчата про свою вечерю напѣваютъ
Надъ богатырскою »буйтура« головою.
Ихъ женихи вздыхаютъ о пустынѣ,

Generated on 2015-05-13 16:58 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Зеленой, дикой, плугу недоступной,
Какъ было нѣкогда въ безлюдной Украинѣ,
Незнаемой никѣмъ и — неподкупной...
А ихъ отцы, за плугомъ и косою,
Поютъ про Перебійноса-рубаку,
Завидуютъ Козацкому разбою,
Героемъ выставляютъ гайдамаку.
И пѣсни ихъ, туманныя видѣнья
Чего-то темнаго, что было, миновало,
Мы варіируемъ, поемъ среди бездѣлья,
Предчувствуя въ быломъ грядущаго начало.
Начало... О, давно готовимся мы, други,
Своею жизнью жить, и все живемъ чужою;
Пыхтимъ надъ языкомъ природнымъ отъ натуги
И величаемся пустою словъ игрою.
Я бросилъ наконецъ мечты слѣпой науки,
Плоды тщеславія и сны самообмана,
Брожу въ дали отъ васъ, Герои книжной скуки,
Среди родныхъ равнинъ, степного океана.
Здѣсь нѣтъ Исторіи: она погребена
Въ безмолвіи могилъ, въ невѣжествѣ народа.
Здѣсь прославляются такія имена,
Которыхъ честная чуждается природа.
Исторія у насъ воскреснетъ лишь тогда
На трубный зовъ родной, живой литературы,
Когда богатая и бѣдная орда
Проникнется насквозь началами культуры.

Увіходить Нагай, на прозвище Сипко.

Нагай Сипко.

Тури, тури, дури, дури — культури... Годї тобі, мій голубе, туркотати в полї. Ось ходїмо до мене в пасїку. Бач, як цьвітуть гречки! Тут, за церховинною могилою в долинї — медова чаша; пахне раєм, братіку! Так от і я раюю в пасїцї.

Generated on 2015-05-13 16:58 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Сьогодні на зорі вивіз її в гречки. Так чинив і Хмельницький Богдан, сьвятої памяти, душа спасенна, богобоязна. Любив козацький батько пасїшникувати та в холодку ляцькі вина попивати...

Нагай.

Горілку, дядюшка, горілку!

Нагай Сипко.

А що́-ж, як і горілку? Він знавсь на добрих горілках. Про нього не співав би наш слїпий Архип: »Мабуть сей козак нїгде не бував, добрих горілок не пивав«... Від річки Тясмина та й до Висли перепробував наш невмирущий воїтель, де горілки найкрасчі.

Нагай.

Поти лигав на тще серце і на потуху оковиту, поки обдувсь як барило та й дав дуба; хиба-ж не правда, дядюшка?

Нагай Сипко.

Ге, ге, небоже! Та ти, як схочеш, так лучче дядька говориш по-наському! Московщиною своєю тілько пацикуєш. Ге?... Дав, кажеш, дуба? Дамо дуба й ми з тобою: та слава його не вмре, не поляже, лицарство козацьке всякому роскаже. Праведно співає наш Архип, праведно й людей він крикнувши розвеселяє:

Ой пий, та не лий,
І люби, та й не бий:
Буду пити, буду й лити,
Буду любить, буду й бити.

Се козакові не доган, що гладко пє, мов з лука бє. Отто догана, що Микола Потоцький звів ся на розум жіноцький через панську, мов-

Generated on 2015-05-13 16:58 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

ляли, піятику. А наш Хміль і пяний переважував розум тверезих — не то Ляхву, та й Москву. Добре козаки пили, добре й воювали, тим вони над усїм сьвітом і панували. Чуєш? Співає в полї.

Чути ратайський спів. Нагай Сипко підспівує.

Перебийніс просить немного —
Сїмсот козаків з собою.
Рубає мечем
Голови з плечей,
А решту топить водою.

Ой пийте ж, Ляхи,
Ой пийте ж, пани,
Води калюжі болотянії,
А щó пивали
По тій Вкраїнї
Пива та меди ситнії.

Нагай *(тим часом промовляє.)*

Земля разбоевъ, грабежей ужасныхъ,
Способностей великихъ и напрасныхъ!
Воспоминанье здѣсь въ кровавыхъ лужахъ бродитъ,
И лавры грязные въ предательствѣ находитъ.

Нагай Сипко.

Козак пє, докіль у козака є, а як нема, знов полем і морем гуля, та без долї й не бува... Тим і гутірка про його гуляньня, плюндрованьня: »Бог не без милости, а козак не без долї.«

Нагай.

Философія, достойная казацкаго потомства.

Нагай Сипко.

А то чи не ваша, пане професоре, достойнїйша: щоб наших преславних предків розбишаками взивати?... Чого-ж одвертаєш ся? Куди

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 16:58 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

'д рідного дядька втїкаеш? Я ж тобі, сиротї, зістався тепер і за отця й за матїр.

Нагай.

Скажите, дядюшка: возвратите, или нѣтъ, племянницѣ ту землю, которую называете медовою чашею?

Нагай Сипко.

На-що ж їй, соколику мій, землю вертати? Умру, то все твоїй сестрі достанеть-ся: бо ти батьківщини зрік ся.

Нагай.

Я отрекся отъ наслѣдства въ пользу сестры.

Нагай Сипко.

Та й не знав еси, пане професоре, що од землї можна одрекатись тілько... як бо ви говорите?... тілько *абсолютно*. Ну, побачивши себе єдиним наслїдником батьківщини, я й узяв своє по закону.

Нагай.

Знялъ или нѣтъ, но мое отреченіе прислалъ я вамъ съ просьбою — отдать сестрѣ все, чѣмъ владѣлъ ея отецъ. Вы взяли бумагу изъ рукъ моего уполномоченнаго, вы говорили съ нимъ объ этомъ дѣлѣ безъ возраженій, и лишь только онъ уѣхалъ въ Петербургъ, заставили судъ ввести во владѣніе не племянницу, а себя самого.

Нагай Сипко.

Голубчику мій! таж я не був такий дурний, щоб мавши право за собою, не користуватись правом.

Нагай.

У насъ это называется низость.

Generated on 2015-05-13 16:58 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Нагай Сипко.

А у нас — високість. Високий в нас той розум, щó знає і шанує закон. Ти закону не шануєш, небоже: ти його вирок узиваєш низостью. За се знаєш куди посилають? Туди, де козам роги правлять. Я ж, слава Богу, високих ваших наук не проходив, то й зістався почитателем царевого закону. Коли-б закон вирік, що ти мій крепак, — вибачай, соколику мій ясний, я б і тебе погнав на панщину. Закон я шаную по-предківськи. Ти й сам знаєш, що в нас у Слїпородї є Нагаї крепаки. Вони пійшли від підстаршого брата нашого прадїда, щó жив підсусїдком у старшого. Указ царицин захопив його в підсусїдках, а наш прадїд не схотїв ійти против закону. Так само й я мушу чинити.

Нагай.

Изъ уваженія къ закону вы грабите сироту?

Нагай Сипко.

Нї бо, не грабую. Як умер твій татусь а мій брат — царство йому небесне! — я поховав його чесно, рядочком із твоєю панїматкою. Він бо її любив, як голуб голубку, і до году не схотїв у-друге женитись. Ти ж менї з Москви на мій лист не одгукнувсь, а сестрі твоїй, моїй любій небозї, Настусї, пійшов сьомий годочок. Ну, я, звісно, взяв батьківщину вашу під себе. Тут підскочила холера, — умерла й друга жінка твого татуся, твоя вже мачуха. Не треба було й третини їй до живота видїляти. А ти, мій чорнобривчику, вештаєш ся собі десь по заграницях та високомудрствуєш по тих Петенбурхах. Кому-ж, як не менї, владїти предківщиною? Я й почав нею владїти. І таки правду тобі скажу: не про таких

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 17:04 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

наші предки дбали, щó деруть ся на небо по нїмецьких драбинах, по тих обсерваторіях. Уплило такеньки пять, вісїм, девять год; повернуло на десятий... Коли ж ти шлеш менї якийся документ. Я таки й злякавсь був трохи. Аж нї! Слава тобі Господи! не вчеплюєть-ся в батьківщину, зрекаєть-ся, та ще й противозаконно... Голубе ти мій сизий! Я не любив би тебе так, коли-б ти не був такий чоловяга сердечний.

Нагай.

Любовь! надъ нею дьявольски смѣются
У насъ на нашей »славной Украинѣ«...
Какъ псы голодные, за кость грызутся
Надъ гробомъ матери и брата нынѣ.
А прежде въ тѣ вѣка, когда Богданы
И Портѣ и Россіи поддавались,
Родными братьями въ поляхъ курганы,
А сестрами гаремы наполнялись.
Измѣною герои величались,
Предательствомъ, какъ доблестью, хвалились,
Съ Гиреями въ Отечество вторгались,
Подъ знаменемъ Османовъ гордо бились...

(Виходить.)

Нагай Сипко.

Одвернувсь, мимрячи якусь нїсенїтницю, не хоче дядька знати. Та ось іде ще один письменний дурник. Сей мабуть ще не друкований. Може на чому з ним ізійдемось.

Ввіходить Пригара.

Пригара *(співає).*

Ой ізійди, зійди,
Ти зіронько та вечірняя!
Ох і вийди, вийди,
Дївчинонько моя вірная!...

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 16:58 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Нагай Сипко.

Оттак-о лучче! А то дїдько пекельний і розбере, що́ воно верзе... Ну, паничу? нагледїлись одне на одного? наспівались у-купоньцї? Та й голос же в обох придав ся: слухаєш, не наслухаєш ся. Наговорились про свої любощі? Націлувались? намилувались? От і менї, старому, втїха, що ви собі знай буркочете, як голуб із голубкою. А про худобу не турбуйтесь. Ми люде одинокі: помремо, то вся Нагаївщина вам упаде в спадку. Нам усього чисниць ізо дві й жити.

. . . . . .

Generated on 2015-05-13 17:04 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

III. ГРИЦЬКО СКОВОРОДА.

СТАРОРУСЬКА ПОЕМА.

Переважникові в розуміньню Слова о Полку Ігореві
Професорові Львівського Университета
Докторові филології і философії

Омелянові Огоновському

Присьвячує шанівник його високо заслуженого імени

Панько Олелькович Куліш.

ЗАСПІВ.

I.

Моя ти мовчязна! чого так сумно дзвониш
У струни золоті, що́ начепив Боян?
Віщуєш горенько, чи радощі хорониш,
Чи се неволеньки окрив тебе туман?
Чи з-тиха схлипуєш, чи дрібні сльози рониш
Про камяні серця, про темряву й обман?
Промов менї словце величнїм рокотаньнєм,
Чи слїзми лїй ся вже, невдержаним риданьнєм!

II.

Моя ти гордосте, відрадонько моя!
Таємний неба дар, землї недовідомий!
З тобою горенько забуду всяке я...
Дзвони у золоті Боянські струни-дзвони!
Нехай возродить ся великих душ семя
І миру возвістить божественні закони!

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 17:04 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Да зникне з-між людей неволя, мрак, обман,
І сьяє дух людськи́й, свободний океан!

III.

Що́ Русь передала від оних ча́сів давних,
Що́ боротьба Добра із темрявою Зла,
За приводом сердець і розумів державних,
Під знаменем креста в народнїй дух внесла:
Дїяньня душ сьвятих, завіти православних,
Від берла і меча до плуга й чересла,
Ви, струни золоті, ви, правди вічі дзвони,
Безсмертним рокотом вдихнїте в милїони!

IV.

Да возвеличить ся прихильник ваш, наро́д,
Єдинством сил своїх серед усїх народів,
І як сьвітил ночних небесний хоровод
Тисячолїтьтями блищить вомісто годів!
І зробить ся тогдї Бояновський рапсод
По вічим замислам його вінцем рапсодів,
І мова наша з мов, як серафима глас,
Гармонїю сердець водворить серед нас!

V.

Ви, що́ бороли ся за істину сьвященну
І підступ Духа Лжи уміли побіждать,
І оком прозирним стрічали чашу смертну
І тїло немічне давали розпинать!
О вічна сіль землї! о сьвіте про вселенну!
Зішлїте й на мене восторга благодать,
Що́ силу вам давав за істину стояти,
І не́тям ворогам і кривду їх прощати!

ПІСНЯ ПЕРВА.

I.

Колись давно, як ще не знали
У нас нїчого про Москву,

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 17:04 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

По-над Сулою ми ганяли
Знай Половцї, не Татарву.
В низу ж Днїпра тогдї сидїли
Уз Печенїги Берендїї
Та Торки, Чорні Клобуки,
Не запорозькі козаки...
На глум ковші собі робили
Із наших руських черепів,
А ми сю дич-степовиків,
Князї й дружини наші, били.
Упік ся ж Русї більш усїх
Запеклий ворог Печенїг.

II.

І проявивсь між нами віщий
Співець-гусляр, на ймя Боян.
Над соловя був голоснїщий,
Дзвонив у струни як в тимпан.
Були вони в його живії,
Дзвінкі, правдиво золотії.
Тим часів оних соловєм
І досї ми Бояна звем.
Не соколи ясні (мовляли)
Пускав на білі лебедї:
Нї, віщими бив у живі,
І струни славу рокотали,
І підоймали руський дух
Серед варязьких завірух.

III.

Усобицею ми прозвали
Ту братобійницю лиху,
Щó б гуслярі нам нї співали,
Плачу достойну і сьміху...
І за Порогами вже били
Нас Печенїги, і зробили
Собі з князькóї голови

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 17:04 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Знак величаньня пировий.
Даремно струни рокотали
Князям і витязям хвалу:
Під самовладництва імлу
Нас дикарі повоювали.
Де слава Буйтурів цьвіла,
Там гору паволоч взяла.

IV.

З сього дикарства проявив ся
На Древній Русї цьвіт і плід,
Мов хижим духом воплотив ся
В нас азіятський пан-сусїд.
Бо запустїла руська хата...
Князї втїкали і княжата
Кудись на Клязьму та Москву,
Щоб зупинити Татарву.
Ми ж у козацтво повстрявали
І в славу ши́роко ввійшли:
Чого в поган не відняли,
Те в християнства жакували.
Вселивсь тогдї в наш руський дух
Хижацтва й ка́верзи недуг.

V.

Хижацтво й каверзу в Монгола
Ми, Русичі, перейняли.
Була се нам хороша школа
Перевертать людей в драглї
І дихать поломєм пожарним
По хуторам і селам гарним,
Щоб кожен за своє тремтїв,
Як людоїд хижак летїв.
Сього в нас духа підживляла
Литва хоробра і Ляхва,
Ба й наша пасестра, Москва,
Без козака не пробувала.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 17:04 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Там знали тож в лихі годи,
По чім в козацтва ківш біди.

VI.

Татарин духа нам покинув
Свого́, хоч Русп й не підбив.
Він сам, як искра в полі, згинув,
А духом хижим нас губив, —
Губив і губить: бо брат брата
Ненавидить як супостата
За те одно, що братній дом —
Мамврійський дуб, а не содом.
Зненавидів так господарство
Козак і клином Русь колов,
Покіль з голодною прийшов
Пустинею царю в підданство.
А там готове вже зерно
Про засїв новини було.

VII.

Пісні, що́ Бояни складали,
Почезли в пожарах, старі;
Ляхи ж письменством попсували
Нам нетямні манастирі.
Науки нїгде було взяти,
Прийшлось її в Ляхів шукати,
І ми польщизною жили
Тогдї, як з нею прю вели.
Тимчасом забували думи
Пяні як ніч Сїчовики,
Що́ знали давні козаки,
Між неуків широкоуми.
Цурався пісень і манастир:
Складав бо їх простацький мир.

VIII.

І справдї збориша козацькі,
»Княгинї корчми« та шинки,

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 17:04 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Покинули гурбі простацькій
Полковники та сотники.
Вони тим слави здобували,
Що всюди шляхту в пень рубали,
А під Москву як утекли,
Самі панїти почали...
І розуму тепер шукала
По бурсах шляхта ся нова,
Покіль приймала голова —
Щó в неї польска школа пхала.
Отсе ж, куди козак прийшов,
Там »пана знов Ляха« знайшов.

IX.

Козацтво клина знов загнало
Між панувиту й просту Русь,
Бояна в нас мов не бувало:
Він в лїрника перевернувсь.
І голосила про дрібноту
На сонцї й на пилý до поту
І лїра й кобза по торгах,
Пани ж хропли в пуховиках.
А ярмаркам було байдуже,
Чи струни мертві, чи живі,
Баранячі, чи золоті:
Вподобались їм псальми дуже
Про Лазаря та Богача,
Про Олексїя Втїкача.

X.

Отсе-ж нам духа придавила
І другим нападом орда:
Квітки поезії побила
І в бурсї і в шинку біда.
Пани полковники шляхетні
Вважали ті пісні за шпетні,
Щó голий лїрник верещав,

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 17:04 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Мов чорт із нього лика драв.
А в бурсї так тогдї учили,
Що втїк би з неї й сам Боян.
На розумах лежав туман;
Ми в туманї »вовками вили«:
Мовляв так не один в нас пан,
Щó покидав уже й жупан.

XI.

І мова наша, між глухими
Балаками — дзвінке сріблó,
Вже не дзвенїла, і несло
Від неї книгами цьвілúми.
Смаку й принадности не мала,
То белькотала, то шкварчала
І по торгах і по домах,
І на письмі і на словах...
Між письмаками, ба й попами,
Блищав умом Сковорода;
Та й він, мов у жиру вода,
Шкварчав побожними віршами,
Хоч і хвалили пан-отцї,
А й надто лїрники-старцї.

XII.

Непевна се була фигура
І риба з неї немала.
Його знав кожен мацапура
Ще лучче стовби й чересла.
Сьвятим Грицьком по селах звали,
Купцї й міщане поважали,
І навіть значні козаки
Ламали перед ним шапки...
Хоч же й сьвятим дрібнота звала,
Проте шкварчав Сковорода...
Була тогдї ще та біда,
Що Татарва людей хапала

Generated on 2015-05-13 17:04 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

По селах степових нових —
Хто не стерігсь гостей лихих.

XIII.

Ще Крим не наш був, обгортали
Невіри море ще кругом.
Сади в гаремах обробляли
Не козаком, так мужиком.
А часом і панів ловили,
Стоги, скирти, жита палили,
Кого вхопили, гнали в Крим
І зоставляли тілько дим.
Під Москалем крівцю з нас ссало
Теж саме, щó і під Ляхом.
Безладьля прибуло кругом,
Ладу ж у нас постало мало.
Ми bezrząd-у від козака
Дознали більш, нїж від Ляха.

XIV.

Не дбали наші про науку,
Нам не до шкіл тогдї було.
Не йшла й попам наука в руку.
Все тілько їло та пилó —
В кого було щó їсти й пити,
Та било — щó здолїло бити...
Знов одригнулась старина,
Сьміявсь ізнов з нас Сатана.
Сполячений Волох Могила
Вчепивсь у Русь, мов той репях:
Його наука й по Ляхах
Перевертнїв із нас робила.
Хто двадцять лїт з Ляхом прожив,
І той польщизною смердїв.

XV.

Чернїгове! ти другим градом
В Багрянородного стоїш

Generated on 2015-05-13 17:04 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

По Кийові, та й другим садом
Польщизни руський дух стидиш.
В тобі, мій батьку, Лях Ляхович,
Преславний Лазар Баранович,
Віршами польскими співав,
Народність нашу добивав.
Хоч Владислав тебе в Россії
За плату-здобич козакам,
Нове куйовдище Ляхам,
Зняв, мов личман старезний з шиї,
Та ти, бідахо, й сам не знав,
Що й після Хмеля лядував.

XVI.

Оттим-то псальмами шкварчала
Ба й съвячена Сковорода:
Бо рідне слово школа ссала,
Як ссала кров із нас орда...
Байдé про се писаки й досї,
Ті мудреці простоволосі,
Щó академствують собі,
Покіль є груші на вербі...
В »Дажбожих Внуків« погибало
Наслїдьдє древнє по князях.
Живії струни в кабаках
Слїпе й пяне́ кобзарство рвало.
Байде йому про темну путь:
Бо груші й на вербі ростуть.

XVII.

Забувши думи стародавні,
На псальми з'їхало воно;
Щó ж Бояни співали славні,
Того не тямили давно.
Так нам тепер поети-Львівцї,
Мов у селї під вечір вівцї,
Хрипливий голос подають:

Generated on 2015-05-13 17:04 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Кастальску бо з калюжі пють..
Своїми псальмами шкварчуща
Мекекала й Сковорода.
Псувала смак і їй орда
Письменницька, мов пиво гуща.
І погибав Дажбожий внук
Від побурсачених наук.

XVIII.

З богів класичних і героїв
Тогдї Котляр ще не сьміявсь,
Псевдопоезії устоїв
Ще не втоптав у пяну грязь.
Театр іще й не починав ся,
Мистеріями пробавляв ся,
Де Ирод-цар і сам козак
Балакає нї так нї сяк.
Тим і шкварчала, не співала
Серед селян Сковорода;
А тут і свійська ще орда
Орду татарську поновляла.
Знов одригнулась Старина,
Сьміявсь ізнов з нас Сатана.

XIX.

Нове козацтво заїдали
Нові сїпаки з козаків,
І в мужиків чуби тріщали,
Як пан панка судом душив.
Замість розумної науки
Постали в нас козацькі дуки:
Бо славний Ґанжа Андибер
З жалю на Хмеля впився і вмер.
Ми ж власний розум загубили,
Шукаючи ума в книжках:
По староруських вптязях
Недоляшків з себе робили.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 17:04 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Не тілько Лазар був баран,
Забаранїв і кожен пан.

XX.

Розумним в нас того вважали,
Хто у підбріх розумен був
(Се ми й тепер нераз видали),
Хочби кого і в яму пхнув.
Підбрехами ж панам служили
Підпанки, щó з ними дружили...
Поля, луги, стави, млини —
Все гарбали в панків пани.
Шкварчав на панство за хижацтво
Хиба Грицько Сковорода,
Та віршами ба й він гнуздав
Одно з'убожене простацтво,
Щó просудившись по судах
Скиталось по манастирях.

XXI.

Його побожної сатири
Не дошкуляв запеклим бич,
Та побурсаченої лїри
Не вельми й голосний був клич.
Не воскресали мертві душі:
Він серця панського не зрушив,
Простотї ж духа не підняв:
Бо рідне слово занедбав...
І мов чорти в грузькім болотї,
Так юртували ся пани...
Носили пишні жупани,
Їх панїї ходили в злотї,
А панни куклами росли,
Пустоцьвітом пустим цьвіли.

XXII.

Щó робить кухар із мякеньким
Телячим ситеньким стегном,

Generated on 2015-05-13 17:04 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Робив з паннами панський дом
Під доглядом квоктухи неньки.
Ґарнїром пишно зукрашали,
І з роду в рід передавали
Мясиво на пиру земнім...
Чого й бажати більше їм?
Туні розкоші одалики
Безпечно панїї пилѝ,
Поки вродливостю цьвілѝ
Посеред хмелю та музики,
А потім... потім манастир,
Чи знов таки той грішний мир?

XXIII.

Нї! потім мовчки загризала
В кутку їх відюха нудьга...
Тим часом знов ґарнїрувала
Нові мяса пяна Пиха.
Пекарня врала мов те пекло...
Було б і голому там тепло.
Щó ранок і щó день деньский
Носили страви козачки.
Брички раз-по-раз від'їзджали,
На дворі тиск і гуркітня,
Хиба лучала ся пеня,
Що в бричцї колесо рубали,
Як за старих панів велось,
Як під Ляхом іще жилось.

XXIV.

Велика честь, що не пускає
З двора сусїда можний пан,
Дарма що плямами вражає
І кунтуш в гостя і жупан.
Бо гостя поти заливали,
Що й з-під стола вже витягали...
Тверезим кинуть панський дом

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 17:04 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Було б обидою й стидóм...
Під час і тим сусїд пишав ся,
Що вуси пес йому лизав:
Бідаха цмокав, — сновидав,
Що се вельможний з ним прощав ся.
Так вічной памяти було...
Та вже те в пекло загуло.

XXV.

Як видмикуфлї спорожняли
Пивницї панські в давнину,
Так і підбрехи попивали
В свого вельможного в домý.
Тут справдї Polska nie zginęła,
А тілько Русь окаменїла:
У камінь серце перейшло,
Щó доблесне колись було.
І щó маґнати виробляли
З грянишниками по сеймах,
Те, брат із братом по судах,
Козацькі дуки поновляли.
І польский смак і польский дух
Проняв і кунтуш і кожух.

XXVI.

І як гербами ті від Ноя
Та дигнїтарствами неслись,
Так брат на брата, в судї стоя,
І наші в-гору піднялись.
Ляхів Ляхами ми побили,
І всїх їх славою затьмили:
Бо слава наша й честь пійшла
Від Каіна й його чола...
Як Сатана не переважив
Пихою пана-Поляка,
Так він у пеклї й козака
Не впослїдив і не зневажив.

Generated on 2015-05-13 17:04 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Козак і там всіх заломив:
Бо первий чоловіка вбив.

XXVII.

З Ляхами нас було рівняє
І кримська хижа Татарва:
На панські села набігає
Не раз що року та й не два.
Погрівши з нами в Польщі руки,
Тепер нам завдавала муки,
В неволю гнала на жертках,
При кіньских вюках і хвостах.
Позбув ся жиру коло жорен
В неволї не один пузан,
А иншого запродав хан
На вічну каторгу й за Море.
Так Бог старі гріхи карав,
А в пеклї чорт нові писав.

XXVIII.

Не каялись, і знов топили
Одно дного у горілках,
І знов одно дного душили
По військових своїх судах,
І путали старим Статутом
Сусїда, мов залїзним путом,
Самі ж сьміялись у кулак,
Що він того й не знав, простак,
Як той Статут перемішав ся
З козацьким правом *Знай мене!*
Усе було дурне й пяне́...
Козак в статутах не довбав ся:
Він шаблею зробив закон,
Ще луччий, ніж той Грек Дракон.

XXIX.

Були в магнатства єзуіти,
Письменні люде хоч куди.

Generated on 2015-05-13 17:04 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Вони цурались тілько свити,
Та клобука і бороди,
А то усяк перевдягались,
І всїм таківськими здавались,
Яких за що хто поважав...
Се ж через них Лях і пропав.
Козак же взяв ся до науки,
Як панувати над людьми
Такими, як пани самі,
І гріти коло дурнїв руки.
А дурнем був у нього всяк,
Хто слову віри няв, простак.

XXX.

Козак був проста сїра свита
І сїромахою прозвавсь,
Та переважив єзуїта,
Як »душманів« душить завзявсь.
А видушивши всїх маґнатів,
Своєї волї потентатів,
У їх саєти повдягавсь,
І паном сам тепер здававсь.
Здававсь він паном над панами:
Бо й єзуїта проковтнув,
І силу розуму почув,
Як верховодить між братами:
Або під мене нахились,
Або кияки стережись.

XXXI.

Як над маґнатами панами,
Над ними Крим ще вагонів,
І не один між козаками
Кобилятину в хана їв, —
Кобилятину їв, журив ся,
Що з пана пастухом зробив ся,
Бакчу-городину полов

Generated on 2015-05-13 17:04 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

І в жорнах борошно молов.
Як же з неволї визволяли
Їх родичі близкі гуртом,
Вони пихою й хвастовством
Ляхву за пояс затикали...
Потоцький, зеркало панів!
Ти знов живий між нами жив.

XXXII.

І справдї мов чорти в болотї,
Так юртувались в нас пани:
Держали брата брат в тїснотї,
Що-року ширили лани;
Що-року якось багатїли,
Дарма що знай пили та їли,
Та їздили на козаках
І навіть... навіть на попах.
А щó писали про душманство
В универсалах до своїх
Тверезих дурнїв і пяних,
Про нещасливе давнє панство,
Що так »знущалось над людьми«,
Те кóїли тепер сами.

XXXIII.

І в нас же, як се скрізь буває,
В Содомі праведний був Лот,
Щó перед Богом закриває
Собою слїпород-народ...
Сим Лотом був (не хиблю словом),
Хоч з бурси втїк не богословом
А ритором, сьвятий Грицько,
Меж письмаками каконко,
Як в школї ми колись мовляли
Про голодранця нищуна,
Щó гудив певно Сатана:
Бо всї за правду вихваляли.

Generated on 2015-05-13 17:04 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Не вихваляє так мене
За правду книжництво дурне.

XXXIV.

Сей не завидував нї пяним
Підбрехам-ябедам панкам,
Нї тим сутягам окаянним,
Що́ воювали по судам,
Нї тим дворянам санувитим,
По горло в казнокрадстві ситим,
Що́ на присвоєних землях
Шукали висшости в правах
І, бувши з дїда козаками,
Що́ Москалеві присягли,
Як із-під Жванця утекли,
А з прадїда і крепаками,
Що́ вміли тілько підпалить
І на Низу в дейнеках жить, —

XXXV.

В царицї грамоти просили
До рівности з тими людьми,
Що́ і Мамая й хана били,
Стояли за царів грудьми,
І в Самозванщину прокляту
Попроганяли жакувату
Шляхетську й хлопську сарану, —
Що́ йшли всїм родом на войну
І за царя Петра лягали
Від Карлових богатирів,
І Палїївцїв-козаків,
Як душі з пекла, рятували...
Дивись на шляхту сю Грицько,
Як на чортяку-каконко.

XXXVI.

Хоч і мовчалником удав ся,
Досаду від людей таїв,

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 17:04 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Та всїх висот земних цурав ся,
А й надто — де брат брата їв:
Цурався козацького шляхетства,
Цурався славетного купецтва,
Цурався хаптурників попів,
Цурався митрованих ченцїв...
Не був пустинником-аскетом,
Людей розсудливих любив,
І з богачем за брата жив
І з праведним анахоретом,
Та знав, де щира простота
А де лукавство й суєта.

XXXVII.

Стовпа, мовляли, Церкви й віри
Хотїли із Грицька зробить
Знакомцї давнї, лицеміри,
Та не вдалось його вловить...
Ся фарисеївська спокуса
Зустріла погляд Ісуса,
Очима скорби позирнув
Грицько на них і рубонув:
»Вас много Церкву підпирає
Стовпів-нетес,« їм відказав.
»Нїгде так, як серед похвал
Диявол душі не вловляє:
Він похвали перед людьми
До пекла робить нам дверми.

XXXVIII.

І як, на диво панству й чернї,
З'украсить нишно нам главу,
Вловляє нас, як рибу в бреднї
Або у пинджеиьнє Ляхву«...
Так наш Грицько не подавав ся
Тому, хто всяк перекидав ся,
Щоб зопсувати Божий сьвіт,

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 17:04 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Пекельно-римський єзуіт.
На бенкетах нїхто не бачив
Грицька з зажерливих панів...
Любив найбільш він мужиків
І псальми їм свої товкмачив:
Бо простакам у глузд не йшло
Те перемудрене *здо, тло.*

XXXIX.

Річ инша, як було заграє
На чужоземній флейтї їм,
Або побожно заспіває
Прегарним голосом своїм.
Бо з голосом таким родив ся,
Як мав Тарас, поки не спив ся, —
Як на весїльлї в нас співав
І всїх гостей почарував.
Покидали в диваньній карти,
А в залї виписних музик.
І пан і хрестянин-мужик
Почули серцем, що не жарти, —
Що се співає соловей
Достойний тих щасливих дней.

XL.

Тарасе! о, коли-б за нами
Ти справдї в вирей полетїв,
З твоїми гарними мечтами,
Як ти сього жадав-хотїв!...
Ти б у Флоренції та в Римі,
Більш нїж у темній Украïнї,
Навчивсь, кого й як вихвалять,
Кого із мертвих воскрешать...
Но Муза, щó слїпих водила
І плямувала всїх панів,
Всїх імператорів-царів,
Тебе в горілцї затопила.

Generated on 2015-05-13 17:04 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Ти мов буйтур закородивсь,
В Петрову скелю лобом бивсь.

XLI.

Вона ж, величня, нерухома,
Стоїть собі, і мов тимпан
Над нею дзвонить любим дзвоном
У струни віщі наш Боян,
Наш Пушкін. Він царя й царицю,
Великих двох, і їх столицю
Про всї столїтьтя змалював,
Безсмертя сьвітом осияв...
Тарасе брате! ти з Ордою
Сїпак, я знаю, розлучивсь,
Бо правди сяєвом окривсь.
Споглянь же: се перед тобою
Малюю дивний образ я
Сьвятого справдї »житія«.

XLII.

Грицько жив странником убогим,
Домівки власної не мав;
Був стоіком правдиво строгим:
Гріхом стяжаньнє многе звав...
Коли-б не він, не сей убогий
Полу-аскет і стоік строгий,
Той вік би нам таким здававсь,
Мов Хміль Богдан в панах озвавсь,
З своєю ницостю до брата,
З своїм диявольским умом,
Єхидно-щирим язиком,
Ненаситним жаданьнєм злата, —
Мов знов вернулась старина,
Страшна безчестностю війна.

XLIII.

О кроткий серцем і смиренний!
О нестяжательний мудрець!

Generated on 2015-05-13 17:04 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Як ти »очистив ся од скверни«
Тих розумів і тих сердець,
Щó нашу націю велику
В ораву обернули дику,
Де брата брат не познавав,
Де Каін Авеля вбивав?...
Ти миром гордував лукавим
І царства Божого шукав,
І подвизавсь не для похвал,
Не для людської чести-слави.
Ти щиро ближнього любив
І на собі його учив.

XLIV.

Покой душі, покой блаженний,
Умів єси собі знайти,
І рай, од міру сокровенний,
Посеред пекла обрісти...
Ти був закваска та, щó здавна
Держалась нею Русь преславна
Серед монгольскої Орди,
Серед латинщини-біди,
Серед колеґій єзуїтських,
Щó не давали мислить нам
І вподобляли нас Ляхам,
І натворили більше бід,
Ніж Татарюга-людоїд.

XLV.

Ти в мирі був ченцем без ряси,
І навіть риби не вкушав:
Ти все, на що мир тяжко ласий,
Високим духом одвергав.
Хиба Адам посеред раю
Твого був чистого звичаю.
Вегетаристом вік ти зжив,
Мов Назорей, вина не пив...

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 17:04 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

І нї побожної печали
Нї юродливости в тобі
Ба й вороги не помічали.
(Вони ж бо і в тебе були,
О диво рідної землї!)

XLVI.

Усюди хату відчиняли
Назустріч приязно Грицьку:
Він убавляв якось печали
І панові і мужику.
Сорочка на йому біленька,
Одежа проста, та чистенька,
Пошита гарно жупанком.
Нї мужиком був, нї панком...
Хоч худорлявий, довговидий,
Обличчєм любо виглядав;
Мав звичай тихий і не знав
Нїяких засліпів Киприди.
У кожного за цїлий вік
Був чистий голуб-чоловік.

XLVII.

Він чепурненько знай голив ся,
По батьку звав ся козаком,
Та бакаляром вуса зрік ся
А лоба прикривав чубком.
Не вбогий був і не багатий —
З душею любою жонатий
В Лубенщинї Грицьків отець.
Не то щоб швець або кравець,
Він більш на прасола походив,
Та чесний і побожний був,
Худобу працею здобув,
Сусїд своїх нїчим не вшкодив,
І правдою так величавсь
(Писав Грицько), мов цар чи князь.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 17:11 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

XLVIII.

Ту велич, правди дух великий,
Своїму одинцю передав,
Мов скарб не гинущий во віки,
В чиї б він руки нї попав:
Чи то в царські чи то в рабівські,
Чи в хлїборобні чи в попівські, —
Із нього всюди нам добро.
Чи город ми, чи то село,
Чи вбогий хуторець правуєм,
Чи речи пишемо сьвяті,
Чи миримось, чи ворогуєм:
Усюди правда річ одна,
Безсмертна в серденьку струна.

XLIX.

»Усе, мій синоньку, минеть-ся,«
Бувало Гриця наставляв:
»Єдина правда зістаєть-ся.
Про неї нас Господь создав,
Щоб лжи отець посоромив ся,
Щó й на Його самого взлив ся.
Ми правдою всї живемо,
Ми нею движемось-єсьмо«...
Щоб Сковорід Грицько прославив,
Свій рід попівством звеличав,
Одинця в бурсу він оддав:
»На путь його,« мовляв, »наставив.«
Но Гриць туди із бурси втїк,
Де просияв науки вік.

L.

Отець і мати повмирали,
Як ритором іще він був,
І у-ві снї нераз видали,
Що богословство вже здобув...
А ритор мій усю худобу

Generated on 2015-05-13 17:04 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Грошима впакувавши в торбу,
За гори угорські чвалав,
Від Нїмця д Нїмцеві блукав...
Як перш бувало за Пороги
Tirones-бурсаки брели,
Обувши сяк-так в постоли
Незвиклі до сапянцїв ноги,
Так само вславлених наук
Шукав тепер tiron-ський внук.

LI.

То був один вік, се був другий,
Та инші й ми тогдї були...
Як вірні пройдисьвітства слуги,
Ми рвали й крали, щó змогли, —
Хоч крали й рвали не по-панській,
Та звичай так велїв козацький.
Сьогоднї дерли кажанки,
А завтра й гарні жупанки.
Тепер же наш Грицько журив ся,
Що мало дякував сусїд
В селї Чорнухах, як обід
Їм справив, низько поклонив ся, —
Що вбогим статки продавав
За гроші, не роздарував.

LII.

Села Чорнух нїхто не знає
По наших пишних городах,
А їх скоріщ позабуває
Потомство в любих споминках,
Потомство, щó вже не козацьку
Кріваву славу розбишацьку,
А серце чисте буде чтить,
Любов до ближнього хвалить...
Почезнуть як зимою мухи,
Забудуть ся й пісні й казки,

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 17:05 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

В котрих ґрасують козаки,
І знати-муть усї Чорнухи,
Благословенне те село,
Щó нам Сковороду дало.

LIII.

Жадібник ширшої науки
Не рік, не два її шукав,
І попадавши в добрі руки,
Геть розуму собі придбав...
Тогдї над висчими умами,
Хто чисту душу мав, без плями,
Мистичний розум панував.
Сковорода його й жадав.
Наслїдував бо з предків душу,
Як оний наш Мартиримян,
Щó в пеклї дбав про християн,
Чи Туптало, сказати мушу,
Щó сотницький жупан носив
Та рук в крові не помочив.

LIV.

Чи то-ж один бував між нами
Правдивий, як в Содомі Лот,
Щó і дїлами, як словами,
Спасав од пагубп народ?
Згадаймо з Вишнї Іоанна,
Щó й богословством процьвітав,
І в житії був без обмана,
У вічи правду всїм казав.
Або хоч Іов наш Борецький
Кому не став би за взорець,
Як єзуїтами отець
Олжи мутив народ шляхетський,
І рідко панський дом бував,
Щоб хто з Ляхом не накладав?

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 17:05 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

LV.

А той, щó жив сто лїт блаженний,
Той Іов, щó тогдї родивсь,
Ях наш козак, хижак скаженний,
Слїзми та кровю ще не впивсь!...
Жив поти, поки Хміль крівавий
З міцної на панів облави,
З-під Берестечка, псом не втїк, —
І за сьвятий свій довгий вік
На хижу славу не польстив ся,
Що вихваляли козаки,
Опанувавши всї шинки...
Жив праведно, за правду бив ся
Умом з умами, і серця
Остерегав од лжи отця.

LVI.

Над сими чесними мужами
Господь правицю простягав, —
Щоб ми не згинули Ляхами,
Між нами на землї держав,
Як древле Лота із синами
Та чистими його дочками,
Що не горів гидкий Содом,
Аж покіль кинув отчий дом...
Такий і рід Грицьків удав ся,
На прізвище Сковорода...
Яка б нї лучилась біда,
У грішних грошах не кохав ся,
І хоч постав із мужика,
Та в-гору знявсь над козака.

LVII.

Між Нїмцями не 'дну людину
Вподобав ритор мій бурсак;
Та з серця рідну Украïну
Чужий не випроводив смак...

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 17:05 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Які нї є нїмецькі люде,
А свій земляк нам близчий буде,
І рідна наша сторона —
Нам до смаку одна вона...
Чи є куліш такий де в полї,
Або й на лузї в косарів?
Мов сам Господь його зварив
На українському роздолї.
Коли-б не манна-благодать,
Гріх з ним що-небудь і рівнять...

LVIII.

Де є пісні такі співочі,
Як в нас співають дївоньки,
І сумночарівні жіночі,
І ті, що́ люблять паробки?
Де грім так широко тарахне,
Садовина так любо пахне?
Де зіроньки так миготять
І солові так ляскотять?
Де, о де райські речи, сльози,
Так солодко течуть з очей?
Де серед зорявих ночей
Так закоханьнєм дишуть рози?
Де є така сьвята любов,
Така гаряча в серцї кров?

LIX.

Де другий є Днїпро-Славута,
Що́ має помішниць сїм сот?
І вічна слава незабута,
Як руський розцьвітав народ,
І як Боян той проявив ся,
Що́ нашим соловєм зробив ся,
І, віщий, путь нам віщував,
І Русь із Русью повязав?
І де так струни рокотали,

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 17:05 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Як наші струни золоті?
І де в безсмертній красотї
Поеми-думи процьвітали?...
Та споминать про се шкода:
Не все знав мій Сковорода.

LX.

Нераз у Нїмцїв був, голодний
На їх науку і жадний
Сковорода, Грицько безродний,
Та гордостю не був пяний.
Любив науку він душею
І совістивсь блищати нею
Перед невченими людьми,
Серед їх жалібної тьми.
Нї на безлюдьлї дворянином,
Нї на безрибї рачим сином
Не був нїколи мій Грицько,
Нї *твердонто* нї *каконко*.

LXI.

Преселником себе в народї
І странником на сьвітї звав,
Та рятував людей в пригодї,
Народ Сьвятим його прозвав.
І всї до нього прислухались,
Пяницї ж від його ховались.
Де був Грицько, всяк шанувавсь:
Сїпкам він праведним здававсь.
Ба й ті, що́ вбогих заїдали,
Кривоприсяжники панки
І душмани судовики,
Віддалеки його минали.
З них инчий так його боявсь,
Мов перед ним самим прокравсь.

LXII.

Він злюк таких і сам гнушав ся,

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 17:05 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

»Людьми кровей« привик їх звать,
А з ким Грицько сьвятий спізнав ся,
Була з тим Божа благодать.
Хоч ви́соко не нїс ся в-гору,
Людей витав не без розбору;
В розмову рідко з ким встрявав,
І в людськім серцї силу знав...
Настав тогдї великий вік
Великої Єкатерини,
Та не з'явивсь нї чоловік
Репрезентантом України.
Нїхто ще добре й сам не знав,
З чого, як і про-що постав.

LXIII.

Чи він козак, чи він Татарин
По диким задумам своїм,
Чи ново-руський дука-барин,
Чужий прапращурам своїм;
Чи в Польщі рід його родив ся,
А в Руси тілько охрестив ся,
Щоб за попа Ляшок сховавсь
І православним паном звавсь...
Страна пустинею лежала,
Ще Диким Полем скрізь була,
І дознавали ми добра
Нового із старезним горем.
Що́ з нами за Варяг було,
До нас із Польщи знов прийшло.

LXIV.

Заляканий крутою властю,
»Великий Сьвіт« козак співав;
Як хорт, з роздзявленою пастю,
На столичан він позирав,
Чи не впаде й йому з гонитви
І з спільньої всїх благ молитви

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 17:05 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Щó-небудь на хижацький пай...
Сього ждав кожен воропай,
І пан, мовляли, на всю губу,
І той, хто родом був панок,
Хто крав у пана жупанок,
Підтоплюючи панську грубу
Та присягаючи в церквах,
Та гарно брешучи в судах.

LXV.

Нї! праведно пророкували,
Що баба знівечить нам Сїч...
Ми й так уже занепадали,
Як Посполита польска Річ.
Не дармо баба із Востока
Зробила віщуна-пророка
Давно ще з князя Василя,
Як ляцька ще цьвіла земля,
Як ще і в Польщі й на Вкраїні
Усе стояло на місцях,
Як ще наводили ми страх
На всї турецькі займанщини,
Як з нами ладила Ляхва
І шанувала нас Литва.

LXVI.

Та й Сїч сама на тім стояла,
Щоб бабська у коші нога
Не ночувала й не днювала,
Яка б там нї була яга,
Хочби й така, що й чорт скривив ся б,
Коли-б на неї подивив ся,
Чи люба, гарна, молода:
Від баби все одна біда...
Щоб зло добру шукало згуби,
Такий мабуть судьби закон.
Хоч і без бою здох дракон,

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 17:11 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Посіялись драконські зуби.
І дивна річ, хто догадавсь,
Що зуб драконський в нас приймавсь

LXVII.

Не инший хто, як наш лелека,
Перелетень Сковорода...
На сьвіт родивсь тогдї сердека,
Як хиріла вже ся орда...
Прийшла остання їй година,
Як воцарилась Катерина...
Петро давно б те вже зробив,
Коли-б на сьвітї довше жив.
Своє наслїдство безпотомне
Від Чорних Клобуків вела,
І всюди до послуг була,
Швидка на всяке дїло чорне...
По всї усобицї князькі
Мутили воду хижаки.

LXVIII.

По всї гетьманські завірухи,
Як дужчий слабшого топтав,
Козак до здобичи, як мухи
До меду, митьтю налїтав.
В свої безощадні набіги
Нї Половцї, нї Печенїги,
Нї Торки, Чорні Клобуки
Не шкодили, як козаки.
Безощадні сї Берендїї
Всї самозванства відбули,
Ба й на Босфорі зацьвіли
Були руїнницькі надїї.
Не вміли й хати збудовать,
Царства ж уміли руйновать.

LXIX.

Отсе-ж тогдї, як на Вкраїнї

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 17:05 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Посіяв зуби сей дракон,
Зачав те зло, що́ знаєм нині,
Судьби незнаний нам закон...
Чи справді так, се діло темне,
Се твориво якесь підземне...
Чернець сказав би — Сатани,
Ми скажем — на́слід старини...
Як із могил міязми віють
Із вітерцем по-над зелом,
І неміч на здоровий дом
То сям то там незримо сіють,
І заражають ся міста
І села, жизни красота:

LXX.

Так старина нас перегноєм
Лихих звичаїв і клевет
Отруює, мов злим напоєм,
І чинить нам страшенний вред...
Цуравсь Грицько тих, що́ робили
Двори шинками і поїли
Маґнатським робом, тих панків,
Що́ грали ролї сучаків.
Він гордував судовиками,
Що́ в нас намножили сутяг,
Що́ помагали сіромах
Пускати по миру з ціпками,
І що в руках у них Статут
Був не закон, а злющий плут.

LXXI.

Цуравсь і тих, що́ пропивали
Худобу, козаків-нетяг,
А потім в суді сьвідкували
Безбожно за панів сутяг.
Цуравсь він і попів хаптурних,
І дяконів їх балагурних,

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 17:05 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Щó жартом їм здавався Псалтир,
А дїлом важним — пяний пир,
І салогубів, щó носили
Пуза важенні в поясах
І гроші сиплючи в судах
Синків дворянами робили.
Всїма такими гордував;
Хоч кланялись, — не добачав.

LXXII.

Часом у пасїцї видали
Грицька із дїдом-простаком:
У двох собі трапезували,
І весело було обом.
Вони про Бога розмовляли
Так, мов Його в обличчє знали,
Так, мов блаженні рибарі
В Генесаретській сторонї...
Часом до чумака загляне
Грицько в сьвітлицю чепурну,
І на кукібницю жону
Мов Ісус на Марѳу згляне,
І від словес його сьвятих
Була вона нї в сих нї в тих.

LXXIII.

В тихій левадї розмовляє
Було з простацтвом цїлий день.
І мудрозмишлених пісень
Малечу і батьків навчає...
Манастирі ті, щó постали
За праведних і здавна мали
Велику славу, поважав
І всяку честь їм воздавав...
З печер, мов із вікiв темноти,
Сьвітив Грицькові тихий сьвіт:
Бо помагав благий совіт

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 17:05 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Чернечий розуму простоти.
»Се маяки,« рече, »були
У темряві про кораблї.«

LXXIV.

У нього в дусї не мовчали
Подвижники, щó тут колись
Во днї руїни і печали
Тим духом, щó й він сам, велись.
Перебули вони руїну,
І рідну землю Україну
У руки з рук передали
Новим подвижникам землї...
Себе подвижником науки
Та правди Божої вважав
І в неповинности вмивав
Серед хижацтва й здирства руки.
Старшинував же тілько тим,
Що первий всїм як зміг служив.

LXXV.

В самітности веселий серцем,
Себе й тепер таким він знав,
Як, бувши ще колись младенцем,
З дяком на криласї співав,
Отцеві й матері відрада,
Що до Господня вертограда
Синок-одинчик прилучивсь:
Бо з гарним голосом родивсь.
Він був о Господї щасливий,
Один серед сумних пустинь,
Де часто робить із сьвятинь
Собі темницю юродивий,
А ниций — з дому божества
Крамну коморю ханжества.

LXXVI.

Знав, хто сьвятий а хто сьвятоша

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 17:05 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

(Не слїпував, зиркатий був),
І хто Іуда-міхоноша,
На щó, про щó і як здобув.
Свою знайшов Грицько дорогу
До служби Господеві Богу,
Не двом, о горе! знаним нам
І в мирі грішному панам...
На сїй дорозї нешнрокій
І про терни й про репяхи,
Чужі, задавнені гріхи,
Мовчав скиталник одинокий,
І хоч який колов-чеплявсь,
Ійшов та йшов, не озиравсь.

LXXVII.

Партесна музика ще й дома
Від дякона й дяка, співак,
Була йому аж геть знакома.
Природний мав до неї смак.
А від сопілочки сїльскої
До флейти-траверс голосної
Немов з натхненьня перейшов,
Як у чужі краї зайшов...
Щó надали чужі народи,
З церковним співом сочетав,
Виспівував і прославляв
Творця сьвященної природи...
Про нього красний Божий мир
Був жизни велелїпний пир.

LXXVIII.

На сїм пиру, де стілько званих
Дїтей пустої суєти,
Він гостював серед ізбранних
Людей сьвятої правоти.
Старезними жив споминками,
Давнезними тими віками,

Generated on 2015-05-13 17:05 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Щó аж від Кодра почались,
Рікою доблестей лились...
Найкрасчі в нього днї бували,
В мого письменника Грицька,
Як попаде на мистюка
В тому, щó люде рідко знали,
Щó пагубна ріка времен
Не затопила у племен.

LXXIX.

Знав і »прегордую латину«,
І византійську греччину́;
Під груз її верблюжу спину
Він підставляв, під давнину...
Бодянський, Іську Материнко!
І ти, як він, нї на хвилинку
Під тягарем не спочивав:
Грицька я з тебе малював.
Не то товченикiв товчених
З давен в Нїмецинї набравсь,
Да і в Швейцарщинї спiзнавсь
З сокровищем людей ученых.
Він через друга знав його,
В нїм двойника знайшов свого.

LXXX.

Мов предківським було звичаєм
В Грицька, старого сироти,
Вхопити костур тай брести
Пiхотою, куди сам знає,
Мовляв, нї з сього анї з того.
Вбачали странника сьвятого
Там, де нїхто не сподївавсь:
Бо метеором він являвсь.
І тим-же робом, як видали
По пасiках його дїди,
Бувало раввини Жиди

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 17:05 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

За гостя любого приймали...
Знявсь над козакопанський вік:
Жид був у нього — чоловік.

LXXXI.

Душа, наукою несита,
Він тим-же робом забреде
І до знавця митрополита,
Та й не преситить ся нїгде.
Під игом жизни не согбенний,
З веселих був Грицько веселий:
Бо »радощі, се жизни цьвіт,
Господень се,« рече, »завіт«...
Тогдї схоластика стїсняла
Ще гірш од клобука уми,
Но від письменської тюрми
Грицька мандрівка визволяла.
Його живив і вчений Жид,
І в пасїцї спасенник-дїд.

LXXXII.

Його живила й молодиця,
Коли з праматери була
Тиха́ та чиста голубиця,
Як християнка Магдала.
Грицька ж бо инші так любили,
Що й ноги б мурром намастили
І 'бтерли б волосом своїм,
Коли-б се він дозволив їм.
Но він з дїтворою більш знав ся
Та з дїдусями в сотню лїт:
Їм Божий радощів завіт
Вселити в серце силкував ся...
О, чим би, Грицьку, ти зробивсь,
Коли-б Тарасом народивсь!

LXXXIII.

Нї! школї ти, мов сектї мертвій,

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 17:05 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Страшенну словом дань платив:
Ти цьвіт ума в незнаній жертві,
Мов скоплений, занапастив...
Як пишно мати нї вродила,
Все школа, щó мороз, прибила,
І в нас тогдї нїхто не знав,
Що цьвітучи ти завядав...
Умів, промовою безсмертних,
Нїмуючи покинув пир.
Учивсь, читав, писав, потїв
І — »сопричислившсь к лику мертвих«.
В промові дїлом був мудрець,
В промові словом — мертвий мрець.

LXXXIV.

Як у Сахарі тілько й знає
Верблюд пробути без води,
Так тілько вчена миш читає
В нас письмена Сковороди.
Но тїнь його нїмії руки
Зняла нїмуючи до нас.
Ми серцем чуєм вопль розлуки,
Ми серцем чуєм серця глас.
Се мрець з живими розлучив ся,
Щó в школї до мерцїв пристав
І слово рідне занедбав,
Шкварчати наче Лях — навчив ся.
Бо на сїльскі пісні оглух
З'учив до харамари слух.

LXXXV.

»О, дайте,« нїби стогне бідна,
»Води Кастальскої ковток:
Нехай живуща мова рідна
Менї відкриє свій поток;
Нехай у вічну жизнь крещу ся
І в Бога правди облечу ся,

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 17:05 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

І воспарить душа моя
В безсмертні сфери битія!«...
На́, люба тїне! пий живущий
Безсмертя дар... Ти заслужив
Його, наш Грицьку. Ти любив
Народ свій в сїнї смертнїй сущий,
У сїнї смертній і во тьмі,
В диявольскій олжи тюрмі.

LXXXVI.

У красний вік Єкатерини
Ти був найкрасчий в нас талант,
Ума і серця України
Передовик-репрезентант...
У слові вірен, тверд у дружбі,
Безсребреник в народній службі,
Ти, Грицьку, справдї був сьвятий
Подвижник серця чистоти.
І се, ми днесь тебе приймаєм
У семю віщую свою,
І душу кроткую твою
Живими струнами витаєм.
Зненавидїв ти л ж и порок:
Ти правди жрець був і пророк.

LXXXVII.

Ти, Грицьку, нужди не лякав ся,
І за укладистий гаман
Обіруч з роду не держав ся,
Як инший благонравний пан,
Щó в гаманї і серце носить,
І хто в його чого нї просить,
Здвигне плечима: »Рад би, рад«...
І кожному на тойже лад.
Нї! ти запомагав частенько
Або сирітку школяря,
Або такого, щó з села,

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 17:05 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Покинувши в недузї неньку
Та голих дїточок куток,
Брів по насушного шматок.

LXXXVIII.

Або-ж — химерне людське серце!
Ти целїбатом вік ізжив,
І про нїжне, тихе кубелце
Полеля й Леля не молив;
А де дознав ся, що кохались
Та злиднї розплодить лякались,
Коханків нишком парував,
І зараз із села зникав.
Тут жертву щедру Гименею
Приносив, странниче, а сам
Преображавсь в мистичний храм,
І возвишав ся над землею
В оселї Бога чистоти,
Красот незримих красоти.

LXXXIX.

Хоч в тебе і лїва не знала,
Щó подала рука права,
Та слава якось поставала
Про закритнї твої дїла.
Близькі до тебе люде знали
Сю слабость, як вони мовляли,
І странницький убогий скарб
Під свій у тебе брали карб,
І бачивши тебе в натхненьнї
Любови висчої, гуртом
Заманювали в панський дом
Реґульовати просьвіценьне
Наслїдника багатиря,
Земель неміряних царя.

XC.

Аби на око полюбив ся

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 17:05 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Вельможний учень, ти держав
Обіцянку, і не дивив ся
На те, яку сам ролю грав
Між іменитими панами...
Мов у гаю між деревами,
Держав єси про с е б е ум.
Не виявляв його на глум,
І сам нї з кого не глумив ся.
Щó бачив, чув, про те мовчав,
Та й учня з-тиха поучав,
Щоб неук ще й не кородив ся...
Як же приходила пора,
Втїкав у пасїку з двора.

XCI.

Втїкав у пасїку до дїда.
Там бжіл трудящий манастир
І з дїдом простаком бесїда
Вселяли в тебе любий мир...
Самітно жив ти, без услуги,
Не бачив і в тому наруги,
Що за столом вельможний пан
До тебе й слова не сказав.
Ти був нїма служебня сила,
Машина чесна, щоб синок
Не вскочив у який порок.
Нїхто не мав до тебе дїла,
Аби панятї передав
Той розум, щó з книжок надбав.

XCII.

І справдї-ж бо старий Тамара
(Як се читаєм в »Житії«
Твойму) стояв неначе хмара
Зевесова поверх землї,
Де пресмикавсь письмак учений,
Наслїдник-одинець мизерний

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 17:05 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Якогось Савки козака...
Зроби орла з мого синка,
А я до тебе нї півсловом
За цїлий рік не обізвусь,
Щоб ти як-небудь не забувсь,
В якого пана гербового
Сїдаєш поруч із гістьми,
На вибір з-між людей людьми.

XCIII.

Яким же, Грицьку, ти маленьким
Здавався пиґмеєм розкішним!...
Тим-часом образ велетеньский
Встає з імям твоїм сьвятим...
В той рік упала Сїч преславна,
А певно, що й мечту Бояна
Пороги надили д собі...
Гомере вїщий наш! тобі
Годилось лаври Сьвятославу
В піснях звивати, як Куря
Варягоруського царя
Посоромив був славну славу...
»Давнезних часів соловей«
Вернув нам чести апоґей,

XCIV.

Співаючи, як в Печенїгів
Ми »славу знов перейняли«
І землю варварських набігів
Скрізь городами обняли...
Замовкли струни ті живії,
Озвали ся пісні новії:
Бо знов річки крови лились,
Як з Низу »голоси вились«
І генїй дикого крушеньня
Пороги дикі знов обняв,
І дику славу воспівав

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 17:05 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Співець кривавого натхненьня...
Аж се упала Сїч страшна,
Поникла хижа старина.

XCV.

Ти, Грицьку, був у нас єдиний
Судьдя статечний з козаків,
Про-що орли Єкатерини
Розпудили степовиків,
Щó з черепів меди пивали,
Ковші крівцею доповняли,
Коли не слїзми жіночок,
Сестер, бабусь і дїточок,
І ті ковші завітували
Новим гординцям, козакам,
Щоб у хмелю, на сором нам,
Царства культурні руйновали
І, де ходив у плузї вiл,
Засїяли ряди могил.

XCVI.

З тобою, Грицьку, воскресеньнє
Твого народу почалось
І від непевного спасеньнє,
Щó в голові його верзлось...
Потужна сила навертала
Наш дух до руського начала,
Щó вибивала Татарва
І заглушала в нас Ляхва...
В своїй низькій смиренній долї
І ти знав злих клеветників;
А без колючих бодяків
Щó на плодючім родить полї?
Про гострі стріли клевети
Мав, Грицьку, гострий розум ти.

CXVII.

Тим у цариці лик Минерви

Generated on 2015-05-13 17:11 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Вбачав єси і показав,
Кого Петро, Великий Первий,
Великою пророкував.
У Дикім Полї, в Українї
Ти розум був у нас предивний,
Щó над гурбою в-гору знявсь
І нї об що не спотикавсь
Таке, як »Мати Сїч« козацька
Або ті козаки-пани,
Щó по магнатах жупани
Носили, шушваль гайдамацька,
Ало розхапана земля,
Гаї, луги, степи, поля.

CXVIII.

Хвала ж тобі! ти рідну землю
Перед потомством оправдив,
І на путї д новому времю
Всїх земляків попередив.
Ширяй на висотї з орлами,
З тими премудрими мужами,
Щó правду бачили сьвяту
Крізь баснословну темноту...
Там Пушкин з Гоголем безсмертним
Єдину знають славну Русь.
До них живий ти пригорнувсь,
Покинув долї мертве мертвим...
Там вїщий Пиндар, наш Боян,
Рокоче славу як тимпан.

ПІСНЯ ДРУГА.

I.

Люблю вас, вікóвічні пущі,
Що й лїку вже годам нема,
Бори від старощів дремущі,

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 17:11 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Де віє прохолода-тьма,
Де мрія від початку сьвіта
Гойдала помисли пііта
І теревенї без числа
Із роду в рід передала.
З тих теревень казки постали,
З казками приказки й пісні...
У предківській старовинї
Ми перве сьвітло здобували...
Від запечкових прях-бабусь
І я поезії здобувсь.

II.

Люблю вас, кóхані дуброви,
Де щó нї древо, то краса,
Де з кожним поглядом все нові
Знаходить око чудеса...
Ви — мов храми в нас на Вкраїнї:
Колись боги в вас та богинї
Витали в давнїй давнинї,
Тепер же — русалки сумні...
Утечище в нудзї розлуки,
Люблю їх сумовитий гай,
І втеряний семейний рай,
І вікові нїмі їх муки...
Ми дивимось — немов свої:
Вони — мов родичі мої.

III.

Хто-ж ви такі, видїньня серця,
Боги, богинї, русалки?
Яке в вас ехо віддаєть-ся
Бувальщини? хто ви такі?...
Ви — ті величнї і печальнї
Природи сни первоначальнї,
Щó нам пророкував той вік,
Як ще був юним чоловік,

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 17:11 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Як наготи ще не стидив ся,
Мов чистий праотець Адам,
І вічноюним красотам
Очима юними молив ся...
Ти, Фидіє, від нас втаїв
І велич і красу богів...

IV.

Тепер хиба поета око
Не профанує красоти:
Бо зазирає в жизнь глибоко
І бачить бога чистоти
В твореньнях рук Його премудрих,
Соблазн і гріх для суємудрих...
Так на Праксителя з небес
Дививсь поет любви, Зевес,
Благий, величний і блискучий,
Дивив ся просто на його
У сяєві чола свого,
А в серце натовпу — крізь тучі,
Земним очам густий туман
Про вишній творів океан...

V.

Як сум сьвятий нас обіймає
І вяне волос між статуй
Мовчущих, мов тебе вітає
Якийсь незримий поцїлуй,
Високе гарних душ натхненьнє:
Так між мовчущих русалок,
Сумних безсмертно дївоньок,
Я поникаю, і словами
Снаги не знаю те сказать,
Як страшно, сумно воскресать
Із усїма тими дїлами
І помислами, щó колись
У серденьку мов гад вились,

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 17:11 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

VI.

Тим нам, благої благодати
На розум кволим дїтонька́м,
Так любо з мріями ховатись
По казколюбним запечкам
Від жизни холоду з бабами,
Прапрабабами, пращурками...
І я ховаю проміж них
Мій недорослий млявий стих,
І серденьку своїму́ відради
Шукаю, поки не вповзли
Нові мизерної землї
Ізчадьдя, серцежери-гади,
І бабські пісенькй люблю,
Як тихострунную мою.

VII.

Но ви, моє просторе море,
Степи филясті! вас люблю,
Як любить серце тайне горе...
Йому, що́ вітер караблю,
Дає безкрає поле крила...
Якась недовідома сила
Вертає духа в давнину...
Я споминаю про войну
За рівняву сю, за се море...
Чиє воно? про-що́ воно?
Змагають ся серця давно,
Давно тут сила силу боре...
І я тут сила: я борю
Темноту, бо за сьвіт стою.

VIII.

Борю співак слїпорожденних,
Що́ плачуть ся: чого жита
Там похилились, де скаженних
Казила степу пустота

Generated on 2015-05-13 17:11 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Та тирса, щó кругом шуміла,
Та кров, щó морем червонїла,
Та людоїди-гетьманú
І їх червоні жупанú.
Борю козацьких патріотів,
Щó м и р зміняли б на в о й н у,
Щó бéз'умну старовину
Вихвалюють про ідіотів.
Борю, на славу й честь умý,
Татарокозака-туму.

IX.

Валгало! раю! єлисейські
Поля! ви — сяєво душі...
До вас і душі фарисейські
Гудуть, як свинї до бакші.
Чи вже-ж вони того не знають,
Що між людей ману пускають?
А лїзуть-пруть ся до богів,
Як скот зимою до стогів...
Так праведна душа й лукава
Боїть ся нї-на-щó зійти:
Щоб землю всю приобрісти
Та й в небі не втеряти права...
О віро в инчий, луччий сьвіт!
О вічний, праведний завіт!

X.

Чому-ж менї не потурати
Моїй охотї до казок?
Чому пісень тих не співати,
Де кожен змишлений божок
Собі знаходить певну шану?...
Нї! поки жив, не перестану
Богів любити і богинь
І жертівнї серед сьвятинь,
І вірувати в женську душу,

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 17:11 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Дарма що ми її звели
З небес на низину землі
І трусим женщину як грушу...
Для неї, більш нї для кого,
Борю я ворога свого.

XI.

Імя ж йому... о! миліони.
Се не Микола й не Тарас,
Щó дурням надали закони,
Як правду нївечити в нас,
Як задля волї чи свободи
У пекло втюрити народи,
І людожерну старину
Вславляли як сьвяту войну...
Сьвята війна, сьвятий ножака,
Сьвяте терзаньнє чистих душ,
Сьвяте гуляньнє круг катуш,
Сьвятий злодюга й розбишака!
Прости їм, Господи, прости
Задля ума їх темноти!

XII.

В пустинї жизни нас туманить
Богатий, гордий, пишний мир,
Спокушує, лестить і манить
На свій безпутний, пяний пир.
Блажен, хто занедбав забави
І навіть хміль солодкий слави
Задля тверезого труда,
Як мій Грицько Сковорода.
Блажен, чий ум стояв високо
Над сим базаром суєти,
Кому природи красоти
Задовольняли чисте око,
Хто Бога Правди возлюбив
І в серцї храм Йому зробив.

Generated on 2015-05-13 17:12 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

XIII.

Була весна красна́, квітчаста;
Земля мов Божий рай цьвіла.
Зьвізда щаслива і нещасна
Грицька в дом панський привела.
Не всї пани в нас тілько пянством
Та стародавнїм чужоядстввм
Живили серце камяне...
Нї! било ся воно сумне
У грудїх часом як в темницї,
І чиста матїрня любов
Живила часто дику кров,
З нїжної пеликана-птицї
Духовний роблячи взорець,
Одраду женственних сердець.

XIV.

Не всї вони були пещені
(Пестити любить нас орда)...
Були подекуди й учені,
Як сам Грицько Сковорода.
Сияв нам сьвіт вже не з Востока,
Не звідти ждали ми пророка,
Щó хирну націю спасе
І нову жизнь у край внесе.
Нам Запад з темної Півночи
Непевний сьвіт свій проливав
І просьвіщати починав
Засліплені хижацтвом очи, —
І в нас були такі пани,
Щó покидали жупани

XV.

І Даламберами з'являлись
Напудреними при дворі.
Не одному з них дивувались
Буфетчики й кондиторі,

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 17:12 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

А инших і сама цариця,
Науки безустанна жриця,
До себе близила, немов
Була в них справді панська кров.
Уміла їх вона підняти
На ту чиновню висоту,
Де їй було ще в моготу
За ними зирно назирати,
І де нїхто з них не буяв,
Як предок Хам завітував.

XVI.

Коли старих Римлян вовчиця,
На диво сьвіту, зберегла,
То в русчинї була левиця,
Щó нас від пагуби спасла.
Буяти буйним не давала,
І поглядом одним смиряла
Нових і давнїх воєвод
Серед шаноби і щедрот.
Сріблянники неситі дуки,
Щó за Гетьманщини б ясу
Чинили в краї та трусу,
Лизали їй покірно руки,
І кожен у-в очу́ читав:
Чи він ще пан чи вже пропав?

XVII.

Тимчасом справжнї Даламберп
Вже заходились міркувать,
Як відчинити волї двері,
Поставить сьвіт на иншу стать.
Томила млява їх наука,
Щó і за дїда і за внука
Не дасть народові ладу,
І в тім гуманному чаду
Доміркувались трохи згодом,

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 17:12 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Щоб десять тисячей голів,
Найрозумнїщих розумів,
Знести мечем проміж народу
І їх послать не в рай, а в ад,
Як знаменитий авангард.

XVIII.

За ним же прийдуть легіони,
Яких не знали й за Римлян,
Щó два кріваві миліони
Згубили боєвих граждан
І, к волї дишучи любовю,
Змочили всю Європу кровю
А слїзми річок долили,
Щоб в любій пóвняві текли.
Тогдї вже мир зробили вічний,
Сьвяту народів благодать,
Щó міг його тиран порвать
Хиба вже геть безчоловічний,
Як Метерних чи другий хто,
Аби не сподївавсь нїхто.

XIX.

Такі прославлені дїяньня
Тогдї в народїх зачались,
Як українські злодїяньня
Нї-на-що вже перевелись,
Як Сїч пустинею стояла,
І Татарва скрізь кочувала
По пасїках-зимівниках,
Сумуючи по козаках:
Бо не дали Москві добратись
До Перекопу ба й тогдї,
Як ми боярській бородї
Не перестали покланятись,
Як нас Галицин вів у Крим,
Та ми зробили жарт із ним.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 17:12 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

XX—XXI.

. . . . . .

XXII.

Отсе-ж була та Сїч апрошем,
Щоб хана й Крим у руки взять
І не оплачувати грошем,
Як Польща, права жить, орать
І сіяти насушний в полї.
Урвалась нитка й тій с в а в о л ї,
Щó розплодила в нас Ляхва,
Папежно-римська Татарва...
Тогдї вже вчила нас царицю
Велику ворогом взивать
І віршем тупо малювать
Як людожерную вовчицю, —
Царицю, щó нам жизнь дала,
Двох ворогів перевела:

XXIII.

Того, щó душу нашу грішну
У пеклї був занапастив,
Бо в темряву її кромішну,
В латинство й унїю топив,
Як і того, щó наше тїло
Хапав по вбогій Руси сьміло,
Щó нами всюди торгував,
Де Турчин золотом брязчав...
І »лютий ворог Украïни«,
Як по-пяну співав Тарас,
Ослобонив на віки нас
Від нещасливої години
І Русї славу ту вернув,
Щó вже й козак, як Лях, забув.

XXIV.

Вовчиця ся, мовляв, голодна
Обперла царство об Херсон,

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 17:12 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Де наша слава всенародна
Переступила Рубикон,
Де володар сьвятий великий
Смирив крещеньнєм дух свій дикий
І нам культуру завіщав,
Щó хан з козацтвом руйновав, —
Де веснянки цьвітуть нам рози
І слух наш тїшать солові,
Як на Балтиці кораблї
Заковують у лїд морози, —
Де веселить ся й око й слух,
Де спочиває руський дух.

XXV.

Ми беріг той позолотили,
Кипсека пишного краї.
Там слух поетові пестили
Ще розкішнїщ нїж солові
Морські прибої говорливі,
Торжественно краснорічиві,
»Глухе гуканьнє, бездни глас
І тишина в вечірнїй час«.
Все надило його й манило,
І виноградники й стада,
І гарні села й города,
І затишна самітня вилла...
Сей рай нам заслоняв козак,
У братстві з ханом потурнак.

XXVI.

Нехай в Гомери проізводить
Учений олух простака,
Героїв-патріотів робить
З репрезентантів »кабака«,
Таких талантів погубила,
У-в оковитї потопила
Десятками преславна Сїч,

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 17:12 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Коли пекла так наша піч,
Про се тепер нам жалкувати —
Не вернеть-ся воно — шкода...
Що́-ж каже мій Сковорода?
Ой Луже батьку! Сїчо мати!
Про вас философ нї чичирк!
Дарма що був козак-мужик.

XXVII.

Хоч мужикам таке й не снилось,
Як українним старостам,
Щоб царство Сїчове з'явилось
На лемент королю й панам,
Та наші пера так хотїли,
Щоб крепаки дива робили,
Папір же все, мовляв, терпить,
Що́ в серцї темрявім кипить...
Мовчав Сковорода убогий,
Мовчав про Сїч і пишний пан:
Потовщав бо в його гаман,
Як забезлюдїли Пороги...
Не від меча ж Сїч, від пера
Царського зникла, мов мара.

XXVIII.

І розповзлось по всїй країнї
Козацтво родичів шукать,
Котре в своїй лихій годинї
Не стямилось, куди втекать.
Оддалеки ж рибак рибалку
(Я чув од Москаля ще з-малку)
У плесї бачить... Не один —
Який ійшов, такого стрів.
А хоч цариця й зупинила
Старинні змовини на бунт,
Як Глобу з Калнишем у гурт
Затворників узять звелїла,

Generated on 2015-05-13 17:12 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Та зуби они почали
Тихцем давать ростки з землї.

XXIX.

І се була річ не мужицька,
Як би хотїли письмаки,
А знов сказати б — старостинська...
Не мужики й не бурсаки
І не попи людей дурили,
А ті, щó з-давня яму рили
Під короля, свого царя,
Всїх донатив господаря.
Самі вони були козацтво
І кýпили знай козаків,
І обдираючи панків
Робили з них лихе гультайство...
Тепер новий почули дух,
І насторошили знов слух.

XXX.

Не всї, кажу, пани пещені
Або пяні́ як ніч були,
З'являлись проміж них і вчені,
А й надто — щó з Ляхви пійшли.
Сї й господарство добре знали,
І по чужих краях бували,
Звичаєм пращурів своїх,
Тих лїбералів нависних,
Щó короля нї-за-що мали,
Зривали самохіть сейми,
А добуявшись до тюрми
В козацькі куренї втекали,
Ховали свій фамильний *-ський*
І рід заводили новий.

XXXI.

Почувши носом, що настане
Якась крівава новина,

Generated on 2015-05-13 17:12 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS URBANA-CHAMPAIGN

Що на Москву ще раз нагряне
З Захóду паволоч страшна,
Про власну стали дбати хату,
Щоб status ~~виробить~~ in statu,
Спорудить царствечко чудне,
Як серце в грудіх камяне,
Як серце ляцьке в тїлї руськім,
Щó бєть-ся тілько про себе,
Як скажуть *цоб*, везе *цабе* —
Русь у перевдязї французькім, —
Злодюгу та клеветника,
Жорстокого жартівника.

XXXII.

От до такого-ж пана в гостї
Везли й Грицька Сковороду.
Незнаний був ще Єго-Мостї,
Байдужен про напáсть-біду...
Грицько мій був дитина вчена,
На лонї матернїм пецена,
А матїрю йому була
Густа схоластиків імла.
Підмовлено його старого
Допомогти ясним панам
І вивчити хоч по складам
Читати хлопчика малого.
Сковорода ж дїтей любив,
Тим паче, що самітно жив.

XXXIII.

Він, певно, не забув Тамари,
Та не злопамятний бував.
Йому в Тамари й окуляри
Надїла вчителька-мадам.
Підслухала ся блюдолизка,
Як наш Грицько завзяв ся з-близька,
Не так як перш оддалеки,

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 17:12 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Давати паничу значки,
Щоб він умів розпознавати,
Хто »без Минерви«, як мовляв,
І панував і правував,
Дарма що гроші вмів придбати.
Сим зневажав багатиря,
Земель неміряних царя.

XXXIV.

Ще б не біда, но в тій розмові
Грицько мій учневі сказав,
Що в певному він хибив слові
І голову свинячу мав.
Свинячу голову! Ся лайка
Шпетнїща, нїж була б нагайка,
Від пробувальця паничу,
Меж багачами багачу...
У первий раз тогдї Тамара
Озвавсь до феникса мого,
Та з можновладських уст його
Пійшла, сказати б, тілько пара.
»Прости, мой государь«, а кив
Грицькові а б ш и т обявив.

XXXV.

І що́-ж? він не того журив ся,
Що з дому прогнано його:
Журивсь того, що не добив ся
Звичаю в панича свого.
Звичаєм же звав серця щирость
І до всього живого милость,
В розумованьню висоту,
А в пробуваньню простоту...
Як же Тамара схаменув ся,
Що слухав сусѣтних жінок,
І добре взяв у панський товк,
Якого чоловіка збув ся:

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 17:12 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Грицько смиреньнє показав,
Знов шкóлити хлопя почав.

XXXVI.

Мовляв собі: »Приясте туне,
І туне мусите давать...
В кого Господь диханьнє вдуне,
Диханьнє жизни, благодать,
Нехай від нього дух той віє,
В серцях зерно спасеньня сїє...
І х о ч у й м у ш у в сьвітї жить,
Моїм братам умом служить.
Не закопаю скарбу в землю:
Вдам торжникам його сьвятий,
Він буде праведно рости,
Я ж більш од Бога восприємлю.«
Так на свій ум Грицько дививсь,
Як під намовини хиливсь.

XXXVII.

Намовили ж його в-десяте
Служити розумом панам.
Бо — нїгде правдоньки дївати —
Всього доволї дано нам,
Коли не 'д Бога, так від чорта,
Як забагатїла голота,
Письменської ж науки — зась!
Вона і з школи розтеклась,
Що над латиною потїла,
Жувала в жвачцї польский стих,
І навіть чудеса сьвятих
Печерських славити посьміла
Польщизною, мов та Ляхва
Або сполячена Литва.

XXXVIII.

Вбачав се добре наш учений
Аж надто вже Сковорода,

Generated on 2015-05-13 17:12 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Яка постигла мир хрещений
У ту Хмельнищину біда,
У ту поломяну Руїну,
Щó знівечила Україну,
Чия б вона там нї була.
Тепер, як молока з козла,
Досталось ранньому потомству
Від Калнофойських та Могил
І їх тупих »Тератургим«.
Тепер ми Хмелїв віроломству
Платили дань ще й за Петра,
Великости богатира.

XXXIX.

Вбачаючи ж таку пригоду,
Як у пожежу соловю,
За палїїв лихих що-году
Пеню виплачував свою:
Моливсь за предків не словами,
А щедродобрими дїлами:
Бо щó від батька здобував,
Синку сторицею вертав...
О духу вічий! хто те знає,
Де вієш нинї ти між нас?
Твій жертовник давно вже згас,
А віяньнє ще подихає...
Без серденька твого й ума
Нас обіймала б довго тьма.

XL.

Тепер ти вже не той: ти старець,
Не юноша Сковорода,
Не муж, восторжений скиталець,
Кому ба й голод не біда,
І одиноцтво між чужими,
І правда-мати між лихими,
Кому ти сїллю був в очах

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 17:12 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Або печиною в зубах.
Но дух твій бодр, і ти, як оний
Великий серцем і умом,
Простуєш просто в Отчий Дом,
Очима дикими стрегомий
І назираємий в храму,
Де б серцю жить, царить уму. —

XLI.

В храму духовної свободи,
Непідкупно́ї правоти,
На лоні сьвіжої природи
І хуторної простоти...
І ти ж бо, Грицьку, як і оний,
Кого законно беззаконний
Обвинуватив суд людськи́й,
І ти був, правді навпаки́,
Виновен — то в манихеізмі,
»Що́ всї собори прокляли«,
То, як злоріки знов верзли,
У богохульнім аскетизмі:
В »законословів« мизантроп,
В завидників — лихий Езоп.

XLII.

Нехай верзуть: ти добре знаєш,
Що і Сократ отруту пив,
Що й Той, в кого в ногах ридаєш,
Гіркої чашї не 'дхилив.
Між тисячей подвижник новий,
Ти носиш свій вінок терновий,
Мов хто — корону золоту:
Бо мучиш ся за правоту,
Страдаєш і мов ангел тихий
Всьміхаєш ся в душі ясній,
Що прийде час невимовний
Байдужної про злюк утїхи,

Generated on 2015-05-13 17:12 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Як правди алчущі серця
Наситять ся в мирів Творця.

XLIII.

Була ж ото весна квітчаста,
На Пслї і Ворсклї все цьвіло.
Бикам потужним Радегаста
Як і півням його — добро...
Воли, наївшись, ремиґали,
А бугаї ревли-буяли,
І крильми тріпали півнї,
Хвалу співаючи Веснї.
Як древле Венди та Славяне
Уміли силу шанувать,
Про те в Грицька було питать:
Він і ясне́ знав і туманне,
В душі поетом був прямим,
Хоч на Бояницину й нїмим.

XLIV.

»І Соломон,« рече, »во славі
Так велелїпно не вдягавсь,
Як луг сей пишновеличавий
Квітками й злаками квітчавсь...«
Се ж був той луг, те поле бою,
Де в славу руському герою
Фортуна, пані зла й добра
Із Шведського вінок зняла;
Де Шведський лев здобув ся лиха
І підогнув як пес хвоста,
Де слави й чести лїпота
Сьвітила й нам, та тілько з-тиха:
Бо ми не тямили, дурні,
Що потурали Сатанї.

XLV.

Тут кров Мазепина кипіла
І кров Семена Палїя:

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 17:12 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

В квітки її переродила
Всім людям матінка — земля.
Швед і Москаль тут простягли ся,
В вінках по братській обняли ся
Перед Всевишнього судом
На лонї, рідному обом.
Ти, Грицьку, знав, про щó стояли,
Про щó й лягали козаки:
Щоб у крові знов хижаки,
В крові й горілці утопали,
Щоб знов козак-вампир ожив
На звяк сьвячених тих ножів.

XLVI.

Не від Жидів, мовляв, невірних,
Не від Ляхви се все ти знав:
У Нїмця фактів достовірних,
В Нибурородника, шукав...
І як Європа осудила,
І як неславою окрила
Сїпак запеклих козаків,
Твоїх безчесних земляків.
З імям козацьким ти таїв ся
Серед письменників чужих...
Щоб не вразити ока їх,
Козацького ти й вуса зрік ся:
І ти-ж бо в нїм той сьміх вбачав,
Щó Самовидець прописав.

XLVII.

Признайсь, о тїне невмируща:
Про щó пісні ти занедбав?
Чи не про те, щоб проклятуща
Проява, той козак, не встав?
Нї! се схоластика зробила:
Вона тобі й товкла й трубила,
Як шляхтї, жертві єзуіт,

Generated on 2015-05-13 17:12 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Що Ноїв Хам не був пііт...
І тут шляхетська Немезида
На хамах мстилась, козаках,
Що по шляхетських головах
Ходили з пращура до дїда,
Що повертав козак в жінок
Вельможних пань і панночок.

XLVIII.

Бо муза, загнана в жіноцтво,
Творила в слові чудеса:
Цьвіло дївоцтво й парубоцтво,
Цьвіла в жінок сердець краса.
І як зегзиця на Дунаї,
Так і зозуля в дальнїм краї
У дорогого в головах
Знов виливалась у словах.
Но все те упир-бурса жерла,
Як жер кров руську Азіят:
Заскіглив лїрник-пустосьвят,
А Гомеричня дума вмерла.

XLIX.

І ти, мов дяк-письмак попу,
Слїпому лїрнику служив,
А на Боянову тропу
Козак обох вас не пустив.
Він кабаками та шинками,
Та гопаками й тропаками,
Та перепоями прогнав
Всї співи з голови, що́ знав
За ча́сів давнїх, ще як Байда
Буяв по Струсях витязях,
Завзятьтя й мужности князях,
І лаври — не пяниць награда —
Рвав, де один хиба Арго,
Грек, упослїдив би його.

Generated on 2015-05-13 17:12 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

L.

Но ти став нашим семянином,
Тих, щó над радощі землї
І над печалї правди гимном
Безсмертний дух свій вознесли.
І се рокочуть вiщі струни,
Грому олживому й перуни,
А серцю правому хвала.
Кастальска з чесного чола
У тебе мертвий прах змиває.
Живеш ти й дишеш серед нас,
І прийде день, настане час,
Що правди вік тебе згадає...
Тогдї засьвітить ся зоря
Нова в вінцї царів царя.

LI.

Тепер ти вже не той: сю правду
Кажу тобі не в гіркоту.
Ти — старець, і за те в награду
В нову облїк ся лїпоту...
Як мед старий або той *венгрин*
В льохи старопольскі »перегрин«,
Щó вік звікує, то нову
Собі придбає міць живу,
Так приобрів єси повагу
І силу і красу души...
З тебе хоч Бог-отця пиши,
Ума і серця рівновагу.
А біла, довга борода...
Так! се не той Сковорода.

LII.

Йому поваги надавала
Ще й проста свита-кобеняк,
Щó гунею голота звала,
А г у н ю вславив той козак,

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 17:19 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Щó з-під Кумейок десь дівав ся,
З панів у-вічи насьміяв ся,
А потім Гектором зробивсь,
На Старці пишно, гордо бивсь...
Із Гектора та в конокрада
Його Москвич преобразив,
Щó тридцять томів сочинив,
Не знаючи, де лжа, де правда.
Та й не його-ж бо се вина,
Що він — послїд Карамзина.

LIII.

Сидів із ним у бричці рядом
Той пан, щó панові служив
Можнїщому давнезним ладом,
І цїлого півроку вбив,
Щоб можновладнику вгодити,
Сковороду підговорити
Аж з Білорусчини на Псло
Приїхати в нове село...
В своїм жупанї чепурненькім
Здавав ся він коло Грицька,
Позад возницї-козака,
Служебним козаком дрібненьким,
Та був, мов Орлик той юркий,
Щó знав Мазепині гріхи.

LIV.

Мазепо! дух твій ще носив ся
По тих прославлених полях,
Де Карл з Петром за царство бив ся,
Як рицар щастя, на шаблях.
Я мушу Орликом прозвати
Того, хто знав, як ублагати
Грицька перекотить поля
Звичаєм знаного царя
Летучих Торків, Наливая...

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 17:12 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Мазепо! дух твій ще носивсь
Там, де пройдисьвіт сей зробивсь
Емблемою страданій края.
Емблему-лжу аж два віки
Кохали в серці козаки.

LV.

Мій Орлик був слугою в пана
Забари, щó на Пслї осівсь
І не боявсь сусїда хана,
Мов князь Ярема возродивсь,
Котрий Лубнї колись прославив
І можновладно краєм правив,
Щó Вишневеччина звемо...
Тепер ми миром живемо,
Тогдї ще всї жили войною.
Отсе ж, як море після бур
Не хутко радісну лазур
Без хмар побачить над собою,
Так після воєн-заверух
Не скоро вгамувавсь наш дух.

LVI.

Забара сей на Пслї родив ся,
Та забарився десь у Ляхви.
В Нїмецинї предовго вчив ся,
Був і в посельстві від Москви.
З царськими дуками спізнав ся
І чином немалим пишав ся:
Був новина в нас — бригадир.
Носив гаптований мундир,
І грошей мав, чутно, без лїку.
По польскій на Вкраїнї жив,
І слуг-панів собі завів.
Середнього лїтами віку.
Книжками бавитись любив.
Рідкий був птах серед панів.

Generated on 2015-05-13 17:12 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

LVII.

На дикім узгряниччі царства,
Щó наш Славутиця Днїпро
Дїлив тогдї ще від Татарства,
А наші річки, Ворскло й Псло,
Як дїти бігли до старого
Широководного, бистрого,
Сей сьміливий проява пан
Нові осади закладав,
І ширив займища що-року.
Нїхто його не зупиняв:
Судами кожного лякав.
За Ворскло сягонув д востоку,
А д заходу впиравсь у Псло
Новим селом поуз село.

LVIII.

Хто-ж сей новий колонїзатор
Поберендїївських пустинь?
Чи знов польщизни культиватор.
Відступник предківських сьвятинь,
Як оний гордий Вишневецький,
Вояка, полубог шляхетський,
Перелицьований Кончак
Або його товариш Гзак?
Чи може се Дидро в мундирі
Народнїх прав пропагандист,
Благополучний еґоіст,
Принадна постать у сатирі?
О друзї й вороги мої!
Ви з ним усї мабуть свої.

LIX.

Старий лїтами, та не млявий,
Перекотиполе нове,
Грицько Сковорода у п р я м и й,
Таким і в споминках живе, —

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 17:12 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Упрямий всюди, хоч мовчущий,
Де промовляв до нього Сущий,
Сий, Deus, Θεός, Єгова́:
Сьвяті однаково слова.
Но швидкотою й Наливая
В козакуваньнї б заломив,
Коли-б його той вік вродив,
Як жерла нас козацтва зграя.
Він, поруч з Орликом юрким,
Був tiro-м з бурси молодим.

LX.

Із Могилева, де зоставив
Кріваве пожарище цар
Крови й руїни, путь направив
На той Мстиславль, де государ
Другого віку і народу,
Не берендіївського плоду,
Ограду Руси збудував
І славним іменем прозвав,
А звідтіля — на новий город
Буйтура-князя Сіверян,
Щó »поборав за християн«,
Терпів неволю, нужду й голод,
І звив йому за те співець
Хвали безсмертної вінець.

LXI.

О дороге кубло поета!
Тебе й без Ігоря во-вік
Не затопила б сонна Лета:
В тобі кохав ся чоловік,
Щó став один, один без брата,
На иншого вже супостата,
Не на Гзака вже й Кончака,
А на вампира-козака,

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 17:12 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

І так як Ігор у кощейське
Сїдло невольницьке сїдав,
І гірше нїж той князь дознав
Нове тиранство половецьке,
Нову неволеньку в Гзаків
І в кривомовних Кончаків.

LXII.

Сьвіти ся ж, мій Єрусалиме!
Я в серцї споминки ношу
І мов у ѳиміама димі
В твою хвалу їх возношу...
Тебе тут, Грицьку, тихі води,
На лонї пишної природи,
Так веселили, як мене.
Нехай се дух твій спомяне!
А може й той, хто тихострунні
Настроїв гуслї золоті,
І на підхмарній висотї
Згадав пісні широкодумні
Бояна віщого, — і він
Дзвонив тут в струни як у дзвін.

LXIII.

Доколї ж, Господи, доколї
З лукавим родом боротьба?
В Твоїй сьвятій, незнаній волї
І злих і праведних судьба.
Чи довго буду ще сьвященним
Огнем сим людям развращенним
Серця безпутнї сожигать?
Се ж искорка Твоя, сьвітило
Сьвятої правди на землї!
Не дай їй згаснути в імлї
І в туманї, щó напустило
Лукаве кодло письмаків,
На похвалу своїх Гзаків!

Generated on 2015-05-13 17:12 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS-AT URBANA-CHAMPAIGN

LXIV.

Від Сіверська та й до Полтави
Перекотиполе несло
Чудовним вітром... Не для слави,
Не для хвалебности жило
Те серце, повне благородства,
Над себезнайством превосходства.
»І хочу й мушу в сьвітї жить,
Щоб жизнї ближнього служить:«
Такий завіт воно держало
Від Господа, владики Сил,
І між людських сердець-могил
Восторгом жизни трепетало.
Блажен, хто коротає вік,
Як волї й правди чоловік!

LXV.

Так! воля, розуму свобода
Серед неволї, дар сьвятий
Тому, хто між лукавих рода
Служив закону правоти.
Служив Грицько сьому закону,
Як музи богу Аполлону,
І дух його благословляв,
Хто про народнє благо дбав.
Благословенним був у нього
І мій по Нїженю земляк,
Конїський, пастир-патріярх
Для Руси віку золотого:
Під ним убогий Білорус
На віки власти папи збувсь.

LXVI.

При нїм і Русин-Украïнець
Од Сїчи й Криму отруснувсь:
Не набігав уже гординець;
Комишників також позбувсь,

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 17:12 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Що чумакам із ратищами
Прийшлось ходити за мажами
Та в ободах скриньки довбать,
Щоб гроші де було сховать...
Як обїзджала Катерина
Прилучений до царства край
І водворяла тихий рай
Там, де була лиха година
На Білій Русї від Ляхів,
А в нас від хана й козаків, —

LXVII.

Конїський позирнув з-висока
На царственний Минерви ход:
Бо се для церкволюбця ока
Був сонця круг землї обход;
І вся Россія підхопила
Витію на духовні крила,
І сам Грицько Сковорода
Низький чолом йому віддав.
Покинувши в панів науку,
За костур странницький вхопивсь,
І перед старцем опинивсь,
Щó серцем чув народню муку.
Його з-давен Конїський знав:
Товарища в нїм привітав.

LXVIII.

Ще риторами розлучились
І без вісти десь по сьвітах
Вітрами шкільними носились,
Аж поки вже в чужих устах
Свої іменьня стали чути
І верховодниками бути,
Один спасенних простаків,
А другий значних письмаків.
Проте братами обняла ся

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 17:12 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Тепер нерівня сьвітова,
І любомудра голова
Із головою поняла ся,
І потекли щасливі днї
Бесїд в келейній тишинї.

LXIX.

Келейна тишина, незнана
Пронирливим сьвітовикам,
Нераз, мов нитку Аріадна,
Давала добру раду нам...
Про ради злі не споминаєм:
Ми тілько правду поважаєм,
А хитросплетена брехня
Сама впаде з свого коня...
Ся тишина й сьому Грицькові
Згодилась більш од тих наук,
Щó заснував давно павук,
Як появились люде нóві,
І нові мисли почали
Перемінять лице землї.

LXX.

Чого бажаємо, те снить ся
Нам у лестивих, віщих снах,
А зло грядуще коренить ся
Заздалегідь у розумах.
Одних лякає, других будить,
А инших до непевних пудить
Перевертних пророкувань,
До пагубних крівавих бань...
Два нещасливих миліони
Жили, цьвіли, чи ще в мамок
І нїжносердих матїрок
Шукали сну чи оборони
Від пустунів, щó, як вони,
Гулялись в ігрище войни.

Generated on 2015-05-13 17:12 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

LXXI.

І так як гордії надії
Вселяли в Польку віщий сон
Про стародавні польські мрії,
І як ійшов Наполеон
На Вислу, Німень і Вилію,
Щоб »фурію« ту вбить, Россію,
У патріоток-матірок
Вродив ся не один синок,
Портрет великого героя:
Так само в городі Петра
Була своя на сни пора,
На сни потужности устоя,
І чула царственна Москва
Свої на торжество права.

LXXII.

І як над градом Гаваоном
Внимало сонце Навину,
І над долиною Елоном
Луна впокорилась йому,
І чув у дусї він великі
Завіти про земні язики,
В віки грядущі прозирав,
Глаголом Господа взивав:
Так і натхненому витії
В побіднім шествії царя
Здалось тогдї не навманя,
Що сонце йде кругом Россії,
Царя судеб обох Россій,
Губительниці польских мрій.

LXXIII.

Келейна тишина Грицькові
Дала про руський лабиринт
Спасенні указаньня нові
Про той, що́ наступає, сьвіт.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 17:12 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Не дармо ж бо і запорозький
Співець, antipodes московський,
Великим Сьвітом називав
Той дух, хто Сїчу зруйнував.
»Настане час,« рече Гриць мовчки,
»Страшний, як той, що предадять
Друг друга і зненавидять
Правдивих ради лжепророка,
А прекратять ся они днї
Ізбранних ради з нас одних.«

LXXIV.

Рече ж собі й мій Орлик з-тиха:
»Великого єси ума,
Та невелика з тебе втїха,
Що в тебе голосу кат-ма.«
Бо мій философ чи спасенник
Був не зубрій, мовляв, товченик:
Мав школу й у собі самім.
Тим і здавась тогдї нїмим,
Коли вбачав, що з богослова
Удав ся б луччий судовик,
А з чорноризця — ростовщик:
З таким не тратив марно слова.
В очу в Грицька й сам Орлик був
Не те, що́ він від нього чув.

LXXV.

Побачивши, що без Минерви,
Як він мовляв, посел живе,
Що се — або був злодїй первий,
Або такий, що́ греблю рве,
Він по́-просту його цурав ся,
Чогось його немов лякав ся,
По пасїках від нього кривсь,
Аж се — в Конїського зустрівсь.
Той про вельможного Забару,

Generated on 2015-05-13 17:12 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Як він в посельстві пробував
І як царицю зустрічав
Десь на Дніпрі, листів із пару
Від »певної персони« мав,
Приятелеві їх читав.

LXXVI.

Сковорода там дихав легко,
Де простолюдний чоловік
Ще не зайшов аж геть далеко
Дорогою земних утіх,
На праотця ще озирав ся
І царство Боже знай бояв ся
Втеряти за свої гріхи,
Їх оббирав, мов репяхи
З одежини, що́ мав про сьвято, —
Що простодушно занедбав
І потай миру роздавав
Неправедне стяжаньнє — злато
На школи та на шпиталї,
Та на церкви й манастирі.

LXXVII.

Бо так чинили батько й мати,
Взорцї й наставники його,
Дарма що звик сьвятими знати
Паньматку й панотця свого...
Він дихав ще і там легенько,
Де син до матери любенько
Покірне слово промовляв,
А вже сини дорослі мав, —
Або-ж (се вельми рідко бачив)
Де винуватому мудрець,
Як сину блудному отець,
Хулу на розум свій пробачив,
І бувши старшим всїм служив,
Смиренній братії годив.

Generated on 2015-05-13 17:12 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

LXXVIII.

Або ще там (тут вже Коніський
Вступав над ним в свої права,
Єдиний пастир всероссійський,
Із серцем дружна голова), —
Або ще там, кажу, де воля,
Не польска знана нам swawola,
А та, щó творить дух міцним
І розум праведно благим,
Царям в науку благостинї,
Щó їх осьвячує закон
Більш од сияючих корон,
А громадянам про сьвятинї
Охрану, віри чистоту
І руську в Русї правоту.

LXXIX.

Сей нахилив його до згоди
З Забарою й благословив
Через гаї, степи і води
Направити стопи, де жив
Прославлений колонїзатор,
Пустинь одвічних культиватор,
І помогти йому з синка
Зробити серцем Руснака
А розумом надію края...
Той край Коніському й йому
Був затишок земного рая,
Корона всїх царськúх корон
І благочестія Сіон.

LXXX.

Привикши в пишного Тамари
І в иншúх дукачів панів,
Щó на Вкраїнї в нас постали
З перначоносних козаків,
Готове слухати, мовчати,

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 17:12 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Про себе розум свій держати,
Грицько і з Орликом мовчав,
Дарма що той йому турчав
Про панські добра та осади,
Нові за Ворсклом займища,
Неміряні урочища
І про царицині награди,
І як царицю пан стрічав
І мову їй яку сказав.

LXXXI.

Дознавсь Грицько й про панську ласку
До Орлика, слуги свого,
Як на великдень перву паску
Пан шле до селища його,
А селище його займало
Землї на сотню хуторів,
Та вже й тепер осади мало
З пів сотнї або й більш дворів
І в них над сотню крепаків.
Бо люде вже тепер шукають
Не лями по Тилигулах,
Не сховища по комишах, —
За полу знов панів хапають
І хилять голову д землї,
Аби осїстись на ролї.

LXXXII.

Хвалившсь, що, бувши міщанином,
Його дїд козаків цуравсь,
А потім із одинцем-сином
З міщан в козацтво приписавсь
(»Бо вийграло козацтво справу,
Загнало крамарів під лаву,
Само ж засїло по судах,
По магистратах, ратушах«),
Та й міщанином добре мав ся,

Generated on 2015-05-13 17:12 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Тим і в козацтво прийняли,
»Славетним паном« скрізь писав ся...
З панами ж дїд його не бивсь
»І в шляхти за хребтом туливсь«...

LXXXIII.

Грицько від Орлика нового
І від гидких його річей,
Де всюди кривда, що́ нї слово,
Відпочивав, як із очей
Зникав сей побігайло панський,
Гнилий недоїдок хижацький...
Коли-б він спершу обявивсь,
Як лисом перед ними вивсь,
Не дав Грицько б себе намовить
І архипастирю тогдї...
Іде назустріч він бідї, —
Якій не знає, а готовить
Йому новий Тамара щось —
Такого й чуть не довелось.

LXXXIV.

»Що́-ж? мушу жити! Не для того
Господь у мир мене послав,
Щоб із солодким і гіркого
Нїчого в жизнї не дознав...
Нї! хочу й мушу в сьвітї жити,
Все, що́ б нї лучилось, терпіти...«
І з-горда на того зирнув,
Хто апостатом правди був.
І хоч померкла перспектива,
Що́ дух його був змалював,
Суміти сумом перестав.
Душа була о Бозї жива...
І заспівав у думцї кант,
Своєї думки варіянт.

Generated on 2015-05-13 17:12 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

LXXXV.

То був про істукан Деіри
Церковний гимн Дамаскина,
Пророча на сердечній лірі
В Сковороди мого струна...
Як був ще хлопчиком маленьким,
То любим голоском тоненьким,
Щó зветь-ся в музиці дискант,
Виспівував сей гарний кант.
І послано його в столицю
Царської церкви в півчий хір,
І він царський побачив двір
І божество двора — царицю.
Єлисавета то була,
Щó край наш в ласку прийняла,

LXXXVI.

І забажала подивитись,
Як наші селами живуть,
І городу тому вклонитись,
Щó по всій Русі батьком звуть.
І наш Грицько в царських каретах,
В придворних шатах та штиблетах
Вернувсь до нас, та й нарядивсь
У простоту, щó в ній родивсь.
Байдуже золото малому,
Сьвященний столичан кумир:
Його душа вкусила мир,
Як рідну на хатах солому
Побачив та поля й луги,
Річок розлогі береги.

LXXXVII.

»О телче золотий! з'явив ся
Менї ти в дивній лїпотї,
Но дух мій бодрий не вклонив ся
Мирській зрадливій суєтї,«

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 17:12 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Мовляв собі Грицько, як панські
І поруч з панськими простацькі
Осади по-над гарним Пслом
Витали ся село з селом.
Витали ся вони стадами,
»Добутком« любим і царям
І хлїборобам-ратаям,
Та молодими ще житами,
Щó визирали з-за трави:
Вже не боялись Татарви.

LXXXVIII.

І спогадав про Розумиху
І Розуменків, двох братів:
Чи він би, матері на втїху,
Так високо злетїть схотїв?...
Нї! зрік ся б і матусї певно.
»Что мнѣ й тебѣ,« сказав би, »жено?«
Як Той, хто й на весїльлї дбав
Про час, котрий на думцї мав...
Ровеснику Адама Смита
Не снивсь багатства ідеал,
В котрім з перекірних начал
Зросла наука знакомита
І нравственности і богатств,
Підпора і громад і царств.

LXXXIX.

Упрямий син свого народа,
Упрямого в добрі і злї,
Він строїв жизнь людського рода
На »отпущенія козлї«.
Ізбранних ради... Хто-ж ізбранний?
У философії туманній
Проходилось мовчаньнем се...
Щó в жертву Богу принесе?
Чи дух, мовляли, сокрушенний,

Generated on 2015-05-13 17:12 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Єгоже Бог не вничижить?
Чи розум, щó в ногах лежить
У юродивого, смиренний?...
Про себе тілько кожен дбав,
Громадський огул забував...

XC.

Над еґоізмом богословським
Одним Грицько мій возвишавсь,
Що в стоіцизмі философськім
Панів земляцтва не цуравсь.
Чи так чи сяк, в о н и держали
В руках, щó предки виривали
То з варварських то з ляцьких рук.
Отсе-ж єдиний сьвіт наук,
Як він в Нїмецинї вже бачив
Із повновласних козаків
Нових магнатів-хижаків,
Йому надїєю маячив
Зробити не панів, людей
Хоч за якихсь далеких дней.

XCI.

Не зупиняти, просьвіщати
Повинні ми (він думав) дук,
То й зацарює правда-мати
У нагородї чорних рук...
І не страшилища Дракони,
А мудрі кротостю Солони
Наставлять нас на путь любви,
Щоб з праць користувались *ми*.
Себе ж розумно возлюбивши,
Про власну дбаючи користь,
Ми б духом братства тим велись,
Щоб заробляли й люде инші...
Той добре людськy вдачу знав,
Хто дві любови прирівняв.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 17:12 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

XCII.

»Великодушієм« (тут мов-би
Адама Смита він читав...
Нї, сам людські серця й утроби
Мудрець мовчущий штудовав),
»Великодушієм спасенним,
Хочби й од Господа натхненним,
Нам рятувати мир шкода,«
Мовляв собі Сковорода.
»Які б нї видумав закони
Минос пекельник чи Ликург,
Громадського рятунку друг,
Їх перероблять миліони
Собі на користїцу стать:
Бо всяк про себе буде дбать.

XCIII.

І Орлик сей — дбайло таківський,
Та тілько звик в мутній водї
Мов хаптурі хапать попівські,
Покіль слїпї людські вождї...
Сьвітїмо ж сьвітло, не слїпуймо,
Осьвітою людей рятуймо!
Єдина стать, єдина путь
З безоднї зол землї зорнуть!
Бо вже ми бились-воювали
І землю рвали з вразьких рук.
Тепер одно: наук, наук
Серця́, мов жизни, возжадали.
Отсе ж і чашею води
Не втратимо своєї мзди.

XCIV.

А хто такий сей пан Забара:
Чи він з Минервою живе,
Чи тим-же робом, що́ й Тамара,
Герби апотеозом зве:

Generated on 2015-05-13 17:12 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Се не философове дїло...«
(Тут мій философ мислив сьміло.)
»Я проповідую, — вони,
Коли не чада Сатани
І правди в практиці шукають,
Нехай такі мої слова,
Які знесе їх голова,
Во благо людям обертають;
Коли ж послужать Сатанї,
То горе їм, а не менї!

XCV.

Ми з практиками подїлили
Всїх підначальних нам людей,
І зберегаєм наші сили
Там, де владика той чи сей.
Ми властні мисли їм давати,
Вони — приймати й не приймати,
Поки Минерва й жизнь сама
Не доведуть їх до ума...
Про всїх доволї в сьвітї дїла,
І про царів, і про панів,
І про купцїв, і про майстрів,
Кому щó Доля приручила.
Нї нам в їх практику встрявать,
Нї їм — нам волї не давать.

XCVI.

»Благословенна жрице правди!
Обходь наш край своїм умом,
Щоб не було між нами зради,
Між братьтєю, як під Ляхом,
Що ми »своїх не познавали«
І з чужоземцем накладали,
За дигнїтарства осяйні
Лжи жертву жерли Сатанї....«
Такі Сковорода шкварчуща

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 17:12 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Шкварчала нам тогдї слова,
Як у коронї голова
Знай турбовалась невсипуща,
Щоб з нас ізняти людський сьміх,
Спасти нас від себе самих.

XCVII.

І альфа жизни і омега
В мечтаньнях про пустир зійшлись:
Владичиця землї й сердега
Бурсак-философ завзялись
Очистить край наш очищеньнєм,
В науцї й правотї крещеньнєм,
Щоб з братогубцїв Каінів
Зробити Русичів-братів.
В обох сих головах сьвітилась
Заря грядущих наших днїв,
Як Русь Боянових вікiв
Із пепла фениксом родилась,
Як ми злились в один союз
В імя всїх Грацій і всїх Муз.

XCVIII.

»Великий Сьвіт, вона ж то знала,«
Вернувсь ізнов до власних дум:
»Про що Забару награждала...
Такий чуткий практичнїй ум
Своє почує й крізь столїтьтя,
Як чули ще до лихолїтьтя,
Де жизнь на иншу стане стать,
Куди від Батия втекать.
Дві тілько вшанувала мові,
Верстаючи дорогу в Крим...
Не ѳиміяму ж певно дим
В Забариному важив слові...
Уміє добре царювать,
Так знає, за що й шанувать.

Generated on 2015-05-13 17:12 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

XCIX.

Великий Сьвіт і *Наша Мати* —
Се справдї пречудні слова
У тих, щó звикли зневажати
Чужі звичаї ї права!...
Як з уст младенческих і ссущих,
Так тут з ворожих проклятущих
Ти сотворив єси хвалу, —
Не поношеньнє, не хулу,
Як тайні недруги вповали,
Щó славну Запорозьку Сїч,
Козацьку Посполиту Річ,
Возстановити замишляли,
І знов, залїгши в комишах,
Кругом розпростирати страх.

С.

Великий Сьвіте! розширяй ся,
Поки Стара осїлась Русь,
В сарматські гори упирай ся,
Де наш обичай не забувсь...
Ти справдї те, в що облекла ся:
Царюючи превознесла ся.
Благословенний твій вінець,
Одрадо праведних сердець!
Тебе безсмертіє витає
Ще в достославному житьтї...
Твоєю славою й менї
Минерва бодрий дух вдихає...
І хочу й мушу в сьвітї жить,
Ізбранникам твоїм служить!«

ПІСНЯ ТРЕЙТЯ.

I.

Туманна старино варязька,
Начало Руси неясне́,

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 17:12 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Культуро греко-християнська
І слово древне голосне!
Добро і зло тисячолїтнє,
В серцях і розумах наслїднє!
Вас викликає з забутьтя
Стрівожена душа моя.
Нехай вона нову картину
Змалює древнїм язиком,
Щó під Ляхом і Козаком
Переживав лиху годину,
І зрік ся був уже того,
Щó воспитало дух його.

II.

Єдинства руського був зрік ся,
Щó Київ нам завітував,
Як на нові міста розжив ся
І дїтьми їх своїми звав.
Нехай побачять супостати,
Традицій рідних апостати,
Що духа руського нї Лях
Не придушив, анї Козак.
Ви, струни віщого живії,
Дзвонїте голосно менї:
Нехай в кобзарськім тумані
Засьяють маяки новії,
Як верховинні ті огнї,
Рятунок наш у давнинї...

III.

Як нас Татаре облягали
Полями Дикими кругом
І з ликами на нас чигали,
Ріля ж лежала облогом,
Так в нас тепер науки поле
Лежить просторе, дике, голе,
І родять тілько бодяки —

Generated on 2015-05-13 17:12 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Герої брехень, Козаки...
О Музо чести і поваги!
Подай нам истину в завіт,
Пролий твій невечірній сьвіт,
Нехай поменшає одваги
В письменних наших брехунів,
Отця пекелного синів...

IV—VII.

. . . . . .

VIII.

Перекотиполе котилось
На Глухів мій глухонімий,
І під Путивлем зупинилось...
О городе незабутний!
О щите русчини нової
Від завірухи степової,
Від Половців, від Татарви,
І від лестивої Ляхви!
З твого забрала Ярославна
Пустила голос голосний,
Зегзиця руської весни,
Праматір наших жен преславна,
Що вміла гаряче любить,
Плачем безсмертним голосить.

IX.

Пустила голос-плач лугами,
Що нам дубровами шумлять
І розмовляють з берегами,
З дідами внуки гомонять.
Ми голос той почули серцем,
І проквиляєм білозерцем,
І квилимо до старини,
До староруської весни.
О весно жизни молодої,
Хоч гостем ти до нас вернись,

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 17:12 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Хоч в лузї гомоном озвись!
Нехай сцїлющої живої
В твоїй криниці напємось,
В одно з тобою зільлємось!

X.

Чого ж *ти*, Грицьку, зупинив ся?
Ти псальмами сьвятими жив
І з рідним словом розлучив ся,
І Музї книжницькій служив.
Ти не зробив ся фарисеєм,
Нї Иродовим саддукеєм:
Тебе не спокусив їх »квас«,
Христос тебе від схизми спас.
Но і тебе Петро Могила
Від Ярославни відлучив
І речи мертвої навчив,
Щó Русь на ся знов роздїлила,
Зачарувавши й слух і ум
Од предківських пісень і дум.

XI.

Сковорода не зупиняв ся
Нїгде по наших городах,
Як у Мстиславлї попрощав ся
З Конїським у манастирях.
І в Сївєрську моїм коханім,
Розкішно вквітчанім садами
Та горами, не зупинивсь;
На »Браму« тількі подививсь,
На ті ворота триумфальні,
Щó Катерини слїд значять...
Тепер мохи й бурян красять
Аркади-мури ті цегляні
Більш, нїж мальовані щити,
Нїмі геролди суєти.

Generated on 2015-05-13 17:18 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

XII.

Не так Сковорода дивив ся,
Йому ввиджавсь високий дух,
Щó по-над низчими носив ся,
Жадний главенства і наук, —
Той дух, щó знявсь і над хвалами,
Як над химерними хулами...
Бо і тогдї були такі,
Щó бились лобом, як бики,
Об скелю, на котрій Великий
Конем Пиѳона роздавив
І духом висчим пригнїтив
Крамоли дух низький і дикий...
Так, [так,] тогдї були такі
І письмаки і простаки.

XIII.

Не дбаючи про те, весела
Як сонечко, вона текла,
І городи і гарні села
У рай надїй своїх вела.
Покинувши чужі привички,
Вона любила *черевички*
І в операх нових стрічать,
І з дївоньками жартувать
Їх жартуваньнєм молоденьким;
Та й Скоропадських панночок
І пишних панєн Кулябок
В танцї народнім веселенькім,
Весела серцем і умом,
Ввела в царський походнїй дом.

XIV.

Байдужен і про се, спустив ся
Ярком к Деснї Сковорода,
Де я по-пiд садами крив ся
У-в отрочі мої года,

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 17:18 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Як шкільня примусна наука
Була моєму мозку мука, —
Як я поезії бабусь
У прозї жизни ще не збувсь,
Як з рідної моеї хати
На мене дихала любов,
І гріла в чистім серцї кров
Пречиста голубиця мати...
Блукаючи по тих ярках,
Я жив душею в небесах.

XV.

Втїкач із бурси і з столицї,
Грицько природу возлюбив.
Він і в Великої Царицї
Із-під поли б у гай гледів.
Він мурів городських цурав ся,
На тихі води й луки рвав ся.
Се Орлик від Забари знав,
І волю панську виповняв.
»Коханий мій! се avis rara:
Не сполохни її нїчим;
Служи твойму рарогу всїм,«
Давав йому наказ Забара;
А новий Орлик розумів
І панський миг і панський кив.

XVI.

Отсе ж ярок, менї знакомий,
Привів туди мого Грицька,
Де вже нові стояли конї
Коло дорожнього возка.
Захоче — ляже відпочити;
Не сьмів нїхто його будити.
Захоче — буде шатрувать
І на роздолї ночувать.
Скрізь по-над берегом стояли

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 17:18 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Човни рибальскі й байдаки;
Дїди з онуками, батьки
З синами всяк рибалкували.
Картина люба тим очам,
Щó не завидують панам.

XVII.

Веселий у смиренній долї,
Грицько простацький звичай мав,
На широченному роздолї
Широким голосом співав,
Або за траверсин свій брав ся,
І горизонт його сповняв ся
Диханієм душі його:
Він славив Господа свого.
І довго люде споминали
Того музику і співця,
Щó зняв у-гору їх серця,
І любим дивом дивували.
Хто як далеко нї бував,
Такого гласу не чував.

XVIII.

Як же почує серцем серце
І річ сьвяту з ким заведе,
Рибалка, човника й веселце
Покинувши, за ним іде,
А пахар плуга зоставляє,
Спасенні словеса хапає
І довго позирає вслїд:
Який се розмовляв з ним дїд?
»Моя дитино!« скаже внуку
Погоничу: »не забувай,
Щó я промовлю... Не ратай
Давав нам на ролї науку...
У нього слово золоте:
Се мусить бути щось сьвяте.«

Generated on 2015-05-13 17:18 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

XIX.

Благословенний, хто ступає
По власній предківській землї;
Грицько щасливий, що не має
І мати не схотїв її.
»Нехай вам, земляки, все буде,
За щó гризуть ся з предків люде,
Як пси голодні за маслак!«
Так мовчки думав сей Козак.
»Я взяв собі на пай природу,
Господніх творів красоту,
Ума і серця чистоту
І непідкупную свободу...
О рівноважне божество!
О вічне жизни торжество!

XX.

Держи мене у рівновазї
Животних і духовних сил...
Нехай я буду й у зневазї
В мирської мудрости сьвітил,
Нехай Сковороду забудуть
І дякувать за те не будуть,
Що він людей навчав добра,
Не жалував свого й пера,
Таємно з миром попрощав ся
Розумно так, як ти велїв,
І в лоно отче прилетїв
Таким, як у Тобі зачав ся,
І Ти мене благословив
За те, що я *достойно* жив.«

XXI.

Так Богу сей Козак молив ся,
Перекотиполе нове...
В нїм дух уже *той* проявив ся,
Щó в віцї нашому живе...

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 17:18 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

»Ізбранних ради« не погибли
Ми вкупі з тими, що́ губили
Своїх так званих ворогів,
За приводом Татар-Хмелїв...
Ми бачили з ним лик Минерви
В царицї мудрій, що́ її
Покликував уже в семї
Віщуючи Великий Первий...
Ми бачити з *ним* почали
Єдиность руської землї.

XXII.

Колись благословенні ноги
По рибарям і ратаям
Шукали божої дороги,
Незнаної земним царям,
І береги Геннисаретські
Та тихі ниви Галилейські
Їм обіщали сьвіт новий —
Благоволеньнє між людьми.
Шукав і мій Грицько спасеньня,
Рятунку миру з нових бід —
Де серцем чув давняшнїй слїд
Души людської воскресеньня.
»Що́ Бог від мудрих утаїв,
Те дїтям-неукам відкрив.«

XXIII.

Так думав, і зерно насушне
Проміж народом розсївав.
Від його се було подушне, —
За душу подать він давав,
І вірував, що лепта вбога
Сподобить ся прійому в Бога, —
Сияти-ме на олтарі
З тим рівно, що́ дають царі
Народові, як школи сїють

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 17:18 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

І про потомственні віки
Більш дбають, ніж про ті вінки,
Що́ їм одрадоіцами віють
На серце струджене, сумне,
Як душогубщина мине.

XXIV.

І хто здолїв би доказати
І зрозуміньнем довести:
Хто здужав більш людей підняти
До виспренньої висоти?
Чи той, що́ голос соловїний
А погляд мав бистрий орлиний
На Русь в усобицях лихих,
У ворохібнях тих князьких?
Чи той, що́ нашу церкву строїв
Серед невігласної тьми
І повиводив із тюрми
Гріховної таких героїв
Як наш великий володар,
І розуму й потуги цар?

XXV.

Чи може той, чи ті смиренні,
Земним невідомі царям,
Що́ путь, од миру сокровенний,
Єдиним словом рибарям,
Спасенно-віщий, одкривали,
І мертвих їм повелївали
Задля живущих покидать?...
В кого про сї дива питать?
Хиба у мовчязного серця,
Що́ божих творів красоту
Над жизни ставить висоту
І гордо в мирі не несеть-ся?
О Грицьку! де ти?... Хто б се знав.
Премудрих той би не шукав.

Generated on 2015-05-13 17:18 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

XXVI.

Прегарно сьяє блискавиця
З-за туч оддалеки від нас,
Мовчуща миготить зарниця,
Таїть небесна бездна глас.
Прегарно грім грімить потужний,
Як меч об шолом харалужний
У стародавніх тих піснях,
Про смерть клекочучих орлах.
А ще гарніще тихі зорі
У чистій неба висотї
Поблискують у красотї
На дивнім просторонї морі:
Так сьяє серця глибиня,
Щó вірує не навманя.

XXVII.

Ти, Грицьку, вірував глибоко,
І віра жизнь твою спасла:
Над бурями страстей високо
Духовний парус твій несла.
Тепер ізнов твоїй натурі
Погрожують »житейські« бурі...
Серед співочих пастухів
Та гейкаючих ратаїв
Гонець з Путивля появив ся.
Він Орликові лист подав.
(У куряві ввесь прискакав,
Кінь піною кругом окрив ся.)
Той оком кинув-прочитав,
»Се вже наш край,« Грицьку сказав.

XXVIII.

Наш край: [отсї] два простих слові,
Мов їх почув ще за Татар,
Дали вже зрозуміть Грицькові,
Що впав у руки знов Тамар, —

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 17:19 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Що тількі поти повна воля
Серед »незнаємого поля« —
Витати пастушків-хлопят,
Спасенні псальми їм співать
І дивную свою *сопілку*
(Так звали флейту-траверсин)
Серед роздольних луговин
Поставить висче над горілку...
»Я б і горілки не схотів,
Коли-б заграти так з'умів.«

XXIX.

Такий нечутий ще нїколи
Чував Грицько тут комплимент.
Дїди ж по пасїках і в полї
Йому мовляли: »Чистий мед,
Блаженний чоловіче, слово
Твоє! О благодатня мово!...
Хто ти єси? признай ся нам...«
Бо він здавав ся простакам,
У-в образї земнім тїлеснім,
Чимсь дивним, висчим, не-земним,
Як патріархам древнім тим,
Щó за-проста жили з небесним
Отцем людей, і небеса
Про них творили чудеса.

XXX.

Сам я, розговорившись гарно,
Вдостоївсь раз, що дїд-кобзар
Сказав менї патріархално:
»Ти — або Бог, або — сам цар...«
Слова библїйні й Гомеричні,
Над простим розумом владичні,
Надїю певну подають,
Що нас великі речи ждуть...
Не диво, що Грицько з панами,

Generated on 2015-05-13 17:19 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Поет глибокого чутьтя
І правдомовного життя,
Не ладив так, як з мужиками.
Отсе ж ізнов він зажурився,
Що панові закабалився.

XXXI.

»*Наш* край від самого Путивля,«
Глаголе Орлик. »Се межа
Того широкого Поділля,
Де не ходив без оружжа́
Ратай орать, косар косити,
Де люде звикли боєм жити...
І пан мій довго боєм жив:
Щитом Путивлеві служив.
Привик його й Путивель знати
За князя, за господаря,
За самовладника царя:
Бо далеченько ті палати,
Де правда й суд, мовляв, живуть,
Та часом залюбки й поснуть.

XXXII.

Водилось так і в Вавилонї,
І в древніх Греків і в Римлян,
В Литовськім князьтві і в Коронї,
Та і в премудрих Англичан.
Великий сьвіт собі ширяє,
А менший про своє гадає.
Він дома в себе той-же цар,
Що́ й на престолї государ.
Пустиню сю один Забара,
Мій милостивий пан, держав
По предківській: бо доказав,
Що тут йому нїхто не пара,
Що над панами він тут князь,
Що топче ворогів у грязь.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 17:19 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

XXXIII.

Тепер же... о! тепер настала
Його потужности пора:
Бо знай, добродію, призвала
Його цариця до двора.
І се — мене пленіпотентом
Зробив у добрах сим патентом...«
Тут Орлик шапочку підняв,
В печать патент поцілував.
І здивував ся не помалу,
Що гість — не то щоб звеселивсь,
А наче трохи й зажурився,
Байдужен до універсалу
І до нових царських наград,
Що Орлик бачив цілий ряд.

XXXIV.

Натура ся була весела
Найбільш тогді, як зустрічав
Левади тихі, мирні села,
А в них вешняк, блискучий став
І вдовж заплетеної греблі
Похилисті вітласті верби,
І прислухáвсь до лотоків,
Крізь любий гомін мужиків,
Як падала вода, шуміла,
Лякаючи прачок-дівчат,
І любував ся на хлопят,
Як окривала піна біла
Їх реготливий хоровод,
Щасливий байдами народ.

XXXV.

Так жизни простої картини
Над всякі инші він любив;
Так юний образ України
В душі закоханій носив...

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 17:19 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

В його убога сільська хата
Була надіями багата...
Настане благодатній час —
Засьвітить сонце правди в нас,
І перестануть лжепророки
Химерами людей мутить,
І розуміньня ключ таїть
В чертоги розуму високі,
Де пробуває Божество —
Ума і серця торжество.

XXXVI.

Ні в чім йому не прекословив
І не мішав йому нічим
Пленіпотент, а суєсловив,
Не маючи балакать з ким.
Хвалив ясновельможну дуже...
»На все вона, про все байдуже,
Аби пан сина не 'днімав,
В далекі школи не заслав.
Вволивши материну волю,
Ясновельможний все робив,
Щоб отрочество син прожив
На ріднім, предківському полю,
Щоб знав і моду сьвітову,
І господарство, і мужву.

XXXVII.

Без мужика нам не прожити,«
Премудро Орлик міркував:
»Як хліба нікому вробити,
Про що й худобу пан придбав?
Мужва ж, се кодло прехимерне...
Усе воно на свій лад верне.
Хто з мужиком як ні хитрив,
Ніхто його не дослідив...
Се мабуть і добродій знає.

Generated on 2015-05-13 17:19 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Він, як я бачу, часто й сам
Мужичий розум к небесам
Премудрим словом направляє.
Мужву той добре мусить знать,
Хто хоче господарювать.«

XXXVIII.

— »Так, так! се правда, Пане Брате!«
Мовчком Грицько відповідав:
»Коли-б усе, що́ є багате
На гроші й розум, хто зібрав
До-купи та служить примусив
Мужві, то й панські мертві душі
Живими б скоро поробив,
І ближнїй ближнього б любив.
Тогдї прийшло б до нас те царство,
Що́ просимо його що-дня,
І розум би не навманя
Проходив судове митарство.
Щоб з Богом злитись і Отцем,
Души вселенської Творцем.«

XXXIX.

— »Мій пан уміє гамувати,«
Верзе той далїй, »ворогів,
Та й слуг уміє награждати
І стягувати мужиків
До плуга, до отар, до стада...
Усякому своя награда,
Чи хто з землї геть уступив,
Чи пасїку нову завів.
Війна і мир у нас у-купі,
І всюди божа благодать:
Зумів бо займища займать,
Мов той Француз на Гваделупі.
Тепер собі помалу дбай,
Пануй, раюй і награждай.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 17:19 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

XL.

Сьогоднї будемо вже й дома,
У славнім Новому Селї.
Там не мужицька вже солома:
Домки — мов шашки на столї.
Проспект — як Невський у столицї,
Вподобавсь і самій царицї.
З Днїпра по Пслу до нас плила,
Нїгде ласкавша не була.
В пять тисяч перснем наградила
Ясновельможного мого.
Тепер я певен, що його
Підійме ще й над бригадира:
Бо се не пан, се той-же цар,
Нового краю господар.

XLI.

У нас пани таківські служять
У двірській службі, що й сама
Не згордувала б, та й не тужять,
Що предківщини вже нема.
На службі в нас побагатїли,
Від Псла до Ворскла покупили
Собі козачі хутори
Під економницькі двори,
Самі ж із нами пробувають
І панським відають добром,
Так якби власне їх було.
Компанїю найкрасчу мають,
Та ще й протекцію к тому,
Де круто прийдеть-ся кому.«

XLII.

. . . . . .
. . . . . .

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 17:19 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

IV. КУЛЇШ У ПЕКЛЇ.

Староруська поема

Панька Небрехи.

My Muse is not weeping Muse.
Byron.

Пренепорочному нашому поетові

Леонидові Івановичові Глібову

в юбилейному його році достойно і праведно заслужений ралець несе первий

Панько Олелькович Кулїш,

вкупі з підпомішницею своєю,

з Ганною Барвінок.

Р. б. 1891 місяця лютого.

ЗАСПІВ.

I.

Усїм лучалось нам чувати
Не раз між людьми та й не два,
Або й написане читати
Про пекло й про його дива.
Гомер, Вирґилїй, Котляревський
Співали про той мир мертвецький,
А Дант мов на Дону там був.
Він якось і в чистець пропхав ся,
І в рай за дівчиною вгнав ся,
Та ба! там гарбуза здобув.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 17:19 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

II.

Менї, Небресї, зась плескати
Про те, чого не бачив сам;
Шкода про те оповідати,
Щó в пеклї дієть-ся і там,
Де наші очи ледьві бачять,
Як душі зорями маячять,
Ті щó по божому живуть.
Так отже хто менї збрехати
Не дасть — Кулїш: він сам чухрати
Страшну до пекла мусив путь.

III.

Його недолюдки-писаки,
Щó брехнями ввесь сьвіт пройшли,
Літературні гайдамаки,
У пекло втюрили були.
Та він зустрів там чоловіка,
Щó був свого красою віка
І чорта правдою гнуздав.
Сього всї куцаки злякались,
До Кулеша не доторкались:
Бо й роги їм би позбивав.

IV.

Мав Божий дар він визволяти
Людей з лабет у Сатани
І навіть з пекла випускати
Таких, що хоч і брехуни
Були вони між брехунами,
Та батьку брехень не давали
Держати в темряві дурних,
Щó змалку розуму не мали
І на письменних позирали,
Як дїти на батьків своїх.

V.

Поміг він Кулешеві знятись
Над вiковічню брехень тьму,

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 17:19 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

І вже до неба став сей братись,
Аж ось Ільля гукне йому:
»Коли не надиш ся стрілою
У-низ летїти головою
З-за хмар високих сторчака,
Так правдою тут не пишай ся
І жити з нами не хапай ся,
Мов з нищунами у дяка.

VI.

Що я книші сьвятим розвожу
І грізно торохчу возком,
Так стережу се правду Божу,
Щó люде нївечять гуртом.
Отсе-ж вертайсь і все, щó знаєш,
Товкмач не так, як прочитаєш
У тих письменних гайдамак,
Щó дурнів брехнями обходять
І розуму людськóму шкодять
Більш од пекелницьких брехак.

VII.

Вертайсь, писак-сїпак не бій ся,
Про все кажи їм навпростець,
І правдою не поступи ся,
Хочби тобі за те й кінець...
Кажи, звідкіль брехня постала,
Хочби й Москва на тебе встала
І рідна предківська земля.
Я ж буду з неба визирати
І з-за возка брехак стреляти
Прицїлившись, не навманя.«

VIII.

З такими то запевненьнями
Почув Кулїш пророчий глас,
І воздушними манівцями
Вернувсь із-під небес до нас,

Generated on 2015-05-13 17:19 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Протей брехливого народу,
Щó не збрехав нї слова з-роду
За ту спокусливу грошву...
Він судив земляків по правдї,
Не піддававсь дурниць принадї
І за щó слїд — хвалив Москву.

IX.

Тепер нехай ватага злить ся
Сїпак московських і своїх:
Куліш нїчого не боїть ся,
Побувши в пеклї через них.
Він захилив ся за пророка,
Щó й сам від брехунів з востока
На небо в поломї втекав...
Він правди щирим духом дише,
І се — піро моє те пише,
Щó він про пекло з'ясував.

X.

Дяки, попи та крутопопи,
Ті щó друковану хвалу
Придбали брехнями в Європі,
Я вас на суд громадський зву.
Спитайте в Кулеша, кого він
У пеклї бачив, чий там гомін,
Чий крик скажений там чував.
Нехай він сам про те роскаже,
Хто ваше в пеклї кодло враже
Отцеві лжи презентував.

ПІСНЯ ПЕРВА.

I.

Куліш завзятий був писака,
В шпарґалах, мов та миш, довбався.
Щó коїв Лях і гайдамака,

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 17:19 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

До всього пилно доглядавсь.
Ще ж завела його охота
Писати всячину й про чорта,
Та й про богів оповідав.
»Боги, рече, пішли з героїв,
Преславних душогубством воїв,
Щó й дїдько б ради їм не дав.«

II.

Таке Панько писав-провадив
І всїх чортів письмом дрочив.
З писаками нїже не ладив
За їх героїв і богів,
Бо душогубство прославляли
І до богів за темні хмари
Драбину строїли собі,
Щоб старий бог, всїх благ податель,
Усїх дурниць законодатель,
Родив їм груші на вербі.

III.

За се на Куліша узлились
Усї пекельні цензорі,
Щó від отця брехнї родились
Людськóго мороку царі.
Ото-ж, як дзизнула косою
Безока смерть, він головою
Поліг, мовляли »дуба дав«,
І за письменницьку роботу,
Щó завдавала всїм турботу,
До пекла мовчки почвалав.

IV.

До пекла, певно не до раю:
Се знав і Київ і Москва,
І Львів, щó руського звичаю
Колись був трейтя голова
А потім у Ляхву попив ся,

Generated on 2015-05-13 17:19 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Від мови нашої відбив ся
І став з унита палїєм:
Бо предками зве гайдамацтво,
Те потатарене Козацтво,
Щó Русь пустошило вогнем,

V.

Щó на підмогу хана звало,
Упавши по-пяну в біду,
І руським тїлом годувало
Його ненаситну Орду.
Знайшлись і в Києві бурлаки,
Щó з людоїдів гайдабур
Зробили православних воїв,
Сьвятої волности героїв,
Всесьвітньої культури мур.

VI.

Заскиглили, немов на вовка.
Всї гавкуни на Кулїша,
І розійшлась кругом помовка,
Що певно дано відкоша
В раю завзятому писацї
За невгавущі злющі працї,
І в пеклї мучить ся тепер:
Присуджено бо люті муки,
Письменним людям для науки,
Йому тогдї, як ще й не вмер.

VII.

І справдї ж бо давно наслухавсь
Дурного лементу Кулїш,
І в голові собі начухавсь,
Та серце в грудїх бгав, мов книш.
Як наші давні Андибери
Пили в кабашної гетери,
Аж покіль ходора все йшло,
Аж покіль груби гуркотали

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 17:19 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

І сажею сьвіт затемняли,
Так і в письменників було.

VIII.

Не мед пяне чоло кружляли,
Чернилний опіюм вони,
І лжею пійло заправляли,
Найкрасчим трунком Сатани,
Аж покіль морок душі темні,
Мов сажа пустки ті корчемні,
Непроглядно заволїкав.
Від галасу того пяного,
Від біснуваньня нависного,
Сердека в хутір утекав.

IX.

Там води Лети дзюркотали
Про молоду старовину,
І з кволим серцем розмовляли
Про сльози, рози та весну.
І забувало серце кволе
Про те, мовляв, просторе море,
Щó має гаду без числа, —
Про ту безодню, щó пустилось
По нїй плисти, та й опинилось
Без демена і без весла.

X.

Було колись, як очортїс
У Сїчі пити горілки,
Козацтво наше густо вкрис
Саєтами зїмовники.
І там уже гуляти годї:
Седить отаман у городї,
Пилнує кримські кавуни,
Не Татарву ганяє, свинї,
Щоб не поїли жовті динї,
Як манна кожному смашні.

Generated on 2015-05-13 17:19 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

XI.

Так і Куліш було забєть-ся
В глухі степи, чи то в гаї...
Нехай хто хоче лобом бєть-ся
Один з одним, як бугаї,
За те, яким се дивним робом
Перевернув ся хлїборобом
Страшний паливода козак,
Як занедбав свою кріваву
Старовину і втратив славу
Там, де гуляв-буяв кабак.

XII.

Забєть-ся в мовчязну хатину,
Щó стала рака в пустирі,
І як чернець лиху годину
Осьміює в манастирі,
Так він кепкує із недолї,
Самітникуючи на волї,
І годї вже старовину
Козацьку й панську ворушити,
Щó не давала людям жити
Через безрозумну войну.

XIII.

Там степові йому не снились
Кабашниці та шинкарки,
Щó їх обашностю хвалились
Колись нетяги-козаки, —
Нї батько збреханий козацький,
Щó юртовав наш люд простацький,
Присягами дурив Ляхву,
З її слїпим вельможним панством,
І хана з хижим азіятством
І церкволюбницю Москву.

XIV.

Анї його по духу кревні
Печені хутко докторцї,

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 17:19 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Защитники катюги ревні,
Цьвіринькуваті горобці, —
Ті щó до книжників лестились
І книгогризами зробились
Та й стали наших поучать,
Що наша шмальцьоробна *буда*
І *будники* були з-між люда
Такі, що вміли *будовать*,

XV.

Се єсть будинки майструвати.
Церкви та замки, — люд буйний,
А не послїд, щó відметати
Його звик геть від себе свій, —
Щó по полях ратаювати,
А по містах крамарювати
Не вмів, не здужав, не хотїв,
А ждав козацької руїни,
І з кочової України
Як шершень в пасїку летїв.

XVI.

Не снились там і книгогризи
Панькові посеред левад,
Щó, повберавшись в пишні ризи,
Сповняли брехунами ад...
Все, щó чинили, щó писали,
Про щó кагалом розмовляли,
У його Лета поняла,
І всї книжки несамовиті,
Половою мешки набиті,
В Запомин-море понесла.

XVII.

Як же та Mors, мовляв, морснула
Його косою, мов на жарт,
Душа від тїла поленула,
Байдужна, хто їй кум, чи сват,

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 17:19 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Чи ворог клятий, чи друзяка,
Без сорома в очу собака,
Щó знай крутив-махав хвостом,
Поки вхопив не по заслузї
Не псу належне, не котюзї
І втїк з нетрудженим шматком.

XVIII.

Байдужен їй і Каменецький,
Природний єзуїт-земляк,
Підлиза-прасол кролевецький,
Душею ласий потурнак;
І тульский писар, щó з ним гриз ся,
Покіль пройдисьвітом зробив ся
І став з підбрехача панком.
Тогдї мов братьтє обняли ся,
Мов чорт із бісом поняли ся,
Або хан з Хмелем козаком.

XIX.

І вовк... нї, се була вовчиця,
А тількі прозвано вовчком...
І не вовчиця, а лисиця
З єхидним ницим язиком...
Тихесенько, як тїнь, ступала,
Хвостом слїд вовчий заметала,
І крала ся не до курей,
А до сердець прихилно-щирих,
До розумів сьвятих-правдивих,
Губила між людьми людей.

XX.

І той, щó за роботу брав ся,
Над прислівями працював,
А потім із дїтей знущав ся,
Калюжею письменство звав,
Бо »грузнуть у литературі«,
Не підклоняють ся цензурі

Generated on 2015-05-13 17:19 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

І люблять правду над брехню,
Той щó не бачить і не чує,
Як бідна дітвора бідує,
Зробив із себе сам свиню.

XXI.

І »Каїн« брат, щó материзну
У вбогих сестер зажирав
І, зневажаючи отчизну,
Із рідного гнізда їх гнав, —
Щó, мов у байці обізяна
Знай колодьде важке качала,
Седів та нидів над письмом
І мотлоху надбав без глузду,
Тим часом жінка без загнузду
Пообкрадала свекрів дом.

XXII.

Байдужні й ті, щó рідну мову
Занедбують, найкрасчу з мів,
Народолюбности основу,
І пристають до ворогів, —
Ті, щó язик, від Бога даний
І духом твірчим осіяний,
Зробили з-малку »мовчазним«,
Людей же, щó свій край любили,
Немов стратенців осудили
Судом Драконовим, чужим.

XXIII.

І ті, кому віп в генерали
Драбину лізти підставляв, —
Кого цурались, мов не знали,
Як розум власний не сягав, —
В кого на панській високості,
Мов у якого Jego Mości,
Крутилась вітром голова, —
Кому сьвятих Камен родина

Generated on 2015-05-13 17:36 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

І *Древня Русь* і *Україна* —
Одні безрозумні слова...

XXIV.

Русь Древня — корінь і начало
Всього, чим дишем, живемо,
Щó в нас величнього постало,
На чім у вірі стоїмо;
А наша рідна Україна —
Під сонцем праведним єдина
Колиска мови, що нї Грек,
Нї Римлянин, нї римський кревний,
Поляк, слуга латини ревний,
Нї Москалюга, щó ізрек

XXV.

Нам заповідь на всю Вселенну —
Забути, кинути її,
Криничину живу, сьвященну,
Укриту в серця глибинї —
Нїхто з них не співав над нею,
Колискою життя сїєю,
Того чудовного котка,
Щó вже й за Кія Кіянина
Робив родину й семянина
І з князя в нас і з простака.

XXVI.

Відступники землї сьвятої,
Що Сьвятославів, Ігорів,
Владимерів на тім устої
Славянства чесного, Днїпрі,
Зродила нам і згодувала,
І слави сьвітом осияла,
Вхопились ослїп за чини,
І так, як предки їх з Ляхвою,
Вони з новою Татарвою
Полїзли гурмом у пани.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 17:36 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

XXVII.

Куліш тим часом всю природу
До себе на підмогу звав,
І »духа правого« свободу
Вселенським духом покрепляв,
А все друковане гультайство,
Тарасовство та Костомарство,
В безчесні брехні повернув,
Князїв, царів премудрих славив,
Русь над *Козащину* поставив,
Всїх до єдиности горнув...

XXVIII.

Русь Древня! довго ти стояла
Архистратигом християн,
Аж по-за Сурожжу ганяла
Кзаків та Кобяків, поган...
Русь Древня... о! велике слово,
Свободи всїх Славян осново!
Тебе не вкраде в нас Москва,
Так як украла нашу мову
Та й викроїла з неї нову,
Тим робом, щó й Литва й Ляхва.

XXIX.

Була вона колись єдина,
Була »сьвята« єдинством Русь;
Та з неї стала *Украïна,*
Як пан Ляхом перевернувсь,
Козак же, пана в лика взявши
І Татарві його продавши,
Сам, як схотїв, так панував,
Допануваши ся ж до злиднїв,
Умом, як єзуїт, з'єхиднїв,
Єхидно й під Москву втекав.

XXX.

Там видумавши »договори«
(З царем восточним утїкач),

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 17:36 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Пустивсь у вимаганьня, в спори,
У крокодильский лютий плач,
І плакав поти, покіль Карла,
Між вінценосцями капрала,
Аж під Полтаву заманив,
І Москалеві за притулок,
Від хана й короля рятунок,
Козацьким робом відплатив.

XXXI.

З того-ж то ми часу Вкраїну
Вибріхувати почали,
І на Петра й на Катерину
Хулу та клевету верзли.
У двох вони нас »розпинали«,
В двох »сиротину доконали«,
З »вовчицею« голодний вовк.
Єхидством розум череватий
Почав казками помрачати
Не тількі захід, ба й восток.

XXXII.

»Край рідний«, »Мати Україна«
(Козацька Руси голова)
І »Батьківщина« й »Материзна«:
Сї перебрехані слова
Байстрятами скрізь розповзли ся,
І по сьвітах водить взяли ся
Пяних та темних кобзарів...
Так в нас постала епопея,
Пяницька бреходурнопея
Про людожерів козаків.

XXXIII.

Так ми, слїпі, слїпих водили
І в яму падали гуртом,
А вчені олухи учили
Високомовним язиком,

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 17:36 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Що єдинитись нам — дурниця;
Одна *унїя* — гарна птиця:
Бо єдинить Русь із Ляхом,
А Лях одняв у неї панство,
Покинув їй саме простацтво
З його хаптурником попом.

XXXIV.

Іде Куліш, куди заслали
І земляки його й Москва.
Тепер йому не помагали
Нїякі проти них слова:
Бо дуба дав по їх наказу...
Морснула Mors, вона й указу
Царського ухом не веде,
Її коса й царя самого,
Мов пастушка в степу малого,
Як раз по шиї попаде.

XXXV.

Морснула Mors, і як жило ся,
Як бідувалось між людьми,
Мов у-ві снї йому здало ся...
Турботи — мов були гостьми,
Що́ не спитавшись наїзджають,
Останнїй упокій хапають,
Як в наших пращурів орда,
А в душу нї одно не гляне,
Яке там горе безустанне,
Яка там коїть ся біда!

XXXVI.

Біда, що не зустрів людини,
Опріч в з'убоженій семї,
На всїм просторі Украïни
Проміж письменними людьми,
Щоб матїр правду шанувала,
Про *неї* більш усього дбала,

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 17:36 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

А не про славу та грошву,
Та про мамону злочестиву,
Полїтику житьтя лестиву,
Ту хижу в темряві сову...

XXXVII.

Морснула Mors, — душа воскресла,
І розточились вороги:
Почезли крадені чересла,
Чепіги крадені й плуги,
Оплени крадені з осями
І лубє крадене з драбками,
І все, на щó мужик дививсь,
Як дивлять ся пани на службу,
Ледачого з ледачим дружбу:
Хто щó піймав, тим і жививсь.

XXXVIII.

Як ті, щó ненавидять Бога,
Втекають од лиця Його,
Так вся гурба, на правду вбога,
Втекала від Панька мого...
Мов сьвітла кажани злякались,
Всї ледарі порозлїтались,
Як тількі дух його воскрес,
Одлучений косою Смерти
Від усього, щó мусить мерти,
Як мре-здихає кінь чи пес.

XXXIX.

Він бачив, як на смерть конячу
Чи псячу Бог тих осудив,
Хто мав од батька й дїда вдачу
Паскудну, або сам нажив...
Зникали перед ним жидюги,
На подвиг чесний недолугі,
А на таке премудрі зло,
Щоб їм війна, печаль, хвороба

Generated on 2015-05-13 17:26 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

І чиста дружба й чорна злоба —
Все гроші в гамани несло.

XL.

Колись їх козаки хрестили
Під карбачами без попа,
І вірувати в Суса вчили,
Аж поки з них текла ропа.
Тогдї їм голови втинали
І чур своїх так наставляли:
»Жидюгу охрести й зотни!...«
Та инший жид на церкву гроші
Такі їм обіцяв хороші,
Що мякшали й їх гетьмани.

XLI.

Тепер жиди не карбачами,
А друком учять нас самих:
Бо поробились письмаками
На сором нам, на людський сьміх...
Газетчиками, друкарями
А в справах судових кручками
Перевернулись Гатцуки,
Ті щó козацтву допекали,
Як по Вкраїнї рандували
Всї мита, промита й шинки.

XLII.

Морснула Mors, — і годї злющим
У тїлї душу, як в тюрмі,
Томити гуком проклятущим
І на словах, і на письмі,
Про неї в язики дзвонити,
Судом запеклозлим судити,
Мов той Минос або Дракон...
Як дим перед огнем счезає,
Так счезла духохульня зграя
Брехак, імя ж їм — легіон.

Generated on 2015-05-13 17:36 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

XLIII.

Почезли й чесні лиходії,
Щó хвалять ся сьвятим добром,
Щó, мов о півночі злодії,
Розшарпали наслїднїй дом,
Щó материзною дїлились:
Бо сестри вбогі опізнились
Доходити свого судом;
І лобаси, щó, слово давши,
Обіцянку перебрехавши,
Мололи мливо язиком.

XLIV.

І мудрі судьдї, щó закону
Держать ся, мов кожуха вош,
Щó злодїящї оборону
Придумають над всїх Сьвятош,
На розум тяжко недугують,
І честю-совістю торгують,
Хоч краму в них сього й нема,
Та й не було, як і родились
І по високих школах вчились,
Тямуща темні речи тьма.

XLV.

І Каіни, щó пляму носять
Клятьби сьвятої на чолї,
У ті віки нас переносять,
Як жер брат брата на землї,
Дрібнесенькі низенькі душі,
В кабанячі заперті туші,
Не словом, рохканьнем живуть.
Вся та мизерія людськая
Сперед його души зникає...
Верстає він далеку путь.

XLVI.

Далека про людей; про Бога —
Така близька, як до тих зір,

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 17:36 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Щó круг незримого чертога
Широкий роблять кругозір,
І всї Господь їх озирає,
І кожну, як імя їй, знає,
Пасе, мов у степу вівчар,
Ми ж їм не зложимо і лїку:
Не дав бо знати чоловіку
Всього, щó має, вічний цар.

XLVII.

В таку-ж то путь Куліш простує,
Не знаючи, де їй кінець,
Де той живе, кому готує
Він правду в серцї на ралець.
Всї письмаки ж бо туманїли,
Щó про той сьвіт його учили,
І тямив менше він тепер,
Нїж на самім починку віку,
Куди йти треба чоловіку,
Щó »вік учивсь, а дурнем вмер...«

XLVIII.

Куди, бач, треба йти до раю,
До пекла ж — певна річ, куди:
Туди, де дим з землї бурхає
І чути гук: »води! води!«
Бо хтось між тих єресіярхів,
»Новоï віри« патріярхів,
Таке по сьвіту розпустив,
Що нїби Бог із предку-віка,
Як не втворив ще чоловіка,
Про нього пекло вже зробив.

XLIX.

Так ся мудраченська наука
Прийшлась і нашим по смаку,
Що певно буде в пеклї мука,
Хто не стоїть у їх цеху.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 17:36 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Отсе ж потіль пером крутили,
Покіль бідаху засудили,
Мов Турки Байду, на гаки —
За ледарство його велике,
Що гудив гайдамацтво дике,
Котре панують письмаки.

L.

Мовляв, се первенці свободи
Обонпол славного Днїпра.
Мовляв, їх чтили всї народи,
Бажаючи і нам добра,
Щó здобулись, свободи, волї!
Мовляв, тогдї в дому і в полї
В нас буде Божа благодать!
Як предки наші панували,
Щó ратищем лани орали,
Довлїє й нам так панувать!...

LI.

»Громада — чоловік великий:
Стояти против неї зась!
За те, що із людей дер лики,
Не вдержав булави й Юрась...
А я-ж то щó против тих злющих
Катів-героїв невмірущих?«
Поміркував собі Куліш.
»Коли два кажуть *пяний,* годі
Буяти, мов той цап в городї,
Лягай та спи, не ляпай білш!

LII.

Мовляли: »Ляпав до знемоги
Ти, щó схотїв, про нашу Сїч,
Про наші втеки за пороги,
Про всяку таємничу річ,
Щó вмовчати тобі б годилось:
Як де-що в козаків чинилось,

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 17:36 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Як глузували вороги
З сьвятого рицарського братства,
Що не щадило христіянства
І дерло всюди до снаги.

LIII.

Нема ж тобі на небі раю,
Не рівня ти Сїчовикам:
Вони таких, як ти, туряють
Із неба по гамаликам!« —
Шкода ж менї про нього дбати,
Та й де він, нї в кого спитати.«
Так міркував собі Кулїш.
»Іди до пекла, сїромахо,
Семї козацької невдахо,
Гори, покіль на прах згориш!

LIV.

Так отже бо лиха година,
Що там горіти без конця
Повинна суджена людина
В того, мовляв, олжи отця!...
То що-ж? Там нас чимало буде
Таких, як я, і всї-ж ті люде
Горіти-муть собі гуртом.
В гуртї ж і каша смашно їсть ся...
Кулїш нїчого не боїть ся,
Ба й чорта в пеклї із гаком!

LV.

Пійду! бо певно вже обсїли
Все небо нашї письмаки,
І тїсняву таку зробили,
Як округ трону їх батьки.
Дотиснутись туди й допхатись
Та й клюшника Петра дозватись
Таківському, як я, шкода!
І раю ж бо попошукаєш,

Generated on 2015-05-13 17:36 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Що й глузд останнїй утеряєш,
А се вже буде з бід біда.

LVI.

Пійду !...«

ПІСНЯ ДРУГА.

I.

До Стиксу стежку всяке знає.
Зовуть сю річку й Ахерон.
Там пекло переправу має,
А перевозить дїд Харон,
Старезний дїдуган, сердитий,
Лающий і несамовитий:
Гука на пана й мужика.
Однакова йому досада
Вести за Стикс у пельку ада —
Чи крутопопу, чи дяка,

II.

Чи бута-товмача, яризу,
Щó чужоземні мови знав,
Чи кашовара-чуру з Низу,
Щó в городи тихцем чухрав,
Чи кирподеристу панянку,
Чи Настю, степову шинкарку,
Ту славну Настю Горову,
Щó мед *пяне чоло* точила,
І Ганджу дерти так уміла,
Як Сагайдашний дер Москву.

III.

Оддалеки Харона видко:
Стоїть в турецькім каюцї;
Жене каюк не вельми швидко;
Держить стерно в правій руцї,
А з-під лївої позирає:
»Який се біс іще чвалає?

Generated on 2015-05-13 17:36 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

У пеклї й місця вже чортма...
Та й ті-он двоє гайдамаків,
Козацьких славників-брехаків,
Давно вже скіглять без ума,

IV.

Що балакучої натури
Нема кому тут показать:
Бо всї їх друзї — гайдабури
В смолї по казанах киплять...
Та се-ж їх родич мабуть кревний,
Такий славник розбою ревний,
Як і вонп колись були...
Аж затрусились, так зрадїли!
Неначе дурману іззїли:
Біжять, мов здрочені воли!«

V.

Бідаха тиць! аж охрестив ся,
Не вірить ба й своїм очам:
Де се йому Харон з'явив ся?
Хиба він служить двом панам?
Чи може праведники з неба
Спускають ся аж до Ереба,
На сумовиті береги,
Де стількі в пекло душ гатили,
Що й християнство заломили
Старі язичницькі боги?

VI.

»Нї, се не праведники!... Шиї
У них поникли під ярмом...
Надїто ярма преважкії
На гамалик тугий обом,
Та ще й не ярма, а барило
Грудину одному давило,
А другому — важкий гаман
Нагнув гамалика на груди,

Generated on 2015-05-13 17:36 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Немов, крий Боже, у-в Іуди...
Се певно за якийсь обман?

VII.

Так я-ж бо добре памятаю,
Як високо їх підняли,
Як теребили їх до раю,
Про сьвятощі обох ревли...
Тарасе! чи се ти?... Миколо,
Письменського козацтва школо!
Чого се ви сюди зайшли?
Ще й ідоли свої земнії,
Грудей не жалуючи й шиї,
До пекла з раю занесли!«

VIII.

— »Нї, братіку!« Тарас признав ся:
»Ми й близько раю не були.«
— »Як не були? А ти-ж озвав ся
На лист віршований з землї!«
— »Ми в-двох тобі відповідали,
Як до Коциту шлях верстали,«
Сказав Микола. »Ох-ох-ох!
Тогдї ще сяк-так тут жило ся:
Бо в шию лихо не впяло ся,
Не вагонило нас обох.«

IX.

— »У-двох?!... То й *баба Талалайка*
Од вас обох до нас прийшла,
Щó почала від Наливайка
Верзти про мідного вола?...
І про ножі дурні сьвячені,
Признаєтесь у-двох тепер?«
— »Ге! то живим, збрехавши, правди
Соромились ми вже казати.
Той сором, брате, з нами вмер.«

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 17:36 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

X.

— »Тут нам, мерцям, одна й одрада,«
Рече Тарас: »все те відкрить,
Щó в нас посїяла досада,
Чи нетямка, чи слави хіть...
Коли-б душі всїм не відперли,
Ми в-друге б тут з нудьги померли
На сих імлистих берегах.
Без сорома ся казка, друже,
Що провинили тяжко дуже:
Плодили лжу ми в розумах!«

XI.

— »А годї лиш точити бали!
Се не в орандї, не в шинку!«
Гукне Харон. »Чого постали,
Мов до молочи на току?
Вам гульки, а менї робота —
Возити вас, брехак, до чорта,
Щó зветь-ся в пеклї Велзевул.
Та вже-ж менї й остобісїло
Дивитись на шкварчуще тїло
Та слухать крик ваш — *калавур!*«

XII.

— »А нам,« Тарас озвав ся, »дїду,
Не треба й пекла, як тут ждать
Від поснїду та й до обїду,
А послї й спати так лягать,
Що хочби чарочку маленьку
Горілки промочити пельку!
Никай, ходи сюди-туди
Та думай, як тебе пекти-муть
Або вильми в казан укинуть,
Щоб знав, по чім тут ківш біди.

XIII.

Я про Танталові чув муки:
Немає й мук над них мабуть...

Generated on 2015-05-13 17:36 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Не оковити, я й сивухи
Готов тепер би сьорбонуть.
А ти, безбожний дїдугане,
Пекелне твориво погане,
Менї до шиї причепив
Важке барило ланцюгами,
Щó пахне любо горілками,
Яких я й з-роду ще не пив.«

XIV.

— »Тобі ще байдуже, Тарасе,«
Озвавсь Микола. »Нї, капшук
Важкий повісь на серце, ласе
До золота: от мука з мук!
Бряжчять-дзвінять, а не дають ся
Хоч позирнути, як сьміють ся
Червінцї, мов дїтва мала!
І серед мук страшенних алу
Я не забуду про відраду.
Як золотó рука гребла...

XV.

Тантал? пяниця?... Нї, ти в жида
Спитай, нехай би жид сказав
Про муку, що він від обіда
Та й до обіда гроші дбав,
Та й не йому вони достались,
А на землї тому зістались,
Хто голодом його морив
І без горілки-оковити
Письменним розумом кривити,
Так як тебе той хміль, учив.

XVI.

Так отже дїдуган проклятий
Мов і не бачить двох бідах:
Не хоче нас в каюк узяти...
Я б рад висїти на гаках

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 17:36 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

І мучитись, як мучивсь Байда.
Була б менї в тому відрада
Від споминок про любий скарб,
Щó сорок лїт я в нїм кохав ся
І навіть правди відцурав ся,
Та й збагатив двох ницих баб!«

XVII.

— »Обидва ви, як бачу, дурнї!«
Рече Харон: »бо верзете
Давняшнї приспівки бандурні.
Тут міркувати не про те,
Кому нудьга, кому відрада.
Байдужна тут людська досада,
Байдужні й радощі... Сїдай!«
Гукне на Кулеша білаху,
Семї козацької невдаху.
»У пекло пливемо, не в рай!«

XVIII.

У пекло... О! та там же й душно,
Не так, мовляв, як в сїряках,
І певно, що і нудно й скушно:
Не між людьми се на сьвятках,
А між чортяками лихими
Та між брехаками дурними:
Бо не за щó, як за брехню,
Той батько лжи ледачі душі
Хапає, мов кролї за уші,
Та й гатить в гаспедську матню...

XIX.

»Хароне, дїду між дїдами!«
Промовив зляканий Кулїш.
»Ти в пеклї не над крепаками,
А й над панами ще стоїш.
Ти в Велзевула маєш ласку:
Не розлучай же нас, будь ласкав!

Generated on 2015-05-13 17:36 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Огляньсь на земляків моїх,
Щоб се козацтво недолуге
З нудьги не повмирало в-друге:
Вези нас в пекло всїх троїх!

XX.

Хоч брехунів там, знаю, повно,
Та люде темні всї вони:
Тим у зневазї поголовно
У Велзевула-сатани.
На нас же певно він уважить:
Не в дїгтї нас прягти та смажить,
А може скаже і в меду.
Ну, та хочби й в смолї кипіти
Та в-трох у казанї сидїти,
Так ми й байдуже про біду.«

XXI.

— »Ти, дурню, й сам того не знаєш,«
Загомонїв старий дундук,
»Про щó менї товчеш-благаєш!«
Та в нурті й крутонув каюк.
»Не в моді ваша тут наука:
Однакова всїм буде мука,
Чи хто письменний, чи дурний...
Сїдай, кажу, в каюк, ледащо,
І не питай, про що і за що
Тут нидїють два брехуни!«

XXII.

Поліз бідаха мій у човна.
»Щó маю там робити я,
Де, мов стара в куделї вовна,
Скудовчилась моя сїмя?
На дурня дурень там сїдає
І дурня дурнем поганяє:
На-віки там я пропаду!«
Так мимрить сам собі бідаха,

Generated on 2015-05-13 17:37 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Семї козацької невдаха.
»Не в хуторі, так у-в аду!...

XXIII.

Уже ж доволї надивив ся
Я на безпутних земляків,
Доволї у книжках нагриз ся
З кагалом темних письмаків!
Тут я зустрів їх тількі двоє,
І бачу, що вони обоє
Отверезїли від олжи.
Нехай би ми в котлї кипіли,
Та в смак по правдї гомонїли
Про ті посьвячені ножі,

XXIV.

Про Криштофа і Наливая,
Про Гострянницю втекача,
Про Хмеля, як він сам втекає
З-під Берестечка від меча,
Як присягою й честю грає,
З султаном потай накладає,
З Виговським надить Татарву
І, серцю хижому в одраду,
Задумує кріваву зраду, —
В Москві Хмельницину нову...«

XXV.

— »А ви куда! а дзуски!« крикне
Немов опарений, Харон.
»Чи через вас і тут не втихне,
Де тихо дремле Ахерон?...
Геть з човна!«
Дивить ся бідаха,
Семї козацької невдаха:
Коли ж у каюцї Тарас!
Він цупить за капшук Миколу

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 17:37 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

До себе, а Тарасу в полу
Рука Миколина впилась.

XXVI.

Не дбаючи про дїдугана,
Хоч він розсядь ся, хіп Кулїш
Собі Миколу!... »Нї, омана!
Не знати, щó в руцї держиш,
Чи людське тїло, чи парину,
Щó в теплу йде з землї годину,
Чи воду, чи легкий туман...
Ой горе! се ж мара з марою
Зустріла ся! се й надо мною
Такий же скоїв ся обман!

XXVII.

І сам я на землї покинув
Нїкчемне тїло; дух самий,
Без огляду на домовину,
До сьвіту поленув із тьми...«
Аж тут Харон як розмахнеть-ся,
Зубами аж креснув, сьміеть-ся, —
І по голові бех стерном!
Бех по голові тій письменній,
Щó дивувала мотлох темний
Своїм безкостим язиком!

XXVIII.

Мов той гарбуз, щó бють про свинї,
Розпалась мудра голова;
І мов з-під келепа із скринї,
Сипнула золота дїтва, —
Із кашшука дїтва, щó серце
Осїла, мов яке кубелце,
Та й загнїздилась в нїм по вік...
Закрив Кулїш рукою очи:
»Чи се мана, чи сон пророчий,
Що так і мій загине вік?

Generated on 2015-05-13 17:37 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

XXIX.

Нї! я нї в пеклї не зречу ся
Сьвятої правди, нї в раю:
На рай містичний не польщу ся,
На ад реальних мук плюю.«
І ледьві се в душі молькнуло,
Аж се — ізнов стерно плеснуло...
Зирк! вже Миколи не видно.
По филях чорних червонїє
Крівавий слїд, аж серце мліє,
А сам письмак пійшов на дно.

XXX.

А де-ж Тарас? Нема й Тараса!
Се-ж і його втопив Харон!
Душа, на оковиту ласа,
Пила за цїлий легіон.
Тепер з барилом потонула,
Нї разу з нього й не ковтнула...
Шкода такого кобзаря!
Шкода й Миколи! саме згинув
Тогдї, як брехнї всї покинув,
Користь пекелного царя...

XXXI.

Пливе каюк, мов серед моря.
Сумує в каюцї Кулїш,
Та вже до всякого звик горя,
І бгає серце, мов той книш.
»Оттак ви в-друге повмірали!
Так марно вік свій скоротали!
Та душу стратили й мою:
За вас бо та й мене судили,
І на гіркую засудили, —
Гіркую чашу смерти пю!

XXXII.

За вас!... Бо й на тім сьвітї бачив,
В які ви вбрались репяхи,

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 17:37 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

І людям праведно товкмачив
Кобзарські й книжницькі гріхи...«
Так думає сумний, аж гляне
На Стикс: і сивий волос вяне —
Встають цілісінькі вони.
Барило в одного на шиї,
В другого — діти золотії,
Важкий гостинець Сатани!

XXXIII.

Встають з води, на беріг сонний
Виходять бридьма... чути плач:
»О! лучче б я капшук мій повний
Віддав Татарам на гарач!«
— »О! лучче б горілок я зрік ся,
І ромом пуншовим не впив ся,
Анїж тут нидіть без конця!
Се ж не житьте, одна досада...
Така, Миколо, нам награда
За нашу лжу у лжи отця!«

XXXIV.

— »Бач, скіглять як!« рече сердитий
Лагідно якось наче дід:
»Та з ними нічого робити,
Накоїли б і в пеклї бід...
Що ти мене так поважаєш,
Найстаршим дідом величаєш,
За се признаюсь я тобі:
У пеклї в нас тепер погано,
Не так як перш колись бувало,
Між грішними всяк пан собі.

XXXV.

Нема — щоб на жару сидіти,
Або висіти на гаках,
Чи то в смолї як слід кипіти,
Чи то пектись на шашликах.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 17:37 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Вони по пеклу скрізь гасають
І місце знай переміняють:
Той лїзе в смолу, той у жар.
Коли-б чорти не доглядали
Та остями не заганяли,
То в пеклї б скоїв ся пожар.

XXXVI.

А се такі два гайдамаки,
Яких і в сьвітї не було:
Сї знають, де зїмують раки,
І компонують тількі зло.
Нехай би в рай обох приймали:
На біса їх сюди заслали,
Щоб ясували тут ясу!
Коли живих не збунтовали,
Так щоб мерцїв нам попсували
І в пеклї справили трусу!

XXXVII.

Та ще — коли се хочеш знати —
Сюди забравсь Мартиримян,
І хоче всїх повизволяти,
Хто заступав ся за хрестян.
Сї ж, хоч і здорово брехали,
Та крепаків обороняли,
То він з них здійме всю брехню..
Так ми їх трохи й придавили,
Цяцьки мірські їм начепили,
Щоб знали нашу вовківню!«

XXXVIII.

— »Мартиримян?!... Менї про нього
Стара Дубиниха верзла,
Щó тут набачилась усього,
І в пеклї, і в раю була...
Аж се і правда!«
— »То-то й лихо!

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 17:37 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

В нас перш було у пеклї тихо:
Хто впав сюди, так тут і сїв.
Не знали нїякого хріна,
Щó не підмажеш і грошима:
Як нагодивсь, так і вхопив!

XXXIX.

Оттим-то стількі год блукають
Та нудять сьвітом письмаки,
Що їм цяцьки їх натирають,
Немов ярмо, гамалики, —
Що нї з ким їм погомонїти,
І нїкого вже туманити,
Як туманили Куліша.
Той певно їв би лагоминки
В раю коло небоги жінки,
Коли-б не дано відкоша...«

XL.

— »Хароне дїду! так ти знаєш
Моє імя?!« рече Куліш.
— »Яке твоє?!... Ти сновидаєш,
Чи на дорозї в пекло спиш?
Ге!... та се-ж він!!... Того-ж зрадїли,
Неначе дурману іззїли,
Обидва пеські письмаки!...
Та вже й Мартиримян скучає,
На Стикс раз-по-раз позирає,
Щоб з тебе поздіймать гріхи

XLI.

І визволить свою отару...
Таких доволї в нас, як ти.
Хоч нависний, так їм під пару
Курзу-верзу в раю плести.
Коли-б був знав... ну, та згадають
Нераз мене, як подовбають
В письменських головах своїх...

Generated on 2015-05-13 17:37 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Шкода, що я давно родив ся
І в пеклї глибоко втопив ся:
Я б вишколив обох дурних!...«

XLII.

— »Дїдусю! так ти був людина,
Не дїдьче твориво, мовляв?
Якого ж се -- не гнївно — хріна
Ти в пекло до чортяк пристав?«
— »Потурнака Ляха ти знаєш?...
Самійла Кишку памятаєш?«
— »Та хто-ж не знає їх обох?...«
— »Хоч козаки й сьвічки сьвітили
Про мене, а ченцї кадили,
Та не послухав дурнїв Бог.

XLIII.

Сказав мене на вічні муки
У пеклї на самому днї,
І щоб я жер живі гадюки,
Сидїти ж на жару менї.
Тогдї ж старий Харон кінчив ся...
Той ще й із Греками возив ся
І порав розбишак Римлян.
Мене чортяки полюбили,
Харонові усиновили;
Я пораю вже христіян.

XLIV.

Шкода, що ти влизнеш від мене
Через пройдисьвіта того:
Зробив би з тебе я печене,
Дознав би розуму мого!
Бо нас, Ляхів, ти відцурав ся,
З панів, як з козаків, сьміяв ся,
Та ба й Москву не вельми чтив,
Що Хмеля надто звеличала,

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 17:37 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

З Кутузенком його зрівняла,
А Хміль у шані у чортів.

XLV.

Він зрадниками й брехунами,
Мов греблю, пекло загатив,
А сам з пятьма отаманами
На лонї в Велзевула сїв.
З Іудою там побратав ся,
На два сини знай озирав ся,
Щó жарились у лжи отця...
А ти на щó, ледащо, важив,
Як Соловївського зневажив
Своїм посланьнем докторця?

XLVI.

Защитника йому такого
Нема нї в пеклї, нї в раю...
Коли-б опрігсь, так я нїкого
В смолї так добре не втоплю...
Всї брехуни в Москві і в Русї,
Які нї є померші душі,
Се наша слава й похвала:
Чи Соловйов із докторцями,
Підбрехачами-лестецями,
Щó к дурню липли, як смола;

XLVII.

Дарма що Гуню конокрадом,
Ахилла вашого, зробив,
А козаків єдиним стадом
Христовим на всю Русь явив, —
Чи Чернишевський, щó Миколу
Навчив зробити брехень школу, —
Чи Писарев, щó дурнем звав,
Та ще й ледащом, чоловіка,
Щó був краса й шаноба віка,
Мов соловей-Боян співав.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 17:37 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

XLVIII.

Та в нас усіх їх переважив
Брехун московський, книгогриз,
Той Соловйов, щó все зневажив
Спасенне й чесне та й проліз
Між оних нїби патріотів,
А справдї лютих ідіотів,
Щó мирові дають закон,
Щó, мов у нас Минос хвостяку,
Кручки вам крутять, і собаку
Перебрехали, взявши трон

XLIX.

У злочестиві, хижі руки,
І руський сьвіт у тьмі держять,
І всїм здаєть-ся, нїби злюки
На тронї з карбачем сидять...
Отсе-ж між неуків пробрав ся,
І гнати всїх тихцем завзяв ся
Новий розбійник Соловей...
Мов на дубах гнїздо зробивши.
Так в диких розумах засївши,
Душив правдивих він людей.

L.

І ти, невдахо, був правдивий,
І ти виявлював брехню;
Ти, правдолюбче юродивий,
Вже попадавсь у западню;
І на Прокрустовому ложі,
Забувши заповіди божі,
Тебе самого клав брехун,
Той Соловей розбійник славний,
Брехун, сказати б так, державний,
Міністра кожного тивун.

LI.

Подякуєш Мартиримяну
Не раз, не два за те, що ти

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 17:37 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Один з болотнього туману
На гору вибравсь правоти...«
Рече, і не пили з пилами,
Не тумани вже з туманами,
Дими пекельні піднялись...
Страшне ойойканьнє підземне,
І лемент, і риданьнє ревне
По воздусї до них неслись.

LII.

Хоч знав Куліш, що не горіти
Йому в чортячому огні
І з ледарями не кипіти
У сїрцї, дігтї та в смолї,
А ввесь із ляку затрусив ся,
І скрива на дими дивив ся,
Мов на мисливця з гаю вовк.
»Се близько наші вже пороги:
Я бачу — он чортячі роги,«
Промовив злюка, та й замовк.

LIII.

Аж ось — щубовсть каюк у яму!
Мов з припечка до-долу впав.
Круг себе наш Панько поглянув:
»Тепер же мабуть я пропав!«
А човен глибше знай та глибше...
Пороги в пеклї ще крутїще,
Нїж Ненаситець низовий.
Кругом вода реве-бурхає,
Безодня бездну прикликає...
Куліш нї мертвий, нї живий.

LIV.

»Ух, доплили таки!« промовив
Тихцем Харон; та ба! хреста
Вже зась Ляху потурнакові
На себе класти! Тут не та,

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 17:37 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Не Божа сила вже панує
І на воді людей рятує
Від нурту, вирви, всяких бід...
Тут Сатана вже заправляє,
Усяку волю й силу має,
Як у-в орандї в пана жид.

LV.

»Гей ви, чорти і чортенята!«
Гукне лающий дїд Харон:
»Чи в вас тепер жидівські сьвята,
Що вас тут скупивсь легіон?
Чого гракаєте, сїпаки?
Хапайте митьтю за прилавки,
За опачини байдака,
Та цупте через чорториї
На Стикса береги сумнії,
Щоб там не ждали каюка!«

LVI.

Ги, гу!... Мов Торки босоногі,
Що́ в-гору навпроти води
Бувало цуплять на пороги
Важкі човни, мов неводи, –
Що дивувавсь Багрянородний,
Як ті недолюдки голодні
Ідуть на ляму залюбки:
Так і пекельні гайдамаки,
Рогаті леґи та гуляки,
Перевернулись в козаки.

LVII.

Харон їх мовчки підганяє,
Не жалує свого стерна,
І по рогах чортяк цїляє:
Бо се в них іграшка одна.
Серед ойойканьня та крику,
І скреготу зубів і рику,

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 17:37 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Зіставсь бідаха наш Куліш,
Зіставсь, мов човен серед моря;
Та вже до всякого звик горя,
І серце мляве бгав, мов книш.

LVIII.

Аж дивить ся: висока брона,
Мов та, що́ Турки *Порта* звуть.
Се їх потуга й оборона,
Тих що́ тут Сїчею живуть.
На броні надпись: Всї язики!
Про що́ єсте? Про дух наш дикий...
Які чудні й страшні слова!
Коли-б він зміг таке збагнути,
Чи так далеко сягонути,
То б заболїла й голова.

LIX.

Стоїть, гракає, задивив ся,
Мов наш земляк серед Москви,
Що́ в Москаля лїчить навчив ся
Галок, що́ всипали церкви.
Аж фіртка в броні прочинилась...
Крізь куряву, імлу й туман
Якась людина завиднїлась.
»Ходи до мене!« промовляє:
»Давно тебе я визираю.«
— »Хто-ж ти єси?«
— »Мартиримян.«

ПІСНЯ ТРЕЙТЯ.

I.

Пороги — мов яка драбина
По-над водою вниз ійде;
Мов безустання хуртовина,
У пінї скіглить і гуде...
Щоб твердо диво се стояло,

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 17:37 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

У землю глибоко вростало
Від скель каміньнє камяне,
Аж по-під брону простягалось
І в черево землї вдиралось
Куйовдище міцне й страшне.

II.

Здавались душі комашнею,
Померші душі, і чортва,
Що́ ворушились під землею,
Де не росте вже мурава.
Там по-під ямою йде яма,
І тілько мрієе, наче пляма
На каразії на сукнї.
Із ями в яму те коріньнє,
Мов на городї гич-бадильлє,
Куйовдить ся по глибенї.

III.

А по ступнях, по сходах, душі
Снують, мов чорні мурашки,
Все вниз та вниз, на дно катуші,
В кого гріхи найбілш важкі.
Чорти їх з-заду підганяють,
В безодню, мов тих жаб, шпурляють,
Як инше вибєть-ся з снаги.
Тут метушились, гомонїли,
У пітьмі 'дно 'дного давили
І вороги й не вороги.

IV.

Таке там коїть ся в тій пельцї
Диявольскій, що́ на ввесь мир
Роздзявилась в пекельній спецї,
Справляючи чортякам пир!...
Що́ скелї воду там бурхають,
Так тут густі дими буяють
І душять за-жива мерця;

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 17:37 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

А щó там дика завірюха,
Так тут немилостива мука,
Страшенна, люта, без конця.

V.

І мов свинота у кориті
Булькоче, ловлючи на днї
Поживу, так чорти неситі —
Людей в пекельному багнї...
У темряву знай поринають
І душі навманя хапають;
Кого розірвуть пополам,
Котрому голову відкусять,
А иншого то так розтрусять;
Що й глянути на його страм!

VI.

Таке побачив наш бідаха,
Як тілько хвіртку зачинив
Мартиримян, щó наче птаха
В ковчег підземний взяв — пустив...
Аж за рукав йому вчепив ся,
Мов у безодняві топив ся,
І як листок сухий тремтів.
Той по руцї його погладив
І на його таке спровадив,
Що наче в-друге сьвіт уздрів.

VII.

Бо гляне — ся людина сьяє
Серед імли, немов лїхтар,
Кругом поважно позирає,
Мов патріярх або сам цар.
Вус білий гарно закрутив ся,
По підборідьдю любо вив ся,
Щó виголене чисто мав.
На нїм жупан кармазиновий,

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 17:37 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

А з кучми верх оксамитовий,
Мов шлик у козака, звисав.

VIII.

Подумав би: »се мрія сонна«,
Так тут-же в пеклї не до сну!
Подумав би: »сьвята персона«, —
Козацька одїж на йому!
І шабля в його коло боку
І шапка-кучма превисока,
Сапянцї жовті в острогах.
В правицї недолимок сьяє,
За спиною мушкета має...
»Нї! не сьвятий; се й є козак!«

IX.

А на сьвятих він добре знав ся:
Їх роблено з самих ченцїв;
Хто ж у козацтво затесав ся,
У пекло сторчака летїв.
Та й судові, мовляв, писаки —
Своїм порядком розбишаки:
Вони без кривди не живуть.
Бо хочби й рак на диво свиснув,
А судовик усюди б тиснув:
Одна у них з козацтвом путь.

X.

»Дїдусю! чи вельможний пане!«
Озвавсь Панько, мов сам не свій:
»Чи хто ви є... нехай не стане
Ся назва за незвичай мій!
Звете ся ви Мартиримяном,
І се імя мене туманом,
Як на похмільє, обняло.«
— »Імя моє не назва марна:
Се руська слава, славна здавна;
Її козацтво не дняло.«

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 17:37 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

XI.

— »Що́-ж се таке?«
— »А от-що, сину:
Була крівава та весна,
Як обуяла Україну
Козацька дича-сарана...
Що́ з предків ми ні наживали,
Нетяги митьтю гайнували:
Прийшлось міщанам пропадать.
Я був у Ніжені цехмистром,
Купцем заможним і бурмистром:
Орді козацькій благодать!

XII.

Отсе ж, для позбуття напоїв,
Та шарпанини, та боїв
Від самохвалників-героїв
Сьвятої віри, козаків,
Ійшли славетники в козацтво,
Господарі — у гайдамацтво,
І я один з тих рідких був,
Що́ рук в крові не умочили
І шарпанини не чинили:
Я Бога й правди не забув.

XIII.

Що́ там навпослі ні брехали
Про те лицарство письмаки,
Що́ нїби в Польщі витворяли
За віру й церкву козаки, —
Я прописав, як знав, як бачив,
Ніколи з ними не мантачив
На втїху пекла й Сатани:
Як наші Русью торгували,
За все про все не одвічали
Ляхи у мене та пани.«

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 17:37 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

XIV.

»Так ти єси мій Самовидець?«
— »Нї, синку: я Мартиримян,
Олжи та кривди ненавидець:
Я між козацтвом правди пан...
Мартин, мій предок, вийшов з Риму,
Як папа ще мовчав про схизму,
Як віра ще була одна.
Сподобився рід наш благодати:
Дав Бог нам душі рятувати
У пеклї наветь і зі дна.

XV.

Се плещуть марно теологи,
Що нїби ми по всї вікн,
Минувши Стиксові пороги,
Покутовати-мем гріхи.
Нї! люде ще й Христа не знали,
А між ними такі бували,
Щó гамували Сатану.
Та й я ось Дикими Полями
До пекла втрапив манівцями,
І з пекла навманя майну...

XVI.

Ще не спустивсь і в перву яму,
А вже послав унїверсал,
Що на кого ласкаво гляну,
До того зась пекельним псам!
А тих двох славників козацьких,
Прихильників казок письмацьких,
Давно на Стиксї зупинив:
Бо з нетямок олжу плескали
Та й думали, що рятували,
А не топили земляків.

XVII.

Давно б уже я, синку, бідних
Невігласів на небо взяв,

Generated on 2015-05-13 17:37 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Чи так чи сяк, а всїм нам рідних,
Та все Ільля не дозволяв.
Розвозючи сьвятим по небу
Книші й усяку їх потребу,
Возком страшенно торохтить.
Не хоче й чути про козацтво:
Се в його кляте гайдамацтво,
Щó дурні завзялись хвалить.

XVIII.

Та й наш ключар новозавітний
Зиркого сторожа з мечем
Огнистим (сторож тяжко вірний)
Приставив нїби з карбачем.
Мене ж і слухати не хоче,
Скороговіркою дрібоче,
Що сї великі брехуни
Молодїж руську попсували
І розумй затамували
Ще гірше нїж Ляхи пани.

XIX.

Харон же, гаспедський підлиза,
Безощадний Лях-потурнак,
Козацький військовий яриза,
Єхидний, мов той Хміль-козак,
Бажав, щоб тут вони й у-друге,
Слїпе козацтво й недолуге,
Померли з туги та з нудьги:
Він утопив їх у печалї,
Якої з віку не видали
Понурі Стикса береги.

XX.

Так вас усїх збив з пантелику
Якийся піп, чи то чернець,
Щó видумав химеру дику
Омани батьку на ралець...

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 17:37 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Знав, що йому в раю не бути,
Так чорту хаптура хтів ткнути,
Щоб не повісив на гаки
За давняшнє попа єднаньнє,
За похоронне вимаганьнє,
За всякі гидосні гріхи.

XXI.

Хто всю Ляхву в геєнну втюрив,
Що́ ґрунтовалась на брехні,
Той і козацтво-гайдабурів
Подав на муки Сатані.
Не хто се був, як піп химерний,
Що́, не очистившись од скверни,
Завзяв ся душі очищать.
Там єзуіт, а тут хаптурник,
Лукавий чи сліпий прислужник
Того, що́ зветь-ся благодать.

XXII.

Споглянь, і тут сидить непевне
В глухім концї біля воріт!«
Рече, і на обличчє темне
Із себе проливає сьвіт.
»Сей заслужив страшної кари
За ті густі письмацькі хмари,
Що́ по Вкраїні розпустив!
Та добре, що тебе послухав,
Моє письмо сяк-так розчухав:
Його ти з пекла слобонив.

XXIII.

Ти Самовидцем рятував ся,
Ним і друзяку рятував:
А то б він вкупі з тим купав ся,
Кого Конїським ясував...«
Зрадів Куліш: »Се той Бодянський,
Що́ нам вопрос козакопанський

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 17:37 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Був Лжеконїським замутив!
В нас Материнкою він звав ся,
В казках прабабівських кохав ся
І зо дві віршами зложив.«

XXIV.

»Ісько!«

— »Панько!«

Так привітали
Приятелї одно 'дного...
Чорти хвости попідгинали,
Втерявши вязника свого.
На друзїв залюбки дивив ся
Мартиримян, і веселив ся:
Не попустив би нї Панька,
Нї Запорожця Материнки,
Щó з-роду не вживав горілки
І смерть зустрів на-тощака.

XXV.

»Ходїмо далш між мертві душі!«
Рече до них Мартиримян:
»Хоч затуляти-мете й уші,
Блукаючи по вертепам,
Та мусите чинити волю
Того, хто старший надо мною.
Не дармо я сюди прийшов,
У царство брехень та омани
Крізь темряву, дими й тумани
До вас із неба шлях знайшов.«

XXVI.

Аж слухають: всї переважив
Якийся голос презичний.
Придивлять ся: увесь у сажі,
З одежи — тілько вже штани.
Лицем — сказати б гайдамака,
А справдї був собі писака,

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 17:37 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Та лиха за брехню здобувсь.
»Рятуйте, люде добрі, пробі!
У мене й очи вже на лобі...
Про щó я на жару пряжусь?«

XXVII.

— »Про щó?!... А дохторець тупіка,
Щó спік ти якось на-швидку?
Він розумом з-пів чоловіка,
Сердитостю ж рівен бику...
Тепер скрізь по Москві гасає,
Всїма дурними заправляє:
Бо бреше за десятерох.
Отсе-ж за нього ти й пряжеш ся,
Поки й він сам не опряжеть-ся:
Тогдї прягти-метесь у-двох.«

XXVIII.

Таке жорстке промовив слово
Та й одвернувсь Мартиримян...
Писаку, ледьві вже живого,
Окрив знов смород і туман.
»І звідкіля той Карпик взяв ся,
Під мене ницо підлизав ся,
Щоб дав йому сан докторця!
Тепер імуть ся без устанку
Що-дня, що-вечора, що-ранку
За брехуна в брехнї отця!«

XXIX.

— »Він сам брехун! Я добре знаю
Сїпаку,« тут Ісько озвавсь.
»Під мене, по своїму звичаю,
За Флетчера він підкопавсь...
Подвижник, бачите, науки:
Йому не попадайсь у руки,
А то в застїнок поведе!
Там з тебе видавить олїю

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 17:37 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

За всяку вчену різноцію:
Бо в дурнів перед він веде.«

XXX.

— »Шкода про те вже й споминати!«
Рече тогдї Мартиримян.
»На те його родила й мати,
Щоб грішми набивав гаман.
Се й є широка та дорога,
Що́ душмани веде від Бога...
Та годї! цур їм! аж лящить
В ушу вже в мене від їх крику,
Від біснуватого їх зику...
Не легко й нам сюди ходить.

XXXI.

За деякі гріхи мушкета
З-за спини й досї я не збувсь;
Вкриває знов мене саєта,
І в панський знов сапян обувсь,
І бороду менї знов голять,
До моди ляцької неволять
Чорти, мов давні козаки;
Щоб споминка ся злочестива
Була в пекельних муках жива,
По-панській роблять навпаки.

XXXII.

Так сьміх із нас, людей статечних,
Собі диявол учинив!...
Приятелїв моїх сердечних
Багацько він занапастив.
Сидять вони тепер глибоко,
Так як звідсїль до хмар високо...
Я лїзти в ті ямки боюсь,
Щоб з радощів не показились,
Менї в саєти не вчепились...
Від них нїчим не відобюсь...

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 17:37 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

XXXIII.

Байдужна бо мерцям шаблюка,
Не страшен їм і самопал...
Там де що-дня, що-ночи мука
Та крик, мов ка́зить ся кагал,
Шкода й казати й угрущати,
Так як рубати та стреляти.
І слово й дїло там — мана.
Скрегочуть, мов крізь сон, зубами,
А скіглять — бач? — вовки вовками...
І друга смерть їм не страшна.

XXXIV.

А там, де мучить ся Іуда,
Туди нїхто ще не спускавсь:
Такого дявольского чуда,
Здаєть-ся, й Байда б ізлякавсь.
Нехай воно вам і не снить ся,
Нехай їх путь запропастить ся,
Тих що́ у череві землї
Сидять, мов задоокі раки,
Боговідступні гайдамаки,
Що́ серце в їх — самі драглї.

XXXV.

В драглянім серцї нї закону,
Нї чести й совісти нема.
Від молодощів та й до скону
Панує там пекельна тьма.
Як яма 'д ями в пеклї глибша,
Так темрява там знай густїща:
Там сьвітить каганець-олжа,
І поти сьвіт олживий сьяє,
Поки́ль безумно досягає
Аж до сьвяченого ножа...«

XXXVI.

Поважну мову перебила
Мартиримяну Татарва,

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 17:46 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Шкварчала ж бо і джеркотїла
Не то Ляхва, не то Литва...
Чи не орда се наступала,
Щó на сїм сьвітї вже пропала?
Чи се ойойкали Жиди?
Такого гомону чудного,
І кривомовного й тупого,
Не чули наші й прадїди.

XXXVII.

»Се не Татаре й не Комлики
Ідуть на нашу мертву Русь,«
Рече Мартиримян: »се дикі
Уми плетуть хвалу комусь,
Хвалу Некрасову поету,
Щó річку каламутну Лету
В пустинї жизняній знайшов,
І через неї, повен слави,
До кривомовної арави
Душею мертвою прийшов.

XXXVIII.

Не всї ж бо тут, як той розбійник,
Щó в темних розумах засїв,
І волї й правди ненавидник,
Собі гнїздо в їх серцї звив,
Не всї, щó чуєте — гукають,
Московську велич проклинають,
Ойойкають мов Жидова, —
Не всї вони мерцї. Між ними
Єсть і такі, щó ще живими,
Законом дивним естества,

XXXIX.

Спускають ся між мертві душі
Своїм портретом, і терплять
Заздалегідь у 'тсїй катуші,
Щó мусять мертвими приймать...

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 17:46 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Таке й за Данта вже бувало,
І він видав таких чимало,
Щó між людьми собі живе,
Та ще й сьвятим у дурнів зветь-ся,
Душа ж у пеклї вже пряжеть-ся
І з поломя, мов бик, реве.

XL.

Спогляньмо в 'тсю простору яму...
А ти, Панюто, придивись...
Той щó на пиці носить пляму
Злодюги... де ти з ним зустрівсь?
Бач? мов у трясті ввесь затряс ся!...
Бо в тебе він також прокрав ся
В імя Сьвященного Письма,
Щó ти перекладав на мову
Стару, на русчину здорову,
Задля простацького ума.

XLI.

Йому книжки й ляндкарти, певний
В його повазї, ти вручив,
Щоб він, покіль далекі землї
Обїдеш, так як скарб хранив...
І він книжки ті до одної,
Та й гроші ще, дїяч сьвятої
Евтерпи, жрець усїх наук,
Покрав, та й прав. Бо без поваги,
Без чести, без путя нетяги
Жидами ледарі живуть.

XLII.

А ось швиденький, приязненький
Русинчик, щó тебе лестив
Послугою, і сей гарненькі
Книжки твої занапастив,
І не соромив ся брехати,
Мовляв — йому подарувати

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 17:46 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Привіз єси такі книжки,
Щó їх і з рук не випускають
І на столї щоденно мають
Працьолюбиві письмаки.

XLIII.

Дивись, Панюто: он гогоче
І той важкий на працю бик,
Щó все до просьвіти охоче
Туманом туманити звик.
І сей із иншими такими
Грошви рибалками хисткими
До тебе, синку, підлизавсь,
І в тебе не одну сотнягу,
Його б то працї рівновагу,
Піймавши лжею, облизавсь.

XLIV.

А хочеш бачити між ними
З ушима довгими портрет
Дурного дурбаса?... Своїми
Жертвами се — благий поет,
Та про жертви свої скрізь трубить
І честь того й повагу губить,
Кому на-вколїшках піднїс
Сам жертву на олтар отчизни,
І за очима укоризни
І брехнї ширить, ниций пес.

XLV.

А он за ним ревуть ще двоє
Лихих його приятелїв.
Обидва — злюки громобої,
Та дїдько їх не спокусив.
Вони такими й породились,
Хрестились і перехрестились,
І стали залюбки брехать
У-купі з дурбасом ушатим,

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 17:46 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

І все твоє вже аж до хати
Твоєї ницить-руйнувать.

XLVI.

А щó? впізнав? Се їх сковали
Чорти шкварчущим ланцюгом
За те, що вкупі відтягали
У тебе куплений вже дом.
Бажав єси добра сьвятого,
Купивши дом серед слїпого
Сїльского люду у туми,
Щó тілько й знає їсти-пити
Та леґою на сьвітї жити
Проміж трудящими людьми.

XLVII.

Дивись, он двадцять і чотири
На лобі випалено в їх.
Се та цифіра, щó лїчили
Годи перебрехів своїх.
На двадцять і чотири роки
Їх душі у казан глибокий
Чортяки вкинуть при тобі...
Вже закипає, і чортяки,
Неситі муками собаки,
В долонї плещуть їх судьбі.

XLVIII.

А он — споглянь: з Мордви причепа
Між наших рідних брехунів.
Сього прийняв би й пес Мазепа
В Батуринї до сердюків,
Щó на царя Петра брехали
І Карлу свату продавали
Наслїдьдє київське Москви,
Щó всїм козацтвом колотили
І трохи знов нас не втопили
В давняшнїх каверзах Ляхви.

Generated on 2015-05-13 17:46 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

XLIX.

Тепер чортам казки брехливі
Швиденько, мов ладки, пече,
І як товкли дїди зрадливі,
У ступі правду знай товче:
З верби гнилиці трусить груші
Про казколюбні мертві душі,
Що в иншої й живіт болить,
Та борзописцеві байдуже,
Незгірш од баби моркву струже
І на все пекло верещить.«

L.

Та як було й не верещати?
Він роздобув собі жидка
І став його так вихваляти,
Немов Пеґаса-ступака.
А той йому під ноги слав ся
І з ним у-куші величав ся
Що »з Кулешем у-двох рубав
Його сокирою в письменстві«
І Кулешу б то в совершенстві
Словесному допомагав.

LI.

Тепер же за дешеву славу
Червоним золотом платив,
Щó, по пекельному уставу,
Із дров, як жар палких, робив.
Його ж самого знай кололи
Чорти, щоб гроші не хололи,
Щó під Мордовцем роздував.
І він йому хвалу земную
Перевертав у-в аллилую,
Щó вовком скіглячи співав.

LII.

»Дїдусю!« тут Кулїш озвав ся:
»Про пекло лучче думав я:

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 17:46 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Не знав сього й не сподівав ся,
Що тут вся та лиха сімя
Письмацька, панська й гайдамацька,
Щó нас, мов пес, ірва зненацька...
Я в їй невдахою родивсь...
Не хочу бачити портретів
Сих ледарів, олжи поетів, —
Нехай усїм їм снить ся біс!«

LIII.

— »Він їм і снить ся, любе чадо,
А то б вони тут не були,
Аж поки се паршиве стадо
Смерть не турнула б із земли...
Но мушу хирного щадити:
Ти довго ще гіркую пити
Повинен між людей єси...
Бо за химерним талалайством
Та за слїпим-пяним кобзарством
Свого ума їм не даси...

LIV.

Ну, та ще в другу подиви ся
Безодню чортової лжи,
Щоб знав, ізвідкіля взяли ся
Сьвячені в кобзаря ножі.
Споглянь: се бенкет-пир чортячий,
Гармидер шинковий козачий...
Бач? ходить кінва кругова.
І не хотїли б з неї пити,
Та мусять: бо живцем лупити
Готова зараз їх чортва.

LV.

Чи ти догадуєш ся, хто се?
Не чернь козацька, все пани,
Письмацтво все простоволосе
Гірку лжу пе у Сатани...«

Generated on 2015-05-13 17:46 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Аж затрусивсь увесь, як глянув
Куліш у ту страшенну яму...
Впізнав паливод-письмаків,
Щó брехнями грошви надбали,
Царів премудрих зневажали
Та вихваляли козаків.

LVI.

»Дїдусю! змилуй ся! не хочу
Дивитись на злорічу тлю!
Вертай мене боржій в робочу,
В простацьку, вбогу жизнь мою!«
— »Так! мушу хирного щадити:
Бо довго ще гіркую пити
Повинен між живих єси...
Морока тілько нам з Ільлею:
Все робить волею своєю, —
Блищить-грімить, як хоч проси!

LVII.

Коли-б не він, я вас до Бога
Простїсїнько б у рай помчав.
Менї знакома ся дорога:
Не раз, не два її верстав.
Ключар же наш собі старенький,
До всїх, щó кають ся, благенький:
Бо й сам колись умів грішить...
Попробую Ільлю сьвятого,
Мов Зевса грецького гнївного,
Кадилом любим підкупить.

LVIII.

Вельможне бо небесне панство
Кадило нюхає земне,
І думає про лютеранство,
Що в його серце камяне.
Отсе ж летїмо до Ливану, —
Про сю сьвятих носів оману

Там смирни й мурри зберемо.
Но перш над Стикса берегами
З двома злучімось письмаками,
Та вкупі вже й полетимо.

LIX.

Ох! не люблю я, що старого
Не так-то слухають боги...
Хоч і потужен він, та в його
Гнуздати всіх нема снаги.
Ільля-грімій грімить-стреляє,
Петро-ключар знай спить-куняє,
А сам далеко десь живе,
І рад би всіх запомагати,
Та за громами не чувати,
Чи хто ридає, чи реве.

LX.

Ну, та попробуймо летіти
По-над землею, щоб з-за хмар
Грімій гаразд не зміг слідити,
Куди жива простує твар.
Про тебе се кажу: сї ж троє,
Ісько й брехак завзятих двоє,
Земну вже ляму відбули.
А щоб Ільля не догадав ся,
Хто ще з землї живущий зняв ся,
Перевернімось у-в орли.«

LXI.

Рече — і не дими з димами
Стовпом по-над трома звились,
Не тумани то з туманами
Над Ахероном піднялись.
Нї! се з чортячої темницї,
Мов сам Ільля, на колесницї
Без поломя, вони знялись.
По-над порогами й Хароном,

Generated on 2015-05-13 17:46 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Над каюком, турецьким човном,
Немов орли в диму неслись.

LXII.

На дим сей з-крива позирає
Харон, мов на мисливця вовк,
І що́ воно таке лїтає,
Не візьме потурнак у товк.
Чорти собі поторопіли,
І ледьві човна не розбили
Об Ненаситецький поріг...
Аж ось — за Стиксом зупинилось
І з-тиха до брехак спустилось.
Тогдї він правду постеріг.

LXIII.

»На біса ж,« каже, »ми трудились,
Гатили в пекло християн?
Хиба щоб ними поживились
Такі, як сей Мартиримян?...
Катма, бачу, і в чорта глузду:
Не Ариману він, Ормузду
Даремно паньцину робив...
Коли-б ще той, що́ проміж зорі
Вливає просторонь, як море,
Всї грішні душі не простив!

LXIV.

Тогдї чорти мене самого
З нудьги прягти-муть на жару...
Хиба вже Хмеля їм старого
Мов чемерицю в прах зотру,
Щоб чхали, покіль я втекати,
Пятами буду їм кивати,
Як з Трої накивав Еней...
Ой-ой коли-б був догадав ся
Та митьтю за трома ввігнав ся,
Як за Ільлею Єлисей!«...

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 17:46 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

LXV.

Шкода! дим-хмара налетїла
На двох ствережених писак
І їх до Бога підхопила.
Зостався один Лях-потурнак.
Зостало ся ж йому й барило,
Щó горілками так душіло,
Зостав ся і важкий гаман.
Даремно мудровали злюки,
Як мистецям завдати муки:
Все знївечив Мартиримян.

LXVI.

До Бога... О! як там простірно
І серцю нашому й уму!
Сияє в Бозї дух наш зірно,
І вже гряниць нема йому.
Як Божа просторонь безкрайя
Всї миріяди ісповняє,
Щó нам здають ся без числа, —
Все в Бозї дух наш обіймає,
І правда кривду просьвітляє
Без недорозуму і зла.

LXVII.

Так неборак Панько хвалив ся
Між тими чотирма тїньми...
Нї! не хвалив ся, — він молив ся,
Та мусив знов жить між людьми.
Які нї є вони на сьвітї,
А треба з ними якось жити...
»Не хочу«... нї! сього сказать
Йому, на піддержку безумним,
Чи то аж надто вже розумним,
Не дасть Господня благодать.

Generated on 2015-05-13 17:46 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Замість надоспіву до Небрешиної поеми.

Віршуваньнє самого Кулїша,

послане Небресї на подяку за його правдиве оповіданьнє.

О, скількі раз бажав я живши вмерти
І накликав на себе людське зло!
Та рятував себе нераз од смерти
Тим, щó гірке, як смерть сама, було.

Отрутою вертав собі здоровє,
Щó вороги у чашу знай лили...
Коли-б змогли, вони би з серця кровю
Гарячою моєю налили.

І на пиру веселому земному
З моїм імям та чаша знай стоїть,
Щоб не дало моє імя нїкому
Отруєне вино із чашї пить.

І дивлячись оддалеки на клятих
Моїх сїпак, безощадних катюг,
Завзятьтє я з душі зву на завзятих,
І знов берусь за екстирпатор-плуг.

І дивними, незнаними судьбами,
Як воду, я отруту з чашї пю,
Над усїма моїми ворогами
Возношу жизнь, мов корогов мою.

І випивши, вже не жадаю смерти,
І жартами дратую людське зло,
І людське зло дратоване умерти
Менї отсе й у пеклї не дало.

Там бачив я ворожі кляті душі.
Їх клевета, на истину хула
До батька лжи, у мрак його катушї
Заздалегідь уже перенесла.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 17:46 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Вони в його пирують одесную,
І лжу гірку з моєї чаші пють,
І ходить вічно чаша в круговую,
І вічно яд біси у чашу льлють.

Покиньно їх, вернїмось до спасенних,
Хто истину всїм серцем возлюбив,
Хто дїл благих, смиренно сокровенних
Мужам кровей лестивим не підбив.

О розуми й серця не фарисейські!
Хоч мало вас в письменстві на землї,
Та много душ ви в тихі елисейські
Поля і в рай Господень провели...

Молю ся вам, воистину блаженним
На осиянних правди висотах:
Ведїть мене ще раз по ямам темним,
По тих страшних пекельнїх вертепах.

Нехай менї, мов Дантові Вирґилій,
Покаже все благий Мартиримян,
Щó брехуни брехнею заслужили,
Справляючи у пекло християн.

Нехай за се кріваву одїж скине,
Щó надали статечнїм козаки,
І голубом пречистим з-тиха лине,
Осьвічує і казани й гаки.

А я скреплю моє болюче серце
І мужности у Байди попрошу,
І про моє розкублене кубелце
Хоч дїточкам нерідним напишу.

Нехай вони всю правду-матїр знають
І правнукам своїм передадуть,
І до небес доріженьку верстають,
І прокленуть брехливу-злющу путь.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 17:46 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

V. ДОЛОВНЕНЯ ДО І-ОГО ТОМУ.

II. ДОСЬВІТКИ.

ДО ПОЕМИ 22. ВЕЛИКІ ПРОВОДИ.

ПІСНЯ ТРЕТЯ.

II.

[Конець.]

»Ой ви, козаченьки,
Ви хижацькі слуги
І ви вбогі гречкосії!
Ой годі вам, братьтя,
Неситому панству
Хилить під кормигу шиї.

Ой хапайте, братьтя,
Хто кий, хто дрючину
На вельможную спину:
Вирятуймо, братьтя,
З тяжкої неволї
Свою рідну Вкраїну!

Ой годі вам, братьтя,
Жито засївати
По шляхетському полю:
Гей з'орімо, братьтя,
Свою предківщину.
Та засїймо сьвяту волю!«

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 17:46 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

III.

[Конець.]

Чи вже справдї піднїметь-ся
Уся Україна?

Чи вже справдї розкують ся
Невольникам руки,
І визволять батьків сини
А дїдів унуки?

Розкують ся, розкують ся,
Тілько всї вставайте,
На шляхетські хитрі речи
Й грізьбу не вважайте.

Розкуєть-ся, поскидає
Кайдани Вкраїна,
Аби у всїх була воля
І дума єдина.

Розкуєть-ся, і до віку
Вже того не буде,
Щоб на пана працювали
Неволею люде.

Брати мої, зачинайте
Великеє дїло:
Ставши в лави, підступайте
Під панський мур сьміло.

Не вважайте, що глибоко
Він у землю врив ся:
Хто б устояв против миру,
Ще той не родив ся.

Предки ваші неволею
Той мур муровали, —
По цеглинї розібрати
Вам завітували.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 17:46 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Не страшна смерть, хто надії
На долю не має,
Кого ворог як той ворон
Клює-заїдає.

Слава тому, хто поляже
За вбогого брата
І унукам перекаже
Вставати на ката.

А про-те прошу вас, братьтя,
Ладу мого ждати
І порядком, по-лицарській
Під мур підступати.

Може шляхта схаменеть-ся
І попросить згоди:
Не боронїть, хай втїкає
За Днїпрові води.

Хай втїкає та накаже
Вельможним панятам,
Щоб не важились буяти
По убогим хатам.

Низько стоять хати наші,
В-гору дух палає, —
Не минеть-ся напастнику,
Хто нас насїдає!«

ДОДАТОК.

7. ОСТАННЯ ПІСНЯ.

Ой счорнїла я, ой змарнїла я
З невимовного горя,
Що щербатая, безталанная
Довелась менї доля.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 17:46 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Ой минуло ся закоханнячко, —
Не минаєть-ся мука.
Отруїла мене, моя матїнко,
Віковічня розлука.

Ой хоч тяжко я сумовати-му,
Та не знати-муть люди,
Яка гадина, яка лютая
Заповзла менї в груди.

Ой одкрила б я тобі, матїнко,
Моє труєне серце:
Та не винесе твоє серденько —
На шматки розірветь-ся.

---

8. ПОЧАТОК НОВОЇ ПОЕМИ.

ПІСНЯ ПЕРВА.

Куди нї спогляну,
Серденько завяне;
Де нї оберну ся,
Гіркими зальлю ся.

Побраталось панство
З пявками-жидами,
Душять Украіну
Всїма сторонами.

Усї перевози
Обложили митом,
Вибирають мито
І грішми і житом.

Всї річки й озера
Заорандували;
Козацькії села
Шляхетськими стали.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 17:46 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Уже й вітряками,
Уже й вешняками,
В городах торгами,
В селах ярмарками,

По шляхах чумацьких
Корчмами, шинками
Завладав Іуда, —
Похилились люде!...

Запродало панство
Жидові Вкраїну.
Хто словом озветь-ся,
У темниці гине.

На руки кайдани,
А на ноги дибки, —
Дивись у віконце
Із темної глибки.

Слухай, як жидівство
Із панством гуляє,
Тупорилим хамом
Козака взиває.

Слухай, як голосять
Козацькії дїти,
Що мусять на жида
Панщину робити.

Брати мої, орли мої,
Приборкані крила!
Не на-віки обомлїла
Козацькая сила.

Ще не вмерла, пани-брати,
Козацькая мати...
Ще не всї ми під ногами
У хижої шляхти.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 17:46 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Ще не вмовкли на Славутї
Ревучі пороги;
Ще до Сїчи не забули
Козаки дороги.

Ой зберімо ся на раду
У чистому полї:
Нема в полї на роздолї
Жидівської волї.

Ой зберімось та порадьмось,
Чи нам працювати,
Чи нам хати покидати
Та в луги втїкати...

III. ХУТОРНА ПОЕЗІЯ.

ДОДАТОК.

2. КОЗАЦЬКА І ПАНСЬКА РОЗМОВА

на тому сьвітї, а підслухав і подав письменній громадї

П. Кулїш.

I. Дві козацькі мари.

Одна мара.

Та й широко ж на сїм сьвітї —
Аж серденько грає!
Степ з могилами — щó море
Від краю до краю.

Друга мара.

От знай мав козак утїху:
Степ — неначе море!
Не видав могил із роду,
Щó стоять мов гори!

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 17:46 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Одинокі тут блукаєм,
Нїгде притулитись,
Анї Жида обідрати,
Нї з Ляхом побитись.

Нарікали на тім сьвітї
На тїсну тїсноту,
А тут з нуди і в пекельну
Поліз би роботу.

Одна мара.

Ось поглянь! он, з-за могили
Наче снїг бурхає,
Та й реве щось, ти казав би:
Чорне море грає!

Друга мара.

А зійдїмо ж на могилу:
Щó за дивовижа!
Серед лїта завірюха,
Снїговита фижа!

Одна мара.

Щó се, брате?... Се ж гуляє
Наш Днїпро-Славута!
Він і тут розбив Пороги,
Камянії пута.

Глянь у-низ: між комишами
Тулить ся, мов злодїй...
Не тули ся: вже не знайде
Лях тебе добродїй!

Он, Лиман уз Крим леліє,
Недалеко й море...
А чия на морі сила
Козака поборе?

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 17:46 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Ще й Христа ми не знавали,
В Грека гостювали,
І д воротям цариградським
Щити прибивали.

Друга мара.

Схамени ся! сю оману
Люде звуть миражем;
Більш не будем воювати,
В-друге не поляжем.

Та й чого тим величатись,
- Що з Олегом віщим
Здобували ми у Грека
З'одяганьня й пищі?

Щó тепер нам за одрада,
Що ми Турка дерли
І жінкам своїм возили
Намистяні перли?

Славлять нас пронозкуваті
Історіографи,
А проте попадемо ся
У чортячі лапи.

Не така тут, брате, віра,
Як матуся вчила,
Щó знай пятїнку постила
Та поклони била.

Не така тут, брате, слава,
Як ми прославлялись,
Що горячою людською
Кровю упивались.

За пости та за поклони
Раю тут не буде:
І ченцї тут і рандарі —
Все однакі люде.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 17:46 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Не влестиш словами Бога,
Не заслїпиш златом:
Не йме віри Божа правда
Попам язикатим;

Не спогляне з високости
На сріблянї шати,
Що́ вдягають Божий образ
Дерії багаті;

І ненавидні їй наші
Церкви златоглави,
Що́ пиха помурувала
Для мирської слави.

Неприємні ж Богу й наші
Приноси козацькі:
Шкода земель бусурманських
І маєтків панських!

Не невольника в неволї
Ми на думцї мали,
Як гареми розбивали,
Замки руйнували.

Не за злиднї хлїборобські
Били ми на панство;
Не за кривди, не за здирство
Зносили рандарство.

Розпустились, розопсїли
Хижаки-голота,
Обдирали й православних
Для срібла та злота.

Нї купецтва не минали,
Нї чумацтва в полї,
Розбивали всїх на морі
І на суходолї.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 17:46 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

І в Москві нам і в Стамбулї
Одна була віра,
Тілько слава, що воюєм
Нїби бузувіра.

Знали скрізь нас по-над Морем,
В Кафі, в Трапезонтї,
Доставалось од нас Туркам,
Як од шляхти Гонтї.

Визволяли ми народу
Тисячі з неволї
Та й шукали з ними вкупі
В Московщинї долї.

А Москву поруйновавши,
Дерли Волощину:
Нехай знають православні
Нашу Україну!

Отсе ж нас тут не відбрешуть
Історіографи:
Мов Жиди попадемо ся
У чортячі лапи!

II. Дві панські мари.

Одна мара.

Cóż to, panie dobrodzieju?
Pusta Ukraina!
Не витає swego панства
Нї одна людина!

Чи тож марно ми татарських
Szlaków пильнували,
Що без почту й без підданих
З домовини встали?

Щó з річок нам malowniczych,
З тих квіток пахущих?

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 17:46 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Na со птаство нам співоче
По лугах та пущах?

То poezya мужича,
Roskosz гайдамацька:
Без богацтва і honorów
Гірка доля ляцька!

Друга мара.

Слухай, panie kasztelanie!
Де се так співає?
Наче давній wajdelota
Предків вихваляє!

Одна мара.

Справді!...

Друга мара.

Слухай: наче дзвонить
В струни золотії...
Се ж він будить з гробовища
Споминки сьвятії!

Одна мара.

Я й слова вже розбираю,
Серцем доповняю...
Чи не предки се нас кличуть
До панського раю?

Із-за хмар.

Від настаньня сьвіту хто був
Красчий над Лехита?
Він в жупані народив ся,
А всї люде в свитах.

Не схотїв жупана терти
В бійцї з Мусульманом,
Платив золото султанам
І татарським ханам.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 17:46 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Dla jedności всього миру
Під пятою в папи,
Забажав Москву піймати
У шляхетські лапи,

Щоб Москвою нависною
Турка звоювати
І від Рима до Пекина
Рай зарандувати.

То була wspaniała гадка,
Missya велика,
Щоб по всій землї творили
Волю кателика!

Тогдї б чорні люде, поки
Й сьвіту, працювали,
А шляхетні панували,
В столи столували.

Одна мара.

O niebieski wajdeloto!
Не бажаєм раю:
Твоя пісня наше панське
Серце вдовольняє.

Друга мара.

Proszę, слухай!...

Із-пїд землї.

Із-за моря
Тихий вітер віє,
Віє вітер, повіває,
Тучу наганяє...

Одна мара.

Co to jest?... Та се-ж не з неба!
Наче з домовини
Сумний голос обізвав ся...

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 17:46 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Із-під землї.

Боже наш єдиний!

Твоя правда од востока
Зіронькою встала,
Та сяйнувши до Вкраїни
Невидима стала.

Правдо нене! де ти дїлась,
Що тебе нї в Римі
Не побачиш, не почуєш,
Нї в Єрусалимі?

Закликав нас римський папа,
Щó Христом озвав ся,
І рандар до нас турецький
З екзархами слав ся.

Та й обоє ж то лудили
Лудою нам очи,
Мовби розум у козацькій
Голові жіночий.

Нам казали, нїби, нене,
Ти в Москві сховалась,
Та й брехали: там і слїду
Правди не зосталось.

Із-за моря вітер віє,
Тучу наганяє...
Не встає козак з могили,
Правди дожидає.

Бо нїхто йому на небо
Не вказав дороги:
Нї заможні протопопи,
Нї ченцї убогі.

Він по лазнях, по броварнях,
По шинках тиняв ся,

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 17:46 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

І без сповіди й причастя
Спать на віки вклав ся.

Ой нехай же правда злине
З неба на хвилину:
Мов до матери, до неї
Сїрома порине,

І заливши ся гіркими,
З себе кров ізмиє,
І введе їх Божа правда
Між свої сьвятії.

Сумно, сумно вітер віє,
Тучу наганяє...
Не встає козак з могили,
Правди визирає.

Одна мара.

Co za głupstwo!

Друга мара.

Nie, mój drogi
Panie kasztelanie!
Zakręcili oświeceni
Głowę nam Rzymianie.

Ще як Попеля в колисцї
Польща колихала,
На нас хижо позирала
Папськая тіяра.

Із Піястами возилась,
Наче кіт із салом,
А Степана обгорнула
Голеним кагалом.

Як же ми настановили
Крулем Шведа Вазу,

Digitized by Google
Original from
UNIVERSITY OF ILLINOIS AT
URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 17:46 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Не дали дихнути Польщі
Єзуіти й разу,
І затуркали по школах,
По сеймах на віки
Чужоземнїм красомовством
Бідну просторіку.

Белькотали ми по-римськи
Красче Цицерона,
Та й байдуже, що козацтво —
Наша оборона.

Не схотїли їх лицарством
Правим поробити,
І козацькі повернули
У підданство дїти.

Втїкачі з них, волоцюги,
Колії постали;
Ми їх панськими руками
До Москви загнали.

Помогли нам єзуіти
Городян дрочити,
А других попів з ченцями
Съвятостю окрити.

І поникла наша слава
Перед тим мужицтвом,
І сидить, мов пес у човнї,
Панство з єзуїтством.

Отсе-ж сумно од востока
Вітер повівае,
І на шляхту й на козацтво
Тугу наганяе.

Поки съвіту, поки сонця,
Поти буде слава,

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 17:46 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Що потруєні латинством
Краків і Варшава.

Поки сьвіту, поки сонця,
Будуть сумовати
Запорозькі правнучата,
Що не встане Мати...

Нї, не встане з-під руїни:
Бо шляхетська сила
Своїм трупом їй кріваві
Груди пригнїтила.

---

3. Промова Науки до Русина.

Нехтуючи людський морок
І обман тлетворний,
Я будую в людськім серці
Храм нерукотворний.

Я будую церкву правди
Із усїх народів,
Не вважаю, хто багато
А хто мало вшкодив.

Самоосудом високим
Грішник оправдить ся,
Перед правдою в покорі
Серцем звеселить ся.

Ти ж, твердий Русйне, хочеш
Висше всїх стояти,
І на судї у Науки
Перевагу мати.

Я, Наука, мов той космос
Широка, висока,
Безустанна дослїдниця
Милліонноока.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 17:46 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Розгорнула кодекс Правди,
Вічне слово Боже,
І нїхто його не скривить
І не переможе.

Мою думку реґулюють
Невсипущі зорі;
Не згорить в огнї мій мамрам,
Не потоне в морі.

На тім мамрамі напишуть
Руську твою долю:
Не свою чинити будеш,
Чужоземню волю.

І доколі не переймеш
Правди у Науки,
Доти буде тебе Правда
Держати за руки.

Серед сонмища народів
Будеш нїмувати,
І в досадї своє власне
Серце пожирати.

---

4. До чистої матери.

Із давен предвічно давнїх
Я творю людину,
Уподслїдивши далеко
Звіря і скотину.

І як зачне чиста мати
Чадо в чистім лонї,
Я очам її являю
Образ мій духовний.

Созерцай його, небого,
У сьвяту годину,

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 17:46 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

І з'яви на сьвіт гріховний
Праведну дитину.

Вічно ти мене воплочуй
Серед нечестивих,
І твори серед неправди
Рід людей правдивих.

І помириш ти науку
З вірою людською,
Що нас небо осияло
Правдою сьвятою.

---

5. До двох левів.

Ви два леви?... Ні, ви два пси скаженні:
Погризлись ви за падло на шляху,
А падлом лїг той нарід навіженний,
Що́ допікав і Москалю й Ляху.

Лежить, гниє і на ввесь сьвіт воняє
Неволею й брехнею в тумані...
Жива душа в Нїмецину втекає,
Щоб не здуріти в рідній сторонї.

Казїте ся під надихом московським
Та під наказом римських палїїв,
Прямуйте на-ново шляхом бісовським
До душохватства та страшних боїв.

Устане труп обгризений, крівавий,
І кинеть-ся вампиром навманя,
І знов здобуде нам тієї слави,
Що́ тїшить тілько нависне »теля«.

Знов потече Днїпро у море кровю,
І звеселить нам памятний Стамбул,
Що без його утрати сам собою
Руйнуеть-ся ненавидний джавур.

Generated on 2015-05-13 17:46 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

І возликують наші супостати
В Москві і в Римі, що на їх млини
Криваву воду стали ми пускати
В ім'я Кунцевича та Сатани.

IV. МАГОМЕТ І ХАДИЗА.

Принос.

Кастальскої води напившись із криниці,
Тобі приношу дар, ума мого царицї.

Любов Хадизину в тобі благословляю,
І Магометовим стихом тебе витаю:

Хадизо, радосте і славо Магомета!
Пишаєш ся в душі прихильностю поета,

І ходиш у вінку з блискучої лилії
Та з листу вічного спасенної надії.

Пишай ся: твій вінок во-віки не завяне,
Во-віки жити-ме імя твоє кохане.

Тобою, праведна, живе поет і дише,
З тебе високе він в своїх поемах пише.

Його пером твій дух пречистий управляє,
І серце огняним натхненьнєм надихає.

Приймиж сей дар малий від серця мовчязного,
Від сховища, тупим умам недоступного.

Серед недолюдків, щó дурять Україну,
В тобі знаходжу я порадницю єдину.

Ти, мов Араблянка безсмертна Магомета,
Піддержуєш свого самітнього поета!

Зневаживши орду письменно темну, злющу,
Ти віруєш в його роботу невмирущу.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 17:46 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Твій дух його немов на крила підіймає,
І серце огняним натхненьнєм надихає.

V. ДЗВІН.

11. Слава.

[Останньому кобзареві козацькому.]

II.

Як ходили наші предки
Слави здобувати,
Покидали стару матїр
У безверхій хатї.

Горювала, побивалась
Без хлїба, без соли,
Визираючи в віконце
Козацької долї.

Не однака ж її дїткам
Судила ся доля:
Хто лежав на днї морському,
Хто посеред поля;

Хто в Царградї на базарі
Брязкав кайданами,
А кого в Москві на ринку
Дерли барбарами;

Иншого четвертували
Посеред Варшави,
Щоб не надили гультяїв
До пяної слави.

Чула мати безталання,
Плакала, журилась
За синами буйтурами,
В сиру землю билась.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 17:46 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

»Годї, годї, рідна нене,
Не плач, не жури ся,
Іди з нами козаками
Горілки напий ся.

Ми тобі безверху хату
Вкриєм оксамитом,
А стужки понасипаєм
Золотом, не житом.«

І стара на голе тїло
Кунтуш надївала,
Босоніж у златоглавах
Павою гуляла.

В Божу церкву подавала
Приноси кріваві,
Щоб Господь синам прибавив
Здобичи та слави.

А з попівських аллилуїв
У шинк прямувала,
За людський проклін, за сльози
Музики наймала.

Веселилась по козацьки,
Била посуд, груби;
Доставалось і шинкарцї
І гостям у зуби.

»На те воля, на те доля,
На те честь і слава!
Нехай знає моїх дїток
І Москва й Варшава!«

Довго різала троіста,
Козаки гуляли,
По шклянках та по черепю
У грязї скакали.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 17:46 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

А пропивши всї састи,
Жупани лудані,
Вели матїр на спочивок,
Мов вельможну панї.

І покіль старенькі кости
Любо спочивали,
Козаки свої гостинцї
У смак пропивали.

Як пробуркались, — знов злидні,
Нїчим похмелитись!
»Де-ж сини мої подїлись?«
Пійшли з Турком битись.

Пійшли віру боронити,
Людську кров точити,
Щоб було за що убогу
Матїр похмелити.

Визирає знов старенька
У віконце долї, —
Шкода ждати, всї почезли
На морі й на полї!

Полягали, та мовляли:
»Слава не поляже,
Про невидане лицарство
Всякому роскаже!«

Так! роскаже, нехай знає
Увесь сьвіт великий,
Як текли по Українї
Крівавії ріки,

Як тих рік удови й дїти
Слїзми доповняли,
На руйновищах козацьких
З голоду копали.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 17:46 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Через се козацька слава
Не вмре, не поляже,
Про безпутне гайдамацтво
Всякому роскаже.

ДОДАТОК.

1. СПІВЦЕВІ-МАЛЯРЕВІ,

АВТОРОВІ »ГРЕЧКОСІЯ«,

ПОСИЛАЮЧИ БАЙДУ.

Вітер віє, повіває,
Казан закипає.

Щеголїв.

Кипи, мій казаночку, закипай
Під сьвіжим, тихим, любим вітерцем;
Малюй, малярю мій, наш рідний край
Своїм принадним пензликом-перцем.

Менї ж, мов Байдї, доля не дала
Сидїти залюбки зимівником:
Нема в домівцї правди нї добра,
Тиняюсь по чужинї козаком.

Хотїв би голос по сьвітах пустить, —
Мій голос буря-хуртовина рве;
Хотїв би правду людям говорить, —
Ведмедем дуросьвітчина реве.

---

2. НАСТАВНИК.

Не хочу я, щоб ви до мене осьміхались,
Як дїти до наставника свого;
Я хочу, щоб мене ви, мов судьдї, жахались,
Тремтїли слова, погляду мого.

Наставник!... Я наставник без'язиким,
Безрозумним, безсердим чупрунам?

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 17:46 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Казїте ся собі у безувірстві дикім:
Я не про вас воздвигнув правди храм.

Наукою ума і віри просьвітїтесь,
Зробіте селищем добра серця,
Крещеньнєм істини од видумок обмийтесь,
На віки занедбайте лжи отця.

Тогдї в мій правди храм сьвятий, нерукотворний
Збирайтесь, як великая семя,
Або малесенька у день тїсноти чорний...
Се все одно: між вами буду я.

---

3. НЕДОТЕПАМ.

Мене втопити ви б у ложцї ради,
Посївши на письменницьких престолах.
Ненавиден я вам за слово правди,
Добутої не в ваших мертвих школах.
Мрете ви з сорома, жалю й досади.

Науку вашу, мов пусту полову,
Без зерна жизни, вітер возметає.
Вона не хлїбом челядь безголову,
А смітьтєм непотрібним наділяє,
Псує і голови і рідну мову.

Ви воду товчете: бо нї зернини
Поезії, за довгі роки працї,
В вас не вродило на словесній ниві.
Благословенъня чистих Муз і Ґрацій
Не заслужили каломутні співи.

---

4. ПРОҐРЕС
про царство мертвих душ.

Ми з царством мертвих душ не зійдемось у лад.
Я тиснусь наперед, воно повзе назад.

Generated on 2015-05-13 17:46 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Кого б я похвалив, воно того карає;
Кого б я покарав, воно благословляє.

Вихвалює свою страшенну старину,
І проповідує з культурою войну.

Його культурники, учені проґресисти,
Івановських времен жорстокі утописти.

В Європі царювать їм хочеть-ся мечем,
А дома врозумлять кривавим карбачем.

Який же тут проґрес, культура і наука?
У царстві мертвих душ уму й талапту мука!

---

5. ЧОТИРИ ВЛАСТИ.

Колись на сьвітї був такий четверовласник,
Що правди проміж мир пустити не хотїв.
Сей цар омани-лжи, безрозумний напасник,
Младенцї в царстві скрізь губити повелїв.

І не даремно ж бо у книзї книг нам пишуть
Легенду про таку безумно злющу путь:
Бо й досї Ироди лукавi пеклом дишуть
На тих, що́ правдою народньою живуть.

На місце одного постало їх чотири,
І викликають нас на боротьбу тяжку:
Між себе бо власти єхиди подїлили,
Щоб очи заслїпить і пану й мужику.

Один обняв восток, де нам зьвізда явилась
І подала вовкам з недолюдків поган
Знак мучити людей, аж поки знадобилась
Самим овеча їм одежа християн.

Прийшли в тому рунї до нас вовки вовками.
Хижацька мати, ніч, кругом окрила їх,
І в темряві гребли кривавими руками
Побожні оброки за-для приват своїх,

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 17:46 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Як почало ж сьвітать по тьмі тисячолїтїй
І розум засияв над сьвіт панїкадил,
Давай вони його цензурою гасити,
Поставивши її превисче Бога сил, —

Сил правди, щó Творець нам дарував у слові
А батько лжи і тьми сей дар занапастив:
Бо туману в його спасительні основи,
В імя учителя благого, напустив.

Те слово й немовлям вони вже побивали,
Як-що воно гаразд на ноги не зпялось,
І розум наш у тьму давнезну повертали,
Щоб сяєво його на всїх не розлилось.

О царю Ироде під ризою попівства!
Доколї будеш нас, доколї туманить, —
Крещаючи уми водою суєвірства,
У тій самій водї розсудок наш топить?

Тисячолїтнїй день Господень в Византії
Минув, і їй тяжку неволю наказав...
Чи то-ж »лукавий« Грек і хрещеній Россії
Свою погибну путь з попівством завіщав?

Невже знов навхрест меч з мечем в бою зустрівшись
Відкриє правду, щó шукав там Магомет,
Як у дворогого між зорями влюбившись,
Настановив його главою всїх планет?

Мовчять про се попи на славному востоцї,
Мовчять, як ті, щó їм правдивий дорекав
(В одежі смирноти, рече, в хіонї вовцї),
І фарисейське їх апостолство прокляв.

На заходї ж такий апостол обізвав ся,
Щó пасинком зробивсь Творцю землї й небес.
Сей ватиканськими громами забавляв ся,
Мов олимпійськими — перелюбець Зевес,

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 17:46 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

На албигойщину і всяку єресь-віру
Туряв закованих в залїзо рицарів,
Нераз в гнїву здирав і з королїв порфиру
І в Римі босоніж коритись їм велїв.

За приводом ченця у крестові походи
Європу дурену за море посилав,
У смертню сїнь і тьму понурені народи,
Мов сьвітлом праведним, кострами просьвіщав.

Хоч сам серед кострів на Лютера наткнув ся,
І булли в палїя із рук не врятував,
Та, борючись із ним, Лойолщини здобув ся
І, хилючись, царства під себе нахиляв.

Лойола допоміг олжі Сатанаіла
Приймати правди зрак в серцях і розумах;
Де серцем женщина служить йому не вміла,
Знаходив слуг собі в її слугах-панах.

Сї в школах всю латинь із ним пережували
І по метах благих навчились цїнувать
Високе і низьке, а ближнього вважали
Знарядьдєм до того, щó хтїлось їм придбать.

І заходили ся попи з папами строїть
Великий Божий сьвіт на взір густої тьми,
По викройці олжи та кривди правду кроїть
І туманити скрізь непевні розуми.

Як же побачили, що вже храми й казаньня
Не вельми туманять малих, мовляв, земли,
Тогдї собі царів на розуму терзаньнє
У-в орден духа тьми Лойолин прийняли.

І се, по всїй землї, щó зветь-ся християнська,
А справдї щó була б ненавидна Христу,
Тїснить неволею та лїґа попоцарська
Свободу розуму і правду пресьвяту.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 17:46 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Від Моря Чермного до моря Льодового,
Де кров столїтьтями за правоту лилась,
Замовкло-вимерло спасенне правди слово,
І лжа попів та мулл над ним превознеслась.

Спить совість у синів двоїстого востока,
Мов чар яких вони погибних напились:
Бо й мечоносного і кроткого пророка
Однаковісїнько учинками зреклись.

Отсе-ж із двох властей постало аж чотири,
Таких, щó завзялись між люде не пускать
Сьвятої истини, — дві в ризах, дві в порфирі,
І вкупі завзялись на розум поборать.

Бори ся ж, розуме, з безумними властями,
Щó в дусї предок їх, цар Ирод, породив:
Тобі бо, сьвіту в тьмі, над усїма царями
Бог правди панувать із віку в вік судив.

---

6. ПРО ЩО ВІН?

Поет — струна дзвінка у серцї в чоловіка:
В нїй озивають ся народів милліони.
Ясує нам вона всю жизнь із предку-віка,
Мов осяйна скрижаль — Предвічного закони.
Поет, мов соловій, співає на всї ноти,
Співає голосно сердешний просторіка
Про любощі, про сни, про таємничий гріх,
І про гіркі свої, і про щасливий сьміх.

Поет, се сирота без роду і без плоду...
Нїхто не скаже, як, від кого він родивсь,
Як в темряві ночній блукав серед народу,
В пустинях сновидав, по бездорожжах бивсь, —
Не скаже, де куток, в котрому б він осївсь,
Де розуму своїму знайшов сьвяту свободу,

Generated on 2015-05-13 17:46 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Де хирне серденько на теплім серці грів,
Як з півночи борей на нього налетів.

Хто-ж він? про що́ його між нас Господь зсилає,
Коли ми почасту дзвінку рвемо струну,
І розбиваємо те серце, що́ віщає
Про Бога, — сю скрижаль спасенну осяйну?
Не любо нам, що він дремливу тишину
Тревожить співами і душу підіймає,
І марно серед нас шукає теплоти,
Химерного свого химерної мечти.

Про що́ він, кажете? Про те, щоб, з-предку-віка
Та й до останнього людських судеб конця,
Був путеводною зьвіздою чоловіка
До всіх людей, зьвірей, землі, небес Творця.
Про те, щоб сирота без матери й отця,
Сердешний простодум, байдужний просторіка,
Хранив із віку в вік живущу теплоту,
Химерного свого химерную мечту.

---

7. ПІД ВІНЦЕМ.

Нехай цар потужній носить
Золоту корону...
Не завидуємо в сьвіті
Божому нікому.

Під вінцем царськи́м у церкві
На рушничку станьмо,
Оченьками в саме серце
'Дно 'дному загляньмо.

Зазирнімо у серденько
Тихе та глибоке,
І в тім серці зрозуміймо
Щастє превисоке.

Generated on 2015-05-13 17:46 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Наш віночок переважить
І вінець троїстий!
Путь бо в жизни він покаже
Над усї пречистий:

Жити праведно, любити
Малолїти-дїти,
Духом праведним зростити
Райські Божі квіти.

---

8. ТРИ БРАТИ.

Три брати трема шляхами
Орду воювали,
Від Урала аж до Одри
Займища займали.

Воювавши, знемогли ся,
Лягли спочивати
Та на нове воюваньня
Сили набирати.

Ізняли ся братнї душі
На небо летїти —
Розпитати ся у Бога,
Як на сьвітї жити.

Живіть вкупі, не сварітесь,
Не бажайте панства, —
Не злякаєтесь до віку
Хижого поганства.

Хто ж захоче панувати,
Братню кров цїдити,
Осоромлю його память
На широкім сьвітї.

Вбєть-ся в силу загребущий,
Засіяє пишно,

Generated on 2015-05-13 17:46 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

І від моря та до моря
Сягне царство грішне.

І потерплю день єдиний —
Сотень кілько років,
Чи ледачий не послуха
Голосу пророків?

І спевню їх віще слово,
Вдарю з неба громом,
І вбачати-муть народи
Суд над Вавилоном.

І сьміяти-муть ся мудрі
Во віки і віки,
Споминаючи, як зникнув
Той колóс великий.

Дам я меншому над старшим
Братом перевагу —
На досаду харцизяцї,
На людську зневагу.

І вложу йому у груди
Люте братнє серце:
Нехай пє кров братню чорну,
Пивши — не напєть-ся.

Він завидував лихому,
Пяв ся його слїдом,
Заїдав ся за титули,
За слова з сусїдом.

То нехай же відпасеть-ся
Людоїдським мясом,
І розкине своє царство
Аж по-за Кавказом.

І нехай усїм народам
Стане страшно злюки,

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 17:46 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

І зачинить він півсьвіту
Двері до науки.

На сьому явлю я другий
Суд мій серед сьвіту:
Підійму на його силу,
Кровю не облиту.

Підійму на його слово
Чисте, без осуди, —
І не мати-ме оружжя
Боронитись лютий.

У страшній його домівці,
За його плечима,
Син цурати-меть-ся батька,
Рідна мати — сина.

І рости-ме що день Божий
Сила моїх правих,
Християнство — між поганців,
Правда — між лукавих.

І без крови, без заліза,
Без темниць і ката.
Слобонить ся середульший
Від меншого брата.

Слобонить ся словом правди,
Волею науки,
І розвяжуть ся на віки
Невільницькі руки.

І народам буде люба
Чиста його слава,
Що без крови й людоїдства
Серед них постала.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 17:46 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

І оддам йому у руки
Двох братів ледачих,
Нехай їх життя благого,
Розуму їх навчить.

---

9. В. М. БІЛОЗЕРСЬКОМУ.

Чому тебе нема між нами
З твоїм волосьсем золотим,
З твоїми нїжними очами
І серцем чистим, приязним?
Чому? чому?... О, розійшли ся
Ми по сьвіту і завзяли ся
Людей на розум наставлять
І ветху правду поновлять, —
Ту, щó нам предки завіщали
Переказом своїм глухим...
В переказї огонь і дим,
І кров і муки споминали...
»Всього того дознали ми,
А ви... ви будьте вже людьми.«

І ми були людьми сьвятими,
Любили щиро земляків;
Жертвами й працями своїми
Лякали диких ворогів, —
Лякали, і вони дрочились,
Мов скот у дрік, і тупо злились,
І нам кували кайдани,
Щоб надто не були страшні...
»Щó з тих жертов і праць щоденних,«
Мовляли, »буде, як вони
Нам дужі зроблять ся й страшні
Серед голів злиденнотемних?
Поробимо з буяк рабів,
Або грошогребів панів!

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 17:46 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

І під кайданами двойними
Ми працювали день і ніч...
А дома вяли всї нїмими,
Як у городї вяне гич.
Анї вода жива Кастальска,
Анї наука християнська
Не підновляли вбогих сил, —
І нарід наш тупів, як вїл.
Дивились слїзними очима
На нього ми віддалеки,
І мов пянюги козаки,
Швиргáли вразькими грошима,
І проклинали день і час,
Як закували в пута нас.

Тепер... тепер... Де сьвіжа сила?
Де той сьвятий ентузіязм?
Де та надія, серцю мила,
Очистить воздух од міязм,
Оздоровить людей болящих,
Зробити путнїх з негодящих,
І тихий рай, наш рідний край,
Підняти так, мов той Мамай
Не грасував тут із Ордою
І не глумив ся над умом,
І не робив нам Божий дом
Обряду школою тупою,
І не держав за руки нас,
Поки наш жертовник погас?!

Тепер ми хирні серед злющих,
Таких рабів, як ми самі,
Серед брехаків невгавущих
На ланцюзї коло тюрми,
Щó нас обох у нїй замкнено,
Мов грішні душі у геєнній,

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 17:46 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

На чатї ж коло крат стоїть
Курноса, щó нї підкупить
Анї вмолити нї вблагати...
Хиба б той з неба прилетїв,
Хто з уз Петра ослобонив,
І повелїв нам надихати
Спасенним розумом наш мир,
Щоб знав, щó Бог, а щó — кумир.

На небі правди ти витаєш,
Лжа не подужала тебе,
І в царство Боже управляєш
Орало *цоб*, а не *цабе*...
Чому-ж нема тебе між нами
З твоїми нїжними очами,
І з ореолом золотим,
І з серцем чистим приязним?
Хоч у-вi снї нам обяви ся:
Чи ти все той-же, щó й бував,
Як нас у пару парував
І духом вiщим веселив ся...
О, звесели ж тим духом нас,
Коли твiй жертівник не згас!

---

10. ДО ГАННИ БАРВІНОК.

Як на тихій зорі у лосьвіта прочнусь,
То зараз думкою по всїх сьвітах ширяю,
І ґенїям добра всесьвітнього молюсь,
Щó нашим душам путь показують до раю.
Тогдї я перш тебе, кохана, спогадаю,
Що слїзьми иногдї солодкими зальлюсь
Над вимислом твоїм нїжним і поетичним,
Одради джерелом живим і віковічним.

О нї! з тобою ми, пречиста, не помрем:
Зоставим дві душі у любій материзнї.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 17:46 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Сьвітити-муть вони спарованим огнем
Народу темному, безбатченку в отчизні.
У рідній мові нас поставлять у главизні;
Ми з кожним народом потомків оживем
І без кінця добро, всього дорожче, волю,
З ним розсівати-мем по предківському полю.

Ми не »ножі на нїм посїєм обоюдні«,
Дракона памятку зубатого страшну,
Посїєм правду в сїй пустині многолюдній
І серця й розуму, сусїдам приязну.
На спомин про свою кріваву давнину,
Що́ списом і мечем творила суд безсудний,
Поставимо помник труда нерукотворний,
Поезії новий істочник, животворний.

Нехай із нього пють усї земні язики
Та згадують, яка була колись орда,
Що́ з краю рідного зробила поле дике
Від моря по самі московські города.
Не вернеть-ся до нас во-віки та біда,
Бо серденько твоє, нїжне, сьвяте, велике,
Поставило в своїм потомстві вічні мури,
Охрану спільньої науки і культури.

Так, ми на те у наш убогий мир прийшли,
Щоб мову з мов людських, скалїчену, забвенну,
З народніх уст узять і в перло возвести:
Нехай живе й цьвіте вона про всю вселенну,
І розівє колись ту силу сокровенну,
Що́ на той сьвіт занїс від нас, Бояне, ти!
Потомки древнього славянського народу,
За слова стоїмо і розуму свободу.

Нехай стидом тяжким потомства суд окриє
І деспота, що́ нас мов Калигула гнав,

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 17:51 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

І тих, хто за його тиранство всій Россії
Погибели з її порядками бажав, —
Бажав погибели, забувши, що піймав
Був Лях нас у свої лабети погубнії,
Москва ж нас узяла під широченні крила
І в душманів з лабет єхидних слобонила.

Generated on 2015-05-13 17:51 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

ДОПОВНЕНЯ.

I. Маруся Богуславка.

Часть перша сеї поеми заховала ся аж в трйох редакціях; межи другою і третьою ріжниці мають бути невеликі, але в першій они дуже значні. Я взагалї брав за основу третю редакцію, котрої держав ся Каманїн в виданю київскім („Сочиненія и Письма П. А. Кулиша. Подъ редакціей И. Каманина. Кіевъ. 1908." Доси вийшли 3 томи, а всїх має вийти 20); однак прольоґ і пісню першу взяв я з першої редакції, бо она менї лїпше сподобалась, іменно через свою ѳорму. З третьої ж редакції подаю тут найважнїйші відміни.

Прольоґа яко окремої части нема в тій редакції, з него зробили ся в нїй дві думи, так що перша пісня має не пять але сїм дум. В дальших думах є деякі додатки або пропуски.

ДУМА ПЕРВА.

Музо, правди старорускої во вік жива богине,
Серця чистого і розуму свободного сьвятине!

Ми покинули з тобою шлях широкий суєвірства,
Відцурались византійського і римського попівства.

Занедбали й ті перекази, ті спомпнки кріваві,
Щó дїди вважали за вінець своєї чести й слави.

Ми путя собі в козацькому завзятьтї не шукаєм,
Щастя й долї в єзуітському лукавстві не вбачаєм.

Дай же нам, богине, тілько щирій правдї покланятись,
І в твоє імя сьвяте дїтьми терпимости озватись.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 18:16 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Нехай инший хто в казки письмацькі давні поринає,
Хитромовну їх імлу мов чисту правду прославляє.

Ми про давні давна без гніва й лукавства пристрастя
[спогадаймо,
Про безладьде наших бідолашних предків заспіваймо.

Заспіваймо ж перш усього про попа, попів окрасу,
Дивовижу свого темного розбійницького часу:

Як він чесно духом бодрим против кривди подвизав ся,
Хоть наслїднїм суєвірством по-над иншими й не зняв ся.

Був сей піп колїна панського, з Підгіря Ярославець,
А на прізвище, по спомину й переказу, Державець.

Бо його шляхетні предки за велику мали славу,
Що з давен давнезних заслужили в короля державу.

І було незгірш панам Державцям на Підгірї жити,
Поки в Русь не поналазили гадюки Єзуіти.

Був Державець Русин з огняною щирою душею:
Не поладив він з тією злою, вїдливою тлею.

Кинув Єзуітам на поталу рід свій і родину,
Заволік ся пішки на козацьку вольну Украïну.

Не злякавсь шляхів татарських і пустинь широких
[українських,
Рятував і серце й розум од підходів єзуїтських.

Волїв лучче всяку нужду і тяжку біду приймати,
Нїж з Ляхами по науцї єзуїтській панувати,

З Русинів Ляхву та Недоляшків штучно виробляти,
Правду-матїр, честь і волю й душу Риму продавати.

Приблудивсь до річки Росї єзуїтський ненавидник,
Підступної проповіди польско-римської противник.

Приблудивсь до узграничнього містечка Богуслава,
Де козак не знав і не питав, чия воно держава.

Уродливий, молодий, моторний, хоть і небагатий,
Приймаком пристав до вдовиної нужденної хати.

Ущасливив бідолашну вбогу вдівоньку козачку,
Як поняв у неї без приданку дочку одиначку.

Жили-пробували у старій оселї хоть не вельми пишно,
Та хвалили Бога і Сьвяту Покрову, що було затишно.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 17:51 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Мене разять в сій думі предовгі верші, звичайно не переділені пересічкою; декотрі верші вийшли ще довшими від инших о два або три склади.

ДУМА ДРУГА.

Уподобали на нашому Поросьсї Ярославця,
З-над Днїстра, із руського Підгіря шляхтича Державця.

Був бо він мистець великий по верхах з книжок читати,
Алилую, кондаки, ірмоси й тропарі співати.

І пани його й усї міщане вельми полюбили,
На підпитку й по тверезу одинаково хвалили,

Що попа, приблудного Волоха, в хибах поправляє,
І дяка гучним Апостолом за пояс затикає.

І зібралась в Богуславі у неділю рано чорна рада,
Врадила на чорній раді однословно вся громада,

Із нетяг зібрати по шагу а з дуків по півкопи,
І тим скарбом висьвятить його в Печерському на попи.

А Волошина приблуду з Богуславщини прогнати,
Бо не вмів старий гаразд нї служби править нї співати.

Вихваляло все Поросьсє нового попа, й мпряне
І пани і крамарі і всї цеховики міщане.

„Хоть у нас," мовляли, „церква шатами не знакомита,
Та поповим розумом мов золотом кругом окрита."

Тілько козакам Державець був не так-то до вподоби:
Бо не мав до них прихильности, поваги і шаноби.

На бенкети суті в куренї до них не поспішав ся,
Горілок їх добрих і медів пяних немов цурав ся.

А найбільше тим козацтву піп сей був не до любови,
Що казав, як думав, щиру правду-матку козакові.

Він картав у церкві козаків докірними словами,
Соромив їх дуків хижними й крівавими дїлами.

І полковника козацького й обозного й гетьмана
Поважав не вельми більш, як нехриста і бусурмана.

Бо вони, рече, Днїпром на [Чорне] море випливали,
Та й купецьким християнським суднам пільги не давали;

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 17:51 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Християн-купців як і невірних Турків пліндрували,
А награбивши турецького немов добра, гуляли.

В погулянках славились морським походом та хвалились.
Що за віру б то благочестиву християнську бились.

І пяне кобзарство, шинкове нищунство, підкупляли,
Щоб у кобзу про лицарство їх розбійницьке бряжчали.

А пропившись
І мов кремях той оббившись,

Свою рідну Україну пліндрували,
Милосердного гріхами прогнівляли;

Божий бич, Татар, на села накликали,
Много християнських душ занапащали.

На попа за се козацтво нарекало,
І на часточку йому не подавало;

По чужих церквах акафисти наймало,
Роковщиною його не обмисляло.

Не дознав розкошів богуславський чесний піп тімаха,
На попівстві жив мов гречкосій, доматор сіромаха.

Проста хата в нього сьяла тілько гарними богами,
Та пахущими по божниках квітками й рушниками,

Та хорошою як Божий рай вродливою дочкою,
Що всім брала очи дивною якоюсь красотою.

Байдуже було старому про багатство:
„Не від сього миру," каже, „наше царство."

І на те з старою не вважали,
Що попи їх із попадями минали,

Инде попасу веселого собі щукали,
Від убогої гостини нишком утекали.

Один тілько й пан прихилний обібрав ся,
Товстогубим між народом звав ся.

Не любив також і сей бенкетувати,
А любив з попом у библії читати.

До попа частенько став сей пан ходити
І без чарки про спасенні речи говорити.

Хто казав, що він вподобав попадю старую,
Хто казав, ще й більш попівну молодую.

Generated on 2015-05-13 18:16 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

За-молоду він якось не оженив ся,
І в лїта, Ляхи мовляли, панські вбив ся:

Так лизав до молодої губки,
Буркотав, як голуб до голубки.

ДУМА ТРЕТЯ.

В сїй думі є лише дрібнїйші відміни; н. пр.: Стор. 8, стр. 4 з долу і 9, 3 „Марусеньку“ замість „Дочку мою“ і „Дочку менї“; 9, 4 з д. „доле й воле“ зам. „моя доле“; 9, 1 з д. „За важкі червінцї“ з. „За статки й червінцї“; 10, 4 з д. „Грають, грають й [?] примовляють“ з. „Грають вітри й примовляють“; 11, 7 „Білшою нїж пишне панство“ з. „Невмирущою во віки“; 11, 15 і 16 „І під струни про Мурея, | Що́ він бив, співати“ з. „І під струни золотії | Про його співати“; 11, 19 „Споминати мов Енея“ з. „Споминати-вихваляти“, і т. и.

ДУМА ЧЕТВЕРТА.

На початку сеї думи додані в третїй редакції отсї дві строфи:

І весела і щаслива
Мріями коханка,
І яснїйша уродлива
Весняного ранка.

Як на сьвітї любо жити,
Милого любити,
З його мислями на-віки
Душу й серце злити!

Відтак слїдують знов деякі дрібнїйші відміни; н. пр. 11, 2 з д. „До твоєї він Марусї“ зам. „О, як любо він говорить!“; 12, 1 і 2 „Каже милий: є десь Море | Гонище безкрає“ з. „Каже милий, що десь море | Є таке безкрає“; 12, 9 з д. „З вами й їй пожити“ з. „Хоть но рік пожити“; 12, 8 і 7 з д. „Нї, до тебе ще й над нього, | Мамо, прихилю ся“ з. „Нї, з тобою, пань-матусю, | Сяду-обійму ся“, і т. и.

ДУМА ПЯТА.

має на початку вставлені отсї 11 строф:

Старосьвітська кров козацька
В ветхих жилах врала:

Generated on 2015-05-13 17:51 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Попадя поклони клала,
Всїх сьвятих благала —

Козакові помагати
Турка плїндрувати,
Караблї його прокляті
На пожар пускати.

„Ти ж, владичице небесна,“
Слїзно промовляла:
„Що на полї і на Морі
Нашим помагала!

Покривай своїм покровом
Байдаки козацькі,
Розбивай небесним громом
Судна бусурманські:

А з них зброю, срібні кубки,
Сукна, златоглави
Козакам оддай у руки
Для своєї слави!“

Старосьвітська кров шляхетська
В ветхих жилах врала,
У попа противні думки
З серця викликала.

Бо не з шаблї, з плуга жити
Його предки вчили,
Рідну землю боронити
Що снаги, що сили.

За козацтво він частенько
З жінкою сварив ся,
А погрімавши журив ся
Та богам молив ся.

Від „сладчайшого“ Ісуса
До Кузьми сьвятого
З-під його густого вуса
Буркотїло рідне слово.

Звав і він богів із неба
Против Азіятства,
Та цурав ся мов Ереба
Бурлїїв козацтва.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 17:51 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

На коханьне ж залицяньне,
На слова Левкові,
Дав із жінкою в розмові
Присуд козакові:

Крім того є дрібні відміни, як: 13, 9 з д. „шершнями“ з. „чмелями“; 14, 13 „Митьтю до Коша з'єднали“ з. „Зараз до себе з'єднали“; 14, 17 „нас мов клочче“ з. „наше військо“; 15, 4 „Здобич вихваляти“ з. „Себе прославляти“; 15, 9 „в кріваві лапи“ з. „у хижі лапи“; 16, 13 „Козаки ж царю з Ляхами“ з. „А козаки із Ляхами“; 17 „До Москви втекати хоче“ з. „Вибратись туди хоче“; 20 „Лиси-Єзуіти“ з. „Хижі Єзуіти“; 9 з д. „Клятих супостатів“ з. „В Дніпрі Унїятів“; 17, 2 „У царську країну“ з. „У чужу країну“, і т. и.

ДУМА ШЕСТА.

Тут противно в 3-їй редакції пропущена одна строфа: 18, 9 - 12. Крім того є дрібні відміни: 18, 8 „Вчинками лихими“ з. „Гріхами тяжкими“; 6 з д. „Оддав їх нові осади“ з. „Віддав скот і весь добуток“; 19, 10 „Слїпнуть ваші очи“ з. „Слїпнуть панські очи“, і т. и.

ДУМА СЕМА.

По першій строфі вставлена в 3-їй редакції (ст. 19) отся строфа:

Спаси-бі, кобзарі, вам за співаньня
Про дивну красоту, якої з-віку,
Мовляли, бачити і без коханьня
Не снилось бо й в-ві снї ще чоловіку.
Я серцем чув, що тількі в наш співочий
— — серед синів гірких пустинї
Таке народить ся, чого ще очи
Людські не бачили по Українї.
І серце привело мене д' оселї очей. [?]

Крім того є поменші відміни: 20, 5 „Словами нас ти хижими й звичаєм“ з. „Ти нас татарським словом і звичаєм“; 9 і 10 „Тебе ослобонив? А ненька з горя“... | „Поганських?“ з. „Тебе ослобонив? З жалю та з горя | Матуся вмерла...“; 9 з д. „Як биті талярі бряжчать“ з. „Як золото чуже дзвенить“; 21, 15 „Що кривдять кривди праведним“ з. „Що роблять кривди

Generated on 2015-05-13 17:51 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

нам, людям"; 1 з д. „Полинемо в Стамбул" з. „Полинемо до Криму", і т. и.

В дальших піснях, де я тримав ся переважно тексту третьої редакції, не подаю вже варіянтів, зазначу тілько прикладово, що в 1-ій думі II-ої пісні не було в першій редакції на початку 6-ох строф (22,14 — 23,6) а на кінци 7-х строф (28, 6 з д. — 29, 22), і дальше є строфи повставлювані, инші повикидані, а знов инші більше або менше змінені; VIII-а пісня знайшла ся аж в другій редакції.

По XII-ій пісни написав автор оловцем отсї слова: Кінець поеми втрачено серед пожежі. Поему не скінчено. У другій мусить бути також двайцять пісень — война 1621 р. на Днїстрі.

„Епилог" находить ся лише в 1-ій редакції і стоїть на єї кінци, се-б то по VII-ій пісни. „Подспів" находить ся аж в другій редакції на кінци.

На кінци XIII-ої пісні написав автор оловцем: Кінець поеми згорів... під хуторну пожежу.

Плян дальших частин „Марусї Богуславки" подаю на кінци „Пояснень" до XIII-ої пісні.

II. Переписка з Ів. Троіцким.

Матеріяли: Сочиненія и Письма П. А. Кулиша. Томъ 2-й. Изданіе А. М. Кулишъ. Подъ редакціей И. Каманина. Кіевъ. 1908.

1. Мова господарська до плуга.

Орав я колись ним своєруч, занедбавши письменство яко дїло марне. Зопсувавши ж плуга, послав його в село Оленівку до панича Троіцького, майстра на всячину, з наказом:

Ой плуже мій, плуже!
Чого ледачий дуже?
Іди в село Олени,
Там є коваль учений:
Вклонись йому низенько,
Щоб зладив хорошенько,
Щоб хлїба ми вробили,
В кулак не затрубили.

1888, на Полупетра.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 17:52 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

[На се письмо Куліша так відповів Троіцкий:

Плуг до хазяїна каже:

Хиба-ж ти не знаєш,
Хазяїне любий,
Чого став ледачий?
Приїв уже зуби!
. . . . . .
Робота важкая
Всю силу забрала;
Один я справляв ся
За себе й за рало,
Не весну і лїто,
А цїлий свій вік!
Та ще і ледачим
Назвав чоловік!
Мене ж од турботи
Всего покривило,
Сирая землиця
Із'їла все тїло.
Мизерний каліка —
Куди-ж я годжусь?
Хоч дайте ж підчунять,
Так мо' й пригожусь.

По сих словах, написаних власною рукою Троіцкого, дописав Куліш ще отсї верші:]

Як вернувсь ти, плуже,
В господарські руки,
Набрались ті руки
Прегіркої муки.
Не вмієш орати
Нї перевертати,
Тілько вмієш добре
На боку лежати...
Іди ж, гайдамако,
Звичаю навчи ся,
Або там, кривляко,
В болотї втопи ся.

Іюля 5.

2.

Дві книжки „Старини"
Давно у Вас гуляють,

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 17:52 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Про мене ж нависні
Не думають, не дбають.
Гоніте заволок
До дому у три вирви,
Щоб не було в дівок
У запасках ще й прірви.

Іюля 2.

[„Старина“ — се-б то „Кіевская Старина“, місячник, що́ виходив до кінця 1906 року.]

III. Дрібні уривки і принагідні вірші.

Матеріяли: Сочиненія и Письма П. А. Кулиша. Томъ 3-й. П. ред. И. Каманина. Кіевъ 1909.

1.

Левада, гай і старосьвітський сад —
Вони мене як родича вітали...
З півсотні літ уже тому назад,
Як жизняні турботи та печалї
З мого вітьтя ще цьвіту не збивали,
Як ще моя весна була красна,
Як солові про любощі співали,
Як жизнь була надіями рясна,
Як мед пяне чоло я не допив до дна, —

Побачив я оселю старосьвітську
Серед садів, левад, ланів, лугів...
Я нїс в душі хандру великосьвітську,
Що́ зветь-ся *сплин* в Британ богатирів...
Я друзїв мав, прикритих ворогів;
Я вже любив і знав любови муки;
Я серденьком пораненим болїв,
І вирвавшись із рук у відьми скуки,
До тебе простягав, Природо-нене, руки.

2.

Оженив ся чепурний,
Та взяв жінку гарну,
Як і сам був не дурний,
На все лихо вдану.

В неї рід правдивий був
А в його лукавий:
Все, що́ батько роздобув,
В нївець обертали.

Generated on 2015-05-13 17:52 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Та знайшов ся і в її
Брат прізвищем Каїн,
Що всій батьківській семї
Сором вічний справив.

Під сим віршем дописав Куліш оловцем: „Про Миколу Білозерського.“ Може се той самий Білозерский, про котрого згадує Шевченко в своїм дневнику: Твори Шевченка II, 454?

3. Ганнї Барвінок — до її совершенства.

Ой у мене чоловік добрий, —
Пошли, Боже, йому вік довгий!
Я молода пю та гуляю,
Я весела гадки не маю.
Ой пійду я, куди захочу,
Нїчим себе не заклопочу,
Анї мужем нї дитиною,
Анї свекром нї свекрухою...
Бо й у мене чоловік добрий, —
Пошли, Боже, йому вік довгий!

1894, 11. X. в хуторі Ганниній Пустинї.

4. Ода до Фортуни.

Ой Фортуно, Фортунино, Фортуно небого!
Послужи менї немного.
Служила в козацтві, служила в чумацтві,
Послужи в нещастї.
Ой Фортуно, Фортунино, Фортуно небого!
Послужи менї немного,
Покіль осїдлаю коня вороного,
Та під себе молодого,
Осїдлаю та й поїду,
Та й поїду по всїм сьвіту.
Ой сьвіте мій ясний,
Сьвіте мій прекрасний,
Який мій талан нещасний!

IV. Твори неавтентичні.

Межи творами, приписуваними Кулїшеви, або й поміщуваними в збірниках єго письм, є деякі, з отрих авторство єсть непевне, а навіть і такі, котрі цїлком певно приналежать иншому авторови. Непевно єсть

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 17:52 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

авторство віршів „Три сльози дівочі“, поміщених в І-ім томі мого видання (ст. 225—227), як я се там зазначив (482). Також не зовсїм певним здає ся менї авторство вірша „Остання пісня“ (II, 373), котрого форма і тон, на мій погляд, вказують більше на Руданьского як на Кулїша. Та коли сей вірш находить ся в „Черниговскім Листку“ (р. 1861, нр. 11 ст. 13) з підписом Кулїша, чого я впрочім не мав можности провірити, то годї его автентичність оспорювати.

За те нїяк не можна уважати Кулїшевим твором зовсїм слабеньку поему „Могильні Сходини“, поміщену найперше в львівскім місячнику „Мета“ з 1863. р. з підписом Гургурдядько а відтак передруковану в київскім виданю творів Кулїша з 1908. р., — хотя і Іван Ем. Левицкий в своїй Галицко-русскій библіографії і А. Балика в своїм Показчику, поміщенім в альманаху „Дубове листє“ (Київ 1903), і наконець І. Каманїн приписують її Кулїшеви. Против сему авторству говорить передвсїм дуже виразно сама „поема“, єї форма, єї стиль, єї тон, єї зміст, відтак инші докази негативної натури (гл. мою статю в ґазетї „Дїло“ 1909, ч. 77), а надто є против неї й позитивне свідоцтво: іменно др. О. Цись, автор деяких слабоньких драм (Ятрівка, Сватаньня невзначай, обі в Києві 1864), признав ся сам до авторства „Могильних Сходин“ (Кіевская Старина 1903, рецензія альманаха „Дубове листє“). Се сконстатував рецензент Ше—хин, і він як і С. Єфремов (в київскім дневнику „Рада“, 1908 нр. 236) уважають справедливо тим признанєм Цися питанє авторства дефінїтивно порішеним.

ПОЯСНЕНЯ.

I. Маруся Богуславка

Матеріяли: 1) Літературно-науковий Вістник. Річник II. Том VIII. У Львові, 1899, 1—19, 141—162 і 259—281; тут містять ся перші сїм пісень, котрі вийшли також в окремій відбитцї. Пісні 9—13 роздобула редакція Літер.-наук. Вістника аж пізнїйше і надрукувала їх в IV-ім рочнику, томі XIII-ім на стор. 107—139 і 239—262. — 2) Сочиненія и Письма П. А. Кулиша. Изданіе А. М. Кулишъ. Подъ редакціей И. Каманина.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 17:52 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Томъ 2-й. Кіевъ 1908. В сїм виданю находить ся і пісня VIII-а.

Зміст сеї поеми, чи властиве першої части єї, взяв Кулїш не з гісторії але з народної думи, котру на свій спосіб переробив. Гісторичного є в нїй хиба тілько, що Татари радо поривали на Руси молодих дївчат в полон, продавали їх особливо до Цариграда, а красші з них брано в гареми; гаремові невільниці діставали нераз великий вплив на своїх панів, а деякі ставали й законними жінками визначних Турків. Три Русинки були навіть жінками султанів: Роксоляна Сулеймана I. (около р. 1530), Мілїклїя Османа II. (панував 1604—1622), і якась третя Османа III. (умерла р. 1766). Кулїшева Маруся мала б бути гісторичною Мілїклїєю, але дійстна Мілїклїя дістала ся до неволї ще малою, а виросла у везира, відтак у иншого достойника, котрий дав їй волю; она мала бути незвичайно красна, і султан, побачивши її вже яко вільну, залюбив ся в нїй і оженив ся. Осман II. належав вправдї до славнїйшнх турецких султанів, але зовсїм не був таким чоловіком, як єго описує Кулїш. А вже-ж гісторичний Кантемир був начальником найдикшого і найлютїйшого татарского племени, воював без устанку з кримскими ханами, нападав безправно на польску державу, аж турецке правительство задля внутрішнього спокою казало єго задушити. — Розуміє ся, що і опис козаків в сїй поемі, як звичайно у Кулїша в пізнїйшім часї, єсть тенденційний, і тенденційне єсть вивисшуване Магомеданців, а особливо Турків і Татарів, над христіяньским сьвітом.

Присьвят. Г** Б*** = Ганнї Барвінок, се літературний псевдонїм жінки Кулїша. Стор. 5, стр. 6. іскушене в горнилї = пробоване, перетоплюване в печи ковальскій, в гутї.

Прольоґ. 6, 13. парча = матерія ткана золотом або сріблом. — блават = синя матерія шовкова. — 7, 22. кремях = кремінь. — 5 з д. роківщина = річна данина, р. платня. — 4. тїмаха = бурлака, нетяга. — 1. божник = кут в хатї, де находять ся сьвяті образи (боги 15, 1 з д.).

Пісня I. *Дума I.* 8, 8 з д. турчати = раз-враз говорити, повтаряти. — 10, 17. златоглав = матерія мережена золотом.

Дума II. 12, 12. знай = гейби, лише, заєдно. — 1 з д. бархат = оксамит.

Generated on 2015-05-13 17:52 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Дума III. 13, 23. нащадки = ощадки, ощадности. — 2 зд. гетьман коронний = Станїслав Жолкевский, котрий погиб в битві під Цецорою (недалеко Яс) р. 1620., а голову єго Турки на жердцї занесли до Стамбулу (14, 19—26). — 14, 7. на Вільшанцї реєстри писали = на урочищі Вільшанцї р. 1617. стояв гетман Жолкевский табором, а з козаками провадили ся переговори; польскі комісарі постановили, щоби уложити нові реєстри „запорозких“ козаків і щоби всїх козаків не було більше як 1000. — 15, 16. комишина = очеретина, шувар. — 16, 6 без путя = без тямки, без змислу. — 7 зд. жакувати = грабити, розхапувати. — 6. займанщина = земля придбана правом першого займаня. — 4. козака й жидовина = Як зайняв цар Олексїй Михайлович Білу Русь, то визволені з-під Ляхів міщане перш усього просили в царя такого присуду, щоб у городах не жили в них нї жиди нї козаки. (Читай про се охочий в друкованих актах.) *Кулїш.*

Дума IV. 18, 16. ясирять = беруть в ясир, в полон, в неволю. — 19—20. ясир сей їм дарує лицар-сїромаха = Що Татаре по нашому насьміхались із нашого люду, про се писав знакомитий колонїзатор, київський бискуп Юзеф Варецинський. *Кул.* — 19, 8. хляб (церк., росс.) = прірва, отвір. — 13. Зулуш = Знаменитий Станислав Жовковський зветь-ся в турецьких лїтописях Зулуш. Голову його, стяту на Цоцорі, повішено в Стамбулї під тими воротьми, по котрим турецьке царство прозвалось Високою Портою, Блискучою Портою і Щасливими Ворітьми. *Кул.* — 15. У калифа = Турецький султан єсть калиф магометанського сьвіта. *Кул.*

Дума V. 19, 8 зд. падишах = двір, се титул уживаний перскими і турецкими монархами. — 20, 13. башлик (турецк.) = окритє голови в формі каптура завиваного через шию. — 21, 12. джаур (турец.) = ґяур, невірний; так називають Магометанцї тих людей, що не вірують в Магомета, отже й христіян. — 2 зд. бахмат = кінь орієнтального походженя, здатний особливо до кінної їзди на війну.

Пісня II. *Дума I.* 22, 20—21. димом... жіночий = Не важилась Татарва шукати схованців по хатах та будівлях, а викурюваза їх як бжолу з улья. **Багато жіноцтва обрекали себе на смерть у диму, аби**

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 18:00 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

не впасти в татарську неволю. *Кул.* — 25, 5 з д. Кучман шлях = оден з трйох головних шляхів татарских з Криму на Русь, він ішов на Волинь. — 26, 3. кармазин = темно-червоне дороге сукно, тої барви уживали в Польщі лише можні пани. — 9. китайка = легка, гладка і лискуча матерія з вареного шовку. — блаватас = блават (6, 13). — 29, 8. врала = вріла (wrzała), кипіла, бушовала. — 16. невгавущий = неустанний, невгомонний.

Дума II. 2 ', 3 з д. Серпяга = том I. ст. 37—40. — 30, 25. буркулаб = сановник волоський, губернатор і комендант. *Кул.* — 2 з д. Меч = Кулїш переважно пише Міч.

Дума III. 33, 6. юрт (юрта) = шатро, намет, курінь. — 7. гарба = фіра, віз на високих колесах. — 13. казявка = кузька, комашка. — 7 з д. коршун = шуляк, ястріб, каня. — 34, 11. лойтрак = драбинястий віз. — 5 з д. тук = товщ. — злачний = зїльний, травнистий. — 35, 2 з д. Біле Море = Білим Морем звали Турки Море Середземне. *Кул.* 36, 2. базилїка = костел, перероблений з давного будинку грецкого або римского, де відбував ся суд і залагоджувались справи торговельні. — 11. аул = хата татарска, черкеска, киргізка і т. и. — 8 з д. відхаяти = відволати, відволодати, вилїчити. — 7. провіз = проз, по-при, мимо. — 5 з д. мурза = татарский князь. — кіш = табор воєнний у Татарів. — 2. верстати (дорогу) = відбувати.

Пєсня III. *Дума I.* 17. тирса = степова трава, на метр висока. — 38, 3. ярий = весняний, сьвіжий.

Дума II. 38, 8 з д. крутять веремія = Як нападала Орда в поли на наших, то скуплюючись то розлїтаючись то забігаючи з усїх боків, козаки мовляли: „Орда крутить веремія.“ *Кул.* — 5. танець татарський = Татарским танцем звалась азіятська тактика втеків і хапаня в утеках. *Кул.* — 39, 9 з д. коливати = хитати, шкандибати. — 40, 21. Гординщина = Ординщина, Татарщина.

Дума III. 42, 22. юдоль (церк., росс.) = долина, поділ. — 43, 13. гайдабура = розбійник. — 44, 14. чауш = турецкий возний, післанець. — 15. беглербек = намістник провінції. — 17. Килія = північне рамя Дунаю при устю до Чорного Моря і місто тамже, колись турецке, тепер россійске. — 21. згадай про

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 17:52 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Вушу = в тім містї станула р. 1617 угода, в котрій гетман Жолкевский з'обовязав ся супротив Скіндера-паші не допускати козаків до нападів на Турцію. Але Польщі не удало ся козаків вгамувати. — 8 з д. Лехистан = так Турки називали Польщу. — 45, 13. Тифон = після грецкої мітольогії потвора морска, яко олицетворене дикої бурі. — 19. баский = жвавий, палкий, скорий. — 22. Аквилон = Борей, вітер північний (бурливий). — 9 з д. тимпан (церк.) = (давні інструменти музичні) бубен і решітка.

Дума IV. 46, 3. жевріти = жаріти ся, тлїти. — 48, 2 з д. габа = біле грубе сукно. — 51, 7 з д. улус = татарске село. — 52, 5 з д. Ереб = по віруваню стародавних Греків сьвіт підземний умерлих, пекло. — 54, 12. Сула = лївий доплив Днїпра. — 56, 3. самум = дуже горячий і сухий вітер, навіваючий багато дрібного піску, він віє в Арабії і в Єгиптї від пустинї Сагари.

Пісня IV. *Дума I.* 57, 8 з д. потребляти = нищити, вигубляти. — 5. спаги = реґулярна турецка кінниця, котра настала разом з яничарами. — 58, 20. поселок = поселене, сельце. — 5 з д. пилав = головна страва Турків, складає ся з рижу з приправами. — 59, 18. харцизник = розбійник. — 60, 1. муфті = правник духовний у Турків. — 10. оскудїти = збіднїти. — 12 і 13. на голову сиплем жар = добро творимо не заслугуючим сего (так і в нїмецкім є вираженє: auf Jemandes Haupt glühende Kohlen sammeln). — 16. стяжаньнє = надбанє, придбанє.

Дума II. 60, 21. ярка = молода вівця. — 61, 12. кавас = турецкий слуга полїційний. — 62, 4. пинда = пиха, гордун. — 22. єхидний = гадючий, злосливий. — 63, 17. Хасеки-Хуррем = Таке імя мала у Турків Роксоляна; Хассеки = перша з-поміж коханок, Хуррем = весела. — 18. сераль = султанська палата з цїлим двором. — 19. Диван = тайна рада турецкого султана. — 64, 5. яса = салютованє, сальва на привитанє. — 9. потурнак = ренеґат, перекинчик, христіянин що́ перейшов на магомеданьску віру. — 13. Софії = славна церков сьв. Софії, Турками перемінена в мошею (мечет). — 15. Аріянство = наука александрійского сьвященика Арія (в 4. столїтю), після котрої Ісус не єсть рівний Богови

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 17:52 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

а тільки подібний. — 17. Несторіянство = наука цариградского патріярха Несторія, що в Ісусї Христї були дві натури, божа і чоловіча, гл. том I, до 282, 8 з д. — 65, 4. Османлї(си) = Османи, офіціяльна назва Турків, від Османа I., основателя їх держави. — 9. Порти поріг високий = Висока Порта се велична брама зовнїшня в мурі оточуючім будинки, де находять ся найвисші уряди турецкі в Цариградї. (Від того Високою Портою називає ся також турецке правительство.) — 3 з д. кіоск = огородова альтана з накритєм на стовпах.

Дума III. 66, 19. язик (церк., росс.) = нарід, племя. — 67, 1. чуприндир = (козак з довгою чуприною) удалець, забіяка, чванько. — 9. карбач = нагайка. — 68, 6. райза = рая(?), підданий турецкий не магометаньскої віри. — 70, 18. Азраіл = ангел смерти у могамеданців. — 71, 9, раріг = рід сокола. — 12. чалма = турбан, завій на голову з кусника тканини.

Пісня V. *Дума I.* 72, 12. крин = квітка, лїлїя. — 73, 9 з д. ѳея = ѳеї після людового вірованя у декотрих народів воздухові істоти з надприродною силою, де-вчім подібні до наших мавок та русалок.

Дума II. 76, 8. Нагаї = одно з племен татарских, щó мешкає в Кримі.

Дума III—IV. 85, 9. Кафа = нинїшня Феодозія, торговельне місто на полуднево-всхіднім побережу Криму, належало в рр. 1475—1779 до Турків. — 10. головешка = головня. — 11. Синопа = турецке місто в Малій Азії над Чорним Морем. — Трапезонт = турецке значне місто торговельне в Малій Азії над полудневим берегом Чорного Моря. — 88, 3 з д. башта = стражниця.

Пісня VI. *Дума I—III.* 94, 6. Скутара = місто в Малій Азії, напротив Царгорода, уважає ся за передмістє єго; оно роздїлене від Царгорода несповна два кільометри широким проливом морским Босфором. — Золотий ріг = затока в Цариградї. — 14. ѳирман (ѳерман) = приказ султана на письмі. — 2 з д. труса = замішанина, страх. — 97, 21. баня = (тепла) купіль, лазня. — 10 з д. Гесперъ = у (стародавних) Греків зьвізда Венера (зірниця), яко зьвізда вечірня. — 99, 2 з д. пучина (церк., росс.) = вир, **беводня**.

Generated on 2015-05-13 17:52 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Пісня VII. *Дума I.* 100, 16. чадра = заслона магометаньских жінок. — 18. чинар = орієнтальний платан.

Дума II. 102, 17. сировець = хлібний квас. — потапці = рід холоднику (квасу чи холодної юшки з кришеним мясом або рибою). — питали (церк., росс.) = кормили, годували. — 104, 6. ковтях = ковтун. — 105, 19. саєта = тонке сукно або атлас. — 106, 9. пентюх = тюхтій, телепало, нездара.

Дума III—IV. 107, 15. куна = скобель при дверях. — 108, 5 з д. киндяк = така матерія(?) — утвар = оздобини. — снасть = посудина. — 109, 13. лик = лице, образ; собор, хор.

Пісня VIII. *Дума I.* 112, 1. ізувірство (росс.) = бузувірство, фальшива віра. — 6 з д. дещиця = дещо. — 113, 13. воздїяніє (церк.) = піднесенє, піднятє.

Дума II. 115, 1 з д. Аль-Рашид = прославлений в казках яко дуже мудрий і справедливий халїф (наслїдник Магомета), володар цїлої полуднево-західної Азії і північної Африки, панував 786—809 р. — 116, 3 з д. супостат (грц., церк.) = противник. — 121, 19. ублюдок = покруч, мішанець. — 21. кощунство = богохульство, блюзнїрство. — 1[illegible] з д. гарем = Сей гарем существовав під кришею Храма Господня, і спорожнено його недавно, вже за нашого часу. (Читай вояжуванє в Палестину Француза Ґабріеля Шарма.) *Кул.* — 9. прочане = відпустові люде, богомольцї. — 123, 3 з д. ограда = загорода. — 1. вертоград = огород.

Дума IV. Се, бачить ся, помилка: або тут має стояти „Дума III.“, або сю надпись пропущено десь передше, може по 114, 8.

Пісня IX. *Дума I.* 127, 14. просторіка = балакливий, многомовний, пустословний. — 17. капище = поганьска сьвятиня, божниця. — 20. потогонний = потовпй, мозольний. — 7 з д. суєвіри = забобонні. — 6. уток = поткáнє, поріб (в ткацтві).

Дума II. 129, 14. Оборницкий = кс. Об. був аґентом короля. — 20. куняти = дрімати. — 21. ірмос = ряд, при співаню канона (пісень церковних співаних на утрени) ірмос веде за собою порядок і згоду наступаючих рядків тої пісні. — кондак = коротка пісня церковна. — 130, 6. з Туровських пив-

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 17:52 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

ниць = Никифор Тур був ігуменом Печерского манастиря в Київві і архимандритом. Король Жигмонт III. приказав відобрати від него, яко православного, сей манастир і віддати унїятскому митрополитови Рогозї а відтак сего-ж наслїдникови Потїєви, але він лишив ся до смерти в володїню манастиря. — 10. Рутський = наслїдник Потія на митрополичім тронї в Київві. — 12. турнути = трунути, трутити. — 9 з д. каштелян = високий достойник в давній Польщі, начальник округа і член сенату. — 3 з д. Кунцевич = звістний архієпископ полоцкий, убитий року 1623. — 131, 15. пищаль семипядна = самопал (давна рушниця з льонтом) на сїм пядій (около півтора метра) довгий. — гаківниця = давна рушниця, прикріплювана до кльоца а запалювана льонтом. — 132, 16. печина = перепалена глина. — 133, 9. мацї[а]пура = машкара, почвара; незграба. — 14. подвижницький = трудливий, трудовний. — 6 з д. осклабляти ся (росс.) = усьміхати ся, вишкіряти ся. — 5. лубка = табакерка.[?] — 134, 4. джереластий = з широким отвором, з великою пащею. — 135, 7. плід Аґари = Ісмаілити, потомки Ісмаїла, сина Агари, властиво племя арабске, але так називано і многих инших магометанців. — 11. Менґлї-ґерай = хан татарский з Криму, нападав часто на рускі землї, умер р. 1515. — 20. іще = шукає, чекає. — 6 з д. потоптом = топчучи, доптаючи. — 136, 15. угонобляти = зробити повільним собі, приєднати. — 137, 8 з д. сотнї лїт = Константин (I.) Острозкий умер року 1533. — 138, 2. memoria... dignissimus = князь найдостойнїйший памяти всїх віків. Се слова Кромера. *Byl.* (Епіскоп Кромер, 1512—1589, написав по латиньски гісторію Польщі.) — 9. антиминс = посьвячене покривало на вівтари (I, 62, 9 з д.). — 139, 14. князя Василя = Василя Константина (II.) Острозкого (1521—1608) старший син Януш перейшов на латиньску віру, а донька Януша вийшла за князя Заславского, котрий дістав за нею й величезні добра родини Острозких.

Дума III. 141, 9. чуприндир = 67, 1. — 12. шлик = висока кінчаста шапка баранкова. — 6 з д. Байдині гаки = 61, 21—62, 13. — 142, 19. запомин = забутє. — 4 з д. оброчник = той хто шлюбував щось зробити для відпущеня гріха. — 143, 9. кудлаї = так названі православні съвященики, бо

Generated on 2015-05-13 17:52 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

носять довге (скудлачене) волосє. — 10. frustra (лат.) = дармо. — 9 з д. Торквемада = найзавзятїйший інквізитор (слїдитель і каратель) єретиків в Гіспанії, жив 1420—90 р. — 5. геєнство = пекольництво, пекло. — 3. верзяканьнє = нескладне базїканє, тороченє.

Пісня X. *Дума I.* 144, 8. чертог (церк., росс.) = будинок, палата, сьвітлиця. — 12. пору... псальмист = Псальма 89, 10: днї віку нашого сїмдесять лїт, а як в силах, вісїмдесять лїт. — 23. невгавущий = неустанний. — 10 з д. прибіжанин = богомолець. — 3 з д. на одмаш розмаваєє = на відмах розгонює, розвіває. — 16. танця татарського = 38, 5 з д. — 146, 3. застуи = рискаль, лопата. — 10 з д. обоняти (церк., росс.) = нюхати, чути. — 9. янголи... безмовний = Із „Тератургеми“ Кальнофойського. Він списав епітафію Семена Лика. *Кул.* (Чернець Кальнофойский написав 1638 р. по польски Тератургема [чудесне дїланє] lubo cuda, które były tak w samym święto-cudotwornym monastyru pieczarskim Kijowskim, jako i w obudwu świętych pieczarach.)

Дума II. 147, 13. гаман ясачний = ? — 148, 19. зїльно (церк.) = бурливо, бурно. — 21. пузан = черевань. — 1 з д. ронд(а) = прибір (наряд) коня. — 149, 3. ризьзє = ризи, одяг. — 11. Мóскви = І досї в нас почуєш: поїхав до Мóскви. *Кул.* — 17. зик = сик, гук. — 19. харалужний = крицяний, желїзний. — 21. рямє = лахи, дрантє. — 151, 15. обрік = обіт, шлюб, шлюбоване з'обовязанє.

Дума III. 152, 15. терзати = рвати, мучити. — 9 з д. теци (церк.) = течи, біжи, іди. — 3 з д. угобзить (церк., росс.) = достатно надїлить, щедро обдарує. — презїльний (церк.) = достатний, гойний. — 153, 2 з д. зане (церк.) = понеже, тому що. — 154, 15. Агаряне = Ісмаілитяне 135, 7. — 155, 11. маніє (церк., росс.) = мах, кив, знак. — 12. жоломійка = сопілка, дудка. — 22. стравус = струсь. — 9 з д. Дамаський = в містї Дамаску в Стирії вироблювано славні шаблї з гартованої стали. — 3 з д. орлан = орел.

Пісня XI. *Дума I.* 156, 18. закладують кажанки = заставляють кожушки. — 19. жакувати = грабити, рабувати. — 157, 5. Бородавка гетьмануєє = Більшість козаків, незадоволена з оглядної полїтики

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 17:52 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Сагайдачного, окликала р. 1620 гетьманом Бородавку, але Сагайдачний рядив в Києві дальше, а Бородавці в півтора року потім козаки стяли голову, коли показав ся нездалим чи недбалим. — 8. корячок = чарочка з кори або з дерева. — 13. патякати = балакати. — 22 і 24. Синопа, Каффа, Трапезонт = турецкі міста над Чорним морем, на котрі Сагайдачний робив щасливі напади і богато здобичі там забрав. — 9 з д. ку́пити ся = горнути ся купами. — 2. кадук = чорт, дїдько. — 158, 4. на Вільшанцї = Р. 1617. козаки, вибравши собі на місце Сагайдачного гетьманом загонистого Дмитра Барабаша, рушили цїлим військом на гетьмана польского Жолкєвского, що́ стояв на урочищи Ольшанцї, але огляднїйша партія Сагайдачного взяла знов верх, стримала їх від нерозважного кроку і зачала переговори (14, 7). — 6. ковганка = деревяна ступка для товченя сала. — 23. і в пеклї = Бородавка заявив козакам, що готов з ними й до пекла іти. — 159, 2. осадчий = осадник. — 10 з д. Петро = Петро Конашевич Сагайдачний. — 8 з д. Косинського... = Косиньский перед своїм другим походом в р. 1593 піддав Вел. князеви московскому все пограниче, більше як на 100 миль, а В. князь московский в листї до козаків писав себе царем запорозким, черкаским і низовским. — 160, 6. у Білій Церкві = Там мали знайти у одного жида в коморі збезчещену ікону, і се дало привід Бородавцї дати козакам право грабити жидів по всїй Українї.

Дума II. 161, 9 з д. ік московському порогу = Байда-Вишневецкий р. 1557. удав ся до московского царя Івана Грозного, щоби через Москву лїпше поборювати Татарів, приймив московске підданство і помагав московскому війску в походах на Крим. — 8. Остапа = Остафій Дашкович мав маєтности в Київщинї; роз'єднавшись з Вел. князем литовским Александром, перейшов р. 1503. на службу Вел. князя московского (але за кілька лїт вернув на Україну і воював з Татарами). — 4. Наливая = Наливайко, окружений під Солоницею (1596. р.) польским військом, хотїв ратувати ся переходом в московский край. — 163, 1 і 2. Бородавка... козаками = Оборницький писав до короля: Brodawka in oratione sua in consilio dixit hoc in caeteris (в бесїдї своїй на радї сказав між иншим се): Przed wojskiem zaporozkiem drży ziemia

Generated on 2015-05-13 17:52 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Polska, Turecka і wszystek świat. Він же доносив королеві і про білоцерковського жида. *Кул.*

Дума III. 163, 2 з д. пучина = 99, 2 з д. — 164, 3. врало = 29, 8. — 164, 7. Юр сьвятий = Про сьв. Юра і про козацьке працюваньнє писав Кальнофойський у своїй Театургимі. *Кул.* — 165. 13. кощунство = 121, 21.

Дума IV. 166, 4 з д. стратенець = засуджений на смерть. — 3. обреклись оброком = з'обовязали ся обітом (142, 4 з д. і 151, 15). — 169, 9 з д. макотпря = низько острижена голова. — 2. ланець = обірванець, обідранець. — 170, 1. обмислити = обдїлити, доставити. — 7. Дейнеку-Вовка = Козаки Дейнеки, Вовки чи Вовгурі, Левенці й Семени були козацькі купи, що́ звались прізвищами своїх ватажків, як протестанти Лютерами, Кальвінами і т. д. *Кул.* — 171, 1 і 2. Мій Левко... приносить = Варіянта: Се Киянам їх у жертву Кочубей приносить. — 7. Море, Руське море = Чорне море. — 172, 2. жизню заплатила = Так то він думав. *Кул.*

Пісня XII. *Дума I* і *II.* 174, 20. лик = 109, 13. — 176, 10. Варіянта: В миріяд владики. — 179, 2 з д. Медуза = по вірованю стародавних Греків страшна богиня-потвора, котрій як хто подивив ся в очи, то заміняв ся в камінь.

Дума III. 180, 10. жахтїти = палати, жеврїти. — 20. ґирлиґа = чабаньска палиця. — 7 з д. маслак = кість. — 2 з д. юртувати = юдити. — 181, 17—21. Чую... волї = Сї верші взяті з сценїчного твору „Хуторянка“ (том IV, 33, 2 з д.). — 2 з д. — 182, 2. Що́ се... розлило ся = з „Хуторянки“ IV, 36, 2 з д. — 182, 3 з д. сугак = I. до 27, 23. — 183, 2. чалма (71, 12) калифа не схилялась = Турецкий імператор-султан те саме на востоцї, що́ римський папа на заходї. *Кул.* — 8. Альдебаран = одна з найбільших і найвизначнїйших зьвізд в громадї бика. — 10. коран = сьвяте письмо магометанців. — 17. пері = по вірованю одної секти азійскої добрі духи (нїби феї 73, 9 з д.) чудесної краси. — 19. Химера = по вірованю стародавних Греків страшна людожерна потвора, з переду лев, в серединї коза, а з-заду змия. — 1 з д. Ереб = 52, 5 з д. — 184, 1. Едем (з єврейского) = рай. — 16. геєнна = 143, 5 з д. — 17. нарізно = окремо, віддїльно.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 17:52 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

На спитку, де містить ся „Друга половина Марусї Богуславки“, написано: „Перечитано 12 леденя 1894 і подекуди поправлено.“

Пісня XIII *Дума 1.* 185, 4 з д. фінїки = дактелї. — 186, 3. алкати (церк., росс.) = голодувати; бажати, прагнути. — 8. безсмертна наша Катерина = Лїберальна новоруська [= московска] пресса не хоче признати за царицею Катериною другого титула „Великої“. Ми ж совершили їй хвалу навіть із уст її ворогів, славлених останнїм кобзарем козацьким, Шевченком. Як зруйнувала вона Сїч — і се була не найменша її заслуга перед потомством, — самі зруйновані приложили їй пісню „Великий сьвіт наша мати“... *Кулїш.* (З тим „великим сьвітом“ Кулїш багато носив ся ще й у „Хуторній поезії“, забуваючи, що слова „великий сьвіт“ зовсїм не оригінальний український концепт, а давня московська титулятура царів, і що вжиті вони в українській (хто знає ще, чи народнїй, чи більше книжній) пісні не в значіню похвали, а в звязку з докором за те, що Катерина послухала ґрафа Румянцова і занапастила козацькі вольности. *Франко.*) — 8 з д. мулла (арабске слово = пан) = титул сьвящеників у Турків і Перзів. — 188, 11. запретний (росс.) = заказаний, заборонений. — 8 з д. імам (араб.) = у Магометанців назва таких богословів, що́ стоять на чолї громади і завідують обрізованєм, похоронами, шлюбами і т. и.

Дописка *Кулїша*: Оказуєть-ся, що се султан послав муллу вговорювати стареньку, що без неї не живеть-ся весело Марусї. Маруся сумовала без матери. Мулла говорить про обрізаньнє, що Осман його відкидає. Піп натякує під Магометом обрізаньнє Господнє. Попадя не тямить, що́ плеще, і вилаяла попа. [Тимчасом] Маруся, знетерпелививши, сама прибуває до попа, і перебила зрадливу розмову. Мати нї приступу. Піп і мулла її вговорюють пошептом прикинутись, увійти в ласку, і се буде найпевнїйша дорога до погибели дочки й султана.

В другій редакції сеї части дописаний такий зміст дальший поеми: Осман II. не зупинив ся тим, що не зібрав потуги величезні. Заткнувши бунчука перед сералем, реорґанїзованим у царицину свиту, питав у Марусї: що́ б вони робили? — Перед силою повтїкали б, а перед мечем попадають; се лучша річ: бо

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 17:52 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

по всї вічні часи згадувати-муть двох завоювателїв варварства на користь просьвіти; а більшого варварства не було й не буде, як руське попівство, що́ стоїть порогом-ненаситенцем і глитаючи народнї сили, не дає й нашим силам ширити просьвіту. — Осман їй: „Пророчице! поки твої очи сияють, спяє над усїма земнородними дух мій...“ Бій. Поглу... Осман; но Кочубей увірвавсь у табор обходом, і Маруся — на мечі. Приспів Осман: погасли очи надихателї, і згасла й його зьвізда. Кинув меча і пійшов сьвіт за очи. За ним ринулось військо. Козаки вславились, Ляхи вкрали славу, і земля зісталась без сонця (Марусї) і місяця (Османа).

Епилоґ. 190, 2 з д. антикварій = любитель старинностій, слїдитель старини.

II. Хуторні Недогарки.

Матеріяли: 1) До Недогарка першого і другого рукопись Кулїша (93 понумеровані сторони IV-и), власність товариства „Просьвіта“ у Львові. — 2) До Недогарка (1., 2.,) 3. і 5. Сочиненія и Письма П. А. Кулиша. Томъ 2-ій. Подъ редакціей И. Каманина. Кіевъ 1908.

До всїх „Недогарків“ додав Кулїш таку нотку, котру поміщаю правописію рукописи: „Межъ иншими багатьма речми, хуторна-безлюдна пожежа спалила въ мене й поэмы, що понаписувавъ бувъ, абы, мовляли, не седячого Татаре взяли. Даремно мяшкуривъ навпослѣ чуприну, силкуючись вернути зъ забудя пропащѣ пѣсьнѣ. Де-хто, може, й зрадѣе, що не вернувъ, а я шкодую: бо надъ усе въ Сьвѣтѣ мусимо дбати про наше рôдне слово, нашу спасенну материзну. *Панько Олелькóвичъ Кулѣшъ.*“

Хутор Кулїша згорів 6. падолиста 1885. р. зі всїм, що́ в нїм було; отже всї 4 поеми, тут поміщені, мусїли бути написані перед тим часом, але аж тогди, коли Кулїш вже мав зманїрований погляд на нашу минувшість („нашу пяну старосьвітчину“, як він виразив ся). 4-ого недогарка нема. До друку приготовив Кулїш „Недогарки“ сам. До всїх Недогарків поставив яко мотто строфу 67-у з III. пісні Байронового „Чайльд Гарольда“ в англїйскій мові. В Кулїша перекладї „Чайльд Гарольда“ ся строфа вийшла так:

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 17:52 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Однак такі діла не мусять погибати,
І імена такі во віки не почезнуть.
Хочби усї царства забули ся по правдї,
Поработителї у-купі з їх рабами,
Забулась би їх смерть і їх рожденнє славне:
А велич доблести переживе все горе,
Яке вона коли від безуму приймає;
З висот безсмертности сияти буде вічно,
Як по-над хмарами Альпів верхи сияють,
Чистїщі над усе, що́ у-низу зісталось.

І. Уляна клюшниця. *Пісня І.* 194, 5. уток = 127, 6 з д. — 6 з д. печкурник = той що́ любить в запічку сидїти. — 195, 14. щулити ся = кулити ся. — 20. червчатий = яскраво-червоний. — 4 з д. лобас = лобур, бовдур. — засокотати = закричати, закудкудакати. — 197, 23. обляги = час спочиваня в глубокім снї. — 10 з д. карбач = нагайка. — 6. оклунок = клунок. — 5. кволити ся = хиріти, жалїти ся на біль. — 198, 3. мачки = вінок з цьвітів маку, також инші квітки. — 24. двадцятка = полотно в 20 пасм. — 10 з д. звяга = лайка, сварка. — 4. єхидство = лукавство. — 199, 13. польстивсь (росс.) на худобу = злакомив ся на майно, добро. — 202, 2. завалящий = кепский, нездалий, брудний. — 5. леґа = лежень. — 11. гуртовина = стадо. — 10 з д. застум = затиш, захист. — 203, 4. пронира (росс.) = проноза, пройда, дурисьвіт, перемудрий. — 2 з д. макотира = 169, 9 з д. — 204, 9. жакувати = 156, 19. — 2 з д. байде = байдуже. — 20. потвар = потвора.

Пісня ІІ. 207, 6. smarrita = заблудна́. *Кул.* — 208, 8 з д. потужник = доставляючий поміч своєю силою. — 211, 6. тїмаха = 7, 4 з д. — 9. загреба = жадоба, захланність. — 11. охота (росс.) = лови, полюванє. — 22. лузати = лущити. — 212, 10 з д. Жмайло = гетман козацкий р. 1625., воював з Великим гетманом Конецьпольским; Тарас = Трясило гетман р. 1628. побив (?) Конецьпольского над Альтою 1628 р.; Скидан, полковник Чигириньский, і гетман Павлюк воювали з Поляками під Кумейками р. 1637. — 7. Бакчисарай = місто в Криму, колишня столиця татарских ханів. — 1. затяжець = завербований до войска, вояк з вільної ватаги. — 213, 19. чамбул

Generated on 2015-05-13 17:52 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

(татарске слово) = кінна патруля татарска (або запорозка), наглий і сильний наїзд. — 5 з д. нагінця = наздогін, ґальопом. — 215, 6. adminicula = підпора, поміч. — 217, 19. днище = дощка, на котрій сидить пряха а на кінци встромлена кужіль. — 219, 1. градїль = часть плуга, до котрої прикріпляє ся чересло. — 10 з д. необуянна = незвітріла. — 8. киль (нїм. Kiel) = спід судна. — 2. румян = румянець. — 1. лпк = лице (109, 13). — 220, 13. дужка = горішня кість в грудях (clavicula, Schlüsselbein). — 8 з д. півческий = співацкий хор.

Пісня III. 222, 22. бурчак = бистрий шумячий потік. — 7 з д. бакша = баштан, огород засаджений динями, кавунами і т. и. — угоди = ґрунти, лани. — 2. вожак = провідник, проводир. — 223, 8 з д. син Іессея = цар Давид. — 224, 21. приміти = бути в силї, могти; примів би = якби міг. — 225, 9 і 10. вертоград сестри біблїйної = з „Пісні пісень“ IV, 12. (Дивовижа „Хуторянка“ в IV-тім томі взята також з „Пісні пісень“.) — 17. на річечці Сосновцї... = тут гетман Виговский, при помочи Татарів, побив 1659. року московске вийско на прах. (Кулїш. в своїм заслїпленю і упертости старих лїт, видїв ломане присяги у козаків а не видїв у Москалїв!) — 226, 16. лютій старинї = в моїй рукописи стоїть: рідній ст. — 228, 1 з д. турица = така ростина, хопта, бурян. 231, 6 з д. відбути = приймити і угостити. — 232, 1. бурк = брук. — 7 з д. Золотих Воріт... Михайло Семилїт = так в московскій билїнї (і в рускій казцї). — 233, 4 з д. нищун = бідак, жебрак. — 236, 13. задню пасли у працї = по-заду лишали ся при роботї.

Пісня IV. 237, 22. Саксагань = село в Катериносл. ґуб. — катряга = халабуда. — 10 з д. царица наша мати = мнпме прізвище царицї Катерини II. в народній пісні. — 9. гайдар = пастух (овець), бурлака (?). — Калниш (або Калнишевский) = остатнїй кошовий атаман а Глоба = військовий писар запорозкпй, по занятю Сїчи Москалями, були арештовані і завезені в Московщину; Калниша тримали до смерти (умер маючи 112 лїт) в Соловецкім манастирі над Білпм морем, з-разу через 12 лїт в льоху без вікон і дверий а потім в иншій казематї, Глобу за ла о на Сибір. — 238, 5. скитник = пустельник, відлюдок. — 7. карапуз = куцак, курдупель. — 18. щедра панї = царица

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 17:52 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Катерина II., так назвали її гайдамаки 1768. р., котрі вірили, що она їм прислала ножі (Тв. Шевченка, I. 178, 6 з д.). — 239, 20. капут = конець, смерть, погибель. — 240, 22. спокволя = поволи, помалу. — 5 з д. искони (церк., росс.) = з-початку, з-давна. — 241, 4. Іов, Ісайя, Іоан = мабуть Ів Борецкий митрополит київский, Ісайя Копиньский епископ перемиский і Іван Вишеньский чернець Аѳоньскої гори, всї три були також писателями. — 2 з д. Кастальский трунок = вода з Кастальского жерела на збочи гори Парнаса в середущій Греції мала давати поетичне натхненє. — 242, 8. хто знай сумуючи... = Шевченко. — 15. розмаяти = розігнати. — 243, 8. збуяла = звітріла (219, 10 з д.). — 3 з д. неволю... здолїєм = Се йдеть-ся до спасенного заповіту євангельского: Аще пребудете во словеси моемъ, воистину ученицы мои будете, и уразумѣете истину, и истина свободитъ вы." 1890 г. Іюля 29. *Кулїш.*

2. Сторчак і Сторчачиха. 244, 18. шупити = розуміти, знати. — 245, 8. мармиза = морда, пика. — 9 з д. задріпа = задріпанець, обідранець. — 246, 14. тума = туман. — 18. кукольван = трійло, трутка. — 247, 1. перепечайка = пекарка, жінка що́ пече хлїби. — 9. заклад = застав. — 20. костир = грач в кости. — 248, 3. балика = гарбар(?) — 4 з д. кукібниця = старателька, дбала, пильна. — 249, 7. блюсти (церк., росс.) = стерегти, заховувати. — 19. клеврет (церк., росс.) = товариш, спільник, прибічник. — 6 з д. хлїб = збіже. — 250, 15. мовчальник = мовчун (що́ дав обітницю мовчати). — схимник = аскет, покаянник. — говіти = постити, приготовляти ся до причастія. — 7 з д. Чорний шлях = він ішов через середину Украіни, через степи запорозкі, через Київщину, Поділє і Волинь до Львова, тим шляхом Татари найчастїйше впадали до нашого краю. — 251, 24. войський = урядник що́ в часї війни пильнував безпеченства повіта, майна і родин войовників. — 6 з д. курзу-верзу = нїсенїтниця, баналюки. — 13. Сули і 14. Солоницю = Наливайко з Лободою уступали перед Жолкевским за ріку Сулу (лївобічний доплив Днїпра), а далї і над річку Солоницю, де козацке військо по довшій славній облозї мусїло піддати ся р. 1596. і видати Полякам свою старшину. Кулїш любує ся зазначувати, що Наливайко

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 18:00 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

хотїв утїкати до Москви: 161, 4 з д., т. І. 82, 1 з д., і що взагалї Русинів буцїм-то з-давна до Москви тягнуло. — 20. двоюродний = близько споріднений: стрічний, тїточний. — 24. обшарювати = всюди обшуковати. — запасливий = запасний. — 254, 5. убавимо = позбавимо. — 9 з д. наусьсє = нашепти, намова. — князь Василь = кн. Василь Константин II. Острозкий оженив ся з Тарновскою. — 7. первенця = 139, 14. — 255, 16. живіте на мислїте = *ж* на *м*. — 23. з Аѳону хтось = Іван Вишеньский 241, 4.

3. Адам і Ева. 256, 4 з д. путь... рівен = Стелїте роженьку, рівнайте дороженьку. *Кул.* — 258, 13. глід = гліг, корч або деревце уживане до живоплотів. — 24. коршак = шулїка, каня. — 259, 13. закрутка (або завертка) = пук стебел незжатого збіжа, скручений узлом. По народному повірю закрутка робить ся з лихим наміром, она має силу хоробу наслати на того, хто її зірве або з'їсть хлїб з ѣї зерен. — 16. пробу = пробі, про-Біг.

Кулїш в сїй поемі описує мабуть своє власне житє на хуторі серед мало прихильних ему селян.

5. Нагай. І. 269, 10 з д. вовтузити ся = тягати ся, панькати ся. — 271, 2. кутерма = гармідер, буча.

II. 275—278. Сю частину переписав Кулїш окремо і назвав її витягом з сучасної драми: акт II., сцена 1. Під монольоґом Нагая написано, що драму присьвячує ся „Высокопочитаемой Надеждѣ Михайловнѣ [стар шій сестрі жінки Кулїша] въ день окончанія драмы Царь Наливай, на память разлуки можетъ быть послѣдней. 1884, іюня 19." — 279, 16. потуха = потїха, полегша. — 2 з д. Микола Потоцький = гетман польский коронний, котрого Хмельницкий р. 1648 в битві під Корсунем побив і взяв в неволю; народна дума каже, що у него „розум жіноцкий". — 281, 5. племянница = небога, братаничка або сестріниця. — 282, 13. підсусїдок = селянин без своєї землї, що́ живе на чужім ґрунтї. — 284, 11. чисница = міра: три нитки або десята часть пасма.

III. Грицько Сковорода.

Матеріяли: До І-ої і II-ої пісні 1) рукопись Кулїша (в бібліотеці „Просьвіти" у Львові). — 2) До (І-ої, II-ої і) III-ої пісні згадане висше київске видане

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 18:00 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Каманїна (Сочиненія и Письма Кулиша. Кіевъ Т. 3-й. 1909.) Се має бути новійша редакція. (Я дістав сей 3-їй том аж тогди, коли друк мого 2-ого тому вже кінчив ся.) — Примітки Куліша з рукописи Просьвіти а инші з виданя Каманїна подаю в скороченю.

Заспів. 286, 17. рапсод = частина або виїмок з більшої поеми або й самостійна поема, оспівуюча якийсь важнїйший момент з великої гісторичної події. — 21. V. Сеї строфи первістно не було, як видко з отсеї дописки Куліша (до д-ра Омел. Огоновского): „Думаю, що Ви не дерзнете против своєї громади приїняти присьвят єретицької поеми; а коли-б дерзнули, так менї здаєть-ся, що до заспіву годилось би добавити ще одну, пяту строфу.“ Ся дописка находить ся на окремім піваркуши (але в рукописи „Сковороди“ є і та пята строфа, та й не яко вставлена, але таки на своїм місци). На 2-ій і 3-ій сторонї того піваркуша написані ще такі дві строфи:

IV.

Отечество ж собі грунтуймо в рідним слові:
Воно, одно воно, від пагуби втече,
Піддержить націю на предківській основі, —
Хитати-муть її полїтики вотще;
Переживе воно всї чужоядні мови,
Народам і вікам всю правду проречe...
Голубоньки! *ви* нам у злигоднях надїя,
Мов благовістная, неувядна лилїя.

V.

На лонї вашому, пречистому й нїжному,
Возродить ся, зросте наш староруський дух,
І не підклонить ся учительству новому,
Тонáми висчими сповнить народний слух.
Не буде він зерна давати за полову
І южного тепла за сївернй кожух.
Народня наша в *вас* у-в областї природа,
І серця теплота, і розуму свобода.

До слів „учительству новому“ дописана оловцем така примітка: „Нас обезнаціоналила Польща школами й обичаями. Таке ж „нове учительство“ стоїть у нас і тепер на дорозї. Я тим против його в'оружуюсь, що воно ведеть-ся, своїм ладом, по-єзуїтськи. І гимназії і университети новоруські, чи, як їх звемо, московські,

Generated on 2015-05-13 18:00 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

вимагають реорганїзації, і я, коли-б мене зроблено министром просьвіти (се був би може рятунок нашого великого руського сьвіту), я зараз би все перестроїв по законам природи і історичньої філософії, та ба! на апостольских сїдалищах возсїдають у нас митарі та грішники, а й надто ще великі тупиці. Отсе-ж і бачимо своїми очима, як дурні вергають у воду каміне, що колись люде розумні мусять витягувати з води й баговиня.“ Може сї дві строфи виняті з якоїсь менї незнаної поеми Куліша. — На тім піваркуши дописано також оловцем на самій горі першої сторони: „1890. дек. 25. Рождество твое, Христе Спасе, ангелы поютъ на небеси, и насъ на земли сподоби чистымъ сердцемъ тебе славити!“

286, 10 з д. чашу смертну = *Кул.*: І Сократ і той, хто не відхилив чаші смертної від себе, сказавши: „нехай так буде, отче, як хочеш ти,“ певно прозирали в будущину. — 9. тїло немічне = *Кул.*: „Духъ убо бодръ, плоть же немощна.“ — 8. о сьвіте... прощати(5) = *Кул.*: Я розумію тут не одного Богочоловіка, а всїх тих, що послїдували йому і робом його ходили. (Про сей вираз мушу Вам донести, що я чув сам його: „Слухай батька, а *своїм робом* не *ходи!*“ Більш усього менї хотїлось би вложити в лїтературу оборотний капитал живого народнього слова, як я писав до однієї розумної панночки, що з розумним пан-отцем своїм приїхала в Ганнину Пустинь [так Куліш назвав хутір своєї жінки], аки древле цариця Савська в Палестину.)

В київскім виданю (І. Каманїна) стоять на початку ще отсї строфи:

I.

Нова доба, нові жаданьня,
Нова науки могота,
Нові до згоди покликаньня,
Нової правди красота —
Мовчущі-сумно будять струни.
Розкрились перед ними труни,
І оживають Буй-Турі,
Мечів, луків і стріл царі,
В потузї славній, в славі ратній,
І гомін рідній наш встає,
Занедбаний наш гомін хатній...

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 18:00 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Стара, велика Русчина —
Жива в серцях у нас вона.

II.

О ви козацькі патріоти!
Ви так, як і батьки й дїди,
Кріваві любите клейноти,
Стяги, булави, бунчуки,
Кріваве любите надбаньнє,
Добром хижацьким величаньнє,
І вам пісень розбійних дух
Голубить дике серце й слух...
Вам дороге імя Причепи,
Чи там якогось Бардака,
Чи перекинчика Сїпка,
Чи хочби й ошуста Мазепи:
Бо се ваш славний предок був,
Він слави зрадою здобув.

III.

Чому-ж не хочете ви знати,
Що пращур ваш був певний *ський*,
Підкуплений предатель шляхти,
Чи знаний утїкач Донський,
Що́ з Дону в Сїч утїк прокравшись
І крав, імям чужим назвавшись?
Чого Хапко, козак донський,
Любіщий вам ніж Лях той *ський?*
О, годї в видумках кохатись,
Сплїтати лаври палїям
Та людожерним колїям,
І ницим Хмелем величатись!
Вертаймось до князїв Варяг
Під нероздїльнїй руський стяг!

IV.

Вертаймось до того „лицарства“,
Що́ городило городи,
Не вихваляло гайдамацтва,
Цуралось хижої орди
І не пишалось пожарами,
Крови та слїз гірких річками,
І рятувало вбогу Русь,
Як древнїй дух її забувсь,
Як там городища буяли,

Generated on 2015-05-13 18:00 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Де красувались городи,
І наші предки від біди
У-друге з Києва втїкали,
І рятувала їх Москва,
Потуги руської глава.

V.

Згадаймо, як тиран свободи,
Француз, на суд крівавий звав
Перед свій меч усї народи,
Царства з царями їх топтав,
І звивши в клуб гультайство дике,
Куйовдище своє велике,
Ляхву з Литвою підманив
І на Москву араву вів.
Москва ж чудовно запалала,
Мов невгасима купина,
І різномовня сарана
Від поломя її втїкала,
Но „Рос“ в снїгах сїпак піймав
І прочухана всїм їм дав.

VI.

Сей Рос був *ми*, не Хмелничане,
А ті, що́ Хмеля прокляли
І кинувши його погане
Братерство з ханом, підняли
Креста єдиними руками
З своїми рідними братами,
І зникнув хан, упав у прах
І наш новий прегордий враг...
О музо правди! пригорни ся
До мене щиро, як сестра!
Ти, чесна пісне, з-під пера
Мого живим потоком лий ся,
І лжу козацьку зневажай,
І славу славних воскрешай!

VII.

Нехай наш Київ заговорить
До городів, своїх синів,
І в вічового дзвона дзвонить,
В якому б краї хто нї сїв:
Чи під Карпатами-горами,
Чи над морськими бєрегами,

Generated on 2015-05-13 18:00 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Чи там, куди Владивосток,
Господства руського пророк,
Народнї сьвіжі кличе сили!
Нехай озветь-ся язиком,
Що́ ним під віщого щитом
Великі предки гомонїли,
Як прибивали славний щит
У Цариградї до воріт!

VIII.

Нехай занедбаний той гомін,
Що́ гомонїв нпм Сьвятослав
І що́ пустив його в запомин
Козак, як з хама паном став,
Той, що́ Владимир ним пишав ся,
Як папи римського цурав ся
І до народу промовляв,
Щоб Господа Христа познав.
Тече від моря та й до моря!
І кругосьвітнїй океан
Вітає віщий наш тимпан,
Що́ ним скликала вольна воля
Всїх руських предків до войни
За тихі села, за лани!

III, 8. Лях той ський = Слово „козак“ довго не з'являлось на страницях польского права. Турбовала правоправящу під королем шляхту все тілько її кресо́ва чи українна братія, що́ нею гетьманили, потурали й помагали їй навіть особисто вельможні королївські старо́сти. Первий історично знаний супротивник правоправлящого шляхетського народу був писар запорозького війська Гренкович, по прізвищу шляхтич, а слїдом за ним другий противокоролївський гетьман запорозький Косїнський, що́ імя своє на руських пактах з князьми Острозькими підписав один з козацтва по польскій і що́ всї титулували його паном. *Кул.* — IV, 2. городило городи = Вихваляють наші кобзарі „славу-лицарство козацьке“ за руйнованьнє городів. Се була слава противокультурня. Могли б так само вихваляти та певно й вихваляли кобзарі монголотатарські Батийове козацтво, ту Золоту Орду, що́ поруйнувала староруські городи. Після сього першого лихолїтьтя свого піднялась наша древня Русь із упадку за приводом колонїзаторів наших пустинь, постала

Generated on 2015-05-13 18:00 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

знов осади й городи, і сю-ж то достойну вічного спомину колонїзацію знївечило наше козацтво, прикликавши на підмогу нащадок Золотої Орди... Зневажмо крівавих паліїв і вертаймось поезійними споминками до того лицарства, що́ не руйнувало а городило городи́. *Кул.* — V, 6. куйовдище = стовковище, метушня, товпа. — 8. арава (росс.) = юрба, сила, зграя. — VI, 2. Хмеля прокляли = У тому Суботові, де кривоприсяжний паливода[!] вимурував собі на усипальницю церківку а про свою козацьку здобич склепи в своїй оселї, я сам р. 1843. записав із народніх уст проклін козацькому батькові такий:

Ой богдай Хмеля Хмелницького
Перва куля не минула!

Кул. (Пор. Твори Шевченка I, 516 [до 120, 12].)

Пісня I. *Строфи I—VI.* 286, 1 з д. ще не знали... про Москву = Київ город обгородивсь і знавсь із Царградом ще в 8-ому, коли не ранше, столїтї, а про Москву найстарший наш лїтописець починає чути, яко про городок іще незначний, тілько під 1147. роком. — 287, 17. тимпан = прибір музичний: до 45, 9 з д. — 22. Не соколи... славу рокотали = гл. Слово о полку Ігоревім. — 3 з д. били нас Печенїги... = Як вертавсь князь Сьвятослав Ігорович із Болгарщини, Печенїги обступили Днїпрові Пороги і переняли йому дорогу в Київщину. Сьвятослав полїг буйною головою, і печенїзький князь Куря зробив собі з його черепа пирову чашу. *Кул.* — 288, 4. під самоправництва імлу... = Перву жорстоку науку держатись у-купі дали Русї Татари Батиєві, а другу ще жорстокшу Татари Ислам-Гирейові. Самовладники князї, не слухаючи гетьмана своєї федерації, Великого князя, напустили в руські голови густої мли. Так сталось і з наслїдниками наших древніх самовладників, польско-руськими маґнатами, що́ не корились нї президентові своєї республики нї її правоправньому вічу, с. є. обом палатам парламенту свого, палатї перів (сенаторській ізбі) і палатї депутатів (посельскій ізбі). Москва ж довго пасла задню в культурності і навіть ублюдкам [покручам] польского можновладства, козакам, здавалась варваром; та покоряючись цареві з його думою і шануючи церкву з її ієрархами, випередила обидві хижорні республики, шляхетську й козацьку, на всїх

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 18:00 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

поприщах розумової, полїтичньої і соціяльної культури. *Кул.* — 7. паволоч = У Каманїна: Татарва. — 24. каверза = фортелї, шахрайство, інтриґа. *Кул.*: Недуг хижацтва й каверзи привів Золоту Орду до занепаду, той-же самий недуг, вселившись у козацтво, погубив козацьку республику, Гетьманщину. — 289, 2. ківш біди = Знати-меш, по чім ківш лиха. (Пословиця.) *Кул.* — 11. Мамврійський дуб = дубовий гай в Палестинї, недалеко Геброну, з печерою Махпеля, де похоронені Сара, Авраам, Ісаак і Яків. (І. кн. Мойсея, 23 і д.) — 16. готове зерно = Ще до Хмельниччини почало наше козацтво втїкати під „восточного царя". В украïнних московських воєводствах ждали їх готові хати з пашнею про засїв новини, а з-початку Хмельниччини цар повелїв продавати нашим людям харчі без пошлин: „а то б (викидав навпослї Хмелеві його посел в Чигринї Унковський) ви б усї вимерли з голоду." І справдї голоднеча в козацькій Украïнї була страшенна. *Кул.*

Строфи VII—XII. 289, 1 з д. княгинї корчми = Ой корчмо, корчмо княгине! | Багацько в тобі козацького добра гине. (Дума.) *Кул.* — 290, 9 з д. Олексїя втїкача = Олексїй утїк від отця-матери і скитавсь по пущах, аж покіль зробив ся сьвятим. *Кул.* — З пани полковники шляхетні = Вкупі з Хмельничанами перейшла під восточного царя й шляхта, котра перекинулась від панства до козацтва. Ся шляхта позахватувала під Москалем військові диґнїтарства тим самим робом, як і під Ляхом. *Кул.* — 291, 7. покидав жупан = Зрадники давньої шляхти, скинувши з себе маску козакуваньня, нехтували польскими жупанами, і хапались за чужоземнє модництво московського барства. *Кул.* — 9 з д. стовби = Стовбою в ралї зветь-ся шпунт, щó надержує копистъ, на котру набивають залїзний наралник. *Кул.*

Строфи XIII—XVIII. 293, 1. другим садом = По договору Олега з Греками імператор Константин Багрянородний мусїв давати грошеві уклади на городи Київ, Чернїгов і т. д., а купцям київським, чернїговським і другим давати в Царградї місячний кошт. *Кул.* — 3. мій батьку = Батьком зве автор Чернїгов через те, що родивсь в чернїговській Глухівщинї, а вчивсь у чернїговському Новгородї, щó, по його рідній Сївериї, прозвано Сїверським. Чернїговщина була

Generated on 2015-05-13 18:00 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

під Ляхом de jure тільки 20 років (1634—1654), а de facto тільки 13 років (1634—1647). По Чернїговщинї Кулеші рідпїщі були державі московській, нїж державі польскій. *Кул.* — Лях Ляхович Баранович = Лазаря Барановича зве автор Ляхом Ляховичем яко твориво полщизни, яко польского пііту на руському владицтві. Історик польскої лїтератури Бартошевич пише: Ruś spolszczyła się zupełnie przed Dnieprem i za Dnieprem. Żyje tam wciąż i rusza się panegiryk długie jeszcze lata; językiem, treścią literatura to czysto polska. Najsilniejszym tam reprezentantem literatury panegirycznej jest Lazar Baranowicz, arcybiskup czerniechowski... Taki był silny wpływ cywilizacyi polskiej, że Rusini kijowscy miewali nawet kazania po polsku. *Кул.* — 10. личман = Новгородський знакомитий Добриня носив на шиї личман, „золоту гривню“, хоч гривнею звано й певну лїчбу грошій-кун. Опріч найдревнїщого личманоносця Добринї золоті личмани-гривні носили зазвичай і всї стародавнї князї і їх вельможі. У дорогих же металях звали гривнею 48 золотників. *Кул.* — 12. лядувати = бути спольщеним. — 21. груші на вербі = Хто провадить нїсенїтницю, про такого кажуть пословицею „на вербі груші“. *Кул.* — 22. В Дажбожих внуків погибало = Слово о полку Игоревѣ співає: „Тогда при Ользѣ Гориславличи сѣяшеть ся и растяшеть усобицами, погыбашеть жизнь Даждьбожа внука, въ княжихъ крамолахъ вѣци человѣкомъ съкратишась.“ *Кул.* — 24. кабаках = Слово „кабак“, як і „шинк“ або „корчма“, знаходимо в кобзарських думах (а увійшло і в старопольску письменність). Тепер воно зісталось тільки в новорусчинї чи то московщинї. Щó глибше в старосьвітчину, то все близче й близче сходить ся в словах наша старорусчина з великоруською новорусчиною. *Кул.* — 294, 10. Котляр = Селяне звуть пана Котляревського Котляром. Так певно і Костомарова звали б у себе дома Костомарою. Так і сполячене імя Хмелницький було їм не по смаку: вони Хмелницького звали Хмелем. *Кул.* — 11. устой (росс.) = стовп, стоян.

Строфи XIX—XXIV. 294, 10 з д. чуби тріщали = Пани бють ся, а в муживів чуби тріщать. (Пословиця.) *Кул.* — 7. козацькі дуки = Давні козацькі дуки були дерії шляхтичі, щó випрошували собі в коронного гетьмана, яко в зверхника запорозького вій-

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 18:00 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

ська, полковникуваньне, осавульство, сотництво, отаманство і всяке преложенство над реєстровиками. Були бо вони панськими прихильниками чи підлизами, і певно дерли козацтво. Герой козацької боротьби з дуками-сріблянниками, Ганжа Андибер, ремствує на заїданьне козацького добра, і дума про його помсту знайшла собі спочуттє в серці того козацтва, щó відбуло Хмелниццину. Під московською властю старшина козацька переродилась у пройдисьвітню шляхту та в дук-сріблянників і заїдала рідне їй, по боротьбі з панами Ляхами, та зневажене козацтво. *Кул.* — 295, 8 з д. юртувати ся = спори вести. — 4. пустоцьвітом цьвіли = Ще за моєї памяти бували в значних домах, щó постали з козацтва, такі панни, щó не знали, щó таке Італія а щó Індія, і цьвітучи пустоцьвітом вигукували прилюдно: „Въ Индію! въ Индію! зачѣмъ дали мнѣ такое воспитаніе!“ *Кул.* — 296, 7. одалики = Одаликами в султанському гаремі звались наложниці султанські. Се турецьке слово перевернуто в Європі на „одалиску“. *Кул.* — 15. відюха = відьма. — 18. врала = Слово „врать“ новорусчина повернула на верганє слова без ладу, і воно в нїй синонїм нашого „брехать“, а колись і в старорусчинї і в новорусчинї мало той розум, щó в пісні: Ой вре море, вре, | Сип, шинкарко, ще! Новоруське „врёшь“ певно колись произносилось „вреш“ і значило не лжу, як тепер, а слововерганє. *Кул.* — 297, 6. Так вічной памяти було = пародія Котляревського:

Так вічной памяти бувало
У нас в Гетманщинї колись.

Кул.

Строфи XXV—XXX. 297, 9. видмикуфлї = Пани Ляхи не даремно пропили Полщу з своїми гостьми та з власними своїми незчисленними pocztami. Мова їх збагатилась виразними словами: wydmikufel, wydmidzban, moczywąs, moczymorda. *Кул.* — 18. з гряниишниками = з тими сусїдьми, щó гряничились чи воювали пан з паном за гряниці держави чи займища. *Кул.* — 22. кунтуш і кожух = Поневолї пан у жупанї, бо кожуха нема. (Пословиця.) Кожушниками взивали пани Татар, личакову шляхту і козаків. *Кул.* — 24. гербами... неслись = Се не парадокс. Наші козаки-пани неслись давниною роду не згірш од Ляхів. Потомок гетьмана Ханенка, посилаючи до мене свої

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 18:00 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

документи колись уже давно, писав до мене, що в його родича Солонини есть универсал Понтійського Пилата, „даний сотнику Солонинї, присутствовавшему при распятіі Спасителя“. *Кул.* — 5 з д. від Каіна... = „И положи Господь Богъ знаменіе на Каинѣ...“ (Бытія гл. IV, 15.) У біблії не сказано, на чому стеменно положив Господь знаменіе; та піп законоучитель казав нам ще в повітовій школї, що на чолї; а кому-ж про се знати, як не попам? *Кул.* — 298, 1. заломпти кого = взяти верх над ким, бути лучшим від кого. — 7. не раз... = Се здавалось нашим Українцям таким невхильним злом, що й досї чоловік апатичний в своїй недолї говорить: „Та роблю що-небудь, аби не сидячого Татари взяли.“ *Кул.* — 10. на жертках = Бранців привязувано ликами, руки назад, низкою до жертоk. *Кул.* — 12. коло жорен = Татари, живучи здобичю, не дійшли й до такої культури, щоб молоти зерно в млинах, а проте брали казнь (данину) і ясир не тілько з культурнїщих од них козаків, та і з козацьких протопластів Ляхів: праведна кара на тих і на сих за їх безпутство. *Кул.* — 6 з д. козак в статутах... = Те-ж саме розуміймо і про Майтборське (Магдебурське) право з його Саксонським Зерцалом. *Кул.* — 299, 8. панувати над людьми = Сю традицію заховав і останнїй козацький бард:

Було колись в Українї | Ревіли гармати,
Було колись — Запорожцї | Вміли панувати...

Кул. — 11. дурнем був... = Козацтво завітувало потомкам своїм пословицю: „Обіцянка цяцянка, а дурневі радощі.“ *Кул.* — 17. „душманів“ душить = Проклямація запорозького гетьмана Павлюка (був се шляхтич руський, Павло Михнович Бут) виразно писана против „душманів“, що душять козацтво й поспілство; Хмельнищина ж виявила, що душманами в козака були „преложені“. *Кул.* — 10 з д. нахились, або кияки = Знаний своєю погубною радою (указ 1876. року) Юзефович оповідав менї про свого предка сотника. Покликав його до себе полковник та й каже: „Пане сотнику, продай менї гай оттакий і такий, він менї в межу.“ — „Пане полковнику! се ж моя предківщина.“ — „Нї бо, продай: дам тобі за нього сто рублїв.“ — „Та я й за тисячу не продам.“ Тогдї пан полковник рикнув по левиному: „Або сто рублїв, або сто київ!“

Generated on 2015-05-13 18:00 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

І пан сотник, яко вовк перед левом або яко крадущий лис, прийняв од зьвірячого царя тут-же сто рублїв з покорою. *Кул.*

Строфи XXXI—XXXVI. 300, 7. Ти знов живий... = У Каманїна сей верш такий: „До розуму тебе Крим не довів.“ Послїдуючої строфи нема. — 9 з д. слїпород = Помічницю річки Оржицї, чи може Сули, річку Слїпород не звуть у Лубенщинї Слїпорід, як би, здаєть-ся, вимагала тамешня мова. *Кул.* — 5. каконкэ = Як ходив я в школу до первого дяка Якима Слїпого (вчивсь я аж у трох дяківських школах), так його помічника, зрячого нищуна, яко ад'юнкт-профессора чи доцента, звали ми по своєму *каконко* (се єсть како+он=ко), а самого Якима дяка величали твердонто (твердо+он=то). *Кул.* — 301, 5. ябеда (росс.) = наклеп, клевета, напасть. — 6. сутяга = крутар, процесович. — 14. із-під Жванця = Хто читати-ме мою книгу „Отпаденіе Малороссіи отъ Польши“, той знатиме, що козаки змовлялись із Татарами йти войною на Московщину вкупі з Ляхами, та йдучи походом узяти польске військо між себе і вигубити до ноги, а тогдї, полатавши свої злиднї в Московщинї, грасувати по ляцькій землї до своєї охоти. Сей проєкт Хмеля Хмельницького хан зрадливо передав під Жванцем королеві, і вони вмовились воювати вкупі царську Русь, щоб воюючи взяти козаків між себе та й вигубити до ноги. Пронюхавши се Хміль, метнувсь цареві під ноги. *Кул.* — 17. в Дейнеках = Козаки Дейнеки почали так зватись од свого ватажка Дейнеки (були й козаки Семени, Вовгурі й такі инші), а не від неможного слова „денеякий“ по Костомариному домислу. *Кул.* (107, 7.) — 19. грамоти просили = Як покликала царица Катерина з Малої Россії вповажнених людей в комисію Нового Уложенія, так доморосла наша шляхта просила в неї грамоти на дворянство, рівне з дворянством великоруським. Тогдї виявилось, що дворян старезних в Малій Россії не було, хиба тількі в нашій Сївершинї. Тим і сенат не дозволив приймати Малороссіян у кадетський дворянський корпус, обявивши, що „въ Малой Россіи нѣтъ дворянъ“... Право ж своє на дворянське достоїнство грунтували наші пани на заїданьню чужих маєтностей: бо Румянцев доносив царицї, що білш 300 сїл і городів з-під самої казни (опріч заїдених у сусїд) перейшло каверзами в руки претендентів

Generated on 2015-05-13 18:00 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

на дворянство. (Читай розумну монографію про се Ів. В. Теличенка в Кіевскій Старин-ї 1890 р. та ще тамже в р. 1891 нр. 2 [розправу] В. А. Мякотина.) *Кул.*

Строфи XXXVII—XLII. 302, 17. не вдалось його вловить = Сковорода завітував написати над своєю могилою: „Міръ ловилъ меня, но не поймалъ.“ *Кул.* — 303, 7. здо, тло = „Здо, тло, тмо, тля“ так у дяківській Граматці [букварі] кончають ся склади. Щоб розвеселити себе в нудьзї, школярі пришили до сїеї кобили хвіст і читали: „тлю, тля, попове теля побігло в лїс, узяв його біс.“ *Кул.* — По сїй строфі наступала первістно, яко строфа 39., теперішня строфа 42.: Жив странником собі убогим..., а строф теперішних 39.—41. не було зовсїм. Також дальше в сїй пісни первістно в двох місцях не було двох і трйох строф. — 19. хрестянин-мужик = Крепакам було добре в панському дому, і всї, що́ поприїздили з своїми панами, пирували так, що тілько не сїдали з панами за стіл і не йшли з ними в танець; а все таки мушу сказати, що назву „хрестянин“ (крепак чи мужик) узвичаїли в нас пани-козаки про тих людей, що́ помагали їм вибиватись із-під Ляха, і що вони їх собі закріпостили гірш, нїж так звані пани Ляхи. Пани-козаки поти кучили великій царицї, що не мають нїяких прибутків з маєтностей своїх через мандруванє селян, поки таки нахилили її до указу 1785. року. *Кул.* — 22. По сїй строфі є у Кам. така строфа:

Щасливих... так! були б щасливі
На-віки в споминках ті днї,
Коли-б серця немилостиві
Не ставили нам западнї,
В жадобі хижої ловитви,
За грішми та чинком гонитви,
І наш весїннїй, пишний цьвіт
Не підгорнули під свій гнїт...
Щасливі... так! Тогдї сияла
Така надїя горда нам,
Що нї царям нї їх панам
Не снилась і в-ві снї та мрія.
Ми зачали в той вищий год
У серцї рідний наш народ...

304, 1. кородити ся = жалувати ся на біль, на недугу. — 17. „житія“ = Біографію Сковороди написав

Generated on 2015-05-13 18:01 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

вихованець його й друг М. І. Коваліньский під назвою „Житіє“. *Кул.* — 22. стяжаньнє (церк., росс.) = надбанє, придбанє.

Строфи XLIII—XLVIII. 305, 4. орава (росс. арава) = юрба, зграя. — 16. сокровенний (церк., росс.) = скритий, утаєний. — 306, 2. юродливость = шаленість, дурійка. — 5. Тут у Кам. наступає знов одна строфа, котрої нема в моїй рукописи:

Грицько з Христа й його науки
Театруваньня не чинив,
Не брав креста його у руки,
Йому кадилом не кадив...
Нї! духом бодро сокрушенним
І серцем глибоко смиренним
Він жертву правди совершав,
Як цар пророк нас наставляв.
Христовим робом викупляти
Способив ся гріхи тяжкі,
Що́ натворили земляки
Під надихом нової шляхти.
Бездомним странником блукав
І між людьми людей шукав.

18. Киприда = богиня краси і любви Венера, від острова Кипру, на котрім любила пробувати. — 6 з д. прасол = крамар, особливо такий що́ торгує сушеною рибою і солію. — 22—1 з д. Ся строфа (XLVII) лїпша у Каманїна:

Хоч давнїм робом знай голив ся,
По батьку звавшись козаком,
Та вуса замолоду зрік ся,
А лоба прикривав чубком...
Отець його був небагатий,
Та сина вчив себе держати
Хупаво й чепурно, мовляв.
Грицько про нього споминав,
Як про взорець рідкий на сьвітї
Поваги й чести... Не пускав
Нї слова марно; добре знав,
Коли і як з ким говорити,
А правдою так величавсь,
Мов гордий цар чи руський князь.

Та вуса зрік ся = Зрік ся він вуса ще бувши в бурсї бакаляром (домовим учителем). Козацький вус

Generated on 2015-05-13 18:00 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

не личив учителеві, яко виставка завзятости або й бурлацтва. Сковорода почав учителювати по панських домах рано. Та й по школах учителї, не духовенство щó носило бороду, вуса зрекались. Певно самі префекти вимагали того, щоб Запорожцї не надили молодїжи до козакуваньня. *Кул.* — хупаво = порядно. — 307, 10. правуєм = управляєм, орудуєм, рядимо.

Строфи XLIX—LIV. 307, 4 з д. ритором = в 6-ій клясї, 7-а кляса була фільософія а 8-а теольоґія. — 308, 5. tirones-бурсаки = Tiro, tironis новобранець. Так звав підлїтків-Запорожців Іов Борецький. *Кул.* — 17. кажанки = куценькі кожушки, щó бачили старі дїди ще й на гайдамаках-колїях. *Кул.* — 309, 15. Мартиримян = полумиєичня істота народнїх споминок. *Кул.* — 17. Туптало = отець сьв. Димитрія [митрополита] Ростовського. *Кул.* — 1 з д. з Ляхом = По старосьвітській сказати „Лях“ все одно, щó сказати лядський король. Так і слово „Москаль“ значило тогдї царя московського, а слово „Турчин“ султана турецького. Щоб сказати виразнїщ, казали Великий Москаль і Великий Турчин. *Кул.*

Строфи LV—LX. 310, 3. Іов = Преподобний Іов Почаєвський родився 1551-ого а скінчився 1651-ого року. Подвизавсь велико против єзуїтської песченицї, церковної унії. *Кул.* — 311, 8 з д. помішниць сїмсот = Ой з устя Днїпра та до вершини | Сїмсот річок і чотири, | Та й усї ж вони у Днїпро впали, | У Днїпро правий, несказанний. (Пісня.) Ой ви річки степовії, | Помішницї Днїпровії! (Дума.) *Кул.* — 312, 1. наші струни золоті = Я розумію тут не самого тілько Бояна „соловя старого времени“ з його незнаним на імя хвалителем, розумію не тілько кобзарів, починаючи від найдавнїщих і кінчаючи нашим безсмертним Тарасом, да й ті струни, щó рокотали дивнїш над усе в серцях нашого жіноцтва, сього великого без'іменного барда закоханьня, семяної любови і несказанного лиха, без'іменного творця нашої Одиссеї. *Кул.* — 15. на безлюдьдї... рачим сином = На безрибї і рак риба, на безлюдьдї й Хома дворянин. (Пословиця.) *Кул.*

Строфи LXI—LXVI. 312, 20. преселник і странник = вандрівець і приходень. — 9 з д. сїпкам = ? Первістно замість „Сїпкам він“ було написано: „Він грішним“. Сї дві строфи (61. і 62.) у Каманїна скорочені в одну. — 313, 1. кровей (церк.) = кровавих

Generated on 2015-05-13 18:00 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

дїл. — 24. Дике Поле = так звала ся за часів козаччини часть України по низу Днїпра, бо она не була нїким оселена, аж Запорожцї почали її заселювати. — 5 з д. „Великий Сьвіт“ = Великий Сьвіт, наша мати, | Напуст напустила: | Славне військо запорозьке | Та й занапастила. (Пісня про зруйнованьне Сїчи.) *Кул.* (Пор. до 186, 8.) — 314, 2. воропай = такий як ворона. Єсть пісенька: Чоловіче воропаю, | Де-ж я тебе поховаю? | Поховаю на могилї, | Щоб по тобі вовки вили. *Кул.* — 4. родом панок... = Так звані панські слуги були шляхта низького й високого колїна. Вони орудували панськими добрами й справами, та часто й обкрадали пана. Звичай держати підпанків на ласкавому хлїбі перейшов од Ляхів і до нас. *Кул.* — 16. з князя Василя = Князем Василем звали Константина Василя Константиновича, князя Острозького. В одному листї до свого зятя, князя Радивила Перуна, він писав про якусь бабу з востока (Baba ze Wschodu), що проклинаючи когось віщувала біду панській Речи-посполитій, і князь Василь, згадуючи про сю таємничу бабу, сам віщував, що панам буде що́ дальш усе гірш; а було се під Наливайщину. *Кул.* — 4 з д. Від баби все одна біда = Не одні Запорожцї так думали. З давнїх давен ходить по сьвіту мисль: „У всякій пригодї шукай женщини.“ *Кул.*

Строфи LXVII—LXXII. 315, 14. Чорні Клобуки = так само як Торки і Берендії, люде монгольского роду, дуже відважні до бою, звали ся так через те, що ходили в смушевих шапках, они жили над річкою Росью; в гісторії рускій виступають в половинї XII-ого віку яко дружинники руских князїв в усобицях. — 6 з д. на Босфорі зацьвіли... = Року 1625 проявив ся між козаками турецький Самозванець Олександр Оттоманус Ахія. Вони величали його царем турецьким і вже збирались вести на Босфор, та Конецьпольский побив їх у Ведмежих Лозах, а Москва випроводила ошуста тихцем за свою найдальшу Архангельску гряницю. *Кул.* — 4. не вміли хати збудовать = Знати, знати козацьку хату | Скрізь десяту: | Вона соломою не покрита, | Приспою не осипана, | Коло двора нечиста ма і кола, | На дровітнї дров нї полїна; | Сидить в нїй козацька жінка, околїла. (Дума.) *Кул.* — 316, 1. Посїяв зуби сей дракон = натяк на старогрецку казку про героя Іазона, котрий

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 18:00 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

посїяв зуби дракона, а з них сейчас выросли страшні велити. — 22. сучаків = Се слово ми вийняли з уст у самого (сьвятої памяти, сказав би Тарас наш) Залїзняка. Старий дїд, Харко Цехмистер, Черкасець, росказував менї, що він з такими хлопятами, яким сам тогдї був, бачив за цариною, як Залїзняк вїзджав з гайдамаками в Черкаси. Останнїй козацький батько привітав хлопців словами: „Здорові, сучаки!“ (Читай мої Записки о Южной Руси I, 253.) *Кул.* — 317, 1. жартом їм здавався Псалтир = Дякони й дяки, знавши Псалтир на память, мало того що жартували його сьвятими словесами, та й з серцем шибали один в одного Давидовими текстами. Один дякон хвалив менї колись давно шевця. „Як удере (каже) чоботи, дак просто крѣпость моя и пѣніе мое!“ Раз він будив до церкви заспалого дяка, сїпаючи за чуба і приговорюючи: „Азъ уснухъ и спахъ, востахъ.“ Дяк схопивсь і дав отцеві дїяконові ляща з прибавкою псалтирного текста: „Мы же востахомъ и исправихомся.“ Отець дїякон покарав дяка за се кулаччем, приговорюючи: „Во утріе избію вся грѣшныя земли.“ Тогдї дяк ухопив на столї буханець і сунув дїяконові в зуби, кричучи: „Зубы грѣшникомъ сокрушу!“ Тут нагодив ся вже піп і погнав обох богословів до церкви. *Кул.* — 2. пяний пир = Яке духовенство застала в нас [? а в Московщинї?] царица Катерина, нехай охочий довідаєть-ся з сучасних записок Добринїна. Навіть архиєреї були пяниці і розбишаки. *Кул.*

Строфи LXXIII—LXXVIII. 318, 3 з д. ханжество (росс.) = сьвятошство, лицемірство. — 319, 1. зіркатий = окатий. — 11. скитальник = бурлака. — 15. партесний = з нот. — 320, 1. Кодра = Кодр, Аѳинський цар, року 1068 до Р. Хр. воюючи з другим грецьким царем, перевдягом у старечу одежу заївсь там із воїнами, і його вбито. Се ж він положив свою душу за свій народ: бо оракул сказав, що той народ подужає, чий цар поляже. Через се-б то Аѳини зробили з монархії річ-посполиту в себе, що після великодушного Кодра нїхто не достоєн царювати в них. *Кул.*

Строфи LXXIX—LXXXIV. 320, 10. „прегордую латину“ = Так звав католицтво наш Іоанн Аѳонит із Вишнї (в Галичинї). *Кул.* Сеї строфи нема у Кам. — 14. Іську Материнко = Осип] Бодянський, під

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 18:00 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

псевдонимом Запорожця Іська Материнки, написав віршем три казки. Споминку про нього знайде охочий у поемі „Куліш у неклі". *Кул.* — 23. через друга... двойника свого = Се був той друг, що́ написав житіє Сковороди (до 304, 17). Полюбив його Сковорода з первого погляду так, що ради його учителював у Харківській школі gratis. Живучи навпослі в Швейцарщині друг Сковороди спізнавсь з ученим Мейнгардом, схожим на нашого философа і лицем і серцем. Сей також полюбив його так, що вселив у свою бібліотеку і всяк піклувавсь про його просьвіту. Сковорода ж так полюбив за се свого двойника, що на своїх творах підписувавсь: Григорій вар (син по євр.) Сава Сковорода, Даниїл Мейнгард. *Кул.* — 7 з д. нї з сього анї з того = Предки наші любили мандрувати. Козаки вештались по всій Європі, служили й азійським царям. *Кул.* — 3—321, 12. Сих вершів нема у Кам. — 322, 8—11. Лїпше у Кам.: Ти мертвим словом пробавляв ся, | Живе ж і рідне занедбав; | Ти цїлий вік мов нїмував | І до братів не озивав ся. — 25.... У Кам.: Тепер на голос наш устав, | У рідній слові возродив ся, | І кличе тїнь його живих | Братів занедбаних своїх. — 8 з д. харамари = Невиразне і про невігласів мало розумне почитуваньнє попівське народ наш прозвав харамарканьнєм. *Кул.*

Строфи LXXXV—XCI. 323, 6. сїнь (церк., росс.) = тїнь. — 8. олжи = Брехали народові не одні попи своїми вчинками [?] і не одні козаки словами [?]. Результат всякої омани (і поезійної і вченої) наша нїкчемність і занепад. *Кул.* — 19. семю віщую = Наша віща семя велика. (Гл. до 312, 1 струни золоті.) *Кул.* (У Каман. замість „віщую" стоїть „рідную".) — 4 з д. на тойже лад = Казенне слово „благонравіє" пречасто служить аттестатом ницости, скнарости, єхидства і хижацтва. За благонравіє не в школах тілько, а також і в сьвітї возвишають, но воно і там і тут фалшиве. *Кул.* — 324, 8. Полель і Лель = в славян. мітольогії сини Лади, богинї радости і всякого гаразду.

Строфи XCII—XCVIII. 326, 18. Сьвятославу... Куря = гл. до 287, 3 з д. — 327, 8. степовиків = Печенїгів. — 18. ряди могил = Минуло ся, зістали ся | Могили по полю. (Шевченко.) *Кул.* — 4—3 з д. Сї дві строфи (XCV і XCVI) стоять у Каманїна по строфі XCVII, а тут є ще така строфа:

Generated on 2015-05-13 18:00 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Коли-б ти, Грицьку, був розумен,
Як наші мудреці нові,
Тобі б годилось серед гумен,
Як слїподнюючій сові,
Квилити, що минула воля,
Стратенців-шляхтичів swawola,
І де куйовдилась орда,
Там „похилили ся жита“,
І по пустинях, де Зборовський
Самійло з голоду вмирав,
Ратай на волики гукав,
Давняшнїй чура запорозький...
Квилив би й гірко нарікав,
Що любий упокій настав...

1 з д. лик Минерви = Коваліньскій в „Житіи“ Сковороди позаписував деякі інтімні речи свого наставника і друга. „Онъ не прежде рѣшался дѣлать что либо зависящее отъ единственнаго выбора воли его, какъ посовѣтуя со внутреннимъ духомъ, котораго онъ называлъ иногда Минервою. Ибо, какъ Минерва, по баснословію, рождена изъ мозга Юпитерова, такъ духъ нашъ происходитъ отъ Бога. Какъ Богъ даетъ дарованія духа не въ одну мѣру, но различно, по различію отраслей всецѣлаго, то людей, вступающихъ въ состояніе жизни не по врожденной способности, называлъ Сковорода людьми безъ Минервы. Такъ часто видя робкаго военачальника, грабителя судью, хвастуна богослова, роскошнаго монаха и пр., съ досадою говорилъ: вотъ люди безъ Минервы! Взглянувъ на изображеніе царствующей въ вѣкѣ его Екатерины, находившееся у друга его въ гостиномъ покоѣ, сказалъ онъ съ движеніемъ: вотъ голова съ Минервою!“ *Кул.* — 328, 3. Великою пророкував = Сим пророцтвом, благовіючи суєвірно перед Петровим генієм, я вважаю вибір його собі імператриці Катерини. Мав до неї превелику шану і покладавсь на її розум, дарма що й свого було в нього доволї. *Кул.* — 7. „Мати Сїч“ козацька = Козаки величали свою Сїч матїрю а свій Великий Луг батьком. Є й пісня:

Ой Сїч мати, ой Сїч мати, | А Великий Луг батько:
Ой що́ в Лузї добре заробити, | Те у Сїчі пропити. *Кул.*

Пісня II. *Строфи I—VI.* 330, 5. від нас втаїв = В живописї ми пійшли дальш древнїх Греків, но в скульптурі вони втаїли від нас, як одухотворити

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 18:00 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

мрамор. *Кул.* — 15. дивився Зевес... густий туман = Сю думку вбачаємо і в Синайському Господї Саваоєї, закритому хмарою від очес людських. *Кул.*

Строфи VII—XII. 331, 3. кволий = слабий, хирний, хорий. — 6. з бабами = се єсть із їх переказами, бо в бабі живе поезія пращурки, проза ж вимирає запомином. Тим і мова, яко сховище поезії, живе з роду в рід, а шкільня мова з прози постає, з прозою й гине. *Кул.* — 13. ісчадьдє = нащадок, кодло, виплодок. — 25. рівняву... море = Опріч рівнявого подобія моря, і наші безкраї поля геологія розуміє морським дном давнезним. *Кул.* — 332, 10. туму = Тумою звався козак, щó народився од Татарина і його бранки. Се були мабуть найгірші харцизяки, бо маємо пісню: Козак-тума зведе з ума, | Не буде любити; | Де найбільше челядоньки, | Там буде судити. *Кул.* — 12. Валгала = рай-небо в германьскій, а елїзейскі поля в грецкій і римскій мітольогії. — 24. віро в инчий сьвіт = Є такі великі розуми, щó навіть у львівській пресї пишались доказаною, мовляв, науками правдою, що Бога нема... Нехай собі щó хоче „рече безумен в серцї своїм“, а рід людський нїколи і нїгде не бував без віри, яка б вона нї була; нашого ж нїби-то вже безбожного часу найвисчі мислителї з'являють ся найблаговійнїщими перед недовідомим Господом Богом людьми. *Кул.* — 333, 3. як грушу = Люби жінку як душу, а труси як грушу. (Пословиця.) *Кул.*

Строфи XIII—XVIII. 334, 7. чужоядство = житє чужим добром, галапасництво. — 4 з д. Далямбер = d' Alembert, славний математик і фільософ француский (1717—1783); Катерина II. хотїла єму повірити виховуване сина Павла, але він не приняв ся того. — 335, 21. ясу... та трусу = Зробив єси ясу [оголошенє, відозва] і між козаками превелику трусу [страх, ляк]. (Дума.) *Кул.* — 25. пан чи пропав = Хоч пан хоч пропав. (Козацька пословиця.) Левиці цариці лякавсь і сам лев Потьомкин. *Кул.* — 336, 1. десять тисячей голів = За Робесперовської революції вигублено в Парижі не менше десяти тисячей далеко лучших людей, нїж були їх судьдї. *Кул.* — 9. два миліони = Сей лїк погинувших через Наполеона людей признає й Герберт Спенсер, вважаючи Наполеона I. за величезного душогубця. *Кул.*

Generated on 2015-05-13 18:00 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Строфи XIX—XXIV. 336, 2 з д. Галиции вів у Крим = Позапалювано тогдї степову траву. Був поклїп на гетмана Самойловича, та не до речи: тут видно ex ungue leonem. *Кул.* (Року 1687. з Москви дано наказ Самойловичеви збиратись в похід против Татарів. Гетман був дуже невдоволений тим. Всесильний тогди князь Голїцин, впрочім чоловік як на той час осьвічений, з 100.000 Москалїв і Самойлович з 50.000 козаків вирушили на Крим, але Татари запалили степ і треба було вернути ся. Голїцин обвинив гетмана, що він намовив Татарів до запаленя степу, схопив єго і сина і спровадив в Москву; там їх катовано і заслано на Сибір. По нїм став гетманом Мазепа.) — 337, 2. Строфи XX і XXI = Кулїш тут, як і в инших місцях, часом на-разї ставляв лише крапки, аж потім виробляв верші. Так і тут сї дві а властиве три строфи пізнїйше доробив (з 3-ої 8 вершів подав таки зараз в примітцї); они є у Каманїна:

XX.

Ми знали, що Москва не буде
Хорти хортицькі годувать,
Як з Криму не вовки а люде
Впокійні стануть визирать.
А Крим собі за нас держав ся
І всїх жакуючи братав ся
З одним гультаєм козаком...
Награвшись до ситу з Ляхом,
На Москалї тепер живив ся,
Запаслпвім господарі:
Бо підлїтки були царі
Петро та Йван, і в силу вбив ся
Князь, як ми звали, Голичин,
Що знюхав ся Мазепа з ним.

XXI.

Поміркувавши ж Катерина,
Що ворон ворону очей
Не виклює, постановила
Держать пороги без людей,
Без козаків, що „потай Бога,
Щоб і сам чорт не знав нїчого"
(Гласить пословиця стара),
Від хана брали хабара,
І тількі рукавцем майнула,
Без галасу Сїч осягла.

Generated on 2015-05-13 18:00 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

І в край холодний завдала
І кошового й осавула,
Що знов хотїли козаків
Піднять, мов против Ляхів.

XXII.

Тогдї вже стали налягати
На ту мовляв vorago ми
І кров з нас пити не давати
Бранками, бранцями й дїтьми, —
Vorago sanguinis, мовляли,
Чи rei publicae, і слали
У Крим що-року той гарач,
Що й стид і срам, хоч сядь та й плач!
І справдї се була погибель
І Полщи й Руси під Ляхом.
А диким хижакам обом,
І хану й козакові, прибиль:
Хан правом жизни величавсь,
Козак у горілках купавсь.

(XXII, 5 і 6. Vorago sanguinis nostri = пропасть пюча нашу кров. Так ще Михайло Литвин у XVI-му віцї звав Крим з його неволницькими базарами. Vorago rei publicae = погибель. *Кул.*) — 4. а п р о ш і = перекопи, роботи земні, котрі робить облягаючий кріпость, щоби заслонити свої рухи і легше зблизити ся до неприятеля неспостережений. — 7. п р а в а ж и т ь Татарське слово „гарач“ або „харач“ (певно звідсїля й наша „харч“) по нашому буде право жизни, право жити. *Кул.* — 9. т і й с в а в о л ї = У Польщі і в польскій Русї ще до козацьких бунтів уславилась крівавими всобицями так звана swawola ukrainna. Сеймові встанови против сїеї сваволї війшли в Volumina legum. Гетманами її були королївські старости, котрих можна назвать маркґрафами польскими, та українні можновладники і римської і руської віри. *Кул.* — 15. в о в ч и ц ю = У Шевченка одна з трох погибельних душ мучить ся вічною мукою за те, що дивилась у сповитку на золоту царицину галеру на Днїпрі: Чи я-ж знала, ще сповита, | Що тая цариця | Лютий ворог України, | Голодна вовчиця? [Шевч. I, 307.] Великий кобзар наш був продуктом вольнодумства польского що до погляду на антипольскі порядки Россії. *Кул.* — 1 з д. Х е р с о н = Слїди древнього Херсона (чи Корсуня) видко й досї під Севастополем. *Кул.* — 338, 2. Р у б и к о н =

Generated on 2015-05-13 18:01 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Річка Рубикон оддїляла древню Італїю від Ґальлїї. Цезар, переступивши з Ґальлїї через Рубикон, почав нові подвиги свої. З того пійшла пословиця: переступити Рубикон. *Кул.*

Строфи XXV—XXXIII. 338, 16. поетові = Пушкінови. — 20. „Глухе гуканьнє...“ = слова Пушкіна в його стихотворних споминах про Крим. *Кул.* — 6 з д. олух (росс.) = йолоп, дурень. — 339, 1. пекла наша піч = Так наша піч пече. (Пословиця.) *Кул.* — 341, 2. паволоч = 288, 7. У Каман.: сарана. — 3 з д. блюдолиз = похлїбця, облесник.

Строфи XXXIV—XLII. 343, 5 з д. польщизною гл. 146, 9. — 344, 15. пожежу соловю = Йшли козаки з України, | Викресали вогню з оружини, | Та пустили пожар по долинї, | Соловєві дїтки попалили. (Пісня.) *Кул.* — 9 з д. обіймала б тьма = Який нї був Сковорода в своїй промові, а його науковому і етичньому апостольству дякують нинї розумні люде за те, що в Старій Русї постав Харківський университет, отець Київського, а й надто за те, що духом уст його, коли не словом самим, сотворилась наша староруська литература, котрій (вірую, Господи, і ісповідую) призначено спасти великий руський сьвіт від його полїтичньої темряви. *Кул.* — 1 з д. і 345, 1. сільлю... печиною = Щоб від завидливого ока і слова чого лихого не сталось, говорять: „Сіль тобі в вічи, печина в зуби.“ *Кул.*

Строфи XLIII—XLVIII. 346, 6. Радегаста = Радегаст у Вендів і північних Славян був символом землї і сили. На грудїх у нього щит з головою бика, у лївиці ратище, на шолому півень з розпростертими крилами. *Кул.* — 19. Соломон... не вдягався як луг сей = Луки гл. XII, 27. *Кул.* — 347, 17. Нибуродника = у ученого, як родина Нібурів (? Niebuhr Карстен дїд був визначний подорожник-ґеоґраф, син Бартольд Ґеорґ славний гісторик, внук також гісторик). — 9 з д. Самовидець прописав = Самовидець під 1649. роком пише: Такъ усе, що живо, поднялося въ козацтво, же заледво знайшолъ в якомъ селѣ такого человѣка, жебы не мѣлъ албо самъ албо синъ до войска ити; ...наветъ, где в городахъ были и права Майдебурскіе, присяглі буймистрове и райцы свои уряды покидали, и бороди голили, и до того войска ишли: бо тіе себѣ зневагу держали, которіе бы з бородою неголеною в войску зоставали. Такъ дияволъ

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 18:16 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

учинилъ себѣ смѣхъ з людей статочнихъ! *Кул.* — 348, 7. вельможних пань = Самовидець під 1648. роком пише: А жоны шляхецкіе зостали жонами козацкими. *Кул.* — 13. на Дунаї = Пісенний Дунай се усяка велика ріка. *Кул.* — 20. Тут бракує очевидячки двох вершів, они суть у Каман.: Про Миколая верещав, | Про Андибера вже мовчав.

Строфи XLIX–LIV. 348, 5 з д. Струсях = Братя Струсї вславили ся походами в Волощину, вириваючи сей щит Польщи й Руси з рук у Турчина. Сарницький пише, що в честь і спомин їм складали пісні, котрі Русичі звуть думами (quae Russi dumae vocant). *Кул.* — 2. Арго, Грек = Байда князь Вишневецький бивсь і в руській Тмутороканї, за Кубаньню, і в грецькій Колхидї з невірними. Гетьман знаних в історії грецькій Аргонавтів звавсь Арго, як і саме його судно. *Кул.* [Аргос був будівничим корабля Арґо, гетманом Аргонавтів був Язон.] — 349, 5. дух свій вознесли = Читай кінець первої пісні. *Кул.* — 14. засьвітить ся зоря = Наші люде вірують, що зорі [се] людські душі в Господа на небесах. *Кул.* — 20. облїк ся в лїпоту = Господь воцарися, въ лѣпоту облечеся. (Псалом XCII, 1.) *Кул.* — 21. венгрин = по польскій węgrzyn. Венгерця, древнього Угра, звуть і Венгром і Венгрином, як Турка і Турком і Турчином. *Кул.* — 350, 6. Москвич = М. Соловйов пише, що „Гуня ушелъ въ Москву и увелъ 300 лошадей". Се він так гарно зрозумів польске жерело історичне. Там сказано, що Гуня виїхав у московську землю (do Moskwy), маючи при собі три сотнї комінника (we trzechset koni). *Кул.* — 10. послїд Карамзина = Послїд не йде в мливо, а відметають його від перевіяної купи зерна про дробину та про свинї. *Кул.* — 6 з д. бив ся на шаблях = У Карла XII. під Полтавою не було гармат. *Кул.* — 3. перекотить поля = Перекотиполе, степове зїлє, вітром котить ся не знать як далеко. *Кул.* — 1. Торків = гл. 315, 14. — 351, 3. емблемою = знаменом, виразом.

Строфи LV—LX. 351, 8 з д. бригадир = ґенерал-начальник більшого віддїлу війска, бриґади. — 352, 18. поберендїївських = гл. 315, 14. — 23. Кончак і Гзак = половецькі хани в „Слові о полку Ігоревім". *Кул.* — 25. Дидро = Diderot, славний фільософ і писатель французкий (1713—1784), видав разом з Далям-

Generated on 2015-05-13 18:01 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

бером (334, 4 з д.) велику Енцикльопедію, с. є. збірник всїляких відомостій, в 17 томах і мовби підготовив велику революцію французку; запрошений царицею Катериною II. прїхав до Петербурга і там прожив оден рік. — 353, 6. заломити = 298, 1. — 13. пожарище = Цар Петро I. казав Могилїв 1708. р. спалити, щоби не був опорою для Шведів. — 15. Мстиславль = місто в Могилївскій ґубернії, колись значне. — 21. князя Сїверян = Ігоря Сьвятославича, князя Новгорода Сїверского, головного героя Слова о полку Ігоревім.

Строфи LXI—LXVII. 354, 1. кощейське сїдло = сїдло слуги (кощ = слуга); сїдав у к. с. = став ся невільником. — 10. ѳиміам (грец., церк.) = кадило. — 355, 7. себезнайством = Знай себе, та й буде з тебе. (Пословиця.) *Кул.* — 9 з д. Конїський = Георгій Кониський родив ся в Нїжині 1717. р., вчив ся в академії київскій, опісля був в нїй учителем і ректором, відтак став епископом Могилївским а вкінци дістав титул архіепископа білоруского. Цїле своє житє боров ся з противниками Руси „за права і вольности свого народу“. Умер 1795 р. Єму приписувано довгий час авторство „Історії Русовъ или Малой Россіи“, написаної з поетичним талантом, так що її хвалив і Пушкін, але зовсїм некритичної. — 356, 15. сонця круг землї обход = Кониський привітав Єкатерину Велику словами: „Пресвѣтлѣйшая Императрица! оставимъ астрономамъ доказывать, что земля вокругъ солнца обращается, или солнце обращается вокругъ земли. Наше солнце вокругъ насъ ходитъ, и ходитъ для того, дабы мы въ благополучіи почивали.“ *Кул.*

Строфи LXVIII—LXXIII. 357, 5. в келейній тишинї = З келії чернечої вийшло й возсоєдиненьнє Руси, навпаки всїм козацьким каверзам. *Кул.* — 8. пронирливий (росс.) = пронозливий, хитрий, перемудрий (203, 4). — 20. перемінять лице землї = Лице землї переміняють не великі воїтелї й правителї, а великі мислителї. „Страшенні переступи Александра Македонського і Наполеона I. (пише Бокль у IV-ій главі своєї книги) з теченьнєм часу перестають почуватись, і мирові справи вертають ся до першого уровня... Одкритьтя ж великих людей нїколи нас не покидають. Вони безсмертнї, їх вічнї правди переживають паденьнє царств, боротьбу суперечнїх вір і позирають як свидї-

Generated on 2015-05-13 18:01 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

телї на послїдовательну одміну религій." *Кул.* — 9 з д. пудить = Слово „пудить" вияснює нам пословиця: Старого хвали та з двора гони, а молодого гудь та в двір нудь. *Кул.* — 358, 17. над градом Гаваоном... = Книга Ісуса Навина X, 12—15. — 359, 3. Великим Сьвітом = Читай висче, п. I., стр. LXIV. *Кул.* [313, 5 з д.] — 9. прекратять ся... = Матѳея XXIV, 22. *Кул.*

Строфи LXXIV—LXXXIV. 359, 17. зубрій (з росс.) = товченик, коваль (що́ лиш кує-виучує всьо з трудом на память). — 22. ростовщик (росс.) = лихвяр. — 6 з д. що́ греблю рве = Так звуть иносказом чорта-спокусника. *Кул.* — 360, 6—361, 15. Сих 3-х строф нема у Каманїна. — 362, 21. ляма = каблуковатий деревяний знаряд, обіймаючий грудь, до него привязує ся верівка; при помочи лями тягнуть човен, сїтку рибацку і т. п. люде а деколи воли. — Тилигулах = В Тилигулї було найбільше риболовище за Сїчового пануваньня. *Кул.*

Строфи LXXXV—XCIII. 364, 2. Де[а]іра = в грецкій мітол. божество тайної елевзиньскої науки. — 3. Дамаскина = Йоан Дамаскин боронив почитаня ікон против іконоборчих цїсарів грецких, уложив перший догматику східної церкви, умер черцем р. 754. — 20. батьком звуть = Я сам чував далеких прочан із-за Москви матушки, як вони звали Київ наш батюшкою. *Кул.* — 365, 12. Розумиха = козачка в місті Козельцї в Чернигівщинї, котрої двох синів цариця Єлисавета зробила ґрафами і наділила великими маєтками та й за старшого з них віддала ся, а молодшого, Кирила, позволила вибрати гетманом украïньским (1750. р.). — 18. дбав про час = Глагола єй [матері] Іисусъ: Что єсть мнѣ и тебѣ, жено? не у [= ще] пріиде часъ мой. (Іоанна гл. II, 4.) *Кул.* — 21. Адама Смита... = Книгу Адама Смита [1723—1790] Wealth of Nations мусимо студіовати, як одно цїле, вкупі з перекірним сьому великому творові не менш великим твором його Theory of Moral Sentiments. *Кул.* — 367, 7 з д. чашею води... = Иже бо аще напоитъ вы чашею воды во имя мое, не погубитъ мзды своея. (Марка гл. IX, 41.) *Кул.*

Строфи XCIV—C. 368, 4 з д. чужоземцем = Жигимонт, чи Сигизмунд III., був нам чужоземець і яко Швед і яко Лях. *Кул.* — 369, 5. спасти нас від себе самих = Ми довернялись від царицї Катерини

Generated on 2015-05-13 18:01 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

гетьманщини так само, як прибалтицькі Нїмцї автономичнього status in statu. Боги (мовляли древнї Греки) часом у гнїву своїм вволяють людську волю. Так би було і з нами, та Катерина писала своїм помічникам, що „Малую Россію, Лифляндію и Финляндію называть чужестранными провинціями и обходиться съ ними на такомъ основаніи есть больше нежели ошибка, а, можно сказать съ достовѣрностью, глупость. Сіи провинціи, также Смоленскую, надлежитъ легчайшими способами привести къ тому, чтобъ они обрусѣли и перестали бы глядѣть, какъ волки въ лѣсу. Къ тому приступъ весьма легкій, когда разумные люди избраны будутъ начальниками въ тѣхъ провинціяхъ... Когда жъ въ Малороссіи гетмана не будетъ, то должно стараться, чтобъ и имя гетмановъ исчезло, не только бъ персона какая была произведена въ оное достоинство.“ *Кул.* — 370, 6. з уст младенческьких і ссущих = Псальма VIII, 3. *Кул.* — 9. поношеньнє (церк., росс.) = ганьба, осуда, зневага. — 9 з д. Ти... превознесла ся = Сковорода був не раболїпний царист. Він свого друга Ковалїнського наставляв так: „Одно и тоже самое состояніе жизни одного ублажаетъ а другаго окаянствуетъ; одного царскій вѣнецъ преукрашаетъ благословеніемъ, славою, безсмертіемъ, а другаго низвергаетъ во тьму кромѣшнюю съ проклятіемъ имени его“... *Кул.*

На сїй другій пісни кінчить ся рукопись, котру я маю. Тут дописано рукою Кулїша оловцем: Скілько ще буде пісень, не знаю: трейтьої пісні написано тепер 20 строф (stanza).

Пісня III. *Строфи I—XI.* 371, 10 з д. верховинні огнї = Туман поле покриває, | Козак полем проїзджає. | Ой виїхав на могилу, | На могилу верховину: | Ти могило верховинна, | Чом ти рано не горіла? (Пісня.) *Кул.* — 372, 19. забрало (церк.-слав.) = забороло, мур охоронний. — 9 з д. дубровами шумлять = Ой не шуми, луже, | Дубровою дуже. (Пісня.) *Кул.* — 5. проквиляєм білозерцем = На Чорному морі, | На білому камені | Там сидить сокіл білозерець, | Квилить-проквиляє. (Дума.) *Кул.* — 373, 12. їх „квас“ = Іисусъ же рече имъ: внемлите и блюдитеся отъ кваса фарісейска и саддукейска. (Мат. XVI, 6.) И прещаше имъ, глаголя: зрите блюдитеся отъ кваса фарісейска и отъ кваса Иродова. (Марка VIII, 15.) *Кул.*

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 18:01 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Строфи XII—XXIV. 374, 11. Пиѳон = в грецкій митольоґії страшний змий-дракон, син Ґаї, котрий повстав з вогкої землї після потопу і бушовав в дебрах гір Парнасса, аж убив єго бог Апольльон з лука. — 379, 10. виспреннїй (церк., росс.) = високий, величний. — 17. із тюрми гріховної = Изведи изъ темницы душу мою, исповѣдатися имени Твоєму. (Псл. CXLI, 8.) *Кул.*

Строфи XXV—XXXIII. 380, 5. таїть бездна глас = Бездна бездну призываетъ. (Псл. XLI, 8.) *Кул.* — 8. у стародавних піснях = в Слові о полку Ігоревім V, 19: Камо Туръ поскочяше... *Кул.* — 24. гейкаючих ратаїв = Тогда по руской земли рѣдко ратаєве кыкахуть. (Сл. о полку Ігор. VI, 15.) *Кул.* — 382, 8. широкого Поділля = Стародавнє Поділлє обіймало низи Днїстра, Бога і Днїпра. *Кул.*

Строфи XXXIV—XLII. 384, 12. прекословити (церк., росс.) = сперечати ся; суєсловити (14) = пусто, марно говорити. — 385, 3 з д. Француз на Гваделупі = Західно-індійский остров Гваделюпу заняли французькі розбишацкі пройдисьвіти (flibustiers) в р. 1635., а потім кілька разів видирали єго Анґлїйцї, від р. 1815. остров належить стало до Франції. — 386, 5. шашки = шахи, варцаби. — 6. проспект = так називають ся в Петербурзї тамошнї довгі правильні улицї, особливо красний єсть Невский проспект, головна улиця Петербурга.

Після викрапкованої XLII-ої строфи наступає така примітка: Тут з-разу обірвалась поема, що́ співалась у хуторній самотинї без перериву... Троє нежданих і вко́ханих гостей не авторової натури зробили таке, що струни порвались на його „мовчязній“, тай і досї не настроїлись, — тим часом дзвонили по давньому на всякі теми й лади. Се ввійде колись у мої споминки...

IV. Кулїш у пеклї.

Матеріяли: Сочиненія и Письма П. А. Кулиша. Томъ 3-й. Подъ редакціей И. Каманина. Кіевъ 1909.

Про сю поему пише Кулїш в листї до проф. Омеляна Огоновского з 24. XII. р. 1890 таке: [Поема „Кулїш у пеклї“] через правопись уже другий рік ходить по цензурним митарствам. Не кажуть, як переписати, а перепишеш і котлярівкою, забороняють поча-

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 18:01 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

тати, кажуть, що се не така правопись, а чим не така? на се питаньне затикають уші, мов ті глухі гаспеди, що́ про них знаємо від псальмопівця-царя. У всій поемі не зачеркнули й слова одного, та на Божий сьвіт не пускають.

В иншім місци пише Куліш, що розпочав сю поему 14. II. 1890. р. Але він переробляв її кілька разів і аж при кінци 1896. р. післав до друку в Женеву, де перше друковав ся єго „Дзвін". В листї до друкарнї пише, що автобіографічні дописки займуть в-двоє більше місця від самої поеми. Я подаю ті дописки в скороченю, як скоротив і приписки (зібрані з кількох рукописій) до Сковороди.

В довшім *„Переднїм слівци до дописок"* каже Куліш: „Герой моєї поеми ще топче собі помалу ряст: я ж, Панько Небреха, тим часом оповідаю про бідолаху так, нїби та mors морснула його справдї. Нехай однак письменна громада не завдає брехнї Небресї. Старі люде, що́ (було се не раз та й не два) обмирали з великого жалю, як і наш мученик за правду Куліш Олелькович Панько, а вмерши тїлом жили собі душею так само, як і за живота свого, старі, кажу, люде бачили на тому сьвітї так звані просторікувато „померші душі", і між сими душами доводилось їм иногдї спіткатись і з такими, що́ покинули на сьому сьвітї їх живими й здоровими..." Куліш покликує ся на оповіданя в своїх „Записках о Южной Руси" про попа, що́ хлопцем видїв в пеклї душу гайдамаки, та про стару Дубиниху, і на оповіданє Данта в L' Inferno (XXX). Відтак, навязуючи до споминок про Дубиниху, росказує, як він за неї учив ся читати на стародавнїй граматцї (букварі).

Заспів. 389, 8. нищунами у дяка = Старосьвітські дяки в нас на Украïнї були троха чи не єдиними просьвітителями темного неписьменного люду... Мій тезко Панько Куліш учивсь у школї в такого дяка і змалював його в своїй книзї „Хуторская Философія и удаленная отъ Свѣта Поэзія", що́ конфісковано її три тисячі примірників. *Кул.* — 10. книші розвожу... = По давнезній памяти про грецького Зевеса і славянського Перуна, сьвятого Ільлю зроблено в нас громовиком. Як грім загрімить, люде кажуть: „Се сьвятий Ільля стреляє (або „бє") на нечисту силу;". инші кажуть: „Сьвятий Ільля розвозить своїм возком

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 18:01 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

по небу бублики та книші праведним душам. Се так возок його торохтить." *Кул.* — 390, 1. Протей = по віруваню давних Греків старий віщий божок морский; коли має віщувати, треба єго перехитрити і придержати, бо він переміняє ся в ріжні постати, щоби втечи.

Пісня І. *Строфи І—Х.* 391, 10 з д. дуба дав = Колись давно домовини в нас роблено з дубів. Видовбували дуба і в таку дубову ковбаню кладено мерця. (Кіевская Старина 1888, I. 131.) *Кул.* — 392, 11. Тут, бачить ся, недостає одного верша з римом до „бурлаки". — 4 з д. Андибери пили... = Читай охочий думу про Ґанжу Андибера та про „Настю кабашну Горову, шинкарку степову". *Кул.* — 393, 5. чернильний опіюм = Сего стиха позичив автор у Пушкина. *Кул.* — 24. демен = се стерно, кормило, а не корма, як думав Мих. Максимович і не так-то тямущі в нашій старовині Драгоманов та Антонович. *Кул.*

Строфи XI—XX. 394, 25. їх обашностю хвалились = У думі про Ґанжу Андибера співають:

Гей ти, шинкарко молода, ти Насте кабашна!

Ти до сих бідних козаків-нетяг, хоч злая, та й обачна.

Кул. — 9 з д. батько збреханий козацький = Батьком величали козаки всякого свого отамана. Отже наші письмаки, чуючи як у кобзарських піснях козаки величають Хмеля-Хмелницького батьком, зробили його на глум правді тим, що Новоруси розуміють під словами „отецъ отечества". І мій любий тезко, бувши недорослим письмаком, удрав поему під назвою „Україна аж до батька Хмелницького" [т. I, 13 - 79]. Дивна річ, що й українські Ляхи (Мих. Ґрабовський) тогді тямили не лучче нас... Ба, недавнечко знаний новоруський письменник Побідоносцев, за приводом знаного в нас ошуста Юзефовича, поставив у Киеві, на сором науці, монумент Хмелеві-Хмелницькому ніби-то від „благодарної Россіи", монумент лютому ворогові Россії, такому-ж зрадникові, яким опісля був Мазепа. *Кул.* — 395, 1. защитники катюги = Спечений несподївано докторець Геннадій Карпов [до 422, 12] скомпонував книжечку „Въ защиту Богдана Хмельницкаго" та жалував ся через [Бодяньского] секретаря „Императорскаго Общества Исторіи и Древностей Россійскихъ", що Кулїш в своїй книзї „Отпаденіе Малороссіи отъ Польши" (котру Карпов знайшов був „прекрасною во всѣхъ отношеніяхъ") не вказує на його

Generated on 2015-05-13 18:01 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

виводи. Кулїш відписав секретареві, що він, сидячи хуторцем на безкнижжі, не читав нїяких творів Карпова. Аж се Карпов той довірочний лист публїкує враз з ізвітом „извѣстнаго ученаго М. О. Кояловича“, що нїби Кулїш тягне в один гуж із Ляхами, не мислячи вкупі з ними добра Россії! Тогдї Кулїш пише до Карпова: „Пушкинъ справедливо стыдился имени литератора. Удивляюсь, что въ теченіе полустолѣтія послѣ Пушкина литературная наша братія не сдѣлала въ нравственности никакихъ успѣховъ...“ Опісля брошура Карпова „Въ защиту Б. Хм—аго“ прийшла на хутір у друкованому пакетї „Импер. Общества Ист. и Др. Росс.“; сей пакет лежить і досї нерозпечатаний: жде того часу, як заходить ся Кулїш коло переробу своєї „Исторіи Возсоединенія Руси“ і коло її закінченьня. (*Кул.*) — 7 з д. половою мішки набиті = т. I. 387, 1 і 2. *Кул.* — 4. Mors морснула = Колись якийся в нас речник-витія розпочав над мерцем казаньнє такими словами: „Ой смерте, смерте! не даремно тебе Латине mors іменують: як морснеш, так і ногами вкриєть-ся.“ *Кул.* (Така жартоблива а трохи драстична приказка є і в Галичинї.) — 396, 8. Каменецький = Кулїш, осївшись в Петербурзї, зробив його своїм фактотумом, бо він так держав себе хитро й мудро, що Тургенев казав про його: „это Диккенсовская личность.“ Одлучившись безпечно Кулїш за гряницю і звірившись йому у всїм, запримітив вернувшись, що „Сочиненій Гоголя“, котрі продавали ся в Кулешовій друкарнї, недостає примірників аж на 4.000 рублїв! А сї грошї він мусив послати Гоголевій матері. Продає ж він усї инші свої виданьня за 4.000 рублїв, — а їх було на 12.000, коли-б нормально продавати, — та й посилає грошї в Полтаву. Отже природний єзуіт-земляк так угнїздивсь у його друкарнї, що мусив ще держати в себе злодїяку: на його бо руках була друкарня. Що́-ж робить ошуст? Раз-пораз гризеть-ся з друкарним фактором, аж поки фактор вишукав собі службу в казни. Тогдї з запеклих ворогів ізробились вони приятелями та й поприводили прийодичні роботи в казенну друкарню з Кулешевої, а Кулїш ликвидувавши здобув з неї цїлїсїнького нуля та й рушив із столицї на хутір. Скажу ще, що, як умер сей ницак, то земляки-громадяне столичні пропечатали про нього хвалебне слово в ґазетї і поставили його мерзене імя поруч

Generated on 2015-05-13 18:16 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

із імям Тарасовим Шевченковим. От як наша піч пече! *Кул.*

Строфи XXI—XXX. 397, 17. рідну мову занедбують... = Портретованих сією строфою панів стілько в нас на Вкраїні, скілько було колись прихильників польскої мови, польских звичаїв і полякоримської віри (а цвенькали по польски й такі люде, як Кальнофойський, Петро Могила, Сильвестр Косов, Лазар Баранович і tutti quanti). Як за ляцького панованьня силкувались пани перевести нї нащо старорускую нашу народовость, так само силкують ся й тепереньки знївечити мову наших стародавнїх пісень, мову Котляревського, Гулака-Артемовського, Квітки-Основяненка, Гребінки, Шевченка і мого тезка Кулеша. Осудив же її Драконовим судом творець памятного во-віки, нїгде по історії незнаного указу 1876. року. Сей указ повелївав цензорам не дозволяти фонетичньої правописи і перекладу на староруську, так звану малоруську чи українську мову чужомовнїх драм, поем, лїричнїх стихотворів, — не дозволяти також і наукових творів, писаних новорускою мовою, тією, що́ він зве руською, іґноруючи назви Старорусчина і Новорусчина, і не схаменувшись у своїму фанатизмі, що сей-то указ і зробить те нашого часу, що́ не хутко ще зробилось у Старорусчинї. *Кул.* — 8 з д. в генерали драбину... = Землякови Харківцеви Всевол. Каховському Кулїш поміг і написати диссертацію і держав єго близько коло себе і зредаґував єго оповіданє та й напечатав в якімсь львівскім журналї з власною дописков рекомендуючою нового писателя, а в кілька лїт потім, як Кулїш жив в Петербурзї, „нове орля чи вороненя-генераленя й не побачилось із ним за цїлий рік і рідну мову занедбало.“ (*Кул.*) — 1. Камени = віщі нїмфи жерел, музи. — 399, 7. безчесні брехнї = Сї безчесні (sic!) брехнї повиявлював Кулїш у своїму творі „Отпаденіе Малороссіи отъ Польши“. Хто ж сього твору не читав, тому досить буде зміркувати хоч один безчесно перебреханий факт. Коронний гетьман Конецпольский, побідитель протестанського лева Густава Адолфа, застукав бунтовників козаків у Переяславі і змусив до покори. Постановлено з ними так звані Переяславські пакти. Козаки мусили й заприсягнули верховодів бунту повидавати, морські човни (щоб не дрочили Турка) попалити, усїх, що́ встряли в козацтво

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 18:01 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

зверх реєстру, порозпускати, і т. и. Документ сей, під назвою Pacta Stan. Koniecpolskiego z Kozakami Zaporozkimi, знайшов Куліш і хвалився находкою своєю Костомарову і напечатав його в своїх матеріялах. А однак Шевченко малює стихами „поганого Конецьпольского“ подужаним („Тарасова Ніч“), а Костомара перебрехав і собі й се й инше не тілько в первому виданьні „Богдана Хмельницкаго“, а й у другому, в трейтьому й у четвертому! Остерігав його мій тезко... Ні! дорожчі йому були гроші за нові виданьня без переміни. Хиба-ж се не безчесно? *Кул.* — 10. Русь над Козащину... = Читай охочий „Хуторну Поезію“. Там Єкатерину Другу, яко царицю премудру, Куліш прославляв по заслузі. Як же його подякували львівські письмаки? Що́ тілько тупі їх піра змогли вимудрувати, все вони друкували в своїх мизерних часописях. Куліш читав і сумував про їх серця запеклі... Хотів був печатати в руській землї „Позичену Кобзу“, і того террор громадянський не дозволив [?] єдиному його приятелеві: мусив печатати в Женеві... А чому? Тому, що він і тутеньки „всїх до єдиности горнув“. Нехай охочий прочитає в „Позиченій Кобзї“ два вступові слові: одно до Старорускьких Народовиків, а друге до Нїмців. Завадили вони [?!] львівським цензорам так, як олїя блощицям. *Кул.* — 11 з д. з неї стала Україна = Україною звалась у давнї давна Волинська земля, яко земля вольної волї, земля кочовницька, не культурня. Як окультурено Волинь, тогдї Україною стала зватись Київщина; навпослї ж стали звати українами всї пустопашнї або крайнї землї, узграниччя, kresy. Як же по татарському лихолїтьтї окультурено сяк-так і Київщину, що стала вже кресами Волини, тогдї стали її звати Городовою Україною або просто Городами, відміняючи від україн негородових, що́ звались і в нас, як у Московщинї, полями, се єсть по-польскій kresami. Сї поля звались у нас і дикими полями... Що́ ж до слова Україна, славленого у нас необачно і віршами й прозою, то вона сьвята і люба нам так, як рідний край, як рідна хата, та й годї; отечества ж українського, як і мови української, нїколи не було. Отечество наше — древня Русь київська, родоначальниця Руси московської, так як стороруська мова родоначальниця мови й письменности спершу польскої а потім і московської. *Кул.* — 4. єхидно й під Москву

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 18:01 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

втекав = Всї статечні люде щирим серцем прихилялись і горнулись до восточного царя. Козацькі ж верховоди не любили крутого московського режиму, так само як і все руcько-литво-польске панство й шляхетство. Вони йшли під московську протекцію втеком, аби перебути свою лиху годину між ханом з одного боку і королем з другого, і в лиці своїх верховодів козак справдї таки „єхидно під Москву втекає“, як се незабаром і виявилось у Виговщину. *Кул.* — 2. видумавши договори = Що договору з царськими боярами р. 1654 не було в козаків, про се охочий читай у закінчаньї 3-ого тому Кулешевого твору „Отпаденіе Малороссіи отъ Польши“. *Кул.*

Строфи XXXI—XL. 400, 14. розпинали... = гл. Твори Шевченка I. 263, 15... і 307, 3 з д... — 401, 1. єдинитись нам дурниця = Юзефовичова каверза накоїла такого лиха, що Русини-унити, сї недоляшки й вірою та й самою мовою, виставили в городї старорускаго киязя Лева Даниловича стяг роз'єдиненьня Руси, осьвятивши його фанатичною тарасовщиною. В імя нестатечньої, поєзуїченої народовости своєї збивають вони з пантелику й нашу молодїж. Достаючи бо дома цензурного душманства, кидаєть-ся вона на отруєну харч у сусїд. *Кул.* — 23. не спитавшись наїзджають... орда = Є новоруська пословиця: „Не во время гость хуже Татарина.“ Се правда. Наїде несподївано, і кидай свої розгорнуті книжки, розпочаті рукописи, задумані стихотвори. *Кул.* — 402, 10. оплена = насада (подушка) на осях воза.

Строфи XLI—L. 403, 19. газетчиками... кручками... Гатцуки = Оден такий московський Шейлок, потомок українських Шейлоків, гарно обідрав мого тезка. Літератор позвав літератора в окружний суд. Тезко мій погордував явитись перед судьдї, знавши, що нїчим вонп не луччі від московського Шейлока, і „по неявкѣ“ заплатив стілько, скілько той налїчив на його: а налїчив на його літератор Іуда не тридцять сріблянників а тисячу і двістї. *Кул.* [Сей „Шейлок“, Гатцук, видавав в Москві „Газету Гатцука“, де і Кулїш поміщав деякі свої твори.] — 404, 13. судьдї... сьвятош = Був у Борзнї такий судьдя, на прізвище Сьвятоша (nomina sunt odiosa). Ганнї Барвінок украдено з єї замкненого парку серед білого дня найлуччого коня, а судьдя оправдив злодїя. (*Кул.*) — 9 з д. низенькі

Generated on 2015-05-13 18:01 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

душі = Кулїш оповідає тут широко про великого прожору Лусту, котрий хвалив ся, що має автоґраф „Исторіи Руссовъ“ Конїського, та жадав за него тисяч рублїв а за саме переписанє пятьсот, не хотївши наперед і показати та дати провірити, чи се дійстно автоґраф. — 405, 19. вік учивсь а дурнем вмер = Народня гутірка: „Вік живи, вік учись, а дурнем умри.“ Нагадує вона Сократа, щó мовляв: „Я тілько те знаю, що нїчого не знаю.“ *Кул.* — 10 з д. єресіярхів, новоï віри... = В епоху настаня церковної унії новою вірою звали все, щó пійшло від Ангеляка Віклефа, Чеха Гуса і Нїмця Лютера з його сектантами Шкотські сектанти нововірцї переважили релїґійним фанатизмом не то католиків із їх Лойолою, та й найзавзятших нововірців, таких як той Калвин, щó спалив свого-ж таки товариша-нововірця на малому огні за незгідне з ним розуміньнє суємудрого релїґійного питаньня... Бокль у-в „Історії цивилизації Англії“ пише навпростець, що нововірцї Шкоти свою паству зробили безумною, малюючи перед її темним розумом Бога не добродієм а безощадним тираном-харцизякою; вони бо вчили, що всїх людей, опріч малої хиба частини, засуджено на віковічнє бідуваньнє ще за їх живота, а дикими картинами пекла сї побожні фанатики заткнули за пояс усїх інквизиторів. *Кул.* — 406, 12. свободи, волї = Розуміньнє вольньої волї чи свободи було в нас нетямне ще й тогдї, як наші (руські і польскі) пани осаджували скрізь по українах „волї“ і „слободи“. Самою назвою таких осад воля чи все одно слобода надили вони до себе всякий люд. Здавалось нашим предкам, що найвисче благо на землї в тому, щó запорозька пісня зве „на серденьку своя воля“. Воно ж бо так і єсть, та тілько щоб усяке серденько було доведене до вмілости користуватись волею, не вшкоджуючи нїкому а через те й самому собі... Ідеал справдешньої, нехимерної волї мусить зрости на рідному полї, за доглядом непозиченого староруського й новоруського розуму, розуму двох Русей, Малої і Великої. *Кул.* — 15. як предки наші панували = Козаки Хмелничане, вирізуючи до ноги, вирубуючи в пень своїх супротивників під назвою Ляхів (а вражими Ляхами була в їх і православна шляхта), мовляли: „Як наша земля зчистить ся, тогдї вже будемо з упокоєм панувати.“ Допевняючись волї, допевнялись вони пануваньня. *Кул.*

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 18:01 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Строфи LI—LVI. 406, 21. із людей дер лики Юрась = Козацькі ватаги чеплялись до Юрася Хмельниченка, Богданового сина, поти, поки́ль він, архимандритуючи а потім потурнакуючи, проциндрив батьківські кріваві скарби та з біди почав драти шкуру з живих жидів ба й жидівок, вимагаючи гроші та й знов гроші на піддержку свого потурнацького гетьмануваньня під султанським титулом Сарматського князя. Аж пустив у грядущі віки прислове: „За Хмельницького Юра́ся пуста стала Україна, звела́ ся.“ Опасуючись тогдї й за власні шкури, козаки-гайдамаки оступились геть, а султан прислав йому шовкову петельку. *Кул.* — 10 з д. Коли два кажуть: пяний, годї = Є в нас прислове: „Коли два кажуть: пяний, так лягай спати.“ *Кул.* — 407, 9. гамалик = карк.

Пісня II. *Строфи I—X.* 408, 8. Зовуть сю річку й Ахерон = Ахерон була (в мітольоґії грецкій) инша ріка в підземнім сьвітї, а Стикс був не річка але велика ріка. — 18. Чи бута-товмача, яризу... = Слово бут синонїм слова товмач. Яризою у козаків звав ся військовий глашатай, окличник, чи то-б то герольд, перемовник, парламентор, або те що́ в Турещинї зветь-ся кавас; такий яриза бував звичайно чужоземець і пройдисьвіт. *Кул.* — 24. Настю Горову = гл. драму Кулїша „Байда“. — 5 з д. в турецькім каюцї = Перевозні човни на Босфорі звуть ся й тепереньки по турецькій каюк. *Кул.* — 409, 2 з д. важкий гаман = Се мальовано з натури. Мандрував Кулїш з Костомаровим по Італії і наймали по готелях у-двох один нумер. У-ранцї вмиваючись Костомаров закидає було з грудей на спину гаман із грошима, що́ з ним на шиї й спав. Нїколи гамана сього не здіймав умиваючись із шиї. Аж ось просить у Кулеша: „Позичте менї грошей.“ — „А червінцї хиба не гроші?“ — „Червінцїв не хочеть-ся тратити...“ Кулїш позичив і раз і в-друге і у трейтє, так що Микола завинувативсь йому аж 250 карбованцїв. Позичку свою одержав не хутко, і не від Миколи самого, а від книгаря Кожанчикова... А гроші, збирані по Кулешовому почину через редакцію „Основи“, перейшли по дурному розуму громадян у його руки, і він зробив із них премію свого імени, мавши в банку власного капиталу сто тисяч рублїв. *Кул.* — 410, 17. ти-ж озвав ся на лист... = гл. вірші „До Тараса на небеса“ і „З того сьвіту“

Generated on 2015-05-13 18:16 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

в „Дзвонї“. I. 320 і 321. — 9 з д. баба Талалайка од вас обох = Тарас у своїму відгуцї з того сьвіту промовчав, де він обертаєть-ся: бо писарем у його, як тепера знаємо, був Микола на тому сьвітї; сей же й за живота свого ще звик iґнорувати навіть і такі документи, як Переяславські пакти Конецьпольского [гл. до 399, 7]. Церкву за порогами збудував іще в XVI-му віцї, а дорогі джерела про унїю, що́ надруковано в Парижі р. 1864 двома томами під назвою Relacye Nuncyuszów Apostolskich i innych osób o Polsce od roku 1548 do roku 1690, iґнорував до самої смерти, дарма що Кулїш покладав їх перед ним на столї. *Кул.* — 3. збрехавши, правди соромились ми вже казати = Костомаров, критикуючи й ганючи „Хуторну Поезію“ чи то „Крашанку“ Кулешову (не памятаю добре), викидав авторові на очи, що публика вже не схоче знати такого писателя, що́ спершу вірував у свою нетямню лжу а потім признавсь у своїму нетямі й недорозумі. Виходить, що, вбрехавшись через недосьвід, мусимо брехати до скону, буцїм повага наукового проґресу міряєть-ся не розумом і доброю совістю а вірою публики. Тимчасом навіть неписьменна громада остерегає нас правдолюбно прислов'ем: „Брехнею сьвіт пройдеш, та назад не вернеш ся.“ Костомаров що́ більш брехав про козацтво, то все труднїщ було йому вернутись назад. *Кул.* — 1. сором з нами вмер = „Мертвые срама не имутъ,“ мовляли наші стародавні предки, храбрые Русичі княженецькі. *Кул.*

Строфи XI—XX. 411, 9 з д. хочби чарочку маленьку = З великим жалем оповідав менї, Небресї, тезко мій любий про Танталові муки Тарасові. Скілько ж бо зміг, рятував його від кишкової геєнни: і ша́фером [дружбою] його до себе закликав (на превеликий жаль родичові „молодої княгинї“ Викторові Забілї), і в чужі непитущі а вдовольняючі духа землї мостив йому грошима дорогу, і навіть на останцї вже віку Тарасового дарував йому одному, без инших гостей, свої працювиті вечори в Петербурсї, почитуючи з ним то кобзарські наші думи то велико цїнованого в обох їх Пушкина, etc. etc. (Він і сам вприс би таким поетом, коли-б дорослн ми Стародуси до того́, щоб такого поета викохати.) Перебивали Кулешеві в його спасенному силкуваньї ті приятелї Тарасові, що́, мов кажани проти сьвітла, летїли з темряви своєї проти

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 18:01 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

слави великого кобзаря. Вони потурали всїм його дурощам, і як шинкарі жиди споюють у селї заможного хлїбороба, так вони споювали великого поета. *Кул.* — 413, 19. там же й душно = Чотири перві стихи в сїй строфі позичив я, Небреха, в Котляревського (Ен. III, 121). *Кул.* — 9 з д. кролї = крілики. — 8. матню = Матня у нас у штанях, а в Ляхів се слово (matnia) значить вовківню і тенета. Не знаю ж, чи Ляхи в нас позичили образ ями й тенет, чи ми в Ляхів образ матнї шароварньої. Багацько староруського слова присвоїла польщизна, так само як шляхетчина польска зажерла багацько нашого поважного і статечного староруського люду. *Кул.* — 414, 2. недолуге Тутеньки ми знов стикаємось із польщизною. Наші дївчата співають: Сватав мене, матїнко, й другий, Та й той другий недолугий. *Кул.*

Строфи XXI–XXX. 414, 18. дундук = старий кавалєр. — 4 з д. на дурня дурень там сїдає = По народньому погляду нашому чортяка дурень. З сього вбачав і мій тезко сумуючи, що брехуни попадають ся чортяцї у лабети через те, що дурнїщі за його. Він і журить ся не того, що його мучити-муть, а того, що на віки, мовляв, там пропаду, де на дурнї дурень їде і дурнем поганяє. *Кул.*

Строфи XXXI—XL. 418, 15. ромом пуншовим = Микола жартуючи перероблює було пісню про козака Нечая на пісню про козака Тараса: Козак Тарас, козак Тарас | Нї про що́ не дбає, | Сидить собі у куточку, | З чаєм ром кружляє. *Кул.* — 419, 17. труса = страх, замішанє. — 22. Мартиримян = Се імя спіткав я, Небреха, тілько раз на віку в оповіданьнї людському про той сьвіт і про померші душі. Видко, що ся сьвята персона має від Бога власть прощати і Каінський гріх. *Кул.*

Строфи XLI–L. 422, 12. Соловївського доктора = Карпова, котрого Соловйов, яко свого підлизу, безсоромно зробив доктором. Гл. до 395, 1. (*Кул.*) — 10 з д. Гуню конокрадом гл. до 350, 6. — 6. Чернишевський Миколу навчив = Костомаров, написавши у Саратові свого „Богдана Хмельницького“, присилає менї в Петербург рукопись, просючи редаґувати ї, як сам знати-му, і напечатати... Немало мусив морочитись мій тезко з редаґуваньнєм. Аж ось приходить до його Чернишевський і подає цидулку від Косто-

Generated on 2015-05-13 18:16 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

марова: „Прошу вручить подателю записки моей рукопись мою для напечатанія въ журналѣ.“ Більше нї слова нї тогдї нї навпослї. Напечатавши в журналї, Чернишевський, яко мистець революційного задуму, дав ходу козакоманству Костомарова. *Кул.* — 4. Писарев дурнем звав = До чого доводить брехливу вдачу соціяльний, як і всякий фанатизм: я, Небреха, сам читав у журналї за підписью Писарева, що Пушкин був і дурень і падлюка! *Кул.* — 423, 3. книгогриз Соловйов = Кулїш спізнавсь із сим великим істориком у С. Т. Аксакова, найлїберальнїйшого чоловіка в Москві. Бував у його, яко лїберал, і Соловєв, дарма що Константин Аксаков обявив тогдї-ж таки печатно гірку йому правду: „Соловьевъ не исторія.“ У пандан сему ясуваньню тезко мій напечатав у своїму „Дзвонї“ стихотвір „Книгогризові на той сьвіт“ [I, 337]. *Кул.*

Строфи LI—LIX. 424, 9. Ненаситець = найнебезпечнїйший з порогів Днїпрових. — 425, 12. гракати = герцювати. — 23. Багрянородний... голодні... ляму = Про сей первообраз наших Запорожців читай охочий у-в Ейперлингового Карамзина I, 79 і доп. 307. Оповідує запорожець Корж, що, як опанував Текеля Сїч (1775), то Сїчовики випрошували в його дозвіл ійти в Тилигул на ляму (на тяганьне риби по водї лямою, чи то бичевою), і сим робом багацько їх повтекало під Турка. *Кул.* — 426, 19. лїчить галок = Якийся земляк наш, опинившись чогось у Москві, дивувавсь непомалу, як там галки вкривають усї церкви. Дивуєть-ся собі, а служивий Москаль зараз і постеріг, що степовик ловить у городї гави. Посте ігши менший брат стуманїлого старшого, присїпавсь до його: „Какъ ты смѣешь считать казенныхъ галокъ? Сколько насчиталъ? признавайся!“ — „Та всього двадцятеро й пятеро, господа служба.“ — „Давай четвертакъ!“ Земляк наш зараз і дав: бо звісно, Москаль не свій брат. Дав четвертака та й хвалить ся товаришові: „Ще невелика штука Москаля обдурити. Налїчив більш трицятьох, а не заплатив і по копійцї за галку.“ *Кул.*

Пісня III. *Строфи I—X.* 427, 13. на каразїї = Сукно каразїя тим тілько переважувало просту сїру суконину, що було чорнїще або таки й чорне. Козаки звались у давню давнину сїромою або, як вовки, сїромахами, тим що носили просте сїре сукно. *Кул.* —

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 18:01 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

20. катуша = місце катуваньня чи то мук. *Кул.* — 429, 11. недолимок = келеп і недолим, се чекан [топорець]. Поважна персона не виходила з двору без недолимка, яко знаку старшинуваньня і готової оборони в ті гайдамацькі часи, як брало гору право дужчого. *Кул.* — 18. у пекло летїв = Козаки розпочали велику Руїну ще до Косинщини нападом на Межигорського Спаса і тиранньїею над ігуменом сього манастиря. *Кул.* — 23. судовик... тиснув = Коли хто так, як Самовидець, нарікав на козацтво за Хмелнищини, то само козацтво ще гірше нарікало на своїх судовиків за Розумівщини. За Хмелницького землї й жінки шляхетські стали козацькими, а за Розумовського не то землї козацькі, та й козацькі жінки робились (аби охота) шляхетськими. Заслужили ж бо сього козаки. *Кул.*

Строфи XI—XX. 430, 24. шарпанини = В Хмелнищину слово шарпанина вживалось яко синонїм грабуваньня і жакуваньня. *Кул.*

Строфи XXI—XXX. 433, 24. письмацькі хмари = Бодянський напечатав „Историю Руссовъ“ псевдо-Конїського з повною вірою, що ся лїтопись не фалшована. Тим-часом Кулїш, знайшовши в Києві єдину правдомовню лїтопись, прозвав лїтописця-небреху Самовидцем, і послав дорогоцїнне письмо його приятелеві Бодянському про напечатаньнє. *Кул.* — 1 з д. вопрос козакопанський = Хмельнищина була відказом не на польско-руське і не на католико-православне питаньнє, а на соціяльне. *Кул.* — 434, 2. Материнкою звав ся = Як видав Бодянський у 30-их роках нашого столїтьтя невеличку книжечку „Наськи Украинськи Казкы Запорозьця Иська Матерынкы“, до нас, ґімназіяльної дїтвори, не дійшов тогдї ще нї Гулак нї Квітка, втїшались ми тілько Енеїдою Котляревського: тим казки Іська Материнки були про нас первпм ступнем народнього самопознаньня нашого і самоцьвіту старорускього. *Кул.* — 16. не вживав горілки = Бодянський не вживав нї чаю нї кофе нї вина; безсребренник був, а тілько тративсь на книги. *Кул.* — 435, 6. дохторець, щó спік ти = до 422, 12. — 5 з д. Флетчера = Вельми вжиточні про епоху Івана IV. Грозного меморіяли Флетчера надруковано в Лондонї 1591. року. За пропечатаньнє перекладу відставлено Бодянського від секретарії ученого товариства і перекинуто з Мо-

Generated on 2015-05-13 18:16 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

сковської професури в Казанську; аж по році його помилувано. (*Кул.*)

Строфи XXXI—XL. 436, 19. бороду менї голять = Наше козацтво поважало бороду, так само як і славетне міщанство. Отже верховоди козаччини голеньнє бороди зробили так само модою в запорозькому війську, як прибічники Владислава IV. між поважною старопольською шляхтою. *Кул.* — 10 з д. сьміх... учинив = гл. до 347, 9 з д. — 438, 10. не Татаре й не Комлики = Козаки кликали до себе на підпомогу не то татарську, та й калмицьку орду. Калмиків звуть у нас Комликами. *Кул.* — 11. мертву Русь = Думаю, що мій Мартиримян тількі ту Русь уважав живою, не мертвою, де староруська мова не вмерла перше під надавом схоластики та польщизни а потім під надавом московщини. *Кул.* — 439, 11. злодюги = Кулїш не поясняє, хто сей злодюга, а в ріжних місцях сеї поеми нарікає на ріжних людей: на Каменецкого (396, 8), на київского книгаря Ільницкого і єго родича, високочиновного прибічника Юзефовича (в приписці до 397, 21), на харківского професора Срезневского (прип. до 433, 4 з д.). Именно у Ільницкого лишились були архивні виписки Кулїша, вагою з-півпуда, коли Кулїш їхав на зиму в Париж; але як вернув ся, Ільницкий „зрік ся сих паперів, що буцїм-би то й не бачив їх нїколи!“ А Срезневский і Кулїш післали собі взаїмно свої збірники пісень, Кулїш звернув Срезневскому єго збірник, а Срезневский Кулїшеви нї.

Строфи XLI LXVII. 439, 25. Евтерпе — муза музики і лїричної поезії. — 10 з д. без поваги, без чести, без путя = гл. I. т. 255, 10 До рідного народу. — 441, 10 з д. з Мордви причепа = I. 490, 17... — 446, 20. Ариману, Ормузду = Ариман се злий дух, у науцї Зороастровій починок зла, глава пекельних богів, ґенїй темряви й руїни, що знай бореть-ся з Ормуздом, божеством добра. Зенди вірують, що ся боротьба скінчить ся колись і тогдї Ормузд розповсюднить по землї царюваньнє добра на вічні віки. *Кул.*

V. Доповненя до I-ого тому.

Поезії і уривки поезій, які тут поміщаю, появили ся на сьвіт і дістали ся менї в найбільшій части аж тогди, коли I-ий том був вже цїлий видрукований.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 18:16 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Матеріяли: 1) Сочиненія и Письма П. А. Кулиша. Подъ редакціей И. Каманина. Кіевъ 1908 (II, 22. Додаток 7, 8; III, Додт. 2; IV; V, 11. Дод. 1, 3, 4, 5, 6, 7, 9). — 2) Зоря, ілюстроване лїтературно-наукове письмо для родин. У Львові 1897 (III, 3, 4, 5). — 3) Оповідання Ганни Барвінок. Кіевъ 19 0 (V. Ддт. 10). — 4) Будучність, лїтературно-наукова часопись. Львів 1. І. 1909 (V. Ддт. 2). 5) Кулїшева рукопись Ал. Барвіньского (V, Ддт. 8).

Початок нової поеми. 454, 10 з д. на жида панщину = Не то села, та й замки брали жиди в панів на оранду. Самі як хотя людей судили і карали замість пана, а пан проживав собі безпечне по столицях. *Кул.*

Козацька і панська розмова. 457, 16. проноза = пройда, пройдисьвіт, дурисьвіт. — 460, 10. wajdelota = низший сьвященик поганьских Литвинів і враз співак. — 462, 14. екзарх = начальник духовний над кількома провінціями, отже наставник над кількома митрополитами. — 464, 8. красше Ціцерона = Раємо прочитати про нїкчемність і марність єзуїтської науки в 1-му томі Cu'turgeschichte der neueren Zeit von Otto Henne-Am-Rhyn. Leipzig 1870–72. Випишемо тут з неї хоч трошки: Die Muttersprachen sind an den jesuitischen Anstalten streng verpönt und mit Strafen bedroht... Die alten Klassiker dienen einzig und allein zur Bildung des Stils ohne Rücksicht auf den Geist derselben, daher auch Cicero als das höchste Ideal dieser Schulen verehrt wird... (Seite 287.) *Кул.* — 12. лицарством поробити = Нехай читатель згадає про петрковський сейм 1532 року, де міркували спорудити за Порогами рицарську школу а українські пустині пороздавати займищами дрібній шляхті. (Ист. Возсоед. Руси, I, Спб. 1877, 47 passim.) *Кул.*

Промова Науки до Русина. Сей вірш і два послїдуючі зложив Кулїш в роцї 1882-ім у Львові після виданя „Крашанки“, а передав їх польскому лїтератови Шумскому, з котрим часто сходив ся і розмовляв про всякі лїтературні та полїтичні справи а особливо про польско-руску згоду. — 465, 13. тлетворний (церк., росс.) = заразливий, шкідливий. 466, 7. мамрам = письменний документ, повновласть.

До двох левів. Сей вірш написав Кулїш, коли після оголошеня передачі галицких монастирів василіяньских в руки єзуїтів виїзджав до Відня. Два льви се римский костел і православє.

Generated on 2015-05-13 18:16 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

Принос. Сей вірш написав Куліш на однім примірнику своєї поеми „Магомет і Хадиза“, котрий дав своїй жонї.

V. ДЗВІН. Подаю тут і до поезій І-ого тому деякі важнїйші пояснення Кулїша, котрих нема анї в друкованім виданю анї в використаній мною рукописи, а находять ся в иншій рукописи, котру мав І. Каманїн.

4. Він і вона. І. 314, 3 з д. вихрюватому = Кошовий отаман Сїрко писав до Петра Дорошенка: „Вихрювата голово!“

6. Національний ідеал. І. 317, 7 з д. польщизною писати = Ляхи писали свої документи і лїтописи латиною, вважаючи польщизну „трудною“ про сю річ, аж ось у XVI-ім столїттї двоє Русинів, отець і сини Більскі, написали їм хронїку, і з того часу польщизна перестала вважатись за трудну.

[**11. Слава** = Гл. примітку в І. томі 489, 12 з д. — 469, 9 з д. барбарами (байбарами) = палицями, батогами, кнутами. — 470, 7. стужка = кіш. — 471, 2. лудані = полискуючі, золотом ткані.]

12. Письмакам гайдамакам. І. 326, 10. не стали князями = Обидва сї гайдамаки, опанувавши Умань, хвалились, що будуть українськими князями.

[**25. Книгогризові** = II. до 423, 3.]

35. Яка панї... І. 353, 2. з піском мішали = Хмелницький у кобзарській думі велить козакам голови Волохам, як галкам, стинати, кров їх у полї з жовтим піском мішати (а Волохи були православнїщі від самого козацтва). — 4. і в-ві Львові = Козаки городів руських не минували так само, як і польских: воювали бо вони не з Ляхами а з панами, властиво кажучи з людьми заможними.

[**47. Народный Домъ.** В первістній формі сей вірш має заголовок „Корчемна кобза“ і рїжнить ся, особливо в другій половинї, дуже від пізнїйшої перерібки. Подаю отже важнїйші варіянти: 369, 7. На Ляхів та на все панство — 10 і 11. Писарі нїкчемні! | Так дихали в давні давна — 17. І впросились до чортяки — 19 конець:

Щоб під панів та під попів | Дрова знай носити.
І зісталась по них кобза | Дзвінка, многострунна...
Стала грати на тій кобзї | Слїпота безумна.
Під полїтику химерну | Струни підтягала,
І народу про козацьку | „Славу й честь“ співала.
Не вважав народ на співи, | Носив Жиду воду

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 18:16 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Або з Ляхом цвенькав-панькав | Русину на шкоду.
Поти гралисъ-забавлялись | Дїти стариною,
Поки струни всї порвались, | Струна за струною.
І повісили ту кобзу | У Дому Народнїм,
І показують калїкам | Руським переходнїм.
І калїки переходнї | Беруть кобзу в руки,
Та нема їм нї потїхи | З неї нї науки.
Мовчить кобза про козацтво | І про гайдамацтво:
Бо всї струни обірвало | Нависне бурсацтво.
Тілько й чути, як черкають | Пером по папіру,
А доладно не заграють | І в старечу лїру.
(Зоря 1897, ст. 435).]

57. Дума-казка про дїда й бабу. I. 396, 11. Єрусалиме = У давнїх писаньнях величали наш Київ Єрусалимом борцї за „древне-руське благочестіе". — 397, 3. до брами, що́ від гріхів спасла = Сьвяті Ворота в Печерському спорудив правнук Ярослава Мудрого і три роки висидїв під ними одвірним у латаній свитинї, а епископ суздальский сьв. Симон бажав усю свою славу й честь повернути в-нївець, щоб стирчати скипкою за сими воротьми. За часів докозацьких люде заможні дорого платили за них, щоб лежати в Печерському, вкупі з предками.

59. Дума пересторога. Заголовок є імітацією назви стародавньої книжки „Пересторога, зѣло на потомные часы потрѣбна". — I. 412, 1. вавилони = Вагатий козак, зустрівши мене яко гостя, спитав: у які-ж вести вас вавилони [= павилони]? У нього на подвірї стояло два доми.

68. Писакам-брехакам. I. 425, 12. зрадливі їх брати = Читай дописку до стихотвору „Петро та Катерина".

***(Додаток.)* 8. Три брати.** 480, 7 з д. за слова з сусїдом = Відома історикові довга буча Москви з Ляхами за царське та королївське титулованьнє та за деякі слова в грамотах. *Кул.* — Сю поезію прислав Куліш до Львова р. 1869. (отже властиве єї місце в додатку до „Досьвіток"), а підписав ся: Данило Коваль.

Generated on 2015-05-13 18:16 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN

ЗМІСТ.

Поезії лїричні і епічні. б) Поезії посмертні.

I. Маруся Богуславка.

Присьвят Г** Б*** . . . . . сторона 5
Часть перша. Пролог 6
Пісня перша 8
„ друга 22
„ третя 37
„ четверта 56
„ пята 71
„ шеста 91
„ сема 100
„ восьма 111
Друга половина. Пісня девята 127
„ десята 144
„ одинадцята 156
„ дванадцята 172
„ тринадцята 185
Епилог 190
Подспів 191

II. Хуторні недогарки.

Недогарок первий. Уляна клюшниця 193
Пісня перва . . . . . —
„ друга 206
„ трейтя 222
„ четверта 237
Недогарок другий. Сторчак і Сторчачиха 244
„ трейтїй. Адам і Ева 256
„ пятий. Нагай 260

III. Грицько Сковорода.

Заспів 285
Пісня перва 286
„ друга 328
„ трейтя 370

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 18:16 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

IV. Куліш у пеклі.

Заспів . . . . . сторона 387
Пісня перва 390
„ друга 408
„ трейтя 426
Замість недоспіву до Небрешиної поеми 448

V. Доповненя до I-ого тому.

II. Досьвітки. До 22. Великі Проводи. 450
Додаток. 7. Остання пісня. 452
8. Початок нової поеми 453
III. Хуторна поезія. Додаток 455
2. Козацька і панська розмова . . . . . —
3. Промова Науки до Русина 465
4. До чистої матери 466
5. До двох левів 467
IV. Магомет і Хадиза. Принос 468
V. Дзвін.
11. Слава [Останньому кобзареві козацькому. II.] 469
Додаток. 1. Співцеві-маляреві 472
2. Наставник. . . . . —
3. Недотепам 473
4. Прогрес про царство мертвих душ . . . . —
5. Чотири власти 474
6. Про що він? 477
7. Під вінцем 478
8. Три брати 479
9. В. М. Білозерському. 482
10. До Ганни Барвінок 484

Приписки.

Доповненя (до II-ого тому) I—III 487
IV. Твори непевні і неавтентичні . . 497
Пояснення. 1. Маруся Богуславка 498
2. Хуторні недогарки 510
3. Грицько Сковорода 514
4. Куліш у пеклі 542
5. Доповненя до I-ого тому 556

Портрет Куліша за молодого віку (з малюнка олівцем самого Куліша) . . . . . на стор. 4

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN
Generated on 2015-05-13 18:16 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google

Помічені похибки друкарскі.

НА СТОР.	В СТРІЧЦІ	НАДРУКОВАНО	МАЄ БУТИ
50	4 з долу	...як	І як
—	8 „ „	...Антихристом!...„О	„Антихристом!...О
206	19	XL	L
214	16	панськпаи	панськими
236	13	працю	праці
239	20	прублуда	пр·блуда
240	23	дав.	давав
244	8 з д.	пишавсь,	пишавсь.
245	9 „ „	задрипа	задріпа
254	2	„Про	„По
295	11	в панків	нові
297	24	ті	ще
299	6 з д.	ще	так
302	19	Зустріла	В нїм стріла
303	2 з д.	Всїх імператорів	А поспіль з ними й їх
304	4	нерухома,	нерухомо
306	2	тобі	тобі, Покірному своїй судьбі,
—	18	Нїяких засліпів	Спокуси й засліпу
—	19	У кожного	По дворах він
307	11	сьвяті,	сьвяті, Чи дзвонимо у золотї,
313	1 з д.	молитви	ловитви
315	17	усобиці князькі	усобичні віки
—	18	хижаки	козаки
326	11	пиґмеєм	пиґмеям
327	2 з д.	CXVII	XCVII
328	12	Ало	Або
334	7	чужоядстввм	чужоядством
337	22	топив	втопив
343	10 з д.	і з	із
349	7	грому	громи
350	23	козаком	козачком
353	4 з д.	став	встав
361	10 „ „	йому	йому, По люду й клімату своїму,
498	4	(II, 373)	(II, 452)
520	20	роком	роком. *Кул.*

Generated on 2015-05-13 18:16 GMT / http://hdl.handle.net/2027/uiug.30112093495718
Public Domain in the United States, Google-digitized / http://www.hathitrust.org/access_use#pd-us-google
Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF ILLINOIS AT URBANA-CHAMPAIGN